משלנו: סיפוריהם אישיים של בני הדור הראשון, השני והשלישי של יוצאי קרפטורוס / זאקרפטיה

תוכן העניינים [ינואר 2016 – דצמבר 2021]

1. אדלרים - מכפר קטן צמחה משפחה, התורמת לרפואה בארץ (אוֹייבּר אפשה).....3
2. איבון אנגלמן (Yvonne Engelman) – דולהה (Dolhe) - סידני אוסטרליה.....9
3. ארז חדוה (מונקץ').....14
4. אשל מרים ובנותיה (אירשאבה).....18
5. בן-סירא (זגלשטיין): מכפר עציון לניר עציון (מאיידן.....27
6. גולד אולגה (1928-2020) (חוסט).....37
7. גילאי ברכה (ברגסס).....41
8. גלבוע (גולדברגר) רוני (וליקי רקוביץ).....42
9. דוידוביץ: ארבעת האחים לבית דוידוביץ (מיטל אפשה).....46
10. דוידוביץ מרים (מוריקה), פרופ' (מונקץ').....51
11. דסקלוביץ (דקל) יוסף ורבקה הלפנד [מן העיתונות] (טרסבה).....53
12. הברמן מנחם (אורלובה).....57
13. הלבני דוד - חתן פרס ישראל לחקר התלמוד (2008) פרופ' (קובילצקה פוליאנה).....59
14. הלוי (ציטרון) יהושע ז"ל - סיפורה של אוניית המעפילים פנצ'ו (PENTCHO) (ברגסס).....64
15. הרטשטיין אריה (שרול-לייבי) (חוסט).....76
16. הרשקוביץ יוסי (גאניץ' / קניגספלד).....81
17. הרשקוביץ יעקב(גאניץ' / קניגספלד).....86
18. ויינברגר אלכסנדר (אלכס), דר' (ראחוב).....88
19. וייס: ארבע האחיות - מלצ'י (מלכה), אִילוֹן (אילנה), לֶפִּי (אהובה) וליצ'ו (לאה) (מונקץ').....92
20. וילינגר אלכסנדר.....95
21. ולנשטיין מיכאל (וילחוביץ).....96
22. זולדן יוסי, דר' (מונקץ').....101
23. זיסוביץ דב (ברנרד), צבי וחיים (וולובה).....103
24. חי (חיימוביץ) מתי (קולוצ'אבה).....106
25. טסלרים מקבוצת יבנה (מאלה קופניה).....115
26. יגר אלכסנדר (סנדר) (1923-1958) (קוסובסקה פוליאנה).....126
27. כהנא ורדי (ברגסס).....128
28. כהנא יוסף מרדכי (מונקץ').....134
29. לביא לאה (טורן).....138
30. לביא מיכאל, דר'.....142
31. לבנת יצחק (סיילש).....144
32. לזרוביץ ציפורה (ציליה) (וליקי רקוביץ).....146
33. ליבוביץ ליאורה - 1974-2021 (וילוק).....148
34. ליברמן חמדה (וליקי ברזני).....149
35. ליטמנוביץ אהובה (מונקץ').....153

36. מאירוביץ צבי (סולוטבינו).....156
37. מושקוביץ ישראל (מיטל אפשה).....158
38. מלץ אפרים (מונקץ').....160
39. מסד יהודית (מונקץ').....164
40. מקובר עידית (קובילצקה פוליאנה).....170
41. נילסון ברטה (ליבוביץ בשה) (ליפשא).....171
42. סיקוביץ גיטה, דר' (חוסט).....176
43. סער דבי (טיסה סירמה).....178
44. פורת (פריד) איתן (זיסי) - איש הציפורים (חוסט).....182
45. פיקל יוסי (בושטינו).....186
46. פישמן שרה - מדליקת משואה ביום השואה תשפ"א (נרסניצה).....190
47. פלקוביץ אלכס (אוז'גורוד).....193
48. פרידמן יעקב, פרופ' (מונקץ').....197
49. צבינר מרים, מירום פירי וקולט הלנה (אחיות) (מונקץ').....200
50. קהת חנה, פרופ' (ביצ'קיב).....204
51. קוגל חיים (מונקץ').....209
52. קליין סשה (מונקץ').....214
53. קליינמן יוסף – עד במשפט אייכמן (סיילש).....218
54. קראוטגמר רוברט, פרופ' (ברגסס).....229
55. קראוס יקותיאל (פולי) (בושטינו).....231
56. ראובני לאה מרים - מדליקת משואה (אירשאבה).....233
57. רובין עמוס (מונקץ').....237
58. רוטשטיין אליעזר (לייזר) (חוסט).....239
59. רט אהרון (אוייבר אפשה).....242
60. רייזמוביץ - מנדי ובניו (טרסבה).....247
61. שווימר זולי (דולהה).....249
62. שולומון – האחיות רבקה, שרלוטה ורוזליה (תאומות מנגלה) (אונוק).....251
63. שחורי אילן, בנו של יעקב (ברגסס).....254
64. שטיינברג עוזיאל.....263
65. שטיינמץ יעקב (ג'ק) [מן העיתונות] (סאלאנק).....264
66. שטרן מאיר (מונקץ').....266

מימין: מרים, שמחה, לאה ואילנה - האדלרים

האדלרים – מכפר קטן צמחה משפחה, התורמת לרפואה בארץ

[עלון 61 – אוקטובר 2019]

בחרתי הפעם לספר את סיפורה של משפחה, אחת מני רבות, מכפר קטן בזאקרפטיה (אוֹייבּר אפשה), דרך סיפורו של שמחה אדלר; במשפחה המצומצמת שלהם תשעה אנשים, התורמים את חלקם לרפואה בארץ: שמחה (רופא עיניים), אביטל - אשתו (רוקחת), לאה – אחותו (רופאת שיניים), מרים - אחותו (אחות), אילנה - אחותו (רוקחת), אלדד - בנו (רופא עיניים), חגית - בתו (רופאה פנימית ואנדוקרינולוגית), איתי - בנו (רופא, המתחיל התמחות בפנימית), נורית כלתו (רופאה).

ונתחיל מזוג ההורים, שמואל-לייב אדלר (יליד 1922, אוייבר אפשה, כיום Verkhnye Vodyane) ומגיטל (לבית אינדיק) (ילידת 1925, מיטל אפשה, כיום Serednje Vodyane). שני הכפרים שוכנים בנפת ראחוב (ועד 1928 נכללו בנפת טייץ').

במשפחת אדלר היו שבעה ילדים ובמשפחת אינדיק – שישה, אך, למרבה הצער, הם נותרו היחידים ממשפחותיהם הגדולות, שחזרו לכפרם לאחר המלחמה, רק כדי לגלות ששרדו כנצר אחרון. המסמך היחיד שהצליחו להשיג מ"יד ושם" הוא "הכרטיס האישי" של סבא, שמחה אינדיק (שעל-שמו נקרא שמחה אדלר), המתאר תיאור מורפולוגי מדויק, כתורת הגזע הנאצית, של נתוניו הפיזיים של הסבא.

[בהזדמנות זו כדאי להוסיף: ניתן לקבל את "הכרטיס האישי" של ניצולי השואה דרך פנייה ל"יד ושם" או למוזיאון ITS בעיר Bad Arolsen שבגרמניה – חפשו פרטים בגוגל].

באוייבר אפשה התגוררו לפני המלחמה כ-300 משפחות ואחריה – כעשרים בלבד. שמואל-לייב וגיטל נישאו ותכננו לגנוב את הגבול לרומניה, דרך נהר הטיסה. אלא שגיטל כבר הייתה בהריונה הראשון והמבריח נבהל וחזר בו מהתחייבותו; כך נותרו ההורים בזאקרפטיה והולידו 4 ילדים:

לאה (1946 – דור הילדים הראשון שנולד בזאקרפטיה לאחר מלה"ע ה-2), מרים (1947), אילנה (1948) ושמחה (1950), בן הזקונים. שמחה עוד זוכר את אלו שציינו ששמו, שמחה, ניתן לו כיוון שנולד בן לאחר שלוש בנות... לידת בן הייתה בעלת חשיבות רבה למשפחות – כדי שיהיה, בבוא הזמן, אומר "קדיש" (קדיש זוגר); אך האמת היא, ששמו ניתן לו על-שם סבו, כאמור. זהו סממן, שאפיין את החיים בזאקרפטיה – הן לפני המלחמה והן אחריה. גם המשך סיפורו של שמחה מאפיין את חיי היהודים בקהילות השונות, במיוחד במקומות היישוב הקטנים ברחבי זאקרפטיה.

עד גיל שש חשב שמחה שאצל היהודים אין מושג כזה של סבא וסבתא...

אבא, שמואל-לייב, ניהל מינימרקט ממשלתי ואימא, גיטל, הייתה עקרת-בית שסייעה לו. עבודה במקום כזה איפשרה הרבה "טריקים" של הישרדות, והעניקה מצב כלכלי מצוין. למשל: מדי חודש נדרש אביו לספק מיני קמח (קמח תירס, קמח חום וקמח לבן) לעובדי היערות. אך קמח לבן היה מצרך מבוקש מאוד (ובכמות קטנה), ממנו אפו המשפחות היהודיות חלות לשבת; אבא "דאג" שקמח כזה יגיע אל המשפחות היהודיות – ולא לעובדי היערות...

כבוד גדול במיוחד היה תפקיד הסנדק (קוָאטר), אותו קיבל אביו כמעט אצל כל המשפחות היהודיות בכפר. תפקיד זה היה משמעותי מאוד עבור המשפחות קשות היום, שחיו בכפר (והן היו רבות...); הסנדק ליווה את הילד לאורך כל ילדותו ובַּחרותו: בקניית בגדים, בבר המצווה ובלימודים.

והיה לשמואל-לייב עוד תפקיד בחיי הכפר: כשהיו מפטמים את האווזים עם זרעי תירס, קרה שגרגר כזה היה חודר לקנה-הנשימה, במקום לוושט. בשפה המקומית זה היה מצב של קרנדל (kerendl), כלומר: מחנק [של האווז]. תקלה כזו הייתה חורצת את גורל האווז: או שהיה נחנק ומת – או שהיה נשחט; ומכיוון שלא עמד בכללי הכשרות הנוקשים – בשרו נמכר לגויים. ופה הוכנס האבא לתמונה: בעדינות היה הוא מטפל בגרגר הסורר - ומצליח להוציאו... וכך ניצלו חיי האווז (ולשוחט הייתה עבודה רק מאוחר יותר...). שמחה זוכר שאביו היה מצליח להציל את האווזים המסכנים, שהיו מצפצפים ונחנקים ואת הסובלנות והמיומנות להתגבר על הבעיה, במיוחד, כשמולו האווז המסכן ומאחורי האווז המשפחה קשת יום... לא פעם הוא נכח בטיפול המקצועי הזה, שהיה יכול להתבצע בכל שעות היממה, עת היו מביאים את האווז הגוסס.

בנוסף, ידע אביו לנקר, כלומר, לאתר היטב את הגידים וכלי הדם, שחייבים היו להוציאם, על מנת שבשר הכבש או הטלה יהפכו לכשרים [ביידיש נקרא התהליך "טרֶיְיבֶּרן דס פלייש"]. האבא ידע לעשות זאת בחלק הקדמי של החיה; החלק האחורי נמכר לגויים כבשר טרף. שמחה מעיד על עצמו שהוא התעניין מאוד בתהליך בכל הפעמים שאביו היה מבצע את הניתוח הזה. אולי, בעצם, מהטיפולים הללו ילדי המשפחה קיבלו השראה לפנות לרפואה???

תפקידים מעניינים היו ליהודים בכפרים שהיו צריכים לדאוג לעצמן מזון כשר ...

בבית הייתה אווירה של נתינה ומסר ברור: נוֹר נישט האלטן זיך גרוֹייס [רק לא להחזיק מעצמך גדול]. אם יהודי הסתבך בתאונת דרכים – צריך לסייע כספית בשחרורו; לתת דמי כיס לילדי המשפחה שהביאו את הטשולנט מהתנור שבביתם - וכיוצא באלה ענייני שגרה. מסיפורי הוריו, בביתם הגדול נערכו רוב החתונות של אלה ששבו מהמחנות ונישאו בכפר.

שמחה זוכר את אפיית המצות לקראת פסח, למרות האיסור; המצות נאפו בבית משפחת גדלוביץ ורק על-ידי נשים יהודיות והיו עגולות, כהות ומחוררות.

הכמיהה לעלות ארצה לא פסקה בכל שנות החיים בכפר, החל משנת 1956 ועד לעליה בפועל ב-1971. הבסיס לאישורי העלייה היה תהליך איחוד המשפחות. אימא גיטל החלה לכתוב מכתבים ארצה לחברתה, איתה חוותה את מוראות אושוויץ, לייבוביץ חנה-ריסֶה, בהם כינתה אותה "אחותי";

התקווה הייתה שהמכתבים, שעברו צנזורה של איש הק.ג.ב המקומי, יעידו על קרבה משפחתית לאותה "אחות מאומצת" וכך תאושר בקשת ההגירה ארצה. אותו ק.ג.ביסט נהג לשתות וודקה בחנותו של האבא ובין לבין רמז לו, שאם רצונו לעלות לישראל, זה בסדר כי "כדאי שיהיו לנו גם 'חברים' בישראל"... גיטל הגתה רעיון לנטרול התוכנית: שמואל-לייב יספר לק.ג.ביסט, שגיטל טוענת שהוא מדבר מתוך שינה (וממילא אינו אמין לשמש כמרגל...) וכך, אישה פשוטה, נטולת השכלה פורמלית, אבל עם הרבה תושייה וחוכמת חיים סיכלה את המזימה!

אישור העלייה המבוקש הגיע ותאריך היציאה נקבע ל-10.6.1967. הבית התמלא בקניות מיוחדות: שמיכות פוך, שטיחים, פסנתר ומה לא! ארגזים גדולים הוכנו ומילאו את חצר הבית – אך הכול נעצר עם פרוץ מלחמת "ששת הימים" ב-5.6.1967! החיים נמשכו, בלית ברירה, והאחיות הגדולות החלו את לימודיהן, כי צריך מקצוע [דאַרף זיין אַ פאַך]. באוויר ריחפה כל העת הדאגה, שהבנות לא תתקשרנה לבחורים מקומיים, בקשר שיוביל לנישואין, כיוון שלא פעם המשפחות נפרדו עקב אי התאמה בתוכניות האישיות של בני המשפחה והמצטרפים אליהם [כן / לא / מתי ולאן עוזבים].

האחיות סיימו את לימודיהם והחלו לעבוד: לאה - (רופאת שיניים) עבדה במיטל-אפשה, מרים - (אחות מוסמכת) - באוייבר-אפשה ואילנה – (רוקחת) - בעיר חוסט.

שמחה הצעיר סיים את לימודי התיכון בהצטיינות וזכה למדליית זהב, שאיפשרה קבלה למוסד לימודים גבוה – בתנאי של הצלחה במבחן. אבל בקשת המשפחה לעלייה (שהייתה מתועדת אצל הרשויות...) הכשילה את הקבלה ללימודים. שמחה נאלץ לעזוב לריגה, לשם לא הגיע התיעוד, התגורר אצל משפחה יהודית, שבביתה שמרו על כשרות, והחל את לימודי הרפואה. הלימודים היו במסגרת עתודה אקדמאית [Военная кафедра], שבהמשכה היה עליו להתחייב לשירות צבאי. במקביל המשיכו ההורים לחפש "קשרים" לאישור העלייה. לאחר שנה רמזו למשפחה, שכדאי ששמחה ייקח הפסקה אקדמית [Академический Отпуск] כדי לא להזיק למאמצי העלייה. שמחה הפסיק לימודיו לאחר עוד כחצי שנה - והמשפחה קיבלה את אישור העלייה המיוחל; באפריל 1971, פסח, [כמה סמלי = חג החירות] הם עלו ארצה. כעבור מספר חודשים, אחרי האולפן – האחיות החלו לעבוד: לאה, הבכורה (רופאת שיניים) פתחה מרפאה פרטית, מרים (אחות מוסמכת) - החלה לעבוד במחלקת ניתוחי חזה ולב בבית החולים "בילינסון" - ואילנה (רוקחת) - בבית מרקחת של קופ"ח "לאומית"; כולן עסקו במקצוען בארץ מעל 40 שנה!

שמחה התקבל ללימודי רפואה, במסגרת העתודה, באוניברסיטת ירושלים, עם הכרה בחלק מהקורסים שלמד בריגה. שמחה מספר, שזו הייתה השנה הקשה ביותר בחייו! אך רצונו העז ואהבתו ללימודים התגברו גם על מכשולי השפה העברית וגם על קשיי הלימודים. בתום הלימודים שרת שמחה 4 שנים בצבא (חובה וקבע), בגדוד נח"ל ובהמשך – כרופא מוטס ביחידה נבחרת.

עשר שנים לאחר עלייתו החל שמחה את התמחותו - תחילה כרופא משפחה; אזי פנה והתקבל להתמחות נוספת ברפואת עיניים ושימש במחלקת עיניים בבי"ח "השרון" כרופא בכיר במשך כ-20

שנה. כיום, לאחר פרישה מוקדמת, משמש שמחה כרופא עיניים עצמאי במרפאותיו הפרטיות (בבני-ברק, ברמת-גן ובכוכב יאיר, שם מתגוררת המשפחה).

ביהדות רווח הביטוי "הכרת הטוב" ושמחה מעיד על עצמו שהוא חי בתחושה זו לאורך כל חייו!

שמחה נישא לאביטל, ששורשיה מצד האימא מגיעים 8 דורות אחורה, לרוסיה - ומצד אביה, משפחת רוט, שהיה ניצול שואה ממרמורש (הצד הרומני), [הסבתא של האבא גם כן מביצ'קיב ומאוייבר אפשה...] ויש קשר גם למשפחת אינדיק [להזכירכם: דווקא אימו של שמחה היא ממשפחת אינדיק...].

לבני הזוג נולדו 4 ילדים, כשהבכורה, נועה, היא פסיכולוגית ארגונית בהייטק; אלדד – רופא עיניים (שאשתו, נורית, גם כן רופאה פנימית), חגית – רופאה פנימית ואנדוקרינולוגית במרכז הרפואי "רבין" ואיתי הצעיר - מוסמך לרבנות, בעל תואר שני בפילוסופיה ועתה סיים את לימודי הרפואה ומתעתד להתחיל התמחות ברפואה פנימית.

ודרך אגב: הילדים פיתחו "חוש" לזיהוי פציינטים מזאקרפטיה – על-פי המבטא המיוחד שלהם...

לאביטל ולשמחה 13 נכדים; לאחות הבכורה לאה 2 בנים ו-3 נכדות, למרים 3 ילדים ו-7 נכדים ולאילנה 3 ילדים ו-10 נכדים. כן ירבו!

שמחה ואחיותיו מקפידים על פגישות משפחתיות בחנוכה ובפורים - לזכר הוריהם - בהשראת צוואתם של ההורים: האלטן זיך צוזאמן (להיות מאוחדים)!

אם כך, חברים: גם מכפר קטן, מהורים נטולי השכלה אקדמאית, אך בבית שחינך לערכים, לחריצות ולנתינה - צמח נצר איתן, התורם את תרומתו היומיומית לבריאות הציבור בארצנו הקטנה והאהובה!

ברוכים תהיו על עשייתכם!

אבא שמואל-לייב ואימא גיטל אדלר, עם שמחה, בן הזקונים.
הבנות: אילנה (מימין), מרים ואילנה

שמחה באחת מהמרפאות שלו

מרים (משמאל) – אחות מוסמכת, סגנית אחות ראשית במחלקת ניתוחי חזה ולב ב"בילינסון"

איתי, הבן הצעיר, כמתמחה בביה"ח

לאה, הבכורה, במרפאת השיניים שלה

שמחה והבת חגית לאחר תורנות במיון

שמחה והבן אלדד בכנס של מיקרוכירורגיה של העין

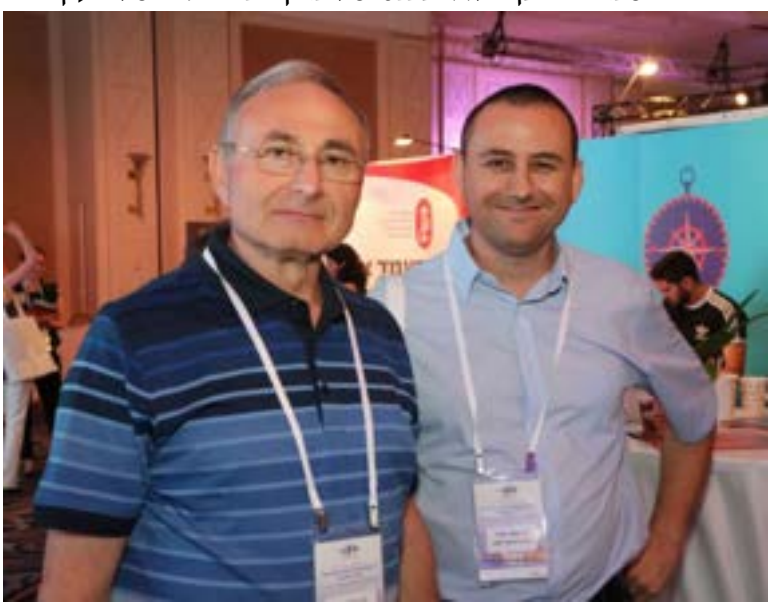

משפחתו של שמחה אדלר, בהרכב מלא (חסר נכד אחד)

<u>אנגלמן איבון (Yvonne Engelman) - דולהה (Dolhe) - סידני אוסטרליה</u> <u>[עלון 66 – פברואר 2020]</u>

אל איבון אנגלמן הגענו בעקבות מידע שהגיע אלינו דרך אחותו של אחד מהמתנדבים הפעילים שלנו, מיכאל אינדיק. איבון הוזמנה על-ידי ממשלת פולין לטקס "יום השואה הבינלאומי", אשר נערך בפולין ב-27.1.2020 - מתוקף היותה ניצולת שואה, הפעילה מאוד ב"מוזיאון השואה היהודי" בסידני, מוזיאון שנפתח ב-1992.

מכיוון שאיבון ילידת זאקרפטיה, וידענו שלאחר הביקור בפולין היא תגיע ארצה לחגיגת בר-המצווה של הנין שלה, החלטנו להפתיע אותה בירושלים, לכבדה ולהעניק לה את תעודת ההוקרה, אותה אנו מעניקים לשורדי השואה.

אנו מביאים מידע מראיון ההכנה שנערך לה לפני הטקס באושוויץ, בשילוב ראיון שערכנו איתה.

איבון (איבּי) ילידת 1927, היא ילדה יחידה (ונכדה יחידה) למשפחת אנגל, אשר גרה בדולהה (Dolhe), מחוז אירשאווה. לדבריה, בכפר חיו לפני המלחמה 277 יהודים. אביה היה יליד מונקץ' והאם ילידת דולהה. "היינו משפחה אורתודוקסית וחיינו באושר. במהלך המלחמה כל דבר השתנה בצורה דרסטית, החיים השלמים שלי התדרדרו. הגעתי לאושוויץ מגטו ברגסס (ברגובו), אליו הגעתי במרץ 1944. שוחררתי ממחנה PETERSWALDAN. איבדתי את כל המשפחה שלי, הייתי היחידה שנותרה, אבל נשבעתי לשרוד, הבטחה, שאותה הבטחתי לאבא שלי. ניצלתי."

האימא הייתה בת 38 והאבא היה בן 45 כשנרצחו באושוויץ.

איבון חזרה לכפר הולדתה כדי לראות מי שרד, ובמטרה להשיג מסמכים על משפחתה. היא איתרה את תעודת הנישואין של הוריה ואת תעודת הלידה שלה. היא שהתה בכפר 3 ימים בלבד, חצתה את הגבול עם בת-דודתה והגיעה למיכלובצה (Nagymihály בהונגרית, מחוז קוֹשִיצֶה) בסלובקיה.

איבון נישאה ליעקב יליד Dusyno (מחוז סבליאבה), וכך השתנה שם המשפחה מאנגל – לאנגלמן...

"אחרי השואה הצלחתי לשקם את חיי ועברתי לאוסטרליה. אני נשואה [בעלה נפטר לפני כחמש שנים], יש לי שלושה ילדים ועכשיו גם 9 נכדים ו- 15 נינים – ומשפחתי עדיין גדלה".

לאיבון שני בנים ובת; הבן הבכור, מיכאל הוא פרופסור למתמטיקה, החי חצי שנה בארץ וחצי שנה בארה"ב; הבת, שירלי, גרה בסמיכות לאיבון וניהלה את עסקי הנגרות של אביה; הבן ג'פרי הוא רופא למחלות מעיים באוסטרליה.

איבון חיה ב-72 השנים האחרונות בסידני, אוסטרליה. היא משכימה קום, עושה מעט תרגילים ויוצאת להליכה. תוך כדי כך היא מפעילה את מוחה: היא אומרת לעצמה 10 מילים המתחילות ב-A, ב-B וכך הלאה... שלוש פעמים בשבוע היא משחקת ברידג' ופותרת הרבה תשבצים. הזיכרון שלה נפלא והיא זוכרת אנשים רבים מילדותה, את שמותיהם והיכן היו גרים.

איבון מתנדבת בארגון **UIA**: **United Israel Appeal,** שהוא הזרוע האוסטרלית של "קרן היסוד" בישראל. UIA אוסטרליה, בשיתוף עם הקהילה היהודית העולמית פועלת לקידום העדיפויות הלאומיות של מדינת ישראל והחברה הישראלית, בדגש מיוחד על קידום קהילות חלשות יותר; טיפוח נוער מוחלש ושוליים; עידוד העלייה; חיבור יהודי התפוצות הצעירים לישראל ולחיים היהודיים.
איבון זכתה להערכה ולהוקרה גם על ידי מלכת אנגליה, שאוסטרליה היא אחת המדינות בחבר העמים הבריטי - מאת "מסדר אוסטרליה" (Order of Australia). מסדר האבירות ואות הכבוד האוסטרלי הזה נוסד בפברואר 1975 על ידי אליזבת השנייה, והוא מוענק לאזרחים אוסטרלים וזרים על שירות והישגים ראויים לשבח. איבון זכתה לקבל מדליה **Order of Australia Medal – OAM** על פעילותה ההתנדבותית.
אומרת איבון: "מעולם לא שכחתי את עברי והייתי מעורבת באופן פעיל ב"מוזיאון השואה היהודי", המספר את סיפוריי לילדים מכל הגילאים. קולי נשמע באופן חזק וברור".
איבון נשאלה: "מה המשמעות של אושוויץ עבורך?" ותשובתה הייתה: "אני הצלחתי לשרוד את הגיהינום והייתי מסוגלת להוביל חיים נורמליים; זה לא מגדיר אותי, אבל אני לעולם לא אשכח את הזוועות שעברתי. זה מקום של גיהינום אמיתי, אבל זה לא צריך להישכח ותמיד צריך להישאר כרשומה היסטורית של מה יכול לקרות! המסר שלי לדורות הבאים הוא, שהדרך היחידה להנציח את זיכרון ששת המיליונים שנרצחו, היא לספר את הסיפורים שלנו ולוודא שהדורות השניים והשלישיים שומרים על הזיכרון שלנו בחיים ומספרים את הסיפורים שלנו".
בכנס באושוויץ השתתפו כ-100 שורדים, 19 מהם מישראל, כולל שרגא קלוש שלנו (יליד ויזניצה).
מתוך דבריה של איבון לעיתונאי באירוע: "יכולנו לשמוע ילדים משתעלים, בוכים ונחנקים מהגז, להריח את בשר האדם ואת הפחד האיום, שאולי תהיה הקורבן הבא".
אל המסע הזה נלוו אליה שלושת ילדיה ובני זוגם, וכן שניים מילדיהם (נכדיה). המסע הארוך מאוסטרליה כלל סך הכול 20 שעות טיסה עד ישראל, מהארץ לדברצן, משם לאוז'גורוד (עם רוברט דרוב) וביקור בכפר מולדתה, דולהה, בו עלתה לקבר הסבים שלה; עוד 8 שעות נסיעה לקרקוב, שם נערך הטקס, ומשם, דרך מינכן לביקור חוזר בארץ (וכמובן – תהיה גם הדרך חזרה לאוסטרליה ארוכה ומייגעת לכל אדם, לבטח לאישה מבוגרת כמו איבון).

<u>רונלד ס. לאודר</u>, נשיא הקונגרס הציוני העולמי, אמר בטקס הזה: "היטלר בחן את העולם, ולעולם לא היה אכפת... מדינות רבות גרמו לאושוויץ כששתקו מול האנטישמיות הנאצית: אסור לסבול זאת שוב! יותר מדי אנשים, ביותר מדי מדינות, גרמו לאושוויץ לקרות; כשיהודי אירופה התחננו בפני העולם

שיעניק להם נמל מבטחים, שביקש מקום ללכת אליו - הפנה כל העולם את גבו אליהם".

"שום דבר לא חשוב יותר במלאת 75 שנה לשחרור אושוויץ מאשר שיש ניצולים מהמקום האיום הזה. הם החיבור הישיר, העדים לפשע הנורא הזה. זו הסיבה שאני מוכן לעשות כל מה שצריך כדי להביאם; תנו לעולם לשמוע אותם, תנו לעולם לזכור"!

הקונגרס היהודי העולמי הטיס לפולין עיתונאים מכל העולם כדי לסקר את הטקס וכדי לספר את סיפורם של השורדים.

- <u>להלן מספר קישורים לסיפורה של איבון אנגלמן</u>:

https://www.dailymail.co.uk/femail/article-6407765/Czech-Holocaust-survivor-Auschwitz-start-new-life-family-Australia.html
https://ajn.timesofisrael.com/youth-hear-from-holocaust-survivors
https://www.youtube.com/watch?v=9vBwXK3or0w
https://sydneyjewishmuseum.com.au/shop/events/talk/survivor-talk-yvonne-engelman-may2019
/https://sydneyjewishmuseum.com.au/news/holocaust-survivor-oam
https://ajn.timesofisrael.com/youth-hear-from-holocaust-survivors

ברוכה תהיי על עשייתך המגוונת, לאורך שנים, בהתנדבות, למען ספר את סיפורה של הקהילה בימי החושך של השואה!

איבון בתחנות חייה: אושוויץ, הנישואין ליעקב (יאנקי) אנגלמן - וכיום

איבון והנינים בארץ –עם תעודת ההוקרה של הארגון (בעברית ובאנגלית)

<u>איבון הדגישה בדבריה את העובדה שמבת יחידה צמח שבט גדול כל כך....</u>

איבון עם בתה וחתנה (משמאל), ועם חלק מהנכדים והנינים

מימין: מיכאל אינדיק (יוזם המפגש), רותי פיקסלר, זאב מילבאואר (יו"ר הארגון), איבון אנגלמן ולנה ינקלביץ (אשר גדלה בדולהה, כפר לידתה של איבון), ירושלים

ארז חדוה [מונקץ'] [עלון 85 – יולי 2021]

אני מאמינה שחלק מכם מכיר את סרטה התיעודי המרגש של איטה גליקסברג "ילדי התקווה ממונקץ'". הסרט חושף את האנשים, שצולמו על-ידי צוות צילום אמריקני במרץ 1933 בעיר מונקץ'. הסרט חוקר ומנסה לחשוף את זהותם וגורלם של אותם המצולמים בסרט, שצולם על-ידי הצוות האמריקאי, בו מתועדים תלמידי הגימנסיה העברית במונקץ' שרים את ההמנון הלאומי, "התקווה". בשנת 2015, **83 שנים מאז אותו צילום היסטורי**, נפגשים תלמידי הגימנסיה העברית ששרדו בפגישה מרגשת, המתרחשת ב"יד ושם" ומנסים לזהות את חבריהם, מוריהם ואת עצמם. אז מה עלה בגורלם של הילדים שצולמו במרץ 1933? מה קרה להם עצמם כשרוב חבריהם ומשפחותיהם נשלחו באפריל 1944 לאושוויץ ונרצחו? וכיצד שרדו הם את השואה הקשה? הבודדים ששרדו מספרים את סיפורם בסרט הזה. חדווה הייתה בת 10 כשהסרט צולם ומרתק לראות את תהליך הזיהוי שלה בסרט...

להלן הקישור לסרט המרגש:

ילדי התקווה ממונקאץ' / איטה גליקסברג – סרט ליום השואה 2015 – ערוץ כאן 11

https://www.youtube.com/watch?v=UppnE8V4OGY

התמונה הידועה של שירת "התקווה" על ידי ילדי הגימנסיה העברית

נפגשנו, זאב מילבאואר ואני עם חדוה בקיבוץ מעברות (עמק חפר), יחד עם בתה, הגר שמואלוב.
חדוה נולדה במונקץ' בדצמבר 1923 ובסוף שנה זו ימלאו לה 98 חורפים (בלי עין הרע). שם נעוריה היה ורה (וֶרוֹ) ברקוביץ, בתם של אברהם ולֶנקה (לבית ולדמן). שני ההורים היו ילדים בכורים. אברהם נולד בפאלוֹש [ליד סיילש] ולנקה – בפֶּרֶצ'ין [צפון-מערבית לאוז'גורוד]. בזכות הנדוניה הנדיבה של לנקה רכשו בני הזוג בית וחנות במונקץ' והאבא התפרנס ממסחר בעורות (אשר שימשו לתפירת מעילים, נעליים וציוד לסוסים). שפת הדיבור בבית הייתה הונגרית. להורים נולדו 3 בנות: רוז'י (רחל), לאה-לילי והרז'י (רבקה). אלא שאז גוייס האבא לצבא האוסטרו-הונגרי ונלחם במלחמה"ע ה-1. הוא חלה באסתמה (קצרת) עקב החשיפה לגזים שפיזר הצבא הגרמני; הוא הגיע לחופשה הבייתה ב-1917. בשנה זאת נולד אחיה היחיד של חדוה, מיקלוש (מאיר/מיקי). כשהאבא השתחרר נולדו עוד 3 בנות: רֶלָה, ורה/וֶרוֹ (חדוה) ואולגה/אוֹלי (רינה). שמן העברי של חדוה ורינה ניתן להן כשהחלו את לימודיהן בגימנסיה העברית בעיר, בגיל 6.
האחות רבקה הפכה לציונית, על אף העובדה שההורים לא היו ציונים, אך גם לא אורתודוכסים קיצוניים. רבקה עלתה ארצה, וכנראה, שבהשפעתה נשלחו חדוה ורינה ללמוד בגימנסיה. בעיר היו בתי ספר נוספים: הונגרי, צ'כי, רותני וגרמני. חנות הגלידה הייתה שייכת לטורקים.
כשזאב ז'בוטינסקי הגיע לביקור בעיר ובגימנסיה הייתה זו חדוה, שנבחרה לדקלם עבורו שיר בעברית!
בעיר היה קן פעיל של "השומר הצעיר" וכשראש הקן עזב – הפכה חדוה, בגיל 15, לראש הקן!
בשנות ה-30 הגיעו שליחים מהארץ לרשום ילדים לבית-הספר החקלאי ב"בן-שמן". בלא ידיעת הוריה, ניגשה חדוה לראיון והתקבלה. אלא, שצריך היה להמתין לאישורי עלייה (סרטיפיקטים), שהתקבלו רק בשנת 1940, עבור ארבעה צעירים. החבורה נפרדה מהמשפחות ונסעו לבודפשט. מי יכול היה לדעת שזאת תהיה הפרידה לנצח מהאימא ומהאחות רלה? אלא שהשהות בבודפשט התארכה מסיבה לא צפויה: פליטים רבים הגיעו לעיר מסלובקיה ומפולין וסרטיפיקטים רבים הועברו אליהם - בשל היותם פליטים חסרי בית. למזלה, אישורי העלייה שקיבלו כל הארבעה היו אישיים ולא ניתן היה להעבירם לאחרים. בתקופת ההמתנה סודרה חדוה אצל משפחה יהודית למשך כחודשיים. במכתבים שכתבה לה האימא ממונקץ' היא ביקשה שחדוה תהיה לעזר למשפחה.
בעיה נוספת שצצה: לא היה לחדוה דרכון, כיוון שכשההונגרים נכנסו לקרפטורוס הם לא העניקו אזרחות ליהודים. בלית ברירה, הונפקה לה תעודת מעבר חד-כיוונית. הקבוצה יצאה, עם מלווה, לבוקרשט, משם לקונסטנצה, שם עלו על אונייה שהגיעה לחיפה.
חוויה שזכורה לחדוה מאותה נסיעה: הגישו להם פרי קטן, שחור, שחדוה חשבה שהיו אלו שזיפים, אבל טעמם היה חמוץ-מלוח. הסתבר שהיו אלה זיתים שחורים, שמאז ויתרה על אכילתם...
גם רינה הגיעה ארצה עם "עליית הנוער" בשנת 1942.
שתי האחיות הגדולות, לאה ורחל, שרדו את מוראות אושוויץ (בנוסף לרבקה שעלתה ארצה לפני כן). האח מיקי נלקח לפלוגות העבודה בצבא ההונגרי, הצליח לברוח מאחד המחנות, יחד עם כמה חברים, ועבר לצד של הרוסים. אלא שאלו חשדו בבחורים והם נשלחו אחר כבוד לסיביר. כשמיקי חזר למונקץ' אחרי המלחמה הגבול היה כבר סגור והוא נשאר בברה"מ, שם נישא, עבד בחנות נעליים ונולדו לו בן ובת, החיים כיום בבודפשט. מיקי נפטר בברה"מ, כך שגם אותו לא ראתה חדוה מאז עזבה את הבית ב-1940. התקיים ביניהם קשר מכתבים הודות למכתבים ששלחה חדוה הבייתה - ומיקי מצא – וכך ידע את כתובתה בארץ.
חדוה היא כיום אלמנה; לבעלה קראו מני ארז ולהם שלושה ילדים, בן (בני) ותאומים (הגר ויריב).

חדוה כתבה ספר על קורות חייה הנקרא **"הדרך הייתה ברורה".**
בעלון הקיבוץ כתוב: "קראנו את הספר בשקיקה. נוכחנו כיצד מעיד שם הספר על אמונתה של חדוה בחיי הקיבוץ השיתופי. כל המתעניין בחיי מעברות בשנים הצעירות, ובשילוב התולדות האישיים של משפחתה, ימצא בספר זה חומר מרתק וראוי לקריאה".
ועוד מעלון הקיבוץ: "חדוה שימשה בשנות החיים במעברות בתפקידים רבים בקיבוץ: ריכוז ועדת החברים, חינוך, ועדת משק ואף מזכירת הקיבוץ בשנת 1979."

חדוה (משמאל) עם אחותה רינה,
הצעירה ממנה בשנתיים

מונקץ בשנות ה-30: חדוה (עומדת ראשונה משמאל) עם חברי כיתתה מהגימנסיה.
ראשון מימין (כורע) הוא צבי רינגלר, לימים טבעוני.

חדוה הייתה בקשר עם משפחת קוגל, שהיה מנהלה הראשון של הגימנסיה, גם במונקץ' וגם בארץ: הם גרו בשכנות בשכונת עיר גנים (Kertváros), הילדים היו בגילאים דומים, ויחד עם רינה אחותה הן ביקרו בביתם של חיים ושרה (סידי) במונקץ'. גם כשעלתה ארצה ולמדה ב"בן שמן" ביקרה חדוה בביתם, כשחיים קוגל היה כבר ראש עיריית חולון.
בסרט "ילדי התקווה ממונקץ'" השתתף גם צבי טבעוני ז"ל. צבי העיד בסרט על אהבתו הגדולה לחדוה, בת כיתתו... אלא שצבי, יחד עם חבר ילדותו, אליעזר ליפרמן, אף הוא תלמיד הגימנסיה ובן כיתתה של חדווה, נישאו בארץ לשתי האחיות (לבית ליפוביץ): צביה (נישאה לאליעזר) ורבקה - לצבי. חנוך ליפרמן, בנו של אליעזר, השתתף אף הוא בזיהוי אביו ודודו בסרט זה. [שם משפחתו המקורי של צבי היה רינגלר וכשעברת אותו התכוון לשם טַבעוֹני (מלשון טבעת), אך מהר מאוד הפך ההיגוי של השם לטְבעוֹני].

חדוה ארז, עם בתה הגר – ותעודת ההוקרה שנמסרה לה על ידי זאב מילבאואר ורותי פיקסלר

אנו מאחלים לחדוה הרבה בריאות! המשיכי להיות מלאת חיוניות, הומור, זיכרון נפלא ואישה מרתקת ומדהימה!

אשל (רוט) מרים ז"ל ובנותיה, גלס יהודית וגולן צביה [אירשאבה] [עלון 79 – ינואר 2021]

אל שמה של מרים אשל הגעתי בדרך עקיפה: במסגרת התיעוד של חללי מלחמת השחרור, יוצאי קרפטורוס, בדקתי את "דפי העד" באתר "יד ושם" במטרה לאתר את שמות אחיהם של הנופלים (ולעיתים את שם הוריהם ומקום הולדתם, שאינם מופיעים באתר "יזכור" של משרד הביטחון). חיפשתי את המידע על החלל ברוך רוט, צעיר הנופלים שלנו, אשר נהרג בהיותו בן 15.5 בלבד. ואז מצאתי דף עדות, חתום על ידי מרים אשל, משנת 1956, ובו מצוין שלצבי וליהודית, הוריו של ברוך, היו 9 ילדים. בדפי עדות נוספים משנת 1999 מצאתי את תמונת האם עם 8 מילדיה, ועל כך בהמשך... מרים כתבה שהיא ילידת 1930 וחשבתי שאולי יש סיכוי לשוחח איתה. שיחת הטלפון העלתה שהגעתי לדיור מוגן, ושאיחרתי את המועד... מרים נפטרה באוקטובר 2019... מאחר וקצת שוטטתי באינטרנט, ידעתי שלמרים יש, לפחות, בת בשם צביה; ביקשתי וקיבלתי את מספרי הטלפון של שתי הבנות: יהודית הבכורה וצביה – שתיהן נושאות את שמות הוריה של מרים! מכאן הייתה הדרך קלה – ולהלן סיפורה של מרים – וסיפורן של הבנות: יהודית גלס (בני ברק) וצביה גולן (נהריה)

ערוץ 7 , כ"ד בניסן תשע"ז 20.04.2017

"מפגש "זיכרון בסלון" מיוחד נערך בבית הנשיא בירושלים, לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה, במסגרתו אירחו הנשיא ראובן (רובי) ריבלין ורעייתו, נחמה, את מרים אשל, ניצולת מחנה ההשמדה אושוויץ.

"אני מתרגשת מאוד", אמרה לנשיא ולנחמה, מרים אשל בת ה-87, והוסיפה, "כבוד גדול לזכות, אחרי שואה כזו איומה, בה איבדתי את כל המשפחה, לבוא לכאן לבית הנשיא ולקבל כבוד כזה ויחס כזה. לפעמים אני לא מאמינה שאני זכיתי, ולמה אף אחד מהמשפחה שלי לא זכה?! אף אחד.

"עכשיו לדאבוני אני אעציב אתכם קצת בסיפור שלי אבל אלה הם חיינו", פתחה מרים את סיפורה האישי, "נולדתי בצ'כוסלובקיה והייתי בת 13 וחצי כשההונגרים והגרמנים הגיעו לאזור שלנו. יום אחד בלבד עבר עד שדפקו בדלת שלנו וקצין גרמני אמר לאימא שלי: 'תכיני את הילדים שלך עם קילו מזון, ואנחנו באים לקחת אתכם. חוץ ממך גברתי כי לך יש תינוק'. כעבור חצי שעה הוא בא עם אוטו ולקח את כולנו, אבא ושמונה ילדים".

מרים סיפרה בעדותה על התלאות שעברה בימי המלחמה ורגעי האימה בהגיעה עם משפחתה למחנה ההשמדה אושוויץ והרגע האחרון בו ראתה את אימא שלה: "הגענו לאושוויץ, למנגלה, והוא במקלו קבע שזו תהיה הפעם האחרונה שבה אראה את אימא והילדים הקטנים. ביקשתי אותה ואמרו לי אנשים סביב: 'אל תדאגי את צריכה להיות חזקה, אימא שלך כבר לא סובלת, וגם לא האחים שלך'. אני יודעת שלקחו אותם במשאיות והשליכו אותם חיים לבורות. חיים. ידענו שזה מה שקורה. ואני לא בכיתי, חשבתי שלא צריך לבכות. משם לקחו אותי לצריפי המחנה אושוויץ לעבודה".

מרים המשיכה וסיפרה על רגעי השחרור שלה, כיצד במהלך "צעדת המוות", צעדה יחד עם שלוש מחברותיה, ובכוחות אחרונים, חיזקו האחת את רעותה להוסיף וללכת, עד שלא יכלו עוד ומצאו מסתור באסם סמוך, כשהן נושאות תפילת "שמע ישראל", בתקווה שלא יחפשו אותן ויניחו להן למות יחד. מרים הוסיפה וסיפרה: "שמענו צעדים והיינו בטוחות שבאו הגרמנים להרוג אותנו. ואנחנו אומרות בקול שוב ושוב 'שמע ישראל' ולפתע מופיע מולנו חייל רוסי. הדבר הראשון שביקשנו ממנו היה אוכל. והוא זה שאמר לנו 'תחליפו לבגדים שניתן לכם ותברחו מכאן, כי הגרמנים עוד נמצאים באזור'. ככה ניצלתי".

מרים אשל, לבית משפחת רוט, נולדה בעיירה אירשווה, בחודש יולי בשנת 1930. מרים הייתה השנייה מבין תשעת ילדי המשפחה שנספתה כולה, למעט אח אחד, ברוך. מרים וברוך נפגשו במקרה בפראג ועלו לארץ ישראל לפני קום המדינה. ברוך נהרג בקרב על רמלה במלחמת העצמאות, בהיותו בן 15.5. מרים נישאה ליעקב (גרינבוים) אשל, וזכתה להקים משפחה גדולה וענפה של דור ישרים מבורך, המונה כמה עשרות נינים - במקום משפחתה שנכחדה.

"זיכרון בסלון" בבית הנשיא עם מרים אשל.
"אני לא בכיתי, חשבתי שלא צריך לבכות"

צילום: מארק ניימן/לע"מ

.

מימין: רעיית הנשיא, נחמה ריבלין, צביה גולן, בתה של מרים אשל, מרים אשל ונשיא המדינה

צילום: מארק ניימן/לע"מ

מתוך כתבה של דליה מזורי NRG 20.4.2017

קישור לטקס:

https://www.facebook.com/watch/live/?v=1482933981741288&ref=watch_permalink

מרים ז"ל התנדבה שנים רבות בחדר לידה ובמחלקת יולדות בבית חולים "תל השומר" וכך עסקה בהבאת חיים חדשים לעולם, כמשקל נגד לחיים הרבים שנכחדו למולה...
כמו כן הופיעה וסיפרה את סיפור חייה המצמרר בבתי ספר בימי השואה.
יש כבר שתי נינות שקרויות על שמה.
אחיה, ברוך ה"ד, ביקש לצאת לפעולה נגד האויב הערבי ברמלה וניצל הזדמנות שמרים לא הייתה במקום... מסתבר שלאחר המלחמה הוביל ערבי את אנשי הצבא אל בור, בו התגלו עצמות הלוחמים; זו הסיבה שהם נקברו בקבר אחים...

האימא של מרים, יהודית לבית הרשקוביץ, הייתה ילידת קיבישד. צבי, האבא, ויהודית היו ילידי 1907 והיו להם 9 ילדים. המתעדת היחידה שנותרה מהמשפחה הייתה הבת מרים אשל, השנייה מבין הילדים (1930-2019). מי היו ילדי משפחת רוט, ש-7 מהם נרצחו באושוויץ?
שמואל חיים - יליד 1928, מרים - ילידת 1930, ברוך - 1932 (נפל ב-1948), רייזל - ילידת 1934, מאיר - יליד 1936, שושנה - ילידת 1938, אריה (לייב) - יליד 1940, לאה - ילידת 1942, חנה - ילידת 1944 (תינוקת).

מרים אשל (רוט) ליד מצבת אחיה, ברוך, היחיד שנותר מ-8 אחיה, אשר נפל במלחמת השחרור

מנין לך הכוח / יעקב אשל

(בעלה של מרים)

לקראת יובל שנות נישואין

מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לָקוּם מִן הֶאֵפֶר
וְאֶל הַחַיִּים לַחֲזֹר
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לָשׁוּב מִן הַתֹּפֶת
וְעַל צֶלֶם אֱלוֹקִים לִשְׁמֹר
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לִשְׂרֹד לְבַד לְבַד
וְאֶת טֹהַר נִשְׁמָתֵךְ לִנְצֹר
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לְהַתְחִיל שׁוּב מִבְּרֵאשִׁית
אַךְ גַּם תָּמִיד לִזְכֹּר.
מִן הַגּוֹלָה יָצָאתְ
נִשֵּׂאת עַל גַּבֵּי הַיָּם
וְאֶל הָאָרֶץ בָּאתְ
כֻּלֵּךְ שְׁלֵמָה מִשָּׁם
שָׁם נוֹתְרוּ אָב וָאֵם
אַחִים, אֲחָיוֹת, קְרוֹבִים
שָׁם נִסְפּוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם
כִּי כָּךְ נִגְזַר מִמְּרוֹמִים
אַח קָטָן אֶחָד הֵבֵאתְ אִתֵּךְ
וְהוּא יָפֶה וְרַךְ בַּשָּׁנִים
יָחִיד נוֹתַר חוּץ מִמֵּךְ
וְיִפֹּל בֵּין הַנּוֹפְלִים

וְאָז נִתְקַיֵּם בָּךְ מִרְיָם
שֶׁבַּע פְּעָמִים יִפֹּל צַדִּיק וְקָם
מִן הַשִּׁכּוֹל וְהָאֵבֶל וְכוֹס הַדְּמָעוֹת
מָצָאתְ בְּקִרְבֵּךְ אֶת הַכּוֹחוֹת
לְהָקִים אֶת הַסֵּכָּה הַנּוֹפֶלֶת
לִבְנוֹת מֵחָדָשׁ פְּאֵר שֶׁל שושלת.
לָכֵן מָה הַפֶּלֶא שֶׁאֲנִי שָׁב וְשׁוֹאֵל
בְּתִמָּהוֹן הוֹלֵךְ וְגָדֵל
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
זֶה יוֹבֵל שֶׁל שָׁנִים
לְלַוּוֹתֵנִי, לְסַעֲדֵנִי כָּל הַיָּמִים
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
כָּךְ לְטַפֵּל בְּכֻלָּם
לְמִגְדּוֹל וְעַד קָטָן
מְנַיִן לָךְ הַכּוֹחַ
לְלֹא לֵאוּת וְהַפּוּגָה
לְמַלֵּא אֶת כֻּלָּנוּ בְּאַהֲבָה כֹּה רַבָּה.

במשוך הַיּוֹבֵל אֶשָּׂא תְּפִלָּה
שֶׁלְּעוֹלָם, לְעוֹלָם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם
לֹא יִגָּמֵר כּוֹחָהּ שֶׁל מִרְיָם.

אחרי המלחמה הגיעה מרים לפראג. מישהו סיפר לה שראה את ברוך, אחיה, בתחנת הרכבת. היא אספה כמה פרוטות ונסעה אל התחנה, אך ברוך חזר בינתיים לאירשאווה ומצאה את ברוך. הפגישה בין השניים הייתה מרגשת עד מאוד ואנשים זרקו עליהם סוכריות. יחד הם עלו ארצה באונייה "לנגב", בשנת 1947. ברוך גויס ונפל בקרב באזור רמלה. מתשעת ילדי המשפחה נותרה רק מרים...

סיפורה של התמונה הנדירה הזאת הוא סיפור מרגש ומיוחד: התמונה צולמה בגטו מונקץ', לשם גורשה המשפחה באפריל 1944. הבן הגדול והאבא כבר נלקחו מהבית. יהודית נותרה עם 8 מילדיה. יום אחד פנה אליה אדם בגטו, שניסה להתפרנס, בבקשה לצלם אותם. יהודית "שילמה" לו במנת הלחם שלה. הצטרף, כנראה, שכן (למעלה בתמונה). את התמונה הכניסה יהודית לשקית וטמנה בבור באדמה. לילדיה אמרה: "כשתגיעו חזרה – כאן תמָצא התמונה..."

מרים חזרה אחרי השואה ומצאה את התמונה, קצת מרופטת מנזקי הזמן. מאוחר יותר, יטפל יעקב, בעלה, בשיקום התמונה...

מרים עומדת מימין לצד אימה (הנערה הגבוהה יותר).
ברוך הוא הילד העומד מאחור;
נפל במלחמת השחרור.
האח הבכור, שמואל חיים, נלקח עוד קודם עם אביהם – ונרצחו שניהם; האימא עם 7 הילדים נספו באושוויץ

מצבתו של ברוך רוט, אחיה של מרים, אשר נפל במלחמת השחרור בגיל 15.5 וקבור בבית הקברות הצבאי בקריית שאול, בקבר אחים

יהודית גלס, עו"ד מזה כ-40 שנה בתחום המשפט האזרחי-מסחרי,
חברות ודיני ני"ע, דירקטורית בחברות ציבוריות,
מגשרת מוסמכת, אחראית ומטפלת בקשרי מסחר בין חברות
יפניות לחברה ישראלית,
בעלים ומנהלת של מרכז גדול של רופאים מומחים בראשל"צ.
יהודית נשואה, אם לחמישה ילדים שכולם נשואים, וסבתא למספר
רב של נכדים.

צביה גולן, צביה למדה לתואר ראשון בחינוך מיוחד בסמינר הקיבוצים, שלוחת אוניברסיטת תל אביב, בשנים 1994–1995 וכן למדה אבחון דידקטי במכללת לווינסקי לחינוך בשנים 1995–1996. היא המשיכה את לימודיה בשנים 1998–1999 באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, שם קיבלה את התואר השני במנהל חינוכי.

משנת 2007 ניהלה צביה את המרכז הטיפולי לילדים בעלי צרכים מיוחדים בקריית ים, השייך למשרד החינוך. לניהול מרכז זה הגיעה עם ותק של 14 שנים בניהול מרכז טיפולי של עיריית גבעת שמואל ושנים רבות כמרצה לחינוך מיוחד במחלקה להשתלמויות באוניברסיטת בר-אילן, בסמינר לווינסקי לחינוך ובמרכזים פדגוגיים ברחבי הארץ, בתחום אבחון וטיפול בלקויות למידה בתחום החשבון אצל ילדים מגיל הגן ועד סוף בית הספר היסודי.
צביה פרשה ממשרד החינוך בשנת 2018 אחרי 38 שנות ותק בחינוך המיוחד.
כיום היא עובדת כמדריכה בעמותת "אנוש", המטפלת באנשים נפגעי נפש.

צביה חברה באגודת הסופרים העבריים ובאיגוד הסופרים הבינלאומי. שירה הראשון עסק בצוללת דקר. בשנת 2012 זכתה בפרס ראשון בתחרות הסיפור הקצר של כתב הוצאה לאור.
פעילה בעמותת אנוש.
צביה גולן מתגוררת בנהריה עם בן-זוגה יאיר מלמד, עובד משרד הביטחון ומוזיקאי, המלחין את שיריה. לצביה גולן שלושה בנים ובת ונכדים רבים.

ספריה של צביה הם:
"כביסה מלוכלכת", 2008, הוצאת אופיר ביכורים: קובץ סיפורים קצרים על אהבה, גירושין, וכל מה שבאמצע.
"קולות מן החדר", 2010, הוצאת קוראים: סיפורה של שמואלה, העומדת מאחורי דלת הקליניקה של יורם בעלה הפסיכולוג, ומנסה ללמוד דרך הטיפולים שהוא מטפל באחרים, על מערכת היחסים שלהם, ושל בעלה ובנה היחיד. בספר מופיעה אמה של שמואלה, דמות ניצולת שואה. סיפוריה על השואה אמיתיים. הספר היה מועמד לפרס ברנשטיין לספרות.
"חטאים קטנים", 2011, הוצאת קוראים: סיפורה של לאה, ילדה שגדלה בבית על גבול החרדי, אשר עוברת תהליך של חזרה בשאלה, עקב אירועים קשים בחייה הפרטיים, ובחיי המדינה האהובה שלנו. בספר מופיעה דודתה של לאה, אישה בשם חנה, ניצולת שואה. סיפוריה על השואה אמיתיים.
"תהומות", 2013, הוצאת קוראים: סיפורם של שני זוגות באמצע החיים, אשר נקלעים למסע מטאפורי בהר האלים האולימפוס, ושם, במהלך לילה קשה, מגלים את האמת הכואבת של חייהם.
"מר מחסני", 2014, הוצאה עצמית: ספר לילדים המתעד את סיפוריו המופלאים של אביה ז"ל, כפי שהיה מספר לנכדים ולנינים.

<u>"דממת הספק"</u>, 2017, הוצאת קוראים: סיפורו של אבנר, בן לניצולת שואה, אשר מקבל יום אחד מכתב ויומן אישי מאישה זרה, לכאורה. הוא מתבקש לקרוא את היומן ולהספיד את האישה ביום מותה. הקשר ביניהם, המתברר בסוף, הוא קשר מצמרר.

<u>"6,000 ק"מ של הבטחה"</u>, 2019, הוצאת קוראים: רומן היסטורי, המספר את סיפורו של זאב נדיב, אביה של חברה יקרה לי, אשר עלה מאוקראינה לישראל במסע רגלי, בימים שאחרי מלחמת העולם הראשונה.

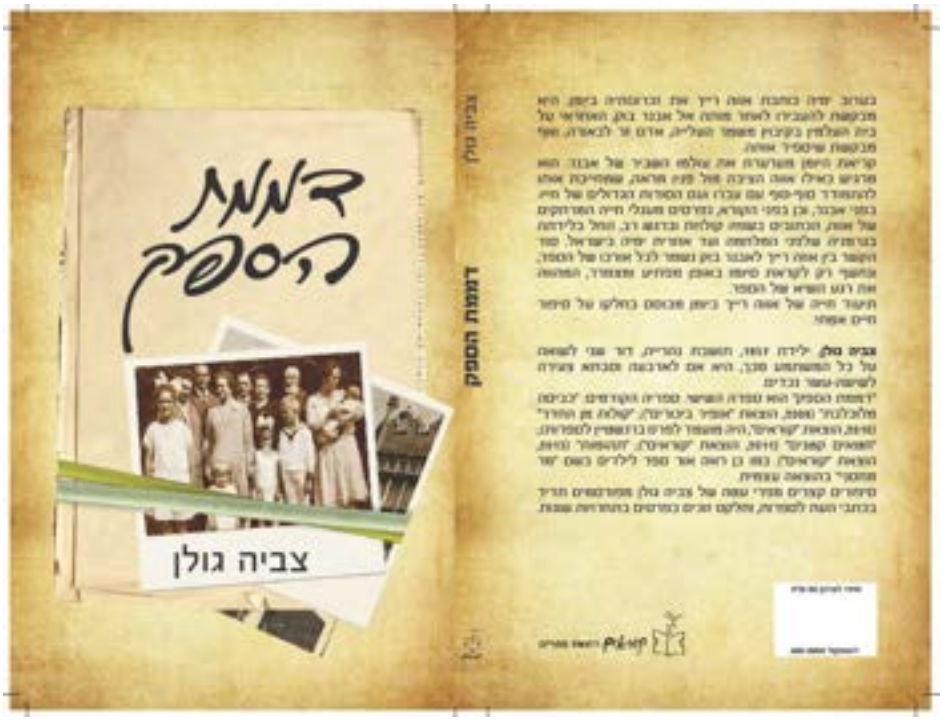

כריכת ספרה של צביה:
"דממת הספק"

<u>סיפור "החייל הרוסי" מתוך ספרה של צביה גולן "דממת הספק", שיעלה לאתר הארגון, באדיבותה</u>

- סיפור זה וסיפור "התמונה", כפי שמופיעים בספר "דממת הספק" אינם הסיפורים האמיתיים, אם כי קרו במציאות, מפני שהספר מבוסס, רק בחלקו, על סיפוריה של מרים (רוט) אשל.

ההשמדה ההמונית הסתיימה בשלושה בנובמבר 1944. הגרמנים, בראשותו של המרצח היינריך הימלר, שר הפנים של הרייך, חששו שהצבא האדום ייכנס למחנות ההשמדה בטרם יספיקו להעלים ראיות לזוועות שנעשו שם. הימלר נתן הוראה להשמיד את המבנים והמשרפות ולהעביר את הניצולים למחנות בגרמניה. הוא הורה גם לשרוף את כל מה שאי אפשר היה להעביר, אבל היו מסמכים חשובים שהאסירים, בעיקר הפולנים, הצליחו לשמור, ואלו מהווים עד היום עדות חותכת למה שקרה שם.

בחודש ינואר 1945 תקף הצבא האדום את דרום פולין, והסגל והחיילים הנאצים נסוגו, לוקחים איתם כמה עשרות אלפי פליטים ומצעידים אותם במה שנקרא אחר כך "צעדת המוות." הייתי שם. אלו שהיו חולים מדי, או חלשים מדי, נותרו מאחור, עד שבסוף חודש ינואר שוחררו על ידי הצבא האדום.

כבר איני זוכרת מי מחברותיי צעדה איתי ומי הושארה מאחור. אני זוכרת שהיינו שלוש בנות בערך באותו גיל, חולות ובלי טיפה אחת של כוח, אבל אחזנו זו בידה של זו והתחלנו לצעוד. אני זוכרת שחשבתי על דבושה, שגם הסוודר שקיבלה לא עזר לה, ולמען האמת איש לא עזר לה, גם לא אותם נאצים שניצלו אותה ואת גופה לילה לילה, והיא לא שרדה.

חברותיי ואני צעדנו בשלג, כשבדים קרועים מהווים עבורי נעליים במקום הנעליים שמכרתי בעבור פרוסת לחם. צעדתי בגו זקוף. אין לי מושג מהיכן שאבתי את הכוחות. הייתי עור ועצמות, גלמודה, ובעיקר מבוהלת. אבל היה בי יצר חזק לחיות. ראיתי מה שעשו הנאצים לאלו שכשלו בדרך. מי שהראה סימני עייפות נורה למוות מיד. אני חושבת שלא שמעתי קולות של שיחה בין בני אדם כבר תקופה ארוכה. הדבר היחיד ששמעתי מפעם לפעם היו צעקות הרודפים, אנחות הנרדפים, קול נפץ, ולאחריו דממה בלתי נסבלת. אני לא יודעת מה מכל אלו עשה בנפשי פצעים קשים יותר,

אך אין לי ספק שאם גידלתי אחר כך את ילדיי מתוך חרדה איומה ובלתי פוסקת לקיומם, אני יכולה באמת "להודות" על כך להימלר וחבריו.
צעדנו כך ימים ארוכים, אפילו אינני יודעת כמה. לילה אחד הגענו למקום שהיו בו כמה מחסנים. כמו תרנגולות דחסו אותנו במחסן והורו לנו לשכב על הרצפה. התלחשנו בינינו ושיערנו שהנאצים החליטו לתת לנו לנוח לילה אחד. בבוקר נשמעו בחוץ שריקות חזקות של משרוקית. רחש עבר בין כולנו. הנה עוד רגע יהיה מסדר וכולנו ניאלץ לצאת מיד מהמחסן, להתייצב בחוץ, לתת להם לספור אותנו, ולהמשיך לצעוד.
הסתכלתי על שתי הבנות שהיו לצדי, ואף הן הסתכלו אלי במין מבט של השלמה עם הגורל. ידענו שלא נצליח לקום, לא נוכל לצאת עוד אל הקור הנורא, ולא נצליח עוד לצעוד. אני חושבת שהיה זה הרגע היחידי בכל השנים האלה שבו הרמתי ידיים. כבר לא היה אכפת לי למות, רק לא להמשיך לצעוד על השלג ברגליים קפואות ובכאבי בטן שבלתי ניתן לתארם במלים.
כך, מתוך הסכמה שבשתיקה, החלטנו שלושתנו שאנחנו לא יוצאות החוצה אל השריקות, ומשמעות הדבר שבעוד רגע יכנס קצין הנאצי ויירה בנו למוות. חברותיי לחשו "שמע ישראל", ואף אני מלמלתי משהו. השריקות פסקו, נעשה שקט מקפיא, ואז שמענו צעדים מתקרבים. במבט קרוע מפחד הסתכלנו אל עבר הדלת, אבל איש לא נכנס. לא הבנו מה קורה, אבל רגע אחר כך הצביעה אחת מחברותיי אל פתח נסתר שהיה מאחורינו. בחשכת הליל לא ראינו שהקיר מאחורינו סדוק לחלוטין ולא יכולנו לראות שנפער שם פתח. דרך אותו פתח נכנס עכשיו חייל גבוה, לבוש במדים של הצבא האדום, תרמיל גדול על גבו, רובה על שכמו. הוא הביט בנו כמה רגעים מבלי לומר דבר ואז שאל: "אֶבְרֵייקֶה?" לא ידעתי רוסית ולא הבנתי מה הוא שואל, אבל חברתי שהבינה ענתה: "דָה.." החייל התבונן בנו רגע נוסף ממושך ואז לפתע החל לבכות. הוא הסיר את התיק מן הגב ושלף מתוכו תפילין, טלית וסידור. בעודו בוכה, עמד והתפלל מול שלושתנו, כשאנחנו מביטות בו בתדהמה מוחלטת.
אחרי שסיים להתפלל, התיישב החייל לצדנו ובלחש סיפר מעט מקורותיו. היו לו אישה וילדים, הם נשלחו כולם לאושוויץ ולא שרדו. רק הוא הצליח להימלט ונותר יחיד מכל משפחתו. הוא סיפר בגאווה שהכיר מקרוב יהודי בשם אנטולי שפירו, שהיה מפקד גדוד בצבא האדום. אנטולי, כך סיפר האיש, נתן לו מדים, וצירף אותו לחיילי הצבא האדום. קבוצת חיילים די גדולה, כך אמר, מסתתרת באזור, ומטרתה להילחם עד חורמה באויב הנאצי.
אחרי שסיים את דבריו, הוסיף החייל ואמר שהוא מציע לנו להישאר עוד זמן מה בתוך המבנה ונמשיך להתפלל שהנאצים ימשיכו בדרכם. "צאו מכאן רק אחרי שישתרר שקט מוחלט בחוץ", אמר לנו. אחר כך שלף מתרמילו לחם וקופסאות שימורים, צרר הכל בצרור אחד, נתן לנו והסביר לאן ללכת וכיצד להסתתר בדרך. אחר כך יצא מאותו פתח ונעלם.
ואכן, הסתתרנו במחסן עד ששמענו שהשיירה ממשיכה בדרכה. הנאצים כנראה ויתרו הפעם על ספירת האנשים. הנס שקרה לנו הוא זה שככל הנראה נטע בנו כוחות מחודשים. המשכנו לצעוד, ובאמת קשה להסביר את השמחה כשראינו מרחוק בתים. הייתי נערה כבת 15, שאין לה כמעט דבר בעולם, מלבד שתי חברות פליטות כמוה ורצון עז לחיות.
אינני יודעת איך קרה שבשעה שהגענו לעיר נפרדו דרכינו. כל אחת פנתה לכיוון אחר. היום, כשאני חושבת על כך, אני תמהה כיצד זה לא דבקנו זו בזו, אבל מזמן הפסקתי לנסות להבין מה באמת היה שם. בכל מקרה, הסתובבתי כמה ימים מבלי לדעת בוודאות היכן אני נמצאת. אני זוכרת שראיתי בתים שדלתותיהם פתוחות והעזתי להציץ פנימה אל אחד מהם. הבית היה ריק כמעט לגמרי, הרהיטים היו שבורים, אבל לא האמנתי למראה עיני כשמצאתי על הכירה סיר עם חלב, שחומם כנראה לא מזמן, כי היה עדיין חם. שתיתי אותו בשקיקה. במקרר מצאתי שאריות אוכל שסייעו לי להתחזק מעט ולקום על הרגליים מחדש.
ברחוב ראיתי אנשים הולכים, ראשיהם מורכנים. אני חושבת שהעם הגרמני התבייש במה שקרה ושגודל הזוועות החל להיוודע בחוצות כבר אז. בשלב מסוים הבנתי פתאום שאני אדם חופשי. צעדתי ברגל כמה ימים, כשמדי פעם הייתי נכנסת לעוד בית נטוש, מוצאת משהו חם ללבוש, נעליים לנעול ובעיקר משהו לאכול. בבית אחד אליו נכנסתי מצאתי

אנשים: אישה מבוגרת ועוד כמה פליטים ששכבו על הרצפה. האישה שאלה אותי אם ראיתי את אלפרד בנה ושלפה תמונה מן המגרה. הבחור בתמונה היה גבוה, במדי קצין אס-אס. אמרתי לה שלא ראיתי אותו, והיא נאנחה ונתנה לי לנוח בביתה.

למחרת יצאתי והמשכתי לצעוד, נכנסת מדי פעם לעוד בית נטוש. בדיעבד הבנתי שתושבים רבים פשוט ברחו מבתיהם מפחד הפצצות הצבא האדום והותירו את בתיהם פתוחים לרווחה. בדיעבד גם הבנתי ששרידי הנאצים ירו בכל מי שהעז לסייע ליהודים ולתת להם מקלט בביתו. עד היום אני חרדה לגורלה של אותה גרמנייה שחיפשה את אלפרד בנה, ונתנה לי מקלט זמני בביתה.

המשכתי בדרכי. מעט אנשים טובים זרקו לי אוכל מדי פעם. לא פעם פניתי לאנשים וביקשתי אוכל. חלקם לא ענה כלל. הרוב הגדול העדיף להתעלם מהפליטה המוזרה, היו אף שהרימו גבה נוכח הגרמנית שבפי.

נדדתי בדרכים עוד כמה ימים ומצאתי את עצמי יחד עם פליטים נוספים אשר היו במצבי. השמועות אמרו שכדאי לנוע מערבה, אל גבול פולין וגרמניה, וכך עשינו. הייתה עוצמה בלתי רגילה בקבוצת הניצולים הזו. הגענו יחד לסוג של מחנה על הגבול, ובעזרת מקומיים בנינו שם עיר קטנה משלנו מתוך כוונה להכין את עצמנו לחיים חדשים. בנינו בית חולים קטן, הקמנו בית ספר ואפילו חווה חקלאית. אני הייתי גדולה מדי בשביל בית הספר. נשלחו אליו רק ילדים עד גיל 12, ואני הייתי כבר כמעט בת 16. אבל כיוון שהייתי נערה חזקה, עבדתי בחווה החקלאית ואחר כך בבית החולים. לא היה לי ידע ברפואה, אבל נשמה גדולה כן והרבה היגיון בריא. אין ספק שמתוך הניסיון יכול האדם ללמוד הרבה יותר מאשר מתוך בית הספר.

לעזרה באו אנשים מהג'וינט. מלאכים, קראנו להם. הם סייעו לנו במזון, בבגדים, וכמובן בכסף בשביל לבנות את כל מה שבנינו. רבים מאתנו היגרו עם הזמן לארצות הברית, אולם חלק קטן, וביניהם גם אני, ביקש לקבל אישור הגירה חופשית לישראל. אני לא יודעת אם אצליח להסביר זאת במילים. הרי הייתי פליטה, ללא כלום, ללא משפחה. במחנה פגשתי משפחה שמזלה הטוב היה בלתי ייאמן. הם ניצלו כולם: אימא, אבא, בת גדולה ובן קטן. כולם מצאו זה את זה לאחר המלחמה, שלמים בגופם ואפילו בנפשם. נסים כאלה לא היו דבר שבשגרה. כל שאר הפליטים הסתכלו עליהם בקנאה לא מוסתרת. במחנה ידעו לספר שאבי המשפחה היה סנדלר מומחה, ושהנאצים היו זקוקים לו להכנה ותיקון של נעליים. בדרך פלא הוא הצליח לשכנע אותם שגם בנו הצעיר הוא סנדלר מומחה על אף שהילד לא ידע להחזיק מרצע, וכך ניצלו שניהם. האימא הייתה תופרת, ובִתה הייתה עושה שליחויות לביתן של נשות הקצינים הגבוהים, וכך ניצלו גם שתיהן.

הבת - דינה שמה - שהייתה בערך בת גילי, אהבה אותי מהרגע הראשון. ערב אחר ערב היא קראה לי אל הצריף שלהם, שם קיבלתי ארוחה חמה וחיוך של אימא. משהו בי עורר בהם את הצורך לגונן, להציל נפש, והם הציעו לי לחבור אליהם כבת משפחה ולנסוע אתם לארץ האפשרויות הבלתי נגמרות, ארצות הברית. התלבטתי בשאלה הזו ימים רבים. מצד אחד, החמימות הזו שהם נהגו בי, שהייתה כל כך חסרה לי, יחד עם המחשבה לחיות בארץ ענקית וחופשיה, ארץ שעליה סיפרו שהכסף גדל בה על העצים והעושר מסתובב ברחובות שלוב זרוע עם האושר, בכל אלו היה משהו מפתה, כמעט בלתי נשלט. מצד שני, דמותו של אבי עומד במטבח הבית שלנו בברלין ומתחנן לנסוע לארץ ישראל, הייתה עבורי כמו צוואה בלתי כתובה, כמו בקשתו האחרונה של אבא, ולא יכולתי לחשוב כיצד ייראו חיי אם לא אקיים את מה שביקש. אבל בד בבד, היה בי רצון עז לחזור עוד פעם אחת לבית הוריי, לראות האם בכלל נותר ממנו זכר, האם נותר שום עוד מישהו ממכריי.

אינני יודעת עד היום איך הצליחו בני המשפחה המופלאה ההיא לשמור לעצמם כסף, ואינני יודעת במה זכיתי, אבל ברגע שהעליתי על דל שפתיי את רצוני לחזור לברלין לימים ספורים, הוציא האב כסף ואף ליווה אותי לתחנת הרכבת. המחשבה שאולי, רק אולי, אמצא מישהו מבני משפחתי שם, הייתה אולי מחשבה ילדותית וחסרת היגיון, אבל אנשים במצבי רצו להאמין שמשהו טוב יכול להמתין להם מעבר לפינה, שהם ראויים אולי, לאחר שנים של סבל, למשהו אחר.

לא היה קל למצוא את הבית שלי, אבל מצאתי מי שהסכים להראות לי את הדרך. עמדתי שם כמה דקות ואז נכנסתי ועליתי במדרגות אל הקומה הראשונה. הדלת הייתה סגורה, וריח בישול עלה מן הדירה. לרגע אחד קטן התרונן לו לבי. עוד רגע תפתח לי אימא את הדלת, ותקבל את פניי עם מרק חם. הרגע הנעים התחלף במהירות בכאב ותדהמה. דפקתי בדלת הסגורה, תחילה דפיקה רפה ולאחריה בעוצמה רבה יותר. הדלת נפתחה לכדי סדק קטן. מן הפתח הצר הציצה אישה מבוגרת ששאלה אותי בכעס מי אני ומה אני רוצה. זו לא הייתה אימא. זו הייתה אישה זרה, שגרה עכשיו בבית שלי, ומבשלת שם במטבח שהיה שלנו. לרגע רציתי לזעוק, אך במשנהו הבנתי שעדיף להיות חביבה. "Guten Tag" אמרתי לה, מקווה כאמור שחביבותי תסייע לי, אבל האישה ניסתה לסגור בפניי את הדלת. עצרתי את הדלת ברגלי, והאישה צעקה שאעוף מהבית שלה, אחרת היא... לא נשארתי לשמוע את המשך האיום. ירדתי למטה. הסיכוי הטיפשי לפגוש את אימא בבית נגוז סופית.

עמדתי בחצר כמה דקות, מתפללת שאולי יגיע איזה קרוב, אולי אפילו הדוד קרל או מישהו מבניו, אבל איש לא הגיע. כבר עמדתי ללכת כשפתאום נזכרתי. מדהים איך דברים נצרבים בזיכרון ולא נעלמים משם אף פעם. ניגשתי אל פינת החצר, התכופפתי וחפרתי באדמה. הבור שעשיתי היה גדול למדי ועדיין לא מצאתי דבר, אבל לפתע הרגשתי משהו רך בקצה האצבעות. מתוך הבור שלפתי שקית ניילון מפוררת ובתוכה קרעי תמונה שצולמה על ידי אדון גרינבאום הצלם. דחפתי את הקרעים אל כיס המעיל שמצאתי באחד הבתים הנטושים וברחתי משם.

שנים שמרתי על השקית ולא העזתי להסתכל בקרעים, עד שערב אחד ישבתי עם מאיר בסלון הבית שלנו בגבעתיים וסיפרתי לו דברים שעד אז לא דיברתי עליהם. אני חושבת שזו הייתה הפעם הראשונה שבכיתי, בכי משחרר וכואב, בכי שיוצא מעומק הנשמה. בכיתי על אבא, ושמחתי שקיימתי את צוואתו לעלות לארץ ישראל. בכיתי על אימא, שלא הייתה צריכה למות ונרצחה כי הייתה נשואה לאבא. בכיתי על אנה שלא מצאה את הכוחות לשרוד. בכיתי על הדודה אליס שמתה בדמי ימיה. בכיתי על הדוד קרל ושני בניו.

מאיר ישב והקשיב לי שעה ארוכה. הוא לא הסכים שאוותר. הוא רצה שאבדוק במדור לחיפוש קרובים, אולי מישהו שרד. עוד אספר על כך בהמשך. אבל אז, באותו ערב, הוצאתי בפעם הראשונה את השקית וקרעי התמונה, ומאיר הרכיב את החלקים כפאזל. מן התמונה הקרועה נראו כולם חצויים, לא שלמים, כמו המציאות. את הקרעים האלה לקח מאיר למחרת לצלם מומחה, שבמעשה אמנות איחה את הקרעים והכין לי תמונה למזכרת. מן התמונה ראיתי אז את אימא מחייכת, עומדת מעט בפרופיל, את אבא מחבק את כתפיה מצד אחד ומניח יד על כתפיה של אנה, ואותי, ילדה קטנה זהובת תלתלים, מחייכת אל העולם ולא יודעת עדיין כמה רוע שוכן בו.

כשחזרתי ברכבת מברלין למחנה, פגשתי שוב את דינה, לייבלה והוריהם. למחרת היום הם יצאו לארצות הברית, ואני נפרדתי מהם בדמעות.

אני חייבת לספר כאן שמאיר ואני טיילנו בעולם הגדול לא מעט. לא פעם נסענו יחד לארצות הברית, עד שפעם אחת החליט מאיר שאפשר לפנות לרשויות ולחפש את בני המשפחה. אני יודעת שזה נשמע הזוי, כמו למצוא מחט בערימה של שחת, אבל הצלחנו למצוא את לייבלה בברוקלין. את שם משפחתו, לדרמן, זכרתי, מפני שזכרתי שאביו היה סנדלר. מאיר דאג לכל השאר. לייבלה הוא יהודי חרדי היום, וחי בשלווה עם רעייתו וילדיו. פגשנו אותו, מאיר ואני, בבית קפה, בטיול האחרון שעשינו בארצות הברית. הוריו כבר נפטרו ואחותו מתגוררת כיום באוסטרליה. הוא נראה טוב ומאושר. הוא סיפר שהחליף את שמו לאריה. "את יודעת" הוא אמר, "לייבלה זה אריה, ככה שלא ממש בעטתי בעבר שלי." הוא יהלומן, ותורם לישראל מדי חודש סכומי כסף גדולים. אני יודעת שמאיר רצה לשאול אותו מדוע לתרום לישראל ולא לבוא לגור בה, אבל הודיתי לו בלי מילים על שהחליט שלא להיות שיפוטי ולא לדון את לייבלה לכף חובה. כשיצאנו מבית הקפה, היו לי דמעות בעיניים, אבל היו אלו דמעות של אושר.

בן-סירא (זגלשטיין) - מכפר עציון לניר עציון [מאיידן] [עלון 81 – מרץ 2021]

במסגרת חיפושיי לאיתור בני משפחה של הנופלים במלחמת השחרור, יוצאי קרפטורוס, ניסית לקבל מידע על שני אחים שנפלו, באותו היום, בכפר עציון, הממוקם בגוש עציון, דרומית לירושלים. שמות הנופלים היו זגלשטיין יהודה ורחל, ילידי מאיידן (Majdan, מחוז וולוֹוֶה).

פניתי אל ארכיון כפר עציון. אז הסתבר לי, שליהודה ולרחל היו עוד אחים ואחיות, וששם המשפחה שונה לבן-סירא. [המילה זגל באידיש פירושה תורן של סירה ומכאן משחק המילים לבן סירא].

אחד האחים היה נחום ועם בנו, מאיר, נוצר הקשר. מאיר שיתף אותי במידע רב על המשפחה המורחבת - ובמידע מרגש ביותר על משפחתו האישית. מסתבר, שמאיר ואשתו דפנה, אימצו זוג תאומים מאלסקה, אווה וג'ימי, ממוצא אינדיאני ואסקימוסי, עוד טרם הפכו הם עצמם להורים. אווה הפכה לחווה וג'ימי - ליעקב והם חיים בקיבוץ ניר עציון, שקלט את שורדי כפר עציון, שנכבש במלחמת השחרור. אכן סיפור מופלא!

זו גם ההזדמנות להכיר את <u>סיפור נפילתו של כפר עציון, ש-127 מחבריו נפלו בקרב על הקיבוץ ב-13 במאי 1948, במה שנצרב בהיסטוריה כטבח אכזרי שביצע בהם הלגיון הערבי. הם הותירו אחריהם 71 ילדים, שגדלו על סיפורם הכואב.</u> הקרב על גוש עציון החל בראשית מלחמת העצמאות, למחרת ההכרזה על תוכנית החלוקה ב-29 בנובמבר 1947, והסתיים ב-14 במאי 1948, יום הכרזת העצמאות, עם נפילת גוש עציון כולו בידי כוחות הלגיון הערבי, אשר נעזר בכוחות ערביים מקומיים. שיאו של הקרב היה ב-13 במאי 1948, בקרב על קיבוץ כפר עציון שבו נהרגו 127 מתושבי הקיבוץ ומגיניו, חלקם לאחר שנכנעו ונלקחו בשבי הירדני.

בדצמבר 1947, לאחר התקפה על שיירה מהקיבוץ, שבה נהרגו 10 חברים, הוחלט לפנות את הנשים והילדים למנזר רטיסבון ליד ירושלים. כל האבות נשארו בקיבוץ, ואיתם 21 נשים שלא היו אימהות, למעט אחת. במשך 4 שנים התגוררו האלמנות וילדי כפר עציון בשכונת "גבעת עלייה" בדרום יפו, במתחם בן שבעה בתים שהוקצה להם, ובו המשיכו את חיי הקיבוץ, בקיבוץ עירוני, עם בית ילדים, חדר אוכל וקופה משותפת. מאוחר יותר נקלטו שש אלמנות בקבוצת יבנה, ואחרות התמקמו ביישובים אחרים. כל המשפחות קשורות בקשר מיוחד עד ליום זה ונפגשות בכל שנה לטקס זיכרון משותף.

כשכפר עציון שוחרר במלחמת ששת הימים, היתומים וחלק מהאלמנות נהרו אל המקום בחרדת קודש. "רובנו עשינו מאמץ להגיע ולראות מה נותר מהבית", כותב יהושע אלטמן, בנו של יעקב אלטמן הי"ד. "לא ניתן היה לזהות את המקום. הכל היה הרוס ושרוף. רק בריכת המים ועוד בית אחד שרדו בשלמותם". אלטמן ועוד עשרה מיתומי המקום החליטו לחזור ולהקים את הקיבוץ מחדש בתום המלחמה. "זה לא היה משהו מאוד מאורגן, היה ברור לנו שנחזור, אבל לא ידענו בדיוק מתי", הוא מספר. "אבל חשבנו שעברו כבר 19 שנה מאז שאיבדנו אותו, והגיע הזמן שנחזור. כמה חודשים לאחר השחרור התייצבנו במקום והרמנו את הקיבוץ מחדש. זה לא היה פשוט, בעיקר לאימהות שלנו, שנגיע למקום הקשה הזה, אבל זה היה ברור לכולם שזה הכרח המציאות. מאז ועד היום אני חי את הנופלים, מעריך את המאמץ וההקרבה שלהם להתיישב בארץ ישראל. זה היה צו השעה מבחינתם, בכל מחיר".

- בקרבות בכפר עציון נפלו שישה יוצאי האזור (עוד ארבעה בנוסף לאחים זגלשטיין):

אלטמן יעקב, הוֹר יוסף (יושקו), זינגר חנה ויעקובוביץ ציפורה (נצר אחרון ממשפחתה).

- אי אפשר להזכיר את כפר עציון בלי להזכיר את שמו של דוד בן דוד (1920 - 14 באוגוסט 2018) שהיה מוכתר כפר עציון, יליד נרסניצה. הוא נולד בשם דוד לייב דווידוביץ למשפחה חסידי ויז'ניץ. על פעילותו באירופה זכה להדליק משואה ב"יד ושם" במלאת 50 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה. התגורר בניר עציון [עליו מתבקשת כתבה נפרדת].

כך יכולתי לצפות בעדותם של יצחק ונחום ז"ל, שני האחים הבוגרים של יהודה ורחל הי"ד, שם סופר הסיפור המשפחתי. מסתבר שלאב, אפרים-פישל ולאשתו רבקה היו 8 ילדים: יצחק, נחום, יהודה, רחל, חיה, זלמן (נרצח ב-1944), ציפורה וישראל (נרצח באושוויץ). רבקה נפטרה מטיפוס ב-1932.

האב נישא לאישה שנייה, לאה קליין, עבר לחוסט ושם נולדו עוד 4 ילדים: רבקה, משה, שרה ונח. לאה נספתה עם ילדיה בשואה וגם ישראל וזלמן (ילדיה הצעירים של רבקה, אשתו הראשונה) נספו. שאר ששת ילדי משפחת זגלשטיין עלו ארצה: יצחק, נחום, יהודה, רחל, חיה וציפורה; ארבעת הבוגרים התיישבו בכפר עציון, ושניים מהם, כאמור, נפלו.

יצחק ישב בשבי הירדני במשך 10 חודשים. הוא עבר לניר עציון. לבנו קרא יהודה, על שם אחיו.

נחום, התחתן עם פנינה (לבית וול). אחיה, דוד, היה מאורס עם רחל, אחותו. גם דוד נהרג בכפר עציון. פנינה (שהייתה בשבי כשבועיים) ונחום נישאו לאחר שנחום שוחרר מהשבי (לאחר כ-11 חודשים) ונשארו בגבעת עליה, יחד עם חברי גוש עציון הנותרים. על אף אבלם הפרטי הכבד, התמסרו לילדי כפר עציון הקטנים בכל ליבם. פנינה קיבלה לאחריותה את ניהול בית התינוקות, שהסוכנות פתחה לעולים החדשים באותו זמן, בגבעת עליה. בשנת 1960 עברו לניר עציון. לילדיהם קוראים רחל (על שם אחותו), דוד (על שם אחיה של פנינה) ומאיר.

בשנת 2015 הוקרן בסינמטק ירושלים הסרט "חבורת היתומים" של הבמאי נועם דמסקי. הסרט מוקדש לזכרו של נחום ולזכר נכדו, עודד בן-סירא [בנו של דוד], שנהרג במבצע 'צוק איתן' בקיץ 2014.

האחות חיה ארליך - רוזן (היחידה שנותרה משמונת האחים): לא רק שהיא איבדה בקרב את שני אחיה, יהודה ורחל, היא איבדה גם את בעלה, ארליך ישעיהו; בתה, אסתר נופר, נולדה לאחר נפילת אביה. כמה קורבנות שילמה משפחת זגלשטיין...

אחרי נפילת גוש עציון התגוררו, כאמור, שני האחים הבוגרים, יצחק ונחום, בניר עציון. נִיר עֲצִיוֹן הוא מושב שיתופי, המסונף לתנועת הקיבוץ הדתי, ושוכן מדרום לחיפה, ליד עתלית. היישוב הוקם באייר תש"י (1950) על ידי פליטי כפר עציון, וקבוצה מפליטי בארות יצחק (בנגב), קבוצות "אחדות" ו"תקוה" וניצולי שואה.

מתוך עדותו של יצחק בן סירא – בכור האחים, ע"פ ראיון שקיימה אתו עדה רסל בניר עציון: העדות המלאה בקישור הבא: http://www.nirezion.com/viewpage_mobile.asp?pagesCatID=31685

קישור לעדות נחום בן סירא (זגלשטיין) https://www.youtube.com/watch?v=SVU-wWuEIpA

ונחזור אל מאיר בן-סירא, בנו של נחום, שנישא לדפנה. כתבה גדולה בשם "תאומי אלסקה", על סיפור האימוץ של ילדיהם הראשונים, פורסמה במוסף "7 ימים" של העיתון "ידיעות אחרונות" ב-9.3.2007.

09.03.07

מוסף סוף השבוע של ידיעות אחרונות ● גיליון # 2250

י"ם באדר תשס"ז

62

26 יוצא מהמגירה
חמש שנים שקר האלוף אייל בן ראובן על תוכנית תקיפה קרקעית של צה"ל בלבנון. עד היום הוא מתקשה להבין למה לא נעשה בה שימוש במלחמה / אמירה לם

38 האוליגרך השקט
בראיון נדיר מסביר לאוניר נייבזלין, אחד האנשים העשירים בישראל, למה הוא לא מתכוון לקנות יאכטה ענקית או קבוצת כדורגל / נטשה מוזגוביה

48 כיכר הנעגועים
מיטל טויטו, בתו של מייסר "כיכר הלחם", ישראל טויטו, שנפטר לפני חצי שנה, מספרת על אבא שנתן לאחרים כל כך הרבה, ודאג לעצמו כל כך מעט / עינת פישביין

62 מבצע שלג
17 שנה אחרי שאומצו על ידי מאיר ודפנה בן־סירא, חזרו התאומים ג'ימי ואיזה (21) לביקור מולדת באלסקה. עכשיו הם מרגישים ישראלים מתמיד / עדן נבון

70 אשדות מאוחד
בגיל 49, יזהר אשדות לא מתבייש לשבת בבית ולהיות בורגני. גם לא מפריע לו שאלונה קמחי מבלה בלילות. ראיין עם מוזיקאי שלא מלכלך / ענת מורן

78 מעמולים בע"מ
נטלי סכג רהרה על המעמולים עד למקום השני ב"הרוגמניות". עכשיו, אחרי שביטלה את חתונתה, היא מצהירה שהיא כאן להישאר. ראו הוהרתם / נאיה קורן

84 דג רזה
אחרי שעבר את הפיגוע ב"סי פוד מרקט", מס הכנסה מבקש צו פירוק לשתי מסעדות ברשת "ג'קי" שבבעלות אפי אללוף. הוא, מצדו, נלחם בכרישים / גיא פלג

90 רחובות זועמים
צילום של עדי נס נמכר השבוע ב־264 אלף דולר. אבל ההצלחה לא מוחסה על תחושות הניתוק והכעס, שבגללן צילם את גיבורי התג'ך כהומלסים / ענת פישביין

96 ד"ש לשינקין
ניק קייב, הילד האוסטרלי הבי רע, מסרב עדיין לתרום שירים לפרסומות, טוען שבונו מתמסחר ומתגעגע לישראל של שנות ה־90 / מרדי קרייטמן, לונדון

102 שוויון קטלני
ג'מאל זידאן – הפרופסור הראשון לרפואה בעזה הדרוזית – מסביר מה גרם לעלייה של כ־300 אחוז במקרי סרטן השד במגזר הערבי בשנים האחרונות / ענת פישביין

מדורים קבועים

מכתבים 20 / יאיר לפיד 25 / רענן שקד 58 / חנוך דאום 76 / שליחות קטלנית 104 / נירה רוסו 106 / גפי אמיר 108 / אהרוני 110 / הורוסקופ 112 / שעות נוספות 116

"

לא קל להיות ילדים אסקימוסים בישראל ועוד עם כיפה על הראש. צחקו עלינו, קראו לנו אינדיאנים. לכן אחרי שסיימנו את השירות בצה"ל, החלטנו לסגור מעגל ולטוס למולדתנו אלסקה כדי לחפש את האמא הביולוגית שלנו"

ג'ימי ואיזה, תאומים אסקימוסים שאומצו ע"י ישראלים בגיל 4 והתגיירו, חזרו לשורשים

יחים 7

עורך: ניר חפץ

כתובת המערכת:
רח' יהודה ונח מוזס 2, ת"ד 901 תל־אביב
טל': 03־6082222, פקס: 03־6082234
תיבת שלמטר לתגובות ולהצעות: 03־7652299

בשער:
אייל בן ראובן

צילום:
אלדד רפאלי

מתוך הכתבה: "הסיפור אינו סיפור אימוץ שגרתי, שנולד מהקושי להביא ילד לעולם. גם כסף לא מעורב פה. חמלה, ורק חמלה, היא שהניעה זוג צעיר ממושב בכרמל לטוס לפני 17 שנה לאלסקה [1990], הצד השני של העולם, כדי לאמץ זוג מלוכסני עיניים, חצי אינדיאנים חצי אסקימוסים, שנותרו לבדם בעולם, אחרי שהוריהם האלכוהוליסטים התקשו להעניק להם בית של ממש. לפני חצי שנה, אחרי שחיו רוב חייהם בישראל – התגיירו, חגגו בר ובת מצווה ועשו צבא – החליטו התאומים, ג'ימי ואיוָה בן-סירא, בני 21, לחזור לאלסקה ולפגוש את הוריהם הביולוגיים, ובעצם, כדי לסגור מעגל של כאב."

ג'ימי ואיוָה נולדו ב-19.9.1985 באַנְקוֹרֶג' (Anchorage) [העיר הגדולה ביותר באלסקה]. סיפור חייהם מובא בכתבה שפורסמה ב-1.12.2003 בעיתון "הארץ" ע"י דוד רטנר, שכותרתה הייתה:

אסקימואית-אינדיאנית, חניכה בבני עקיבא, חיילת בצה"ל: מאלסקה לקורס מ"כיות

"מחר בבוקר יסיעו מאיר ודפנה בן-סירא, תושבי המושב השיתופי ניר עציון מדרום לחיפה, את בתם הבכורה אינָה ללשכת הגיוס, וכמו כל זוג הורים גאה יביטו בה עולה לאוטובוס בדרכה לשנתיים של שירות צבאי. אינָה מיועדת לקורס להכשרת מ"כיות לטירונים, שיתקיים אי שם בדרום. הזוג בן- סירא מודעים לכך שבגיוס ובעת השירות תיתקל אווה בשאלות ותמיהות - אחרי הכל, לנערה השקטה והחייכנית, עם השיער השחור הארוך והעיניים המלוכסנות, יש הופעה מעט שונה מהמראה הישראלי הרגיל.

אינָה נולדה באלסקה לאם אסקימואית משבט יוּפִיק ולאב אינדיאני משבט הצ'רוקי (Cherokee). בדיקה בארכיון העיתון "במחנה", שבמשך שנים מנסה לאתר חיילים שהגיעו לישראל ממקומות נידחים, מעלה שהיא כנראה תהיה החיילת האסקימואית הראשונה בצה"ל. 'לפני כמה שבועות הייתי בבסיס צה"ל, במפגש מוקדם של המועמדות לקורס מ"כיות', מספרת אינָה, 'ישבנו בקבוצה וכל אחד היה צריך להציג את עצמו. החלטתי להקדים את השאלות הסקרניות, אמרתי 'קוראים לי אינָה ואני לא סינית".

אינָה מספרת שבלשכת הגיוס ביקשו ממנה לחזור כמה פעמים על סיפור החיים שלה ושל אחיה התאום ג'ימי (שיתגייס בשנה הבאה, אחרי שישלים את לימודיו), כדי לוודא שהפרטים נכונים.

מאיר בן-סירא נולד בניר עציון, מושב שיתופי דתי המשתייך לזרם המפד"ל. אביו היה אחד מארבעת הגברים היחידים ששרדו את הקרבות הקשים בגוש עציון ב-1948.

דפנה בן-סירא היא ילידת כפר האמנים עין הוד, בתם של האמנים, מרגוט ונורמן לואיס, שוויצרית קתולית ואמריקאי יהודי. הקרבה הגיאוגרפית בין היישובים ניר עציון ועין הוד גישרה על הבדלים בתפישות העולם הדתיות, ומאיר ודפנה התחתנו [דפנה היא גיורת].

ב-1989 כשאמה של דפנה עקרה לאלסקה, התיישבה באַנְקוֹרֶג' (Anchorage) [העיר הגדולה ביותר באלסקה] ופיתחה שם קריירה של ציור, נסע הזוג הטרי לבקר אותה. בבית הסמוך התגוררה אמם של אינָה וג'ימי - צעירה אסקימואית ששמה מיני, שכמו רבות מהמשפחות בשבט היופיק, נפגעה מהמפגש בין החברה המסורתית של ציידים במערב אלסקה לקדמה האמריקאית. אביהם של התאומים, נווד משבט הצ'רוקי, נעלם מיד לאחר לידתם, והאם הצעירה נותרה לבד, בקשיים כלכליים, ונאלצה להיפרד מהתאומים, שהיו אז בני שנתיים. רשויות הרווחה באלסקה שלחו את השניים לבית סבתם, בעיירה הרחוקה בית אל. מאחר והסבתא התקשתה לטפל בהם, החליטו מאיר ודפנה לאמץ את השניים שהיו כבר בני חמש.

'האסקימואים אוסרים באופן גורף להעביר ילדים לאימוץ אצל לבנים', מספרת דפנה. 'רק אחרי שאחד מזקני השבט בדק אותנו והשתכנע שהמשפחה המורחבת היהודית נותנת ערכים דומים לזו האסקימואית, הם השתכנעו והשבט נתן את הסכמתו'. גם הרב בבית חב"ד המקומי באלסקה נתן את ברכתו. השופטת הפדרלית האמריקאית בכתה כשחתמה על מסמכי האימוץ - והעניין הפך רשמי.

כשהתאומים היו בני 9 שבה משפחת בן-סירא לישראל, התאומים התגיירו ולבני הזוג נולדו עוד ארבע בנות. התמונה הראשונה של התאומים בישראל צולמה בכותל.

אווה וג'ימי השתלבו בבית הספר הדתי המקומי - בהתחלה הורידו אותם לכיתה ב', אחר כך הקפיצו אותם חזרה לקבוצת הגיל שלהם. הם מצאו את מקומם גם בקהילה הדתית, הכוללת ביקור קבוע בבית הכנסת, טקסי בר מצווה ובת מצווה, נעורים בתנועת 'בני עקיבא' ולימודים בתיכון דתי. 'חבל לי שהתאומים איבדו את האנגלית הנהדרת שלהם', אומרת הדודה יסמין, ואינָה מוסיפה, שהיא מצטערת שאיבדה את מעט שפת היופיק שדיברה עד גיל חמש.

היא נחושה לעשות את השירות הצבאי ולהמשיך במסלול הישראלי של לימודים וחיים בניר עציון. 'טוב לי בארץ ואני לא מרגישה צורך לחפור בעבר ולדעת מאיפה באתי', היא מסבירה.
התאום ג'ימי חולם דווקא על טיול שורשים באלסקה ובשבט הצ'רוקי, כדי לדעת יותר על המורשת, שאת הגנים שלה הוא נושא. הוא גולש שעות באינטרנט ואוסף חומר על אסקימואים ואינדיאנים וחדרו מעוטר במוטיבים אינדיאניים. 'אני אסע, אטייל, אלמד מאיפה באתי - ואחר כך אחליט איפה אשתקע", הוא מסביר."
ג'ימי חי 4 שנים באלסקה ובעוד מקומות בארה"ב. כיום הוא בארץ ועובד בתחום ההיי-טק.

אינָה נישאה לאיל רון, שהוא הנכד של שרה ויעקב שיפמן. אשתו הראשונה של יעקב, חיה, נפלה אף היא בכפר עציון, לאחר חצי שנה בלבד של נישואין. אשתו השנייה (משנת 1952), שרה, לבית יעקובוביץ, ילידת חוסט, בת דודתם של בני זגלשטיין, הגיעה אחרי השואה לכפר עציון ונפלה בשבי הירדני. המשפחה גרה בניר עציון. בשנת 1953 נולדה הבת הבכורה, נירה, שהיא אימו של איל, החתן של מאיר... אינָה ואיל גדלו יחד בניר עציון וכיום יש להם 3 ילדים: בן בגיל 6 ותאומות בנות 4. הן נקראות אגם-שרה וירדן פנינה; שרה – סבתו של אייל ופנינה – סבתה של אווה, שהיו החברות הכי טובות בחייהן... אכן, נפתלות דרכי העולם...
בדצמבר 2010, כשפרצה השריפה הגדולה בכרמל, נאלצה משפחת בן-סירא לפנות את ביתה. מאיר, שהוא קצין בטיחות, נותר במסגרת תפקידו ביישוב. ביתם לא נשרף והמשפחה התאחדה אחרי 3 ימים. לדפנה ולמאיר 4 בנות נוספות: דליה (27), בת-שבע (19), הילה (17) ויעל (15).

ספר ההנצחה שיזמה משפחה בן סירא (זגלשטיין), המספר את סיפורם המשפחתי –
ששת האחים לבית זגלשטיין
מימין, שורה עליונה: דוד וול (אח של פנינה, ארוס של רחל) ורחל (נפלו), ציפורה, יהודה (נפל), יצחק;
מימין, שורה תחתונה: שרה שיפמן (בת דודתם), נחום ופנינה, ישעיהו וחיה ארליך

מימין: יצחק (1920-2003), ציפורה (1929-2019) ויהודה (1923-1948)

מימין: נחום (1921-2014), רחל (1924-1948), יהודה (1923-1948) וחיה (1925)

יצחק (1920-2003) ויונה בן-סירא

מימין: נחום, רחל, יהודה ויצחק זגלשטיין על רקע נוף כפר עציון

רחל זגלשטיין וארוסה, דוד וול (Vohl)
על רקע נופי כפר עציון. שניהם נהרגו בקרב זה...

חיה (זגלשטיין) וישעיהו ארליך, אשר נפל אף הוא בכפר עציון

ציפורה (זגלשטיין) (1929-2019) עם בעלה פרץ ליזר

פנינה ונחום בן-סירא, כפר עציון

פנינה בן-סירא בתמונה מעיתון ערבי,
המספר על שחרור נשות כפר עציון מהשבי

נחום בן-סירא בשמירה בכפר עציון

חזרה מן השבי: פנינה בן-סירא הימנית ביותר

נחום ופנינה בן-סירא בשלג של
כפר עציון, חורף 1947

מימין: ציפורה ליזר, יצחק
בן-סירא, חיה ארליך-רוזן
ונחום בן-סירא

איוָה וג׳ימי בילדותם – עם דפנה ומאיר

יום האימוץ הרשמי

"בשנת 1992, שנתיים לאחר שנחתו בכפור של אלסקה, פסק בית המשפט כי יוכלו לאמץ את הילדים. מאיר: 'השופטת פשוט בכתה כשהקריאה את החלטתה, וכך גם אנחנו וחבר המושבעים. הם פסקו, שאנחנו, יהודים מישראל, נוכל לאמץ את שני האסקימוסים הקטנים האלה'"

ג׳ימי ואיוָה עם הוריהם הביולוגיים, מיני ודייוויד, בביקורם באלסקה

מתוך הכתבה במוסף "7 ימים":

"כשירדתי מהמטוס באלסקה, הם עמדו שם, זוג תאומים אסקימוסים. 'דֶדי דֶדי' הם קראו לי. ואני רק בן 29, בקושי שנה וחצי נשוי, עדיין ללא ילדים משלי, הבנתי שזהו. אני אבא. ואז התחלתי לבכות. הבנתי שהילדים האלה, התאומים היפים והמוזנחים האלה, רק בני ארבע, הילדים שכל כך זקוקים לאבא ולאימא, הם שלי לעולמים."

פנינה בן-סירא ושרה שיפמן באתר ההנצחה לנופלי כפר עציון.
שרה הייתה ילידת חוסט, בת דודתם של האחים לבית זגלשטיין.
היא ופנינה היו החברות הטובות ביותר.
לימים נישא הנכד של שרה, איל רון, לנכדה של פנינה, איוָה בן-סירא...

טקס האזכרה בהר הרצל
בחלקת הנופלים מכפר עציון,
קבר אחים ומסביבו המצבות

נחום ופנינה בן-סירא עם
ילדיהם (מימין) מאיר, דוד ורחל,
רחוב סוקרטס 7 בגבעת עליה, שם
התגוררו אחרי נפילת כפר עציון

הלוויה של חללי גוש עציון, ירושלים 1949

משפחת בן-סירא (מימין): הילה, דליה, דפנה ומאיר, יעל, בת שבע, איוָה וג'ימי

בנם של איוָה ואיל נקרא קינָאי – כשמו של
נהר באלסקה (וכן עיר וחצי אי באלסקה)

איוָה ואיל רון

אגם-שרה וירדן פנינה – התאומות של איוָה ואיל.
שרה – סבתו של איל ופנינה – סבתה של איוָה,
שהיו בנות דודות והחברות הכי טובות בחייהן...
[וגם שמות הקשורים במים, כמו קינָאי]

גולד אולגה (1928-2020) [חוסט] [עלון 80 – פברואר 2021]

לפני מספר חודשים, במסגרת עדכון דף הקשר של העמותה, שוחחתי עם אולגה, והסתבר לי שהיא ניצולת שואה. במסגרת מיזם תעודות ההוקרה לניצולי השואה, ביקרתי אותה בסוף יוני 2020, עם מסכות, כמובן. תיכננתי לערוך ריאיון וכתבה עליה, אך המציאות טפחה על פני... מאורה, בתה, הודיעה לי, שלמרבה הצער וההפתעה, אולגה נפטרה ב-7.11.2020 [חצי שנה לאחר פטירת בעלה] והסיפור המיוחד יוצא, אם כך, עם מאורה - ולזיכרה של אולגה.

אולגה נולדה בסוף ינואר 1928 בחוסט, בת בכורה למור משה מוטיוביץ (1898), יליד קריצ'בו (Krichovo), וליולן-ינטה לבית מרקוביץ (1904), ילידת אוגליא (Uglya). אחריה נולדו אלכסנדר שמואל (1933), רות (1935) וקתרינה - פסו (1937). ההורים עברו לחוסט עוד בשנת 1926. במרץ 1944 גורשה המשפחה לגטו חוסט, עם כל יהודי העיר. עוד קודם לכן, כאשר נצבע קיר בחדר השינה, ביקש אביה של אולגה להטמין רכוש משפחתי במסתור, מאחורי אחד מ-3 ציורי קיר. במסתור, טמן האב קופסת פח עם תכשיטיה של האימא, יחד עם דולרים וכסף הונגרי; במרתף הוסתר שק כלי כסף; בחצר, במחסן העצים באדמה, הוטמנו, ברגע האחרון, לפני היציאה לגטו, כלי כסף שהיו בשימוש יומיומי: פמוטים, גביע לקידוש ועוד.

בתחילת יוני 1944 הגיע המשלוח שלהם לאושוויץ. אמה ושתי אחיותיה הצעירות נשלחו למשרפות; אחיה, שהופנה עם אביה לכיוון אחר, רץ, מסיבה לא ברורה, לכיוון האם והאחיות, וכולם הועלו על המוקד. האב נרצח במלק (Melk), תת מחנה של מטהאוזן במרץ 1945, קרוב מאוד לתום המלחמה.

במהלך השהיה באושוויץ ובמחנות השונים אולגה נשארה עם בת דודתה, אדית מרקוביץ, שתיהן בנות 16/17. אביה של אולגה, מור משה מוטיוביץ, דאג מראש, לפני היציאה מהגטו, לצייד את הילדים בכסף. כסף הוסתר בחגורת הבגדים ובסוליית הנעלים, אך הבגדים הופשטו במקלחות והנעלים הוחרמו על ידי פולניה במסדר, וכך אבד האוצר. בלילה האחרון באושוויץ הן רוכזו באולם גדול, בצפיפות, רעבות וצמאות. טיפות מים שהתעבו על יד החלון איפשרו טעימה, לפי תור. למחרת הן הועברו ברכבת לריגה, שם עבדו בפריקת פחם ובבניית הסוואה לטנקים מתקיפת מטוסים. מאדית היא הופרדה בינואר 1945.

[אדית נפטרה אף היא בימים אלה, ב-18.1.2021, כחודשיים לאחר פטירת בת דודתה, אולגה...]

אולגה נדדה בין מחנות שונים ולבסוף הגיעה ללייפציג, שם הועסקה בבית חרושת למטוסים. אם עבדה טוב - זכתה לסבון ולמברשת שיניים. אך, בפועל השתדלה, יחד עם הנשים האחרות, לחבל בחלקים עליהם עבדה. בצריף בו התגוררה היו 30 בנות, כולן מחוסט. בגד להחלפה לא היה והאוכל ניתן בצמצום.

בינתיים בנות הברית התקדמו ואולגה נלקחה לכפר בין לייפציג למגדבורג (leau), שם עבדה בחפירת חפירות מיגון למקומיים. בימים האחרונים לקראת השחרור תשו כוחותיה ובמסע האחרון ביום השחרור הייתה כבר בסוף הטור. פתאום החלה לראות שהחיילים הגרמנים, שליוו את המסע הרגלי, החלו להוריד סימני זיהוי ולהשליכם לצד הדרך. זמן מועט אחר כך הם נעלמו. לאחר טלטלות רבות שוחררה אולגה במאי 1945 על ידי האמריקאים.

ברכבת, בדרך לבודפשט, פגשה בן משפחה, שסיפר לה שגם אביה נרצח. בבודפשט פגשה, במשרדי הג'וינט, את אחד מאחיה של אדית, שסיפר לה שאדית ואח אחר שלהם נמצאים בחוסט. אולגה יצאה ברכבת בדרכה הביתה, לחוסט.

כידוע, כשרכבות היו נכנסות לתחנת רכבת, היו נאספים אלו ששבו מהגיהינום, וממתינים לראות מי מבני משפחתם חזר מהתופת. עם הגיעה לחוסט פגשה אולגה בתחנת הרכבת את בת דודתה אדית,

ששוחררה מספר חודשים לפניה, ואת אחד מאחיה. אדית בת ה-17 התגוררה אצל בת דודתה והגיס שלה, שהיו בני 30 פלוס. בת דודתה של אדית איפשרה גם לאולגה להתגורר עימם, שכן בביתה המקורי [של אולגה] התגוררה מורה רוסיה יחד עם בני משפחתה. אולגה סיפרה לכל הנוכחים בדירה: בת הדודה של אדית, הגיס שלה, אדית ואחיה - על הרכוש שאביה הסתיר והם החליטו להיכנס לבית ולהוציא את הרכוש.

עם הגיעם לבית המשפחה, האישה הרוסייה, שהתגוררה בביתם, איפשרה להם להיכנס והם מצאו את הרכוש שהוסתר. למרבה הצער, לאור מאורעות המלחמה ותוצאותיה, והרצון של רבים למצוא שלל ולהתעשר על חשבון אחרים, הצליחה אולגה להציל רק את התכשיטים והכסף אותם יכלה לשאת על עצמה. כל השאר, נלקח ממנה על ידי אחרים, שניצלו את גילה הצעיר, מצבה הגופני ועצם היותה בודדה. מ-10.5 ק"ג של כלי כסף לא נותר לאולגה פמוט או כף למזכרת מבית הוריה...

בהיותה בחוסט הגיעה אליה שכנה של אחד מהדודים ומסרה לה שני פריטים, מהם אחד שאימא שלה הפקידה אצלה: כיסוי מיטה, בגודל 2 מטר X 3 מטר, אותו רקמה האם במשך כחמש שנים (1920-1925) וכן מעיל פרווה (שהיה שייך לדודתה).

עת הגיע אליהם המידע שהאזור אמור להיות שטח רוסי, ושתוך ימים מועטים תיווצר חלוקת שטחים, החליטו בני הדודים לצאת ברכבת מערבה. כך, הגיעה אולגה לפראג, שם היו 3 דודים שלה, אחים של אימא שלה, שלקחו אותה תחת חסותם. היא התגוררה איתם.

לאולגה, שבאה מבית מבוסס מאוד, לא היה מקצוע. אחד מדודיה יעץ לה ללמוד מקצוע והיא למדה לרקום רקמת תחרה. עובדה זו סייעה לה למצוא עבודה, להשתכר ולכלכל את עצמה. לאחר שנה הציע אחד מדודיה, שהיה חייל בצבא הצ'כי - צרפתי, לנצל את האפשרות שהוא יכול לחזור לארץ ישראל ולהביא עימו אישה. בעזרת מסמכים מזוייפים, בהם הוצגה כאשתו - עלתה אולגה ארצה ממרסיי. היא התגוררה ב"בית החלוצות" בתל אביב וגם בארץ מצאה עבודה כרוקמת. לאחר תקופה איתר אותה הגיס של אביה, אברהם (הבעל של אחותו, רבקה). משפחתו של אברהם עלתה לישראל עוד בעליה החמישית, בשנת 1935, יחד עם נוספים מהאזור (הם התגוררו במסיף, כיום Moisei ברומניה) והוא הזמין אותה לביתם ברחובות. שם, הכירה אולגה את צבי גולד, שגם משפחתו עלתה באותה עליה. לימים הפך צבי לבעלה ונולדו להם 2 בנות: יעל ומְאוֹרָה. שתיהן קיבלו את שמותיהן על שם בני המשפחה שנספו בשואה. יעל נקראה על שם אימא של אולגה: יולן-ינטה - ומְאוֹרָה על שם אביה של אולגה: מור משה..

ומה עלה בגורלם של מעיל הפרווה וכיסוי המיטה? המעיל הובא ארצה, אך לא באמת היה בו צורך באקלים התל אביבי. אולגה שלחה אותו לאשתו של אחד הדוֹדים, שנשאר בפראג ועבד כעיתונאי.

לפני כשנה וחצי, במהלך 2019, עלה נושא עתידו של כיסוי המיטה היפהפה. בעצת בנותיה, יעל ומְאוֹרָה, החליטה אולגה לתרום אותו ל"יד ושם", במסגרת מבצע "אוספים את השברים". אנשי "יד ושם" היו אמורים להגיע לפני פרוץ הקורונה, אך מועד הביקור השתבש.

בספטמבר 2020, חודשיים לפני פטירתה, תרמה אולגה את כיסוי המיטה מעשה ידיה של אימא שלה, שידע טלטלות רבות, אך זכה למשכן של כבוד לעולמי עד ב"יד ושם"...

אולגה הייתה אמורה לחגוג עימנו את יום הולדתה ה-93 ממש בימים אלה - בתאריך 25.1.2021. לצערה הרב של משפחתה, נפטרה אולגה, שהייתה בריאה וצלולה (אני זכיתי להיווכח בכך בפגישתי עימה ביוני 2020 וגם בשיחות הטלפון שניהלתי עימה), מחיידק הספסיס [אלח דם], שבו נדבקה במהלך אשפוז בבית חולים.

יהי זיכרה ברוך!

יוני 2020 - אולגה מקבלת את תעודת ההוקרה
שלנו מבני הדור השני לבני הדור הראשון

אולגה בצעירותה

כיסוי המיטה שרקמה יולן,
אימא של אולגה, ונתרם ל"יד ושם"

מכתב התודה שהתקבל מ"יד ושם"

24.9.2020

אולגה גולד
רמז 37
תל אביב 6219220

שלום אולגה,

ברצוננו להודות לך על תרומת כיסוי המיטה אותו רקמה אמך- עטה (יולן) מוטיוביץ'. אשר נותר כאחד מהפריטים האחרונים מבית הורך לאחר המלחמה.

הפריט נרשם באוספנו תחת המספר 20690 וישמר לזכרם של בני משפחתך אשר נספו וכעדות לתלאות שעברת במהלך המלחמה.

במעמד האיסוף ציינת שיש ברשותך תצלומים משפחתיים. נשמח לקבל עותקים על מנת שנוכל לסמן את סיפור משפחתך בצורה הטובה ביותר.

בברכה,

מיכאל טל,
מנהל מחלקת חפצים

משפחת גולד לדורותיה: אולגה וצבי במרכז, הבנות ובני זוגן, הנכדים /ות ובני זוגם והנינים /ות

גאוותה הגדולה של אולגה הייתה על המשפחה שהקימה ודורות הצאצאים, שזכתה להכיר - ושזכו להכיר אותה ואת מורשתה!

ברכה גילאי עם תעודת ההוקרה
שניתנה לה על ידי מתנדבי העמותה

<u>גילאי ברכה</u> <u>[ברגסס] [עלון 36 – נובמבר 2017]</u>
<u>[נפטרה במרץ 2019]</u>

ברכה נולדה בשנת 1929 בברגסס - כבת עשירית ואחרונה במשפחה. מצד האימא היא בת משפחת בק, ומצד אביה – זינגר. מגיל שלוש גילו בה כישרונות דרמטיים והיא נחשבה "ילדת פלא."

בסוף 1938, כשהאזור הועבר לשליטת הונגריה, היא עברה לבית ספר הונגרי. כעבור שנתיים החליטו ההונגרים לגרש את רוב היהודים מהאזורים שסופחו להונגריה והם ברחו והסתתרו. משהחל הכיבוש הגרמני הוגבלו בגטו והובלו לאושוויץ–בירקנאו, שם הוכנסו שתי אחיותיה ושני אחיה הקטנים לתאי הגזים. בראשית 1945 הועברה ברכה למחנה ברגן–בלזן בגרמניה, שם פגשה אחות נוספת, שנפטרה כעבור זמן מה.

בשנת 1946 עלתה ברכה ארצה בעליית הנוער ונקלטה בבית–הספר החקלאי "מקווה ישראל" שבחולון. בתום הלימודים יצאה לשנת שירות ואחר–כך לצבא.

היא התחתנה וחזרה לחולון, שבה היא מתגוררת בקביעות מאז 1946. כאן עבדה במחלקת החינוך והתרבות בעירייה והייתה מזכירה בבית–הספר "ביאליק".

גיטה היא <u>בובנאית</u> והיא הקימה עם שותפה תיאטרון בובות, שביטא את כישרונותיה ואת אהבתה לילדים.

מאז הקמת "בית להיות" בחולון [בית לניצולי השואה] היא פעילה בו במתן עצות לכל הגילאים, לרבות ילדים קטנים, שבפניהם היא נעזרת בבובותיה. היא חברה במקהלה ועורכת מדי פעם ערב תרבות בשם "מלווה מלכה."

ברכה ערכה סיור בארצות–הברית ובקנדה עם בובותיה, כולל סרט, המספר את סיפור חייה בתקופת השואה. הבובות שלה הוצגו גם בתערוכה בניו–יורק במוזיאון "הישיבה יוניברסיטי," שם נשאה דברים.

כן היא מרבה לנסוע לגרמניה להופיע עם הבובות לפני ילדים קטנים ולפני תלמידי תיכון ומבוגרים בשפות אנגלית וגרמנית.

בשנת 2010 קיבלה את אות **"יקירת העיר חולון".**

<u>את סיפור חייה מספרת ברכה גילאי בסרט "תעשי את" ב-you tube בקישור הבא:</u>
https://www.youtube.com/watch?v=Q-BqmBgHUv0

ברכה מקבלת את אות "יקירת הקהילה",
חנוכה 2017
עם רוזה קליימן ובומי טראוב

<u>גלבוע (גולדברגר) רוני [וליקי רקוביץ]</u> [עלון 88 – אוקטובר 2021]

את רוני גלבוע ראיתי לפני מספר שנים בתוכנית טלוויזיה והתרשמתי מהאיש המיוחד הזה, שלקה בפרקינסון והמציא שיטה להתמודדות עם המחלה. גם בעיתון "ישראל היום" הייתה כתבה בנושא – אך לא ידעתי על קשר לקרפטורוס...

במסגרת שיטוטיי ברשת הגעתי לאתר "יזכור – בית הלל" לקראת יום השואה תשע"ט (2019) ושם היה כתוב שאביו של רוני, שמואל גולדברגר ז"ל, היה יליד רקוביץ. זכרתי את השם רקוביץ כאחד היישובים בזאקרפטיה ובחיפוש מהיר מצאתי שהיישוב ממוקם, אכן, במחוז וינוגרדוב (Velykyi Rakovets, בהונגרית Nagyrakoc); נהר הבורז'בה (Borzava) עובר כ-2 ק"מ מרקוביץ.

טרם מלחמת העולם השנייה התגוררו במקום כ-100 משפחות יהודיות, שמנו כ- 1000 איש. כל יהודי רקוביץ גורשו בערב פסח שני תש"ד (15.4.1944). המשפחות רוכזו בבית הכנסת במקום, הובלו למונקץ', דרך בילקה ואירשווה, 5 ימים אחרי פסח שני (20.4.1944). במונקץ' נשארו בעבודות כפיה בבית החרושת ללבנים כחודש ימים - ומשם הובלו ברכבת לאושוויץ.

מספר צעירים (ביניהם שמואל, אבא של רוני) נשלחו לרומניה לעבודות כפיה של מכונת המלחמה הגרמנית. מהמחנות שרדו כ- 20 איש, שחזרו לרקוביץ בתום המלחמה כדי לברר מה עלה בגורל יקיריהם.

נכון לשנת 1997 נהרסו כל בתי היהודים, פרט לשניים: בית המשפחה ובית בכור האחים, אליקים-צבי (גצל-הרש) - כיום בית הדואר; אלו היו מבתיה היפים ביותר של רקוביץ.

שמואל גולדברגר היה אחד מ-10 ילדים, מהם שרדו שלושה בתום המלחמה.

רוני הוא בנם של שמואל ולאה, לבית בראונר; יש לו עוד שני אחים: שלום וחיים.

בתמונה הקטנה: שמואל גולדברגר עם אחיו הצעיר, חיים

דף זיכרון ליום השואה
משפחת גולדברגר- גלבוע

סיפורו של שמואל גולדברגר כפי שסופר לבנו רוני גלבוע:

נולדתי בשנת 1923 בכפר רקוביץ שהיה אז בתחום צ'כוסלובקיה. בכפר חיו כאלף יהודים. לאבי, שלום, היה בית מרזח והוא היה מעשירי המקום. אחי הבכור, צבי, היה עד תחילת המלחמה ראש המועצה, והתגורר בבית הגדול ביותר בעיירה. עם תחילת המלחמה נתנו הגרמנים את האזור לבעלי בריתם ההונגרים. גם לאחר השתלטות ההונגרים משתפי הפעולה על האזור המשיכה המשפחה פחות או יותר בסדר חייה הקודם. ב 19 במרץ 1944 השתלטו הגרמנים על הונגריה. בפסח נכנסו הנאצים לכפר. הם ריכזו את כל היהודים בבית הכנסת. את הכשירים שלחו לעבודת פרך בכפיה במחנות הגרמניים. אני נשלחתי לעבוד בסלילת מסילות ברזל בתנאים גרועים מעבדות.

שאר בני משפחתי, יחד עם קהילתם רוכזו בעיר המחוז. לאחר כחודש הועלו על רכבות בתואנה כי הם מיועדים לעבוד במשקים חקלאיים שבעליהם גויסו למלחמה. כולם עלו לרכבות ללא הגה וללא התנגדות. משפחתי הוסעה בקרונות להובלת בקר בתנאי צפיפות, צמא ורעב בלתי אנושיים עד לאושוויץ. שם נשלחו אימי ציפורה, אחיי, אחיותי, בני זוגם וילדיהם כולם כולם למשרפות בתנועת מקלו של מנגלה. אחי הבכור צבי נשלח לעבוד בקרמטוריום ונפל באוקטובר 1944, כשהיה ממובילי מרד הזונדר קומנדו במשרפות. אחי הצעיר בן ה 15, חיים, נשלך לעבודות כפייה מחוץ למחנה ולא שרד.

אני שרדתי את עבודות הכפייה על פסי הרכבת בשלג וברעב. שרדתי מסעות מוות והוצאות להורג. בתום המלחמה עליתי לארץ על אוניית המעפילים תאודור הרצל ולאחר קרב בו נפלו שלושה מהמעפילים נכלאתי במחנה עתלית."

בקיץ 2008 נסע אבי עם משפחתו לאושוויץ. שם אל מול דלת קרמטוריום 3 שפוצץ ע"י דודי עמד אבי ובקול רועד קרא קדיש על כל בני משפחתו.

לזכר בני משפחת גולדברגר שניספו בשואה:

גולדברגר שלום, גולדברגר ציפורה, גולדברגר צבי ומשפחתו, גולדברגר רבקה ומשפחתה, גולדברגר מנחם ומשפחתו, גולדברגר יוסף גולדברגר בלה, גולדברגר חיים

מכאן הייתה הדרך פשוטה לאתר את רוני בבית הלל, מושב באצבע הגליל (קרוב לקריית שמונה) וסיפורו מעורר ההשראה ראוי להישמע.

רוני גלבוע, יליד ירושלים, 1956. הוא למד בבית הספר היסודי "לוריא" ולאחר מכן במגמה פיזיקלית בתיכון "ליד"ה" [ליד האוניברסיטה העברית].

מתוך כתבה על רוני גלבוע ב"ישראל היום" מאת יואב פרידמן (18.9.2018):

"ביולי 1974, אחרי מלחמת יום הכיפורים, הוא הצליח להגשים את חלומו והתקבל לקורס טיס של חיל האוויר. הוא השלים את השלבים הראשונים של הקורס בהצלחה ואז התבשר, עם קבוצה של טייסים נוספים, שאת המשך הקורס ישלים בחיל האוויר האמריקני, במגמת מסוקי קרב. הוא היה שותף לשורה של תוכניות ומבצעים סודיים מעבר לקווי האויב, וברזומה שלו חברות הייטק מצליחות ופטנטים על שמו. הוא היה מייסד שותף ובכיר בחברת הייטק מצליחה בשם OTI. החברה, שאותה הקים ב־1990 עם חברים, יצרה כרטיסים חכמים ואף רשמה פטנט ייחודי (נוסף על שמונה פטנטים אחרים שרשומים על שמו), שפיתחה, ומאוחר יותר יושם בדרכונים ביומטריים ברחבי העולם, בחצי מתעודות הזהות החכמות שהנפיקה סין וגם בכרטיסי המעבר של הפלשתינים. החברה הונפקה תחילה בבורסה בפרנקפורט ונסחרה בשווי של מאות מיליוני יורו, וכמה שנים לאחר מכן עברה להיסחר בנאסד"ק.

ב-1992 קמה גם חברת הבת "איזי פארק", שייצרה והפעילה את הכרטיסים האלקטרוניים לתשלום על חניה שהיו פופולריים מאוד בארץ בעידן טרום האפליקציות.

לאחר השירות הסדיר, המשיך גלבוע לטוס במילואים עוד 3 שנים. הוא השתתף גם במלחמת לבנון הראשונה, שם נאלץ לא פעם לחלץ פצועים ולהיחשף למראות קשים."

בשנת 2008 נסע רוני עם אביו ומשפחתו לאושוויץ, וכתוב בעדות: "אחי הבכור, צבי, נשלח לעבוד בקרמטוריום ונפל באוקטובר 1944, כשהיה ממובילי מרד הזונדר קומנדו במשרפות... שם, אל מול קרמטוריום 3, שפוצץ על ידי דודי, עמד אבי ובקול רועד קרא 'קדיש' על כל בני משפחתו".

בשנת 2007 החלו סימני רעידות בידו וב-2009 אובחן סופית כמי שלקה במחלת הפרקינסון. במקום להישבר הוא פיתח אמצעי להתמודדות איתה. "מה שהכי מרשים בחייו של רוני גלבוע זה האופן שבו הוא מתגבר על מחלתו, כשהמוטו שלו הוא: **"קחו את עצמכם בידיים - גם אם הן רועדות...** זה האופי שלי, אני לא נכנס לדיכאון. אסרתי על עצמי לומר 'איזה באסה' או 'איך זה קרה לי'. זה מה שיש ועם זה צריך לנצח, כמו שאומרים. מבחינתי אם יש בעיה, צריך לחפש פתרון. **אני לא מסכן ולא קורבן, זו לא השפה שלי".**

"מיד לאחר שגילה שהוא חולה, החל רוני בעבודת תחקיר עצמאית על הפרקינסון. "שואלים אותי מה אני עושה, ואני עונה 'חוקר מוח'", הוא מספר, "אני לא עובד בבית חולים ולא באוניברסיטה, אין לי מעבדות, אבל אני עושה בדיקות, ניסויים משלי, ואני בוחן את התוצאות.... הוא עושה כל מה שאפשר כדי להמשיך לנוע, ובעיקר לנסות להישאר זקוף, יציב. הוא משתמש בתרגילים שונים כדי למנוע מהגוף להתכופף לתנוחה השפופה, המוכרת, של חולי הפרקינסון. לצורך כך הוא מאמן את הגוף באמצעות מצבים, שבהם הוא פועל באופן אינסטינקטיבי. כך, למשל, הוא עומד בכוונה על קצה מדרגה, ואז כדי לא ליפול הגוף "אוטומטית" מתיישר אחורנית. הוא גם משתדל ללכת על

משטחים לא חלקים כדי לגרום לגוף לשמור על שיווי משקל. כשהוא יוצא לטייל עם הכלב, הוא בוחר בשדות לא חרושים, או שהוא קופץ מאבן גדולה אחת לאחרת. רק לא מדרכה, רק לא מישור - צריך לאתגר את השרירים ואת היציבה... בהליכה אני מתקשה אבל בריצה לא. אז אם אני נתקע במקום אני מנסה להעביר את התנועה למקום אחר במוח - ושם היא תשתחרר. אני מניח שזה קשור למוח הקדום שלנו ולמוח המתקדם...

במאבק האינסופי שלו במחלה, גלבוע מגיע למסקנה ש"תנועה בונה תנועה". הוא בוחר בספורט כדי לגרום לגוף שלו לזוז יותר - ובכך גם מאפשר לו גם תנועות אחרות, יומיומיות... "הייתה לי תקופה של טיס, הייתה תקופה של קריירה בהייטק, ועכשיו אני בתקופה של ספורט", הוא מגדיר בשלווה את אורח חייו הנוכחי. זו בעצם העבודה שלי היום - לשמור על הבריאות, הוא מסביר.

רוני נשוי לאורה ולהם 4 ילדים. "הוא ואשתו אורה לא מפסיקים לתרום לקהילה בבית הלל ובגליל העליון. בימי ראשון הם מארגנים את ההקרנה של "מועדון הסרט הטוב" במושב, ביום שני הוא נמצא בישיבת ועד, בימי שלישי ושישי אורה מתנדבת ב"יד שרה" וברביעי ובשישי היא מפעילה את הספרייה המקומית. הוא עצמו מבלה זמן רב בארגון אירועי ספורט, ולאחרונה עסק בהסבת מחסן נטוש במושב למגרש סקווש. מעבר לכך הם לא מפסיקים לתרום ממרצם ומהונם לפעילויות חברתיות נוספות.

בדצמבר 2012 נפטרה אמי, ושבעה חודשים אחר כך נפטר אבי - שניהם בשיבה טובה. בערוב ימיהם שכרנו להם בית ממש מעבר לכביש והם חיו פה כעשרה חודשים. באותה תקופה ראיתי את מה שכולם יודעים, אבל זה הפך עבורי מאוד מוחשי: בלכתם, הם לא לקחו איתם דבר. אתה יכול לצבור הון בחייך, אבל כשתלך לעולמך הקופה בבנק ממילא תעבור הלאה. לכן אורה ואני קיבלנו החלטה, שאנחנו משתמשים במה שיש לנו לטובת המשפחה המורחבת ולטובת הקהילה שלנו - והאמת היא שזה חוזר בגדול. כמעט כל פעילות שאנחנו מארגנים מאומצת על ידי הקהילה, תופסת תאוצה ומתפתחת. אנשים תורמים לטובת הפעילויות וזה מאוד מרגש לגלות שלעשות טוב זה פשוט דבר מידבק... רוני מעיד על עצמו כי מלבד הפניית המשאבים למשפחה ולקהילה, הוא עבר גם שינוי

פנימי. 'בעבר הייתי איש טכנולוגי. עיקר הפעילות שלי היה בפיתוח מוצרים ובמחשבים, והייתה לי מעט מאוד פעילות חברתית. ברגע שפרשתי מהעבודה, לא רק שהתחלתי להשקיע בדברים אחרים, אני גם מסתכל אחרת על אנשים, קל לי יותר לדבר בגובה העיניים, לחשוב מה מרגישים אחרים. נקודת ההתייחסות שלי השתנתה לגמרי, הפכתי להיות יותר רגיש ויותר מודע. יש אנשים שבמשך 20 שנה לא החלפתי איתם מילה ואילו היום אנחנו נפגשים ומשוחחים".
"מדי פעם אני גם מקבל טלפונים מאנשים, שהמחלה התגלתה אצלם, והרופאים ממליצים להם לשוחח איתי. הם באים לכאן ומשחקים איתי פינג פונג, חלקם לא נגעו במטקה 20 או 30 שנה והם נדלקים על זה. לא מזמן בא לכאן מישהו שהיה בדיכאון מוחלט מהמחלה. הוא התחיל לשחק איתי ובהגשות הראשונות הכדורים עפו לו לכל הרוחות. עם הזמן הוא הסתדר ויצא מהדיכאון. חייבים להילחם בזה, כי אחרי ששוקעים בדיכאון כבר אי אפשר לדעת איזה תסמין מופיע כתוצאה ממה"

את סיפורו של רוני גלבוע: "סיפורו של האחד" ניתן לראות בקישור הבא ב-you tube מה-17.11.2019
https://www.youtube.com/watch?v=m5Ems8Gdm14

קישור ל-you tube של רובי המרשלג 11.4.2018:
https://www.youtube.com/watch?v=U80cping9Bc

כתבתו של רובי המרשלג 18.9.2018: https://www.parkinson.org.il/wp-content/uploads/2018/12/%D7%A8%D7%95%D7%A0%D7%99-%D7%92%D7%9C%D7%91%D7%95%D7%A2-%D7%9B%D7%AA%D7%91%D7%94-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%94%D7%99%D7%95%D7%9D-%D7%91%D7%99%D7%93-%D7%97%D7%96%D7%A7%D7%94-compressed.pdf

קישור לכתבה על רוני גלבוע 17.9.2018 ב"ישראל היום" מאת יואב פרידמן
https://www.israelhayom.co.il/article/587325

שלט העיירה וליקי רקוביץ (Беликий Ракобце)

1940: בית גולדברגר ברקוביץ הגדולה

1998: בית גולדברגר ברקוביץ הגדולה
טיול משפחתי – שמואל עומד בחזית בית ילדותו

בהזדמנות זו עוד דמות מעניינת: בן דוד של רוני הוא **חנן גודר (גולדברגר),** שהיה שגריר ישראל בנפאל במהלך 2011 עד 2014. הוא הנפיק בול משותף לישראל ולנפאל.
הוא אחראי לעובדה שיש עכשיו אבן של ים המלח בפסגת האוורסט במסגרת חילופי אבנים בין האוורסט לים המלח.
הוא יצר בשיתוף קק"ל שביל של טרק בנפאל בעזרת מתנדבים ישראלים.
כתבה שפורסמה ב- Ynet 08.12.2013:
"בשנת 1984 הצטרף חנן גודר, אז בשנות ה-20 לחייו, לאחד מחוגי הסיור של קק"ל והחל להדריך טיולים ברחבי הארץ. ברבות השנים הצטרף למשרד החוץ וכיום הוא מכהן שגריר ישראל בנפאל. אך הטבע לעולם לא נשכח מלבו - מטבע עבודתו הוא נפגש עם מטיילים ישראלים רבים המביאים עמם את סיפורי הטיולים, אך גם חדוות הסיורים, הנטועה בו מאז ומתמיד והמשותפת לכל המשפחה, הביאו אותו לרעיון של שביל ישראל בנפאל.

השגריר גודר ובולי ישראל

"קטמנדו היא מטרופוליטן ענק של 4 מיליון אנשים. באחד מסופי השבוע יצאתי עם המשפחה לאחת מפסגות ההרים הקרובה לעיר, מרחק של כחצי שעה ממנה", מספר גודר. "הגענו ליער, שמעבר לעובדה שהוא נמצא באזור גבוה, הוא גם יפהפה ומקסים. מאד נהנינו מחוויית הטיול שם. בשלב מסוים ראיתי כמה פועלים מסתתים אבנים והחלטתי להצטרף אליהם ולסתת יחד. בשלב מסוים שאלתי מה הם עושים והם סיפרו לי שהם מכשירים שביל הליכה למטיילים".

באותו רגע צץ במוחו של גודר רעיון - להכשיר שביל טיול דרך נוף בנפאל שייקרא "שביל ישראל בנפאל". הוא יצר קשר עם אנשי השמורה הנחשבת לחלק מפארק לאומי, והעלה את הרעיון, ובמקביל פנה לקק"ל עם הרעיון וביקש עזרה מקצועית. "כך", הוא אומר, "בין ההרים המקסימים והטבע המשתולל של נפאל, לבין הידע העצום שיש לקק"ל, נוכל להרים פרויקט מיוחד מבינו, שיתוף לשני העמים".

דוידוביץ: ארבעת האחים לבית דוידוביץ [מיטל אפשה] [עלון 45 – יולי 2018]

ארבעת האחים לבית דוידוביץ, בני הדור השני, נולדו במיטְל-אפשֶׁה [כיום נקרא המקום Serednje Vodyane; ברוסית: Середни Водяне], כפר בנפת ראחוב.

האחים עלו ארצה, בהדרגה, בשנות ה-70 וזהו סיפור של קליטה מוצלחת, כשכל אחד מהם הגיע להישגים מכובדים, בעמל ובחריצות, המאפיינת כל כך את בני המקום.

חיים, יוסי, מנדל ואבי דוידוביץ הם בניהם של ישראל-דוויד ושיינדל (לבית רייזמוביץ) ז"ל. האב היה "נצ'לניק" / מנהל בנייה בקולחוז - והאם ניהלה מזנון בבי"ס. הבית היה ציוני ועוד בשנות ה-50 ניסה דוד המשפחה מישראל להעלותם ארצה, ניסיון שכשל...

- **<u>חיים</u> (חיים-הרש)** הוא בכור הבנים, יליד 1949. בגיל צעיר (13.5) עבר ללמוד בעיר הקרובה, ראחוב, והתגורר בבתי יהודים בעיר. כשבגר מעט, עבד חיים בכל מיני מקומות: במפעל קרטון, כמדריך ספורט ועוד עיסוקים. בגיל 18-17 למד לנהוג על אופנוע ועבר איתו תאונת דרכים. אשפוז ממושך בבית החולים בביצ'קוב, ו"תשלום" לאדם המתאים – פטרו אותו משירות בצבא...

כשבגר עבד חיים כטכנאי מכונות בצ'רנוביץ - ובהמשך התחתן עם מלכה בטְרֶסְבָּה.

בנובמבר 1972 הם עלו ארצה והגיעו לאולפן בקריות וחיים החל לעבוד במספנות ישראל.

התחושה שליוותה אותו הייתה "שם היית מישהו, כאן אתה משהו"...

במלחמת יום הכיפורים (1973) שרת חיים 9 חודשים בצבא... אז גם הגיעו ארצה הוריו.

במפתיע, הגיע יום אחד קרוב משפחה רחוק והזמין אותם אליו לאירוח בתל-אביב. מלכה וחיים שהו אצל מלכה ויוסי יונגר במשך שלושה חודשים וזכו לאירוח מלא ותומך. יוסי הוא גם זה שעזר בקליטתו של חיים בחברת החשמל, בה עבד חיים במשך 43 שנים עד לפרישתו. תפקידו האחרון היה מנהל עבודה בכיר. מלכה עבדה כאחות ב"אסותא" ובביה"ח "ברזילי", ממנו פרשה לפני 7 שנים.

במשך השנים נדדה המשפחה בין דירות ברמת-גן, בחדרה ובאשדוד ומזה 20 שנה מתגוררת המשפחה במושב שתולים (ליד אשדוד).

במשך השנים נולדו להם שתי בנות ובן ויש להם 6 נכדים ונכדות.

חיים פעיל ומתנדב לפעילויות שהארגון שלנו עורך עבור בני הקהילה.

- **<u>יוסי</u> (יוסי לייבי)**, הבן השני, הינו יליד 1951. גם יוסי עזב את ביתו באפשה ועבר ללמוד בסולוטבינו, שם גר בבתי יהודים. כשבגר – גוייס יוסי לצבא ברה"מ ושרת שנתיים וחצי בטורקמניסטן, מרחק אלפי קילומטרים מהבית.

בשנת 1974 עלה יוסי ארצה עם הורי אשתו וגיסו, ועם אשתו אסתי ובנו בן השבועיים, לאחר ששהו בתחנת ביניים בת שבוע באוסטריה... את הברית ערכו בנהריה.

עם ההגעה ארצה ניהל יוסי מאבק עיקש עם הסוכנות, שהתעקשה לשלוח אותו לשדרות, למרות שביקש להגיע לאזור הקריות, שם שהו כבר הוריו. המאבק הצליח והמשפחה הגיעה לחיפה, ומשם לקריית אתא. יוסי שרת בצבא חצי שנה ואחר-כך עבד כמסגר וכמכונאי.

בסוף שנת 1976 התגייס יוסי למשטרה, בה שרת במשך 40 שנה והשתחרר בדרגת ניצב משנה!
הוא שרת בבסיס המשטרה בקריית אתא (ליד שפרעם) והתמקצע בתחום הלוגיסטי, כשתחת פיקודו אלפי שוטרים. בשנת 2006 התמנה יוסי לאחראי הלוגיסטיקה של כל משטרת ישראל. יוסי מתגאה בשלושה נתונים: א. הוא היחידי שפרש מהמשטרה בגיל 65!

ב. הוא החל את שירותו כנהג וסיים – כניצב משנה!

ג. הוא שרת במשך כל שירותו במשטרה באותו הבסיס!

הבסיס בשפרעם נסגר ב-2005 והועבר לבית-שמש. בעקבות כך פרשו שוטרים רבים ששרתו בו. או אז הקים יוסי את מועדון הגימלאים של צוות שפרעם וכן הקים יחידה מתנדבת במשטרה.
חודש לאחר פרישתו (ב-2016) מונה יוסי לעמותת "קרנות השוטרים" והוא אחראי, בין השאר, להפעלת בתי ההבראה בראש הנקרה ובנעורים (נתניה).
לאסתי וליוסי שני בנים, שאחד מהם הוא קצין בשרות בתי הסוהר והשני – קצין משטרה; גם שתי כלותיו משרתות במשטרת ישראל! אכן – משפחה ביטחונית למופת! לזוג יש גם שישה נכדים!

- **<u>מנדל (מנדל ברוך)</u>** הוא השלישי בבנים, יליד 1952. כאחיו הבוגרים, גם הוא למד בסולוטבינו מגיל 12, בבית-ספר רוסי (בכפר הולדתו היה רק בית-ספר רומני).
הוא שרת בצבא בברה"מ בלבוב, קרוב, יחסית, לזאקרפטיה.

בגיל צעיר (21.5) נישא מנדל בטֵרֵסֵבָה לאשתו ריטה (1973) ובמאי 1974 הם עלו ארצה ומתגוררים באשדוד. ארבעה חודשים לאחר עלייתו החל מנדל לעבוד בחברת האלקטרוניקה "אלת"א". מאז ועד היום עובד מנדל באותו המפעל וכיום הוא מנהל מחלקת הרכבות האלקטרוניקה ואחראי על הנדסת הייצור במפעל. ["אלתא מערכות בע"מ" היא חברה בת של התעשייה האווירית לישראל ואחת החברות המובילות בעולם במערכות אלקטרוניות צבאיות בתחום המכ"ם, התקשורת והלוחמה האלקטרונית. השם אלת"א הוא ראשי תיבות של "אלקטרוניקה תעשייה אווירית."].
משאבי זמן (ונפש...) רבים מקדיש מנדל לפעילותו ההתנדבותית באשדוד: הוא משמש כיושב הראש של מ.ס. אשדוד בכדורגל. מתחילת שנות ה-90 היה יו"ר העמותה של "מכבי עירוני" בכל ענפי הספורט. כשזו התאחדה עם "הפועל" המקומית וקם "מועדון ספורט אשדוד" [מ.ס. אשדוד] הוא מונה לתפקידו. מנדל היה שנים רבות יו"ר מחלקת הנוער של המועדון, שהחל עם 200 ילדים ומונה כיום כ-1500 ילדים, כולל בי"ס לכדורגל. כמו כן הוא חבר ההתאחדות לכדורגל ודירקטור במינהלת הליגה. מנדל חווה חוויות רבות בשנים אלו: נסיעות לאליפויות אירופה ומפגשים עם כדורגלני עבר מפוארים כגון מישל פלאטיני (הצרפתי), פרנץ בקנבאואר (הגרמני) ופֶרֶנְץ פושקש (ההונגרי).
כל הפעילות הזו, כאמור, הינה בהתנדבות (!) והיא משלבת אהבה גדולה לכדורגל, לטיפוח הצעירים ולתרומה לקהילה.
למנדל ולריטה שלושה בנים ושבעה נכדים ונכדות.

- **<u>אברהם (אבי)</u>**, צעיר הבנים, הוא יליד 1954. הוא היחיד שלמד באפשה ועבר לגור עם הוריו בברגובו (ברגסס) כשנה וחצי לפני עלייתם ארצה ב-1973 (בן 19), והתיישבו באשדוד.

את הפטור מהצבא בברה"מ השיגו בכל מיני "שטיקים", שהפכו את אבי ל"חולה"... בארץ הוא כן שרת בצבא, במסגרת הנח"ל, במשך שנתיים וחצי.

בתחילה עבד אבי בחברת החשמל אך עבר לעבוד, גם כן, באלת"א (כמו אחיו מנדל) באשדוד, שם הוא עובד בתחום ההנדסה המכנית קרוב ל-40 שנה.

אבי התחתן עם שרה ושלושים שנה חיה המשפחה במושב בית גמליאל (ליד רחובות). בנוסף למקום עבודתו, התמסר אבי לעבודת החקלאות, נטע וטיפח פרדס וביחד גידלו גם משפחה: שתי בנות ובן, וכן חמישה נכדים. כעת גרה המשפחה ברחובות.

❖ **ברוכים תהיו על עשייתכם העשירה!**

מימין: אבי, חיים, יוסי (עם הנכד של חיים) ומנדל דוידוביץ

דוידוביץ מרים (מוריקה) [מונקץ'] [עלון 32 – יולי 2017]

מרים, לבית שטרן, נולדה במונקץ', שם רכשה את השכלתה בביה"ס "אלכסנדר פושקין", אותו סיימה בהצטיינות יתרה, עם מדליית זהב. את מקצוע הרפואה למדה בפקולטה לרפואה באוניברסיטת אוז'גורוד והייתה היהודייה הראשונה שזכתה להצטיינות בפקולטה לרפואה.

בדצמבר 1975 עלתה מוריקה ארצה עם הבעל והבת הבכורה, שהייתה רק בת שבוע. היא נקלטה במרכז הקליטה לרופאים בגבעת המורה ליד עפולה, עברה סטאז' בביה"ח "מאיר" והחלה התמחות ברפואת ילדים בביה"ח "בילינסון", בתחום הנפרולוגיה.

משנת 1986 שימשה מוריקה כרופאה בכירה ביחידה לנפרולוגיה, יועצת במערך ילדים בבי"ח "בילינסון", מדריכת סטודנטים ומרצה בפקולטה לרפואה של אוניברסיטת תל-אביב.

בשנת 2003 היא התמנתה למנהלת יחידת הנפרולוגיה של בי"ח "שניידר".

בשנים 1997, 2005 היא זכתה בפרס "המורה המצטיינת של הפקולטה לרפואה".

בהמשך התמנתה למנהלת המכון הנפרולוגי.

בשנת 2011 קיבלה מוריקה מינוי של מרצה בכירה בפקולטה לרפואה באוניברסיטת תל- אביב; היא ניהלה פרויקטים מחקריים רבים, הציגה מחקרים בכנסים בארץ ובחו"ל ופרסמה מחקרים בעיתונות הרפואית הבין - לאומית המובילה.

ב-2017 קיבלה מוריקה דרגת **פרופסור לרפואה**!

מתוך דברים שכתב עליה פרופ' שי אשכנזי, מנהל מחלקת ילדים א' ב"מרכז שניידר לרפואת ילדים":

"דר' דוידוביץ משמשת כמנהלת היחידה לנפרולוגיה ילדים במרכז "שניידר". תחת ניהולה עשתה היחידה קפיצת מדרגה משמעותית: נפח הפעילות הקלינית גדל בכמות ובאיכות, ובפרט מבחינת ילדים מושתלי כליה, ילדים תחת דיאליזה ומבחינת מחקר. לאור זאת, משנת 2008 הפכה היחידה ל"מכון לנפרולוגיה ילדים ודיאליזה", שאף הוכר כמרכז מציינות. דר' דוידוביץ רכשה מוניטין כברת-סמכא בנפרולוגיה ילדים והיא מוזמנת לוועדות מובילות וכסוקרת של מאמרים בתחום. 9 רופאים עברו התמחות-על בנפרולוגיה ילדים בהנהגתה, והם מהווים כיום חלק ניכר ממנהלי יחידות לנפרולוגיה ילדים בישראל. מבחינה אקדמית - דר' דוידוביץ היא חוקרת פורייה, מקורית ונמרצת. רשימת פרסומיה המדעיים מרשימה ביותר - הן במספר המאמרים המקוריים והן באיכותם ובדרוג העיתונים המדעיים בהם פורסמו; ... דר' דוידוביץ מנהלת את "המכון הנפרולוגי", בו מתבצעות מרבית השתלות הכליה בילדים בישראל. לאור זאת, היא התרכזה במספר מחקרים חשובים בתחום. בוצע ניתוח מדעי של תוצאות השתלות כליה בילדים בישראל במשך 33 שנים, בו נמצאו נתוני שרידות החולים ושרידות השתל, העומדים ברמה דומה לזו של המרכזים המובילים בעולם... מכיוון שבמכון, אותו מנהלת דר' דוידוביץ, מטופל המספר הרב ביותר של ילדים חולי דיאליזה ואי ספיקת

כליות בישראל, נחקר גם נושא זה לעומקו במספר מחקרים. כך, נחקרו התוצאות לטווח ארוך של טיפול בדיאליזה כרונית בילדים במשך כעשרים שנים. נמצאו אחוזי תמותה נמוכים - בהשוואה לספרות העולמית... לצורך ביצוע מחקריה זכתה דר' דוידוביץ במספר מענקי מחקר תחרותיים... היא פרסמה גם סקירות ופרק בספר לימוד ברפואת ילדים.

מבחינת הוראה: דר' דוידוביץ משתתפת זה שנים בהוראת סטודנטים לרפואה בפקולטה לרפואה. כמו-כן ריכזה קורס בנפרולוגיה ילדים בביה"ס ללימודי המשך של הפקולטה לרפואה סאקלר. דר' דוידוביץ היא מורה מעולה והרצאותיה מקצועיות ורהוטות. לאור זאת היא זכתה שלוש פעמים כמורה מצטיינת בפקולטה לרפואה, הישג משמעותי ביותר. דר' דוידוביץ הדריכה סטודנטים לרפואה לעבודת הדוקטורט, 12 רופאים למחקר מדעי היסוד וסטודנט אחד לתואר מוסמך.

... אין לי ספק שהיא הייתה זוכה לקידום גם באוניברסיטאות אחרות בארץ ובעולם."

מוריקה נשואה לדר' אפרים (פימה) דוידוביץ', שהוא אורתופד מנתח, ולזוג 3 בנות: רופאת שיניים, עובדת היי-טק בכירה ובת נוספת המסיימת לימודי רפואה.

מוריקה גם מנגנת על פסנתר.

היא מוכנה להושיט עזרה לכל מי שזקוק לעצתה ולעזרתה.

ברוכה תהיי!

דסקלוביץ (דקל) יוסף ורבקה הלפנד [טרסבה/טייץ'] [עלון 67 – אפריל 2020]

[יוסף נפטר במאי 2021 בן 106.5]

ביום שלישי, 24.3.2020 התפרסמה כתבה בעיתון "ידיעות אחרונות", שכותרתה הייתה **"שרדנו את אושוויץ, מה זה קורונה בשבילנו?"**. את עיניי צדה הכתבה על האחים, שנולדו בצ'כיה, למשפחה בת 10 נפשות, ושלאחות קראו רבקה (ריבצ'ו). פרטים אלו היו יותר מרמז לכך, שהמשפחה היא ילידת קרפטורוס. הצלחתי ליצור איתם קשר, בעזרת בתיה אריאלי, בתו של יוסף, הגרה בכוכב יאיר. ומה רבה הייתה ההתרגשות: האחים נולדו בטרסבה וגדלו בטייץ'. האימא שלהם הייתה ילידת סיילש... להלן הכתבה מהעיתון. בסופה – עוד פרטים על האחים.

יוסף דסקלוביץ, 105, ואחותו רבקה הלפנד, 94

"ביחד אני ואחי כמעט בני מאתיים", מחייכת רבקה (ריבצ'ו, כפי שקוראים לה בני משפחתה) בתחילת הריאיון. היא מתגוררת בחדרה ויושבת בביתה בהסגר עם המטפלת הפיליפינית שלה ועוקבת באדיקות אחרי הנחיות משרד הבריאות. "אני לבד, אי אפשר להיפגש עם בני המשפחה כעת", היא אומרת, "אז אני מנסה לשמור על אופטימיות כל הזמן. אני זו שמצחיקה בימים אלו את המטפלת הפיליפינית שלי. היא עוברת חרדה איומה מלווה בסימפטומים של הקאות. אני שמה לה מוזיקה כשהיא מנקה ואומרת לה 'תחשבי שהמטאטא הוא האהוב שלך ותרקדי איתו'. אני חזקה כמו ברזל גם עכשיו בצל הקורונה. החיים לימדו אותי להיות כזו. כשאת שואלת אותי אם אני פוחדת מהקורונה, את בעצם שואלת אותי בעדינות אם אני מפחדת למות. אז התשובה שלי היא לא, אני לא פוחדת מהמוות! ראיתי אותו יותר מדי פעמים מול העיניים. אני בוחרת לא לחשוב מחשבות מיותרות, אין טעם לחשוב מה יקרה אם חלילה אדבק ואצטרך להתאשפז בבית חולים, ובני משפחתי לא יוכלו להיות לידי. לימדתי את עצמי בימים הכי קשים שלי במחנה ההשמדה באושוויץ לעשות מהלימון לימונדה כמו שנהוג היום לומר. מה זה אומר? אני מעסיקה את המחשבות שלי בדברים חיוביים כמו לזכור לצלצל לכלתי ולאחל לה מזל טוב כי הייתה לה יום הולדת אתמול. אני עדיין מאמינה שבליל הסדר לא אשב לבד בבית, בטח ייתנו הקלה שקשישים כמונו לא יאכלו לבד מרור ומצה."

רבקה נולדה בצ'כיה למשפחה דתית-ציונית בת עשר נפשות. "בגיל 18 נשלחתי יחד עם משפחתי לאושוויץ. ההורים ואחותי הגדולה, שהייתה נשואה, נשלחו למשרפות. הצלחתי להציל את אחותי הצעירה - בכל יום הברחתי לה אוכל מהמטבח שבו עבדתי במחנה. לאחר השחרור אני וחמשת אחיי, שמצאנו זה את זו, עלינו לארץ. יוסף, אחי הגדול, שכבר גר בארץ, קיבל אותנו בזרועות פתוחות והתמקמנו בנתניה". לרבקה שני ילדים, חמישה נכדים ושלושה נינים.

יוסף דקל (דסקלוביץ), 105, יושב בדד בדירתו בנתניה עם המטפלת המסורה שלו. כששאלנו אותו אתמול איך הוא עובר את ההסגר הממושך, מנותק מבני משפחתו המורחבת, הוא השיב: "מה יש להגיד, כבר עברנו דברים קשים מאלה. החלטתי להיות קשוב להנחיות משרד הבריאות. הילדים שלי רוצים לבוא לבקר בתורנות ואני כל הזמן אומר להם שישמרו על עצמם ולא יגיעו אליי. נקודה. אני בסדר גמור. עד שזה ייגמר אני שומר קשר גם בסקייפ וגם בזום - כן, כן, אפילו המטפלת לא מאמינה. אין ברירה, אני רואה את המשפחה מרחוק."

יוסף הצליח להסתתר מהנאצים ועלה ארצה ב־1940, בעוד שהוריו וכל אחיו נתפסו על ידי הגרמנים ונשלחו לאושוויץ. את אשתו, עטרה, הכיר בבני עקיבא בצ'כיה. בנובמבר 1940 הם ניסו להגיע בספינה

בלתי חוקית לחופי ארץ ישראל, כאשר עטרה יולדת בים הסוער. הבריטים אסרו את כניסתם והם גורשו למחנה מעצר בקפריסין בספינה "פַּאטריה". יחידה של 'ההגנה' ניסתה למנוע את הגירוש, הטמינה חומר נפץ קטן בספינה במטרה להשבית אותה, אך בטעות גרמה לה לשקוע תוך דקות. יותר מ־250 מעפילים טבעו למוות. יוסף אחז בתינוקת ציפורה וקפץ למים עם אשתו, שלא יכלה לשחות, ואחזה ברגלו של יוסף בזמן ששחה לחוף. הם שרדו. לאחר שמונה חודשים במחנה המעצר בעתלית הם התיישבו בנתניה. "אחרי מה שעברתי בחיים - מה זה קורונה?!", הוא מחייך.

"רק ראשה של הקטנה נותר מעל המים"

צפורה לוינגר: "אבא הציל אותנו"

• ועוד מידע מעניין על ציפורה, הבת שנולדה על האונייה, במלאת 40 שנה לאסון האוניה "פאטריה", על פי כתבה שפורסמה בעיתונות (ומדייקת את סיפור הצלתה)

סיפור אוניית "פאטריה" הוא סיפור קשה בתולדות העלייה ארצה.
עיון בגוגל מספר את סיפורם הקשה של כ-250 הנספים ושאר הניצולים ששרדו את פיצוץ האונייה. זו האוניה הראשונה שהבריטים תכננו לשלוח לאי מאוריציוס, ולבסוף היא נשלחה לקפריסין.

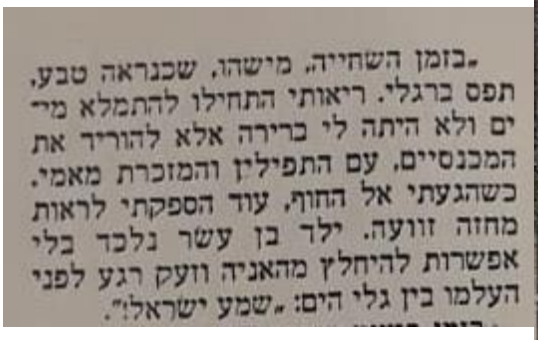

"בזמן השחייה, מישהו, שכנראה טבע, תפס ברגלי. ריאותי התחילו להתמלא מי־ים ולא היתה לי ברירה אלא להוריד את המכנסיים, עם התפילין והמזכרת מאמי. כשהגעתי אל החוף, עוד הספקתי לראות מחזה זוועה. ילד בן עשר נלכד בלי אפשרות להיחלץ מהאניה וועק רגע לפני העלמו בין גלי הים: "שמע ישראל!".

יוסף וריבצ'ו נולדו, כאמור, בטרסבה. המשפחה עברה לגור בטייץ', שם שימש אביהם, עזרא דסקלוביץ, בתפקיד בכיר בבית המשפט. הוא היה היהודי היחיד בכל סביבת חוסט מטעם ממשלת צ'כיה!
כיום מונה השבט של יוסף ואשתו ז"ל, עטרה (אורונקו):

3 ילדים
11 נכדים — יוסף דקל עם אחותו,
40 נינים (ריבעים) — רבקה (ריבצ'ו) הלפנד
16 בני נינים (חימשים)

יוסף, יליד 15.1.1915. בני משפחתו נאספים אחת לשנה וחוגגים ברוב עם את יום הולדתו.
<u>נאחל לו ולריבצ'ו עוד הרבה שנים - בבריאות איתנה!</u>

<u>ועכשיו לסיפורה המופלא של ריבצ'ו</u>

ריבצ'ו עלתה ארצה, כאמור, אחרי מלה"ע ה-2, לאחר שהות במחנה הפליטים בקפריסין, היא עלתה עם בעלה, זאב ז"ל, ארצה ב-29.11.1947, כ"ט בנובמבר, ביום ההכרזה באו"ם על הקמת המדינה.

להלן כתבה שהתפרסמה לפני 5 שנים:

המסע המופלא של תינוקות כ"ט בנובמבר

609 תינוקות בני יומם הועלו לארץ מקפריסין ערב פרוץ מלחמת העצמאות, ב"אוניית התינוקות".

השעה הייתה עשר בבוקר של יום שישי, ט"ו בכסלו תש"ח, 28 בנובמבר 1947. האונייה, שהביאה 1,563 מעפילים ממחנות המעצר בקפריסין, הייתה מגודרת ברשת ברזל גבוהה, וחיילים בריטים הוצבו על סיפונה. בשעה שנכנסה לנמל, כששירת ההמנון הלאומי בוקעת ממנה, הושלך הס על הרציף. איש מבין עשרות האנשים שהמתינו לה - רופאים ואחיות, מתנדבים, נהגים, אנשי הסוכנות היהודית, הג'וינט וההסתדרות, עיתונאים וצלמים - לא זז. את המעמד המרגש הפר רק קול בכיים של מאות תינוקות.

912 מבוגרים היו על האונייה, 42 ילדים התלוו אליהם - ועוד 609 תינוקות, שהונחו באמבטיות פח קטנות, אשר שימשו בדרך כלל לכביסה, לרחצה, לקירור משקאות ואף ככלי קיבול לאוכל. על חלקן הופיעו הכיתובים המקוריים באנגלית - קפה, תפוחי אדמה, אורז. חלק מההורים רשמו על הפח את שמו של תינוקם.

ביישוב היהודי עקבו במשך שבועות ארוכים אחר ההתפתחויות סביב אוניית התינוקות, כאילו מדובר במותחן משובח. העיתונים פירסמו ידיעות ועדכונים באופן יומיומי, האזרחים שוחחו על כך במקומות העבודה ובבתי הכנסת. אבל באותו יום שישי הוקדשה מירב תשומת הלב להכנות לקראת המאורע ההיסטורי, שעמד להתרחש במהלך השבת ולהפוך אותה **לכ"ט בנובמבר** המיתולוגי: הצבעת האו"ם על תוכנית החלוקה, שעל פיה תוקם בארץ ישראל המדינה היהודית. למחרת פרצו המהומות שהובילו למלחמת העצמאות. בלהט האירועים חמקה "אוניית התינוקות" מהזיכרון הקולקטיבי הישראלי וטבעה במצולות השיכחה. במשך עשרות שנים לא דובר בה, ואפילו חלק מהתינוקות עצמם לא ידעו על מה שחוו בימיהם הראשונים .

<u>לפני חמישה חודשים [אפריל 2015]</u> הועלתה בעמוד הפייסבוק של אתר "נוסטלגיה אונליין" תמונה בשחור-לבן, שבה נראה זוג צעיר מחזיק באמבטיית פח ובתוכה שוכב תינוק. מאחור נרשמת תכונה רבה, והמוני אנשים גודשים את המקום.

"מי מכיר, מי יודע? אנו מנסים לברר פשר תמונה זאת מתקופת העלייה לארץ: מתי צולמה, מדוע יש שם צלם מקצועי, איך זה שאחות מסייעת להורים לשאת את התינוק (לבית חולים?) וההורים מחייכים

באושר?", נכתב בפוסט שפירסמו אנשי האתר, שביקשו את עזרת הגולשים. יותר מ־22 אלף איש צפו בתמונה, 330 לחצו לייק, 100 שיתפו אותה, עשרות הגיבו - ועוד באותו יום נפתרה התעלומה .

התינוק שבתמונה, שהיה אז בן ארבעה חודשים, הוא עזרא הלפנד (68), הנוסע מספר 419 באותה אוניה, וכיום תושב ניו ג'רזי. הוריו, זאב (90) ורבקה (89), ניצולי אושוויץ, חיים בדיור מוגן בחדרה. הם הכירו באיטליה אחרי מלחמת העולם השנייה: היא הייתה בדרכה ארצה, הוא עזר להבריח יהודים לפלשתינה.

"כבר היו לי שני אחים בארץ ישראל, ואחרי שאיבדתי בשואה את אחותי, רציתי להצטרף אליהם ולעלות", סיפרה השבוע רבקה הלפנד. "עוד כשהייתי בצ'כוסלובקיה, חברים באו אלי ואמרו, 'אין לנו מה לחפש כאן. תארזי כל מה שאת יכולה לסחוב על הגב, ונעלה לארץ ישראל. נגיע בתוך שבועיים-שלושה'. אבל בסוף זה לקח שלוש שנים."

היא נישאה לזאב בזלצבורג, אוסטריה, ואחרי שנכנסה להריון, הם עלו על אוניית המעפילים "מולדת". האונייה יצאה מדרום איטליה ב־23 במארס 1947, אבל אחרי שבוע התגלתה על ידי הבריטים. המעפילים גורשו למחנה מעצר ליד ניקוסיה שבקפריסין. שם גם נולד עזרא.

"הוא היה בחור גדול", צוחקת רבקה, "ארבעה קילו הוא שקל כשנולד."

בשנת 2000 ביקרו בני המשפחה לראשונה בחייהם ב"יד ושם". במהלך הסיור נדהמה האם מתמונה ענקית שראתה על הקיר: זו שצולמה לאחר הירידה מהסיפון. **"אלוהים אדירים, זאת אני שם בתמונה"**, היא מילמלה. התברר לה שהתמונה הייתה תלויה שם מיום פתיחת המוזיאון, ב־1965...

"רק ככה בכלל גיליתי על האונייה ועל הדרך שבה העלו אותי לארץ", אומר עזרא בשיחה מארה"ב. "ההורים שלי מעולם לא סיפרו לי כלום - לא על השואה, לא על הגירוש למחנה ולא על מסע התלאות שעברנו בדרך לישראל. מבחינתם, כל הדברים הרעים האלה נגמרו, והיה צריך להשאיר אותם מאחור כדי לפתוח בחיים חדשים, יפים ומאושרים.

"הופתעתי לגלות שהגעתי לארץ בתוך פיילה מפח, אבל אלה הנסיבות שבהן ההורים שלי חיו. בשנים האחרונות הם התחילו לספר קצת מה עבר עליהם, וכשאני מקשיב לסיפורים שלהם, אני מבין מה הם עשו וכמה רחוק הלכו רק בשביל לעשות את הדבר הבסיסי ביותר - לחיות. כשהם היו באושוויץ, מי בכלל חשב שהם יקימו משפחה ויהיו להם ילדים ונכדים. הכי חשוב לי שהסיפור הזה ימשיך להתגלגל ולחיות, כי סביבי חיים לא מעט מכחישי שואה. כשאני מראה להם את המספר על היד של אבא שלי ואחיו, הם אומרים שהם קיעקעו את זה בעצמם. זה בלתי נתפס".

זאב, רבקה ועזרא הלפנד ב"יד ושם" (2000)
"אלוהים אדירים, זאת אני שם בתמונה"

<u>הברמן מנחם [אורלובה]</u> [עלון 57 – מאי 2019]

מנחם נולד ב-1927 בעיר אורלובה וגדל בעיר מונקץ', השני מבין שמונה ילדיהם של יהודה-לייב ורחל הברמן. ההורים היו בעלי מחלבה חסידים, ובילדותו סייע מנחם בעבודות המחלבה ובשילוח תוצרתה ללקוחות.

במאי 1944 גורש מנחם עם יהודי הגטו לאושוויץ ברכבת בקר. במהלך השואה שולחו לתאי הגז אמו ושישה מאחיו; אחות נוספת חלתה ונפטרה ורק מנחם שרד. הוא הועסק בפינוי אפר מתעלות המשרפות, באיסוף צואה לייצור קומפוסט ובקציר תבואה. כעבור זמן הוא התגלה כסייס מוכשר, והוביל ציוד ומזון ברחבי אושוויץ-בירקנאו. בזכות המזון שנקרה בדרכו עלה בידיו לשרוד.

בינואר 1945 הוצא מנחם לצעדת מוות, שבה נספו רבים מחבריו. מנחם הגיע לבוכנוואלד, שם שוחרר באפריל 1945. בשנת 1950 עלה מנחם ארצה עם ציוד טכני עבור בית מלאכה למכונות כתיבה וחישוב ופתח מעבדה בירושלים, בה הוא מתגורר מאז.

לימים סייע לאביו, שהיה מסורב עלייה בברה"מ, לעלות לארץ.

מנחם התחתן עם רבקה, ניצולת שואה מהולנד, ולהם שלושה ילדים וחמישה נכדים.

מנחם מתנדב להרצות על השואה לתלמידים ולחיילים.

מימין: רוברט קוטונו (דור שלישי), זאב מילבאואר, אמיל שווימר ומנחם הברמן - טקס האזכרה באוהל "יזכור" - 2019

אמיל שווימר (מימין) ומנחם הברמן, ילידי 1927, מדליקי המשואה בטקס האזכרה ב- 2019

מנחם הברמן – " יקיר הקהילה" – חנוכה 2019 - בליווי גיטה ברקוביץ ורותי פיקסלר

מנחם הברמן במרכז, עם בתו רחלי ובנו בני,
זאב מילבאואר (משמאל) ורותי פיקסלר (מימין)

<u>פרופ' הלבני דוד - חתן פרס ישראל לחקר התלמוד לשנת תשס"ח (2008) [קובילצקה פוליאנה]</u> <u>[עלון 87 – ספטמבר 2021]</u>

אל שמו של הלבני הגעתי תוך כדי חיפוש מידע במרשתת (באינטרנט) על קרפטורוס. להפתעתי, גיליתי אדם מעוטר כל כך, שנולד בכפר שבו נולדה אימי ז"ל (שנתיים אחריו) – קובִּילֶצקָה פּוֹלְיָאנָה (Kobylets'ka Polyana) מחוז ראחוב... ערכנו ביקור אצל מר הלבני, בסיוע הבן אפרים-בצלאל, וחשוב היה לנו לכבדו ולהביא לידיעת הרבים את קורות חייו ואת הישגיו המרשימים.

התמונה באדיבות חברנו, חיים מאירסדורף, שהיה תלמידו של הלבני כ- 15 שנים

המידע הוא מתוך ויקיפדיה ומאתר "מקבלי פרס ישראל תשס"ח.

דוד הלבני נולד ב-1927 (תרפ"ח) בקובילצקה-פוליאנה כבנם של אפרים בצלאל ופייגה. כעבור זמן קצר עברה משפחתו לעיר חוסט בחיפוש אחר פרנסה.

בהיותו בן 4 נפרדו הוריו, ואמו לקחה אותו ואת שתי אחיותיו להתגורר בסיגט עם אביה, ר' ישעיהו וייס. הסב, שהיה חסיד בעלז ותלמיד חכם גדול, פרס את חסותו על הנכד, ונפשותיהם נקשרו.

כבר בילדותו נחשב דוד הצעיר <u>לעילוי ב"חדר" ואחר-כך בישיבה</u>. הוא נהג לאתגר את מלמדיו בתובנות ובקושיות, ועד מהרה נישא שמו למרחקים. כשהיה <u>בן 15 כבר הוסמך לרבנות</u>. למדנותו וידענותו סייעו גם לפרנסתה של המשפחה הענייה, בזכות פרסים ותרומות, שקיבל ממשפחות אמידות ושוחרות לימוד.

עם הכיבוש הנאצי נשלח דוד לאושוויץ, ומשם למחנה העבודה וולפסברג שבשלזיה התחתית, ושם עבד בחציבת אבנים ובכריית מנהרות. ב-1945, עם התקדמות הרוסים, הועבר למחנה מאוטהאוזן, ושם עבד בבנייה עד לשחרור המחנה בידי כוחות אמריקניים. בגטו, ובתקופות מסוימות גם במחנות, המשיך הלבני ללמוד תלמוד, ובהעדר ספרים למד מן הזיכרון. הוא היחיד ממשפחתו ששרד בשואה.

לאחר המלחמה נדד הלבני כמעט שנתיים במחנות עקורים באירופה.

שמו המקורי של הלבני היה דוד וייס, אך לאחר מלחה"ע ה-2 הוא ביקש לשנות את שם משפחתו מפני ש"וייס" היה שמו של קאפו במחנה ריכוז שבו נכלא. בתחילה התכוון לקרוא לעצמו דוד הלבני, אולם לא רצה לוותר על השם "וייס" לחלוטין, מפאת כבודו של סבו ומורו, ולכן לבסוף בחר ב"דוד וייס-הלבני". בהקשרים ישראליים, ובפרט מאז עלייתו לישראל, הוא מקפיד להשתמש רק בשם "הלבני".

ב-1947 הוא הגיע לניו יורק, ובהעדר השכלה שאינה תורנית, התחיל את לימודיו מראשיתם, בבית הספר היסודי. "למדתי תחילה עם ילדים בני שמונה ותשע", הוא נזכר. כושר הלימוד והצמא לידע לא נטשו אותו, ובתוך כמה שנים סיים תואר ראשון בפילוסופיה, במקביל להמשך לימודי התלמוד בישיבה. בתואר השני (בשנת 1955) בחר בפילוסופיה של הדת, ושב בהדרגה למקורות היהודיים.

את עבודת הדוקטור שלו כתב בשנת 1957 בבית המדרש לרבנים באמריקה, בנושא "שרידים מפירוש הר"א על תענית". בעבודת הדוקטור עדיין עסק הלבני בפירוש מסורתי של התלמוד. כעבור כמה שנים

שינה את כיוון עבודתו לקריאה ביקורתית של התלמוד ושל פירושיו ולניסיון להתחקות אחר מקורותיו של הטקסט וגלגוליו ההיסטוריים - כדי לפענח את מה שנראה כסתירות או פגמים.
לאחר סיום הדוקטורט לימד הלבני שנים ארוכות בבית המדרש לרבנים, והמשיך בעבודת המחקר שלו. בשנות ה-60 היה מורה מן החוץ ב"אוניברסיטת קולומביה" היוקרתית בניו יורק ולימד שם יהדות. באמצע שנות ה-80 לאחר שנפרד מבית המדרש, היה חבר סגל במחלקה לדתות באוניברסיטת קולומביה, ולימד שם כ-20.
מ-1961 הוא ביקר בישראל באופן קבוע, וב-2005 עלה ארצה סופית. "כל הזמן הייתי מחובר לארץ", הוא מספר, "וכבר בביקור הראשון שלי הרגשתי מיד נוח, כבן המקום". משנות ה-60 ועד היום הוא לימד גם ב"אוניברסיטה העברית" וב"אוניברסיטת בר אילן". "כבר חמישים שנים אני מלמד, ואיני יכול להפסיק. זו שליחות נשגבת שיש בה סיפוק רוחני ונפשי".
דוד הלבני כיהן כחבר המועצה של הקונגרס העולמי למדעי היהדות.

דוד הלבני היה נשוי לצפורה הגר-הלבני (נפטרה בתשס"ח), בתו של רבי ברוך האגר מווישיווא, ניצולת שואה אף היא, ופרופסור לספרות השואה בסיטי קולג' שבניו יורק.
לזוג שלושה ילדים: ברוך, עורך דין; הרב ד"ר אפרים-בצלאל הלבני, שעובד באקדמיה ללשון עברית [המדור לספרות הגאונים, משנת תשנ"ו (1996)]; וישעיהו הלבני, שגם הוא עורך דין.

<u>תוארי כבוד</u>

1965 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת לונד, שוודיה (Lunds universitet)
1979 - דוקטור לשם כבוד מטעם האוניברסיטה העברית בבולטימור שבמרילנד
1982-1980 - נשיא האקדמיה האמריקאית לחקר היהדות
1985 - דוקטור לשם כבוד מטעם בית המדרש לרבנים באמריקה
1985 - פרס ביאליק במחשבת ישראל
1993 - מונה כחבר האקדמיה האמריקאית לאמנויות ולמדעים
1993 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת חיפה
1994 - דוקטור לשם כבוד מטעם מכללת גראץ בפנסילבניה
1998 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת תל אביב
2003 - דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת בר-אילן
2005 - דוקטור לשם כבוד מטעם היברו יוניון קולג' בניו יורק
2008 - חתן פרס ישראל בתלמוד

<u>נימוקי השופטים</u>

"פרופ' דוד הלבני הוא <u>מהגדולים בחוקרי התלמוד בדורנו</u>. הוא ממזג באישיותו, בלימודו ובמחקרו את הלמדנות של בית המדרש הישן, עם שיטות המחקר המודרניות במדעי היהדות. הוא <u>סלל דרך חדשה בחקר התלמוד הבבלי</u>, ומחקריו בעשרות השנים האחרונות מסמנים תפנית חשובה, בעיקר בזכות פירושו המדעי לתלמוד הבבלי, "מקורות ומסורות". חיבור זה, ההולך ונשלם, הוא למעשה החיבור היחיד המציע לחוקר וללומד המודרני פירוש מדעי שיטתי לתלמוד הבבלי כולו – מסכת אחר מסכת, דף אחרי דף. מאז הופעת הכרך הראשון, לפני כארבעים שנה, נעשה הספר הזה לספר יסוד ולכלי עזר

חיוני לכל העוסק בתלמוד הבבלי בגישה מדעית. בחיבור זה פיתח פרופ' הלבני את שיטתו המיוחדת בדבר העריכה המסיבית של התלמוד הבבלי בדורות שלאחר האמוראים על ידי חכמים אלמונים - "סתמאים" לפי המונח שטבע הלבני.

לבד מן החיבור המונומנטלי הזה חיבר הלבני שורה של ספרים ומחקרים בסוגיות יסוד של חקר התלמוד ומדעי היהדות. בכולם מתבלטת גישתו החדשנית והמקורית למקורות היהודיים ולתולדותיהם. במכלול מחקריו אלה הרים פרופ' דוד הלבני תרומה, שאין ערוך לחשיבותה להבנתנו את מהותה של התרבות היהודית התלמודית ואת דרכי המחשבה המהפכניים שלה ואת כור ההיתוך של הספרות התלמודית בהתהוותה.

פרופ' הלבני מסמל בחייו את הישרדותה ואת תחייתה של יהדות אירופה המסורתית. הוא עבר את אימי השואה הנוראים, וכאוד מוצל מאש הצליח לשקם את חייו לאחר המלחמה ולהגיע להישגים אקדמיים ומחקריים מופתיים באוניברסיטאות מובילות בארץ ובארצות הברית.

פרופ' הלבני העמיד תלמידים הרבה, השונים ומפתחים את תורתו. הוא אינו מתגדר במגדל השן האקדמי ונענה בנפש חפצה לכל מבקש תורה ומלמד בחוגים שונים ורחבים של הציבור הישראלי.

על כל אלה מצאה ועדת השופטים את פרופ' דוד הלבני ראוי לפרס ישראל בחקר התלמוד לשנת תשס"ח.

השופטים: פרופ' דניאל שפרבר, יו"ר
פרופ' שלמה נאה
פרופ' אהרן קירשנבאום"

מדבריו של פרופ' הלבני: **"התלמוד הוא חיי. אין יום שבו איני לומד משהו. התלמוד יוצר קשר של אלפיים שנה בין היהודים, ולדאבוני החילונים בארץ זנחו אותו, בשל התפיסה כי זהו טקסט דתי, אף שרוב מסורותיו אינן נהוגות בימינו. מהתלמוד לומדים היסטוריה, מנהגים קדומים ודרך חשיבה, וחבל שאיננו מורישים את הנכס הזה לילדינו".**

2008 - חתן פרס ישראל בתלמוד

1985 – פרס ביאליק במחשבת ישראל

מימין: דוד הלבני (בן 11), האחות חנה-איטה,
הסבא ר' ישעיהו וייס, הדודה עטיל. יושבת האימא, פייגה.
הייתה לו אחות נוספת, לאה. דוד נותר היחיד ממשפחתו.

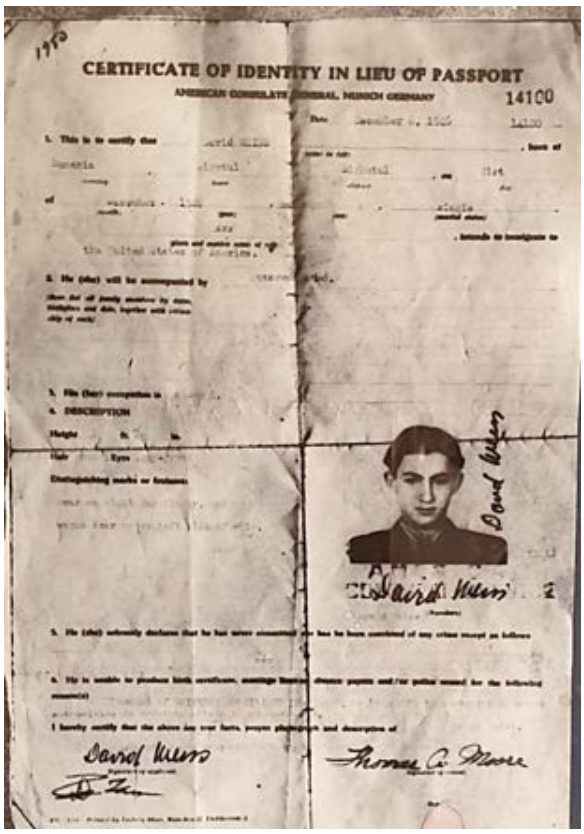

6.12.1946: דוד הלבני מקבל משגרירות ארה"ב במינכן
תעודת זהות, כחלופה לפספורט.

הביוגרפיה של דוד הלבני

הלבני הוא המחבר של סדרת הספרים" מקורות ומסורות", ממנה ראו עד כה אור שמונה כרכים וצפויה להגיע לעשרה כרכים, לפחות, הנותנת פרשנות מדעית שיטתית על התלמוד הבבלי.
הוא גם המחבר של ספרים באנגלית בשם "פשט ודרש" "Revelation Restored"

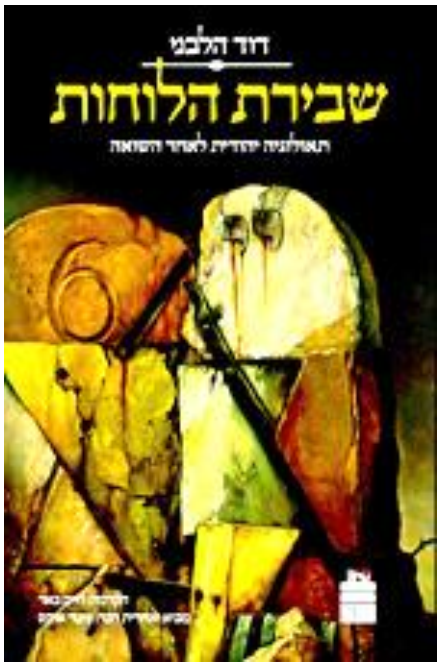

ספר תאולוגי על השואה

דוד הלבני, עם בנו אפרים-בצלאל, מקבל את תעודת ההוקרה שלנו מבני הדור השני לבני הדור הראשון
מזאב מילבאואר ומרותי פיקסלר, ירושלים

נאחל לך, דוד, הרבה בריאות ונודה לך על הישגיך ועל תרומתך המכובדת כל כך לתרבות ישראל!

קישור לראיון, באנגלית, עם דוד הלבני ב-2014 במוזיאון השואה בוושינגטון:

https://utj.org/viewpoints/videos/holocaust-museum-oral-history-interview-with-rabbi-david-weiss-halivni/

<u>הלוי (ציטרון) יהושע ז"ל [ברגסס] – סיפורה של אונייית</u>

<u>המעפילים פנצ'ו (PENTCHO)</u> <u>[עלון 77 – נובמבר 2020]</u>

דרך סיפור חייו של יהושע, שהיה מפקד אוניית המעפילים פנצ'ו, נכיר את אחד הסיפורים הקשים של אוניות המעפילים, שיצאו מאירופה הבוערת אל ארץ ישראל – ואת המסלול הבלתי אפשרי שחוו העולים עליה, ביניהם יוצאי קרפטורוס. השנה אנו מציינים 80 שנה ליציאתה לדרך ההרואית ולמסלול הבלתי נשכח שלה.

יהושע הלוי נולד כאלכסנדר (שאנדור) ציטרון ביום 26 בספטמבר, 1917, י' בתשרי תרע"ח (יום הכיפורים), בעיירה ברהובו (ברגסס). הוריו נקראו אברהם ורוזה. אברהם עבד בהרכבה ובתיקון של גגות רעפים.

ונקדים מעט את המאוחר: עם קום המדינה וסיום המלחמה, יהושע רצה לעברת את שמו הרשמי מ"ציטרון" ל"הלוי". הוא כתב לאביו בארה"ב וביקש את רשותו. אביו ענה לו במכתב רגיל ושוטף, בלי להתייחס לבקשה, אבל בסוף חתם את שמו בעברית: אברהם הלוי. כלומר, מה יש להתלבט - זה הרי השם האמיתי שלך... השם "הלוי" נמצא ונשאר במשפחה מאות שנים. השם Citron ניתן לה על ידי הספרדים, עם הזמן, משם הגיעו שורשי המשפחה, כשהם היו סוחרי הדרים.

היו ליהושע ארבעה אחים ושלוש אחיות, כולם היגרו לארה"ב בשנות ה-1920-30 (למעט אחת שהצטרפה עם בעלה ובתה למשפחה בארה"ב רק אחרי המלחמה).

יהושע התעניין בציונות ובעלייה ארצה עוד כילד די קטן. הוא החליט שתנועת הנוער בית"ר היא זו שמתאימה לו ולדעותיו והקים קן בית"ר בברגסס. בשנת 1930, כשהיה כמעט בן 13, ערך מחנה קיץ של בית"ר לעשרות ילדים בגילאי 13 עד 16, שם למדו עברית, היסטוריה וגיאוגרפיה של ארץ ישראל. הם גם כינו אלה את אלה בשמותיהם העבריים. כששמע זאב ז'בוטינסקי על יוזמותיו ומעשיו של הילד הזה, הוא התרגש וביקש לדעת מי הוא. עם השנים הם נפגשו, יותר מפעם אחת, באירועים של בית"ר והציונות הרוויזיוניסטית (הצה"ר).

כשסיים את בית הספר הוא עבר לברטיסלבה כדי ללמוד רפואה באוניברסיטה. הוא עמד בברטיסלבה בראש קן בית"ר והעסיק עצמו, במחצית השנייה של שנות ה-1930, בארגון עליות (העפלות) ומשלוחן לארץ ישראל. ב-1938, כשגרמניה סיפחה אליה את צ'כיה והפכה את סלובקיה למדינת חסות, הסטודנטים היהודיים גורשו מהאוניברסיטה, ויהושע, בקושי בן 20, נציב בית"ר סלובקיה (בתמונה) שהיה אז הארגון היהודי הציוני הכי גדול באירופה, הקדיש את כל זמנו לפעילויות העלייה - וגם החליט לארגן עלייה אחרונה שלו, אליה יצטרף גם הוא.

ארגון העלייה הזאת ארך זמן רב מאוד בגלל עיכובים שונים וקשיים שנבעו, בעיקר, מסיבות פוליטיות ואנטי-יהודיות. גם כשארגנו קבוצת עולים, גבו מהם דמי הפלגה וקנו אונייה בצרפת, הצרפתים סירבו לשחרר אותה – וגם לא החזירו את הכסף. המלחמה כבר פרצה והיה צורך בסיוע של עמיתים מבית"ר באירופה כדי לנסות ולהשיג אונייה ולצאת לדרך. יהושע כתב לז'בוטינסקי בארה"ב וביקש ממנו לסייע, אישית. ז'בוטינסקי, ששוב התרגש מהמאמצים של בית"רים צעירים לצאת מאירופה ולעלות ארצה, מינה שליח אישי שלו שידאג לעניין זה. ביחד הצליחו למצוא אונייה ישנה באיטליה, ואפילו להביא אותה, אחרי קשיים ועיכובים רבים, לבולגריה. האונייה, גוררת במשקל 279 טון בשם "סטפנו", נבנתה במספנה

בריטית בסביבות 1895 ונרכשה על ידי הצה"ר לאחר שיצאה משימוש והייתה ישנה ורעועה. אחרי תיקונים, התאמות ושיפוצים היא נרשמה בבולגריה תחת השם "פנצ'ו", Pentcho, שהיה כינויו של נציב בית"ר בולגריה לשעבר, ראובן פרנקו. פנצ'ו הגיעה לברטיסלבה ב-1940 וכרגיל, גם הפלגה משם לא הייתה פשוטה למימוש. לבסוף הם החליטו לצאת לדרך ויהי מה. האונייה הפליגה על כ-400 נוסעיה ביום 18 במאי 1940. גרעין הנוסעים היה צעירים בית"רים ציוניים, כולל כ-40 שהתגנבו אליה ברגע האחרון לפני ההפלגה. היו גם אנשים, שכדי לצאת מאירופה מכרו את רכושם, רכשו כרטיסי הפלגה ועלו על פנצ'ו – לאו דווקא מטעמים ציוניים, אלא כדי לברוח מהאימה באירופה. 400 הנוסעים הצטופפו מאוד, ללא חדרים, שוכבים על מיטות-קרשים. הם הצליחו, לא בלי תקלות ובעיות, להגיע עד בודפסט, שם הצטרפו עוד כמה נוסעים. ההונגרים לא הרשו לפנצ'ו להישאר אצלם, וליוו אותם עד הדנובה עם סירה, כדי לוודא שהם ממשיכים עד יוגוסלביה. שם הם המתינו לא מעט זמן, גם כדי לקנות דלק (מזוט) וגם כדי להעלות אל האונייה עוד 101 מצטרפים. היו אלה ניצולי מחנות ההשמדה דכאו ובוכנוולד, והנאצים שחררו אותם בתקופה בה עדיין היו מוכנים למכור יהודים בתנאי שייצאו מאירופה. ברובם היו זקנים, חלשים וחולים, ומדהים עד כמה התנגדו להמשיך בהפלגה ודרשו שוב ושוב להחזירם ל"מולדתם". היוגוסלבים סירבו לאפשר לפנצ'ו להתעכב אצלם עוד ועוד זמן, ודרשו ממנה להמשיך לרומניה, על 514 נוסעיה הצפופים. אבל הרומנים לא הרשו להם להיכנס אל תחומם והדפו אותם חזרה חמש פעמים, למרות השלמונים שקיבלו. וכך פנצ'ו התנדנדה בין שתי הארצות על הדנובה, עד שלמפקד האונייה, יהושע הלוי, נמאס. הם פרצו דרך מחסום הגבול הרומני ודילגו בין נמל אחד לשני על הדנובה - עד שעגנו בין שתי המדינות, רומניה ובולגריה. הבולגרים טענו שתוקף הדגל הבולגרי פג והחרימו אותו, אבל הדלק והמזון באונייה אזלו. הבולגרים נאלצו לגרור את פנצ'ו, על נוסעיה הרעבים, הלאה. מרכז בית"ר ברומניה התערב לטובתם, צייד אותם בדלק ובמזון והם הצליחו להגיע, מניפים את דגל הצלב האדום, אל עיר הנמל סוּלינה (Sulina), לחוף הים השחור, חמישה חודשים אחרי יציאתם מברטיסלבה.

פנצ'ו הפליגה על הים השחור, דרך מצר הבוספורוס אל ים מרמרה, ודרך מצר הדרדנלים – לים האגאי. פנצ'ו הפליגה בין אי יווני אחד לשני, סמוך לחצי האי הטורקי, מתוך כוונה להפליג לאורך חופי טורקיה – עד קפריסין וחיפה. בגלל מחסור בדלק באיים, הם הפליגו לנמל פיראוס כדי להצטייד בדלק ובמזון, ומשם חזרו להפליג מזרחה. תוך כדי הפלגה בין איי הדוֹדֶקנסוֹס (Dhodhekanisos), רדפו אחריהם שתי סירות טורפדו איטלקיות, שהביאו אותם לנמל אסטיפלאיה (Astypalaia). האיטלקים בדקו ואמרו שאם היו נפגשים בעוד שעה, בחשכה, הם היו מטביעים את פנצ'ו ללא בדיקות, כמו שעשו הלילה לספינה בריטית. מסתבר גם שפנצ'ו, ספינת גרר שאינה שקועה עמוק במים, חלפה על פני שדה מוקשים מגנטיים בים, ולמזלם, המוקשים היו עמוקים יותר מבטן האונייה ולכן לא הופעלו. האיטלקים כיוונו את האונייה לדרום-מזרח, כדי שתעבור בין כרתים לקרפאתוס (Karpathos). בדרך נבקע צינור הדלק לדוד הקיטור, ומנוע האונייה חדל לתפקד. לא היו להם אמצעים לתיקון הסדק. כמה מהנוסעות תרמו סדינים, תפרו מפרשים וניסו להמשיך בדרך עד נמל קרוב, אבל המפרשים לא היו אפקטיביים דיים ברוח העזה והספינה נעה ללא שליטה מלאה. ואז הם הבחינו באי קטן. האונייה נסחפה אליו ונתקעה מטרים ספורים מהחוף הצפוני שלו, אי סלעים ריק וקטן שקרוי "אי נמוך", חאמילו ניסי [חאמילי = הנמוך]. כדי שלא ייכנסו לפאניקה, יהושע הלוי ארגן את הצעירים להקים גשר אל האי. הם השתמשו בתורן האחורי, שבסיסו נשבר בסערה, הידקו אותו בכבלים לסלעים ופרסו עליו לוחות קרשים. הלוי ניהל את מערך היציאה ופקד על כולם עם קונוס מתכת להגברת קולו. קודם כל היה על נוסעי האונייה להיות לבושים ומוכנים, ללא מטען וללא חפצים, למעט שמיכות וכלי אוכל. נשים וילדים ירדו ראשונים, אחריהם זקנים וחולים, ואז השאר.

אחרי שיהושע וידא שכולם יצאו מהאונייה, חזרו אליה הצעירים והוציאו מזון ומים, וכל עוד האונייה לא טבעה המשיכו להוציא ממנה את כל חפצי הנוסעים, פירקו ממנה קרשים וכלי עבודה וכל מה שניתן להשתמש בו. אחרי כמה ימים האונייה נבקעה ושקעה. למזלם, הם הספיקו לשחזר את המטבח על החוף, וגם מצאו מי גשם לא מלוחים מדי בתוך מערה, משם הוציאו דליי מים להכנת מרק. האנשים הכינו כרזות ענק של SOS. כיוון שאוניות חלפו רחוק מהאי ולא שעו לנפנופי האנשים, חמישה מתנדבים הכינו את סירת ההצלה להפלגה, בכוונה לשוט לכרתים ולהזעיק עזרה. הסירה נסחפה מזרחה והגיעה קרוב לחופי לוב, שם הבריטים חילצו את אנשיה שהיו במצב קשה, טיפלו בהם בבית חולים באלכסנדריה ואישרו את עלייתם ארצה. אחד מהם היה אִימִי (אמריך) שְׂדֵאוֹר ליכטנפלד (יליד בודפשט, שגדל בברטיסלבה), אלוף אגרוף והיאבקות, שהפך אחר כך לאגדה בצה"ל ובקרב אנשי ספורט כשפיתח, לימד והטמיע את תורת קרב המגע.

האנשים הדליקו מדורות כדי למשוך עיני טייסים וגם ניסו לאותת להם בעזרת מראות, אך ללא תוצאות. האנשים התארגנו לחיים על האי, כולל תורני תצפית ואיתות לספינות ולמטוסים. ביום העשירי לשהותם על האי, חלף מעליו, בגובה, מטוס איטלקי. הם שמעו את טרטור המנוע שלו ולא ידעו אם שם לב לאיתותים שלהם. אבל אז המטוס פנה לאחור, חזר אל האי וטס נמוך מעליו. הוא פנה שוב אל דרכו, לכיוון רודוס. למחרת ראו התצפיתנים אונייה מתקרבת מצפון-מערב. זו הייתה אוניית קרב איטלקית. רופא ירד ממנה אל החוף, אירגן את האימהות ואת ילדיהן לבדיקה ולעלייה על האונייה ללא חבילות, ואז בדק עוד נשים והעלה אותן. הוא סיפר שרצו לבוא כבר ביום הקודם, אבל לא יכלו בגלל התקפה אווירית בריטית. בתוך יומיים חולצו אנשי פנצ'ו מהאי חאמילי והובאו לרודוס העיר עם רכושם, שם שוכנו באוהלים בצד מגרש הכדורגל.

השהייה באוהלים ברודוס הייתה קשה מאוד כי כל הזמן ירדו שם גשמים. האדמה הייתה בוצנית, ספוגת מים וגם המיטות היו רטובות. המזון היה דל מאוד - בגלל רעב ששרר באי רודוס עקב המצור הבריטי. אנשים נחלשו וחלו בדיזנטריה. האוהלים הרטובים, שהעצורים חפרו סביבם תעלות ניקוז, התמלאו גם הן מים. האוהלים לא היו משכן מתאים, ודאי לא לחולים.

לאחר זמן הבינו האיטלקים שהמחנה אינו מקום נכון לאחסון מאות האנשים, והעבירו אותם אל קסרקטין צבאי, שהיה בנוי קרוב לנקודה הגבוהה של רודוס. במחנה זה, שנקרא סן ג'יובאני, (San Giovanni) הם שהו עד שהועברו לאיטליה, שנה וחצי אחרי טביעת פנצ'ו.

בינואר 1942 החליטו האיטלקים להעביר את מאות תושבי סן ג'יובאני למחנה באיטליה. האנשים ניחשו בהתחלה, שההעברה שלהם לאיטליה נבעה מהלחץ של אנשי רודוס לשחרר אותם מהצורך להאכיל את חמש מאות ויותר העצירים האלה, במצב הרעב ששרר אז על האי. למעשה, נודע אחר כך, שיוזמת ההעברה הייתה של קארלו אורלנדי, קברניט האונייה שהצילה את אנשי פנצ'ו מחאמילי. כיוון שיהודי רודוס היו בסכנה גדולה מצד הגרמנים, בעלי הברית של האיטלקים, שדרשו את הסגרתם שוב ושוב, אורלנדי, שלפי מסורת חזקה של ימאים - חיי הניצולים שלו הם באחריותו האישית, לחץ להעביר אותם לאיטליה, שם היה מחנה ריכוז גדול לזרים בדרום הארץ, רחוק מהגרמנים. הוא גם פיקד על אונייה שהובילה את עצירי רודוס לאיטליה, תחת איומים של ספינות טורפדו בריטיות והפצצות אוויריות.

בתחילת 1942 הובלו אנשי פנצ'ו, בכמה הפלגות, מרודוס לאיטליה והושמו במחנה פרמונטי, ליד העיירה טארסיה (Ferramonti di Tarsia) שבחבל קלבריה. גם פרמונטי לא הייתה מלון חמישה כוכבים, אבל היו לאנשים צריפים, מיטות ושמיכות והם הקימו מטבחים, מחסנים ואזורים לנוחיותם. המחנה נוהל בצורה לא מלחיצה על ידי חיילים ושוטרים איטלקים, ונוצרה אווירה לא עוינת ולא מפחידה. המחנה הכיל כ-1200 אנשים, רבים מהם יהודים, וגם עוד זרים, שלא היו לרוחם של השליטים הפשיסטיים. היו במחנה גם יהודים שנלקחו מבתיהם בצפון איטליה והובאו למחנה

בקלבריה. הם רחשו איבה וטינה ל"פשיסטים" שעקרו אותם מבתיהם, בלי לנסות להבין שכך האיטלקים הצילו את חייהן של משפחות שלמות, שהגרמנים דרשו לשלוח אל מחנות הריכוז שלהם. קבוצות היהודים, במיוחד הצעירים, יצרו במחנה תרבות מעניינת ופעילה, כמו הצגות, מקהלות ושירה, לימודים, תחביבים, קריאה וספורט (כולל כמה קבוצות כדורגל מקומיות).
גם בדרום איטליה לא היה עודף מזון וזה השפיע, מן הסתם, על ההקצבות למחנה, אבל לזה כבר התרגלו קצת ברודוס.
בקיץ 1943 התחיל להתברר לתושבי המחנה שימי השלטון הפשיסטי לא יהיו ארוכים. ההפצצות הבריטיות על איטליה רבו וגברו; סיציליה כבר נכבשה והטינה שרחשו האיטלקים כלפי השליט מוסולוני, שגרר אותם למלחמה בציר עם הצד הלא אהוד, כבר רחשה גם מעל פני השטח. ביולי 1943 מוסוליני התפטר, בלחץ המלך ויקטור עמנואל, שמינה ראש ממשלה אחר במקומו, המרשל פייטרו באדוליו. היחס בין השלטונות האיטלקיים של המחנה לבין העצירים שבו הלך והפך ליותר הדדי מאשר היררכי. השוטרים והחיילים תלשו מעצמם את הסמלים הפשיסטיים ואפילו עברו ללבוש אזרחי. מפקד המחנה נשאר לתפקד, אבל היה שם יותר שיתוף פעולה מאשר חזית שוטרים ואסירים. עצירים הורשו לצאת אל כפרי האיכרים כדי לאכול שם ולהסתתר - גם מההפצצות וגם מהכוחות הגרמניים, שהיו עסוקים בנסיגה מהירה צפונה. לרוע המזל, טייס של מטוס קנדי, חזר מהפצצת בסיס שנמצא צפונה לפרמונטי וחשב, לפי מגדלי השמירה והגדרות, שזה מחנה צבאי. הוא טס נמוך מעל המחנה וירה צרורות אל הצריפים השונים. רק כשראה ילדים מתרוצצים בשטח - הבין שטעה, פנה והסתלק משם. היו ארבעה הרוגים וכתריסר פצועים מההפגזה הקצרה הזו. אחרי זה כבר הוסרו הגדרות סביב המחנה כדי שאנשים יוכלו לברוח מהר, והם גם הורשו להישאר על ההרים מסביב ולהסתתר. הסכנה היותר גדולה הייתה מצד הגרמנים הנסוגים, שהיו עוצרים מכוניות איטלקיות, גוזלים מהן סחורה, חפצים ומזון, ולפעמים גם את המכוניות. גרמנים היו נכנסים גם למחנה כדי לשתות מים ואולי לאכול, וגם כדי לחטט ולגזול חפצים. במזל, הם לא טרחו לברר מי העצירים שם. הגרמנים שרפו ופוצצו את הציוד שלא יכלו לקחת איתם, וההרים סביב היו מלאים שריפות. הדי הפיצוצים מסביב נשמעו ימים ושבועות ארוכים.
ב-8 בספטמבר 1943 איטליה נכנעה לבעלות הברית ללא תנאי. ב-10 בספטמבר הבריטים פיזרו מהאוויר עלונים לגרמנים בדרישה להיכנע. אבל השיירות הנמהרות של הגרמנים המשיכו לרוץ צפונה על הכביש והפיצוצים שלהם, כולל ירי אנטי-אווירי, נשמעו כל היום וגם בלילה. באמצע ספטמבר הגרמנים נעלמו מהאזור והבריטים נכנסו. אנשי פנצ'ו היו היהודים הראשונים באירופה ששוחררו ויצאו לחופשי. פרמונטי הפכה ממחנה מעצר למחנה מגורים של אנשים חופשיים, שגם קיבלו הספקת מזון נאה מבעלות הברית.
ב-10 באוקטובר הגיעה למחנה מכונית צבאית עם מגן דוד גדול על הדלת שלה. היו בה שלושה חיילים מארץ ישראל ומאז המחנה הפך להיות ציוני. גם שלוש תנועות הנוער - בית"ר, הנוער הציוני והשומר הצעיר - הקימו מועדון משותף וערכו בו פעולות ציוניות משותפות. תדירות הביקורים של חיילים וקצינים (גם גבוהים) ארצישראליים גברה והם תמכו בכל מי שרצה לעלות ארצה. בעלי תפקידים בכירים בארץ התארחו במחנה, ואז הגיע משה שרתוק (שרת), עם 300 רישיונות עלייה, שניתנו תחת תנאים שונים. 300 לא הספיקו, כמובן. ואז הגיע למחנה הצנחן אנצו סרני והסביר ששרתוק טעה: אין הגבלה של 300; גם שרת אישר אחר כך שיש לו עוד אישורים. לכן הם הכינו רשימה של כל המועמדים לעלייה לארץ; אנצו סרני ויהושע הלוי נסעו איתה אל המשרד הארצישראלי בבארי, שם דנו ברשימה ואישרו הרכב סופי שלה. אנצו סרני לקח את הרשימה ללונדון, חזר לאיטליה, צנח מאחורי קווי הגרמנים, נלכד וזה היה סופו ההרואי והטראגי.

בינתיים התחילה כבר שנת 1944, אישורי עלייה כבר היו, ועדיין היו ויכוחים על משלוח העולים לארץ. סוף-סוף, קבוצה של 571 יהודים יצאה ברכבת אל נמל במערב, שם עלו על האונייה הפולנית באטורי (Batory), שהפליגה לנמל אלכסנדריה והגיעה אליו ביום חמישי, 1 ביוני 1944. כבר ב-11 לפני הצהריים הם עלו על רכבת שנסעה לארץ. בדרך היא עצרה בקנטרה ושם הצטרפו אליהם 200 עולים מתימן. ב-2 ביוני הגיעה הרכבת, עם 757 העולים שעליה, לתחנת לוד. על הקטר התנוססו שני דגלי כחול-לבן ובתחנה המתינו לעולים משה שרתוק, משה שפירא וכמה קרובי משפחה. העולים צהלו, שרו, רקדו הורה והיו מאושרים – הם הגיעו הביתה!

אין ספק שאת כושר המנהיגות ואת הכריזמה שבאישיותו הפגין יהושע כבר מגיל צעיר – תכונות שסייעו לו בהובלת פנצ'ו בצעירותו והנהגת העולים - עד הגיעם לעתלית ואחר כך ליישוביהם.

בזמן שהותם באיטליה, בקיץ 1943 עתיר ההפצצות, נשא יהושע ציטרון לאישה את שושנה, שעבדה איתו בבית"ר בסלובקיה ונחשבה למזכירתו. כשהגיעו ארצה, הועברו מעתלית לנתניה, שם נתן להם עובד בן עמי (שהיה אחר כך ראש עיריית נתניה) לגור בחדר הכביסה בחצרו, בו הם גרו כשנתיים, בהתחלה כזוג - ואחרי כחצי שנה - כזוג עם תינוק. יהושע הצטרף לאצ"ל וכינויו היה "איתמר".

הוא עבד בליטוש יהלומים כמה שנים. הבריטים ניסו פעמיים ללכוד אותו, ולמזלו, הוא הצליח להתחמק ממעצר. כדי לא להסתכן בניסיון שלישי לאסור אותו, הוא יצא לאירופה בקיץ 1947, לגרמניה, כדי לארגן פליטים וניצולי שואה ולהביאם ארצה. הוא עסק בפעילות זו בהצלחה עד קום המדינה, אז חזר ארצה והתגייס לצה"ל.

בנתניה עבד במרכז בית"ר ותנועת החרות, קיים שם סניף בנק, "קופת חולים לאומית", תנועת נוער וקידם את קבוצת הכדורגל בית"ר נתניה (בה שיחק גם הוא כקיצוני שמאלי). הוא היה פעיל מספר שנים בניהול התחומים האלה מטעם תנועת החרות בנתניה.

יהושע היה פעיל מאד במרכז תנועת החרות וכתב מאמרים, רציניים וגם הומוריסטיים, בעיתון "חרות". הוא כתב גם ספר ילדים, שהודפס, בהמשכים, כל שבוע, בעיתון "חרות לנוער", בשם "ילדי המחתרת", מעין תגובה של אצ"ל ל"חסמבה".

אחרי אמצע שנות ה-1950 הציע לו חבר, שהיה מנהל בנק בנתניה, להצטרף אל סניף הבנק שלו כעובד, ובפעם הראשונה בחייו קיבל שכר סביר, שיכול היה לתמוך במשפחתו (אישה, בן ובת). באותו הזמן הציע לו מנחם בגין, בישיבת מרכז חרות, להיות משובץ במקום גבוה ברשימת התנועה לכנסת. יהושע ביקש להתייעץ עם שושנה אשתו, וזו אמרה לו שעכשיו, כשסוף-סוף יש לו הכנסה קבועה, ההימור בפוליטיקה אינו רציני עבורו, וכי כאיש הגון וישר הוא עלול לא להחזיק מעמד בין התעלולים והמניפולציות שלהם. הוא שמע בקולה ודחה את ההצעה. בגין לא נפגע, המשיך להיות חבר קרוב של יהושע, נועץ עמו לעתים קרובות ונעזר בו בהרבה נושאים. הוא גם השתתף בחגיגת בר המצווה של הבן, אבנר.

לבד מעיסוקו הרב בעיתונות, יהושע הלוי כתב כמה ספרים: "הביתה" - תולדות עליית פנצ'ו; "תולדות בית"ר צ'.ס.ר." - ספר עבה, שמתאר את תולדות הארגונים היהודיים הציוניים-לאומיים בצ'כוסלובקיה; "יהדות ברהובו-ברגסז בתמונות" - על עיירת הולדתו.

יהושע המשיך לעבוד ב"בנק לסחר חוץ", שהפך אחר כך ל"בנק הבינלאומי". הוא התקדם בו, הקים סניפים וניהל אותם, ניהל סניף של הבנק בתל-אביב, וכשהקים סניף של הבנק בראשון לציון, הוא נשאר המנהל שלו לשנים רבות, וגם עבר לגור בעיר זו עד הפנסיה, אז חזר לנתניה.

יהושע הלוי נפטר ביום שני, 26 בינואר 2009, בנתניה, בן 91.5 במותו, שבע מעש ועשייה.

שושנה אשתו נפטרה הרבה לפניו, בגיל צעיר (66). הם הותירו 2 ילדים, 6 נכדים, 11 נינים ונינות.

אחד העולים על פנצ'ו היה שמואל קופולוביץ' (קופו), בן לאה ויעקב, שנולד בשנת 1916 בעיר חוסט. הוא למד בישיבה, רכש השכלה גבוהה ולמד רפואה. הוא הצטרף להפלגת פנצ'ו מתחילתה. עם פרוץ קרבות מלחמת-העצמאות התגייס, שירת בחיל השריון ובחטיבת "גבעתי", ושימש בתפקיד חובש. הוא נפל בחוליקאת (חלץ) ביום ט"ז בתשרי תש"ט (19.10.1948) בעת מבצע "יואב" לפריצת הדרך לנגב, כשהגיש עזרה לחבר פצוע. שעה קלה לפני ההתקפה התאונן על כאב ברגל, אך לא רצה לוותר על השתתפותו בפעולה. "מה, אתם יוצאים לקרב, ואני אשאר פה?" - אמר. יצא עם חבריו, ולא חזר. הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בכפר ורבורג. בן 32 בנופלו.
יהושע הזכיר את חברו קופו, גם בבית וגם בכינוסים של נוסעי פנצ'ו שנערכו בארץ מדי פעם.

- כל קורות העלייה של פנצ'ו מתוארות בפירוט וללא משוא פנים בספר **"הביתה"** של יהושע הלוי [הספר עובר כעת עריכה וכשזו תסתיים – יועלה הספר לאתר האינטרנט שלנו].

משפחת אברהם ציטרון (1929)
Avraham Citron és családja (A Franky esküvője, 1929)
Avraham Citron and family (the wedding of Franky - 1929)

משפחת ציטרון, ברגסס, 1929 - החתונה של האח הבכור, פראנק, עם אשתו שארלוט.
במרכז: האב אברהם (עם כובע וזקנקן) ומימינו (בתמונה - משמאל) אשתו רוזה.
יושבת מימין (עם מעיל ומטפחת) – האימא של רוזה (סבתו של יהושע הלוי).
משמאל יושבת האימא של הכלה.
8 האחים והאחיות לפי סדר הגיל (פראנק החתן הוא, כאמור, הבכור):
עומדים, מימין: פיליפ, מרגרט, האבא אברהם והאימא רוזה, אילונה, ולידה בנימין.
עומד בפינה הימנית – יהושע (עוד לא בן 12), עומד בפינה השמאלית – הארי.
למטה, בין הכלה לאימא שלה – האחות הקטנה שארלוט.

פראנק, החתן, נסע לארה"ב עם אשתו (בעלת אזרחות אמריקנית) אחרי החתונה. בזכותם יכלה כל המשפחה להגר לארה"ב, ורק יהושע סירב להצעה. אחרי ששוחררו מהמעצר באיטליה התקבל יהושע לבית הספר לרפואה של אוניברסיטת הרווארד, אבל סירב לנסוע לארה"ב והתעקש להתמיד באמונתו לעלות ארצה.

צילום לוויין של האי חאמילי.
המרחק בין שני קצוותיו
הוא כ-800 מטרים.
פנצ'ו נתקלה בחופו הצפוני, חופו
האמצעי העליון של האי

הנמכה מעל האי

מתקרבים אל האי
חאמילי בגובה נמוך,
ממערב.
פנצ'ו פגעה באי ליד
הפינה השמאלית
הקרובה, מצפון

נוסעים של פנצ'ו מורידים ציוד וחפצים מהאונייה בעוברם על גשר התורן ולוחות העץ שיצרו

חילוץ חפצים אישיים שנותרו בתוך פנצ'ו

המטבח של פנצ'ו שהורד מהאונייה
השבורה והוצב על חוף חאמילי

מציאת מי גשמים מהולים במי ים בנקיק
11 באוקטובר 1940

פני האי השומם עם הגעתם של המעפילים אליו
10 באוקטובר 1940

שלט SOS שהוכן כדי לקרוא
לעזרה ממטוסים ומאוניות

תפילות חגי תשרי על גבעה בחאמילי

מצבה לזכר מעפילי "פנצ'ו" בבית הקברות היהודי ברודוס.
12 מהנוסעים נפטרו בעת השהייה ברודוס:
עשרה נפטרו ממחלות שונות, ושניים טבעו בניסיון לברוח לארץ ישראל.
הם נטמנו בבית הקברות היהודי ברודוס.

אחד הביתנים של פרמונטי במוזיאון ההנצחה של המחנה

אנדרטה וקיר זיכרון למעפילי "פנצ'ו" בנתניה.
ב-15 ביולי 2008 הוסר הלוט מעל אנדרטה וקיר זיכרון למעפילי "פנצ'ו". הטקס נערך במעמד שגריר איטליה בישראל.
האנדרטה עשויה מגוש שיש בצורת ספינה, הנוטה על צידה, כשהיא מתנגשת בסלע.
על המעטפת סביב הכיכר חרוטים שמותיהם של המעפילים.

הקהל הרב בטקס הסרת הלוט, 15.7.2008, נתניה

ברכת שגריר איטליה בטקס

יהושע הלוי, מפקד אוניית פנצ'ו, בטקס הסרת הלוט
מעל האנדרטה וקיר הזיכרון לזכר מעפילי "פנצ'ו"

המשפחה של יהושע הלוי: בנו ובתו, הנכדות והנכד, הנינות והנינים

יהושע הלוי בגיל 90, עם נכדו

סב רב יהושע
הלוי בן 90

מירי קלנר, בת המשפחה: "קראתי והתרגשתי. יהושע ז"ל היה אחד האנשים האהובים עלי ביותר. במשפחה כינינו אותו בשם "ציטי."
מצורף תצלום של הנהלת בית"ר בברגסס.
יהושע הלוי שני משמאל בשורה העליונה. בדיוק מתחתיו עומד אלישע כ"ץ, אחיו הבכור של אבי."

יהושע, אלישע ויוסף כץ (אביה של מירי) היו בני דודים וגדלו בברגסס.

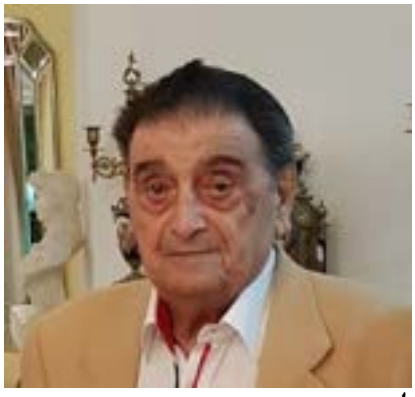

הרטשטיין אריה (שרול-לייבי) [חוסט] [עלון 64 – ינואר 2020]
[נפטר נובמבר 2021]

לציון יום השואה הבינלאומי – נביא הפעם את סיפור הישרדותו המיוחד של הרטשטיין לייבי, אשר ציין לא מזמן את יום הולדתו ה-90!

לייבי נולד בנובמבר 1929 בעיר חוסט להוריו, שעיה-הרש ואסתר. שעיה-הרש היה הבכור מחמישה אחים. לייבי היה הבכור מבין שבעת ילדיהם, 5 בנות ו-2 בנים. האבא היה במקצועו קצב סיטונאי, אשר סיפק מזון לצבא. יחד עם זאת, הוא היה ידוע בחוסט כמי שאליו פנו אנשים להתדיינות בדין תורה (דין תויירה). בחוסט גרו בשנת 1941 כ- 6000 יהודים (מכלל כ- 21,000 תושבים, כ-30% מהתושבים!).

חשוב לציין שהרב יוסף צבי דושינסקי מונה בתרפ"א (1921) לרבה של חוסט והקים בה ישיבה מפוארת, שלמדו בה מאות תלמידים מכל רחבי אירופה; מאוחר יותר (1933) הוא היה רב העדה החרדית בירושלים. במרץ 1939 נכנסו ההונגרים ובמרץ 1944 – הנאצים. בין השנים הללו התנהלו החיים בחוסט, ובכל אזור קרפטורוס, בצילם של שני אירועים:

א. גירוש היהודים, שלא יכלו להוכיח את אזרחותם ההונגרית, לקמיניץ פודולסק ורציחתם של אלפים (אוגוסט 1941)

ב. גיוסם של גברים רבים לפלוגות העבודה של הצבא ההונגרי, שמהן חזרו אך מעטים (מ-1941).

בחג הפסח השני החל תהליך הגירוש לגטאות, אך עוד קודם לכן נלקח אביו של לייבי והיה אחד מבני-ערובה שנכלאו בבית-הכנסת "עצי חיים" בחוסט. כך מתואר האירוע ב"ספר מארמארוש" (עמ' 222):

"עוד במוצאי חג הפסח הובהלו מבתיהם כארבעים מיהודי חוסט והוכנסו לבית המדרש "עצי חיים". היו אלה עשירי היהודים, נכבדי הקהילה ובעלי ההשפעה על היהודים. הם נלקחו כבני ערובה לכך, שתהליך הכניסה לגטו יתבצע ללא חריקות וללא התנגדות. לפיכך, נבחרו בעלי ההשפעה, העלולים להתסיס את היהודים ולעורר בעיות. הכוונה הייתה גם להכניס מורך רוח בלב המוני היהודים, שבודדו ממנהיגיהם. בני הערובה הוחזקו שם עד סוף התהליכים. הם עונו והוכו בצורה אכזרית והושפלו בצורות שונות. גטו חוסט היה אחד הראשונים בהונגריה..."

המשפחה גורשה לגטו, כשהבת הצעירה רק בת שנה וחצי, ושהתה בו עד חג השבועות, כמו כל יהודי זאקרפטיה (קרפטורוס).

ביום האחרון שלפני המעבר לאושוויץ חזר האבא מבית-הכנסת ואמר לבנו: "שרול-לייב, די מִיסְט אנטלוייפן פין דו אוּנד די מיסט בלייבן לייבן. די בּרוֹכסט גיין עליין, אוּן חביירם; מיט חבריירם – מט דיר חאפן" [שרול-לייב, אתה חייב לברוח מפה ואתה חייב להישאר בחיים. אתה צריך ללכת לבד, בלי חברים; עם חברים – יתפסו אותך]. ועוד הוסיף האבא: "אם יירו בך כשתברח – אז יהרגו אותך רק כמה ימים לפנינו..."

בחסות החשכה חמק לייבי ליער, אך לפני שברח רצה להיפרד מאימו – אבל האבא לא הירשה לו... הוא אמר: "אם תלך לאימא – אתה לא תלך..." לייבי העיד שכל חייו הצטער על שלא נפרד מאימא... וכך, ללא כסף, עם חתיכת לחם, הצליח לייבי לברוח מן הגטו והוא נער בן 14.5! מהיער הוא נכנס למבצר (zamok) והתחבא שם במשך היום – ובלילה חזר אל היער, מרחק 12-10 ק"מ. מפעם לפעם נגס בלחם – עד שלא נותר ממנו פירור. הוא שהה ביער שבועיים, לבדו, יום ולילה, וליקט פירות יער. ביום התחבא ורק בלילה העז להסתובב. הוא היה מיואש וחשב, שאולי היה טוב יותר לו נותר בגטו. יום אחד, כשהרעב היה גדול מנשוא, ראה לייבי רועה עם עדר כבשים והחליט לפנות לעזרתו. הרועה חלק עם לייבי את מחצית מזונו – וכך במשך מספר ימים.

יום אחד נרדם לייבי ליד עץ וכשפקח את עיניו ראה מולו שני חיילי אס-אס. "מי אתה?" הם שאלו; "אני צוענ" השיב לייבי (כהה השיער). הוא נלקח לחוסט, ושם כבר ידעו שהוא יהודי. הוא הוחזק בחקירות כשבוע והוכה קשות, כיוון שלא האמינו לו שהיה לבד וטענו שהוא מסתיר מידע.

באחד הערבים הוא נלקח לבית-סוהר קטן, שהיה ממוקם במבצר. היה חושך מוחלט בחדרו. פתאום נפתחה הדלת ושומר האס-אס הציע לו אוכל... הוא הביא לו מנת גולש. אחר כך ביקש לייבי "וואַסער" [מים] והשומר הביא דלי עם מים.

השומר אמר ללייבי: "מחר בארבע בבוקר יירו בך". לייבי השיב, בייאושו, "טוב". הדלת נסגרה.

לייבי נרדם מחולשה, התעורר ולהפתעתו הבחין בקרן אור מכיוון הדלת והסתבר לו שהדלת פתוחה... מאין היה לו כוח? מהאוכל שנתן לו השומר? האם השומר השאיר בכוונה את הדלת ללא נעילה? אולי ריחם על הילד הצעיר?

לייבי ברח מהחדר, קפץ מעל גדר לא כל-כך גבוהה ורץ אל מקום המסתור הראשון שלו. פתאום חזר אליו הרצון לחיות... אבל ליער הוא כבר פחד לחזור. שבוע שלם הסתובב ללא אוכל.

לא רחוק מהמבצר, בחווה שהייתה שייכת לאביו, גרו אם ובתה. לייבי הגיע לחווה והנשים נבהלו ממראהו הקשה. הן מצאו לו מקום מסתור מתחת למרתף והביאו לו אוכל - יותר משדאגו לעצמן.

בוקר אחד, לאחר כשבועיים, הן סיפרו ללייבי שהרוסים כבר בחוסט. באותו היום הוא חזר לחוסט והיה, בעצם, היהודי הראשון שחזר לעיר...

בבית המשפחה לא גר אף אחד. אחריו חזר שלמה (שלויימה), אח של אביו, ששוחרר מפלוגת העבודה (אשתו ושני ילדיו נרצחו באושוויץ); עוד שני אחים של האבא שרדו: משה (גיבו) ושעייה (שיקו); השלושה שחזרו גוייסו לפלוגות העבודה; אח נוסף של האבא, איציק-לייב נהרג במסגרת זו.

בשנת 1945, כשהרוסים כבר שלטו באזור, נסע לייבי לבוקרשט, שם שכנו משרדי הג'וינט. משהביע את רצונו לעלות ארצה – הוא נלקח לקונסטנצה [לחופי הים השחור]. הוא עלה על האונייה, אך מסלול חייו שוב השתנה במקריות: הגיעה אישה ושאלה אם יש מישהו מחוסט. כשהתייצב מולה - היא סיפרה לו שאביו חי וחזר לחוסט. לייבי לא היסס וירד מן האונייה בהתרגשות. אלא, שהזיהוי היה מוטעה: כשחזר לחוסט גילה לייבי שמי שחזר היה שיקו, אחיו של האבא, שמאוד מאוד דמה לאביו... וכך מסלול חייו של לייבי קיבל תפנית פעם אחר פעם.

לייבי התגייס לצבא הרוסי ב-1950 ושרת בקוייבישב (Куйбышев) [זו העיר השישית בגודלה ברוסיה, השוכנת על גדות נהר הוולגה; בשנת 1991 שונה שמה לסמרה]. בתום השירות הצבאי ב-1953 הוא התיישב בעיר זו. הוא למד כלכלה והתקדם לתפקידי ניהול. הוא מונה למנכ"ל, כשבאחריותו 18,000 עובדים בכ-100 חנויות. כמו כן שימש כחבר הסובייט המקומי. בקוייבישב היה בית כנסת לא גדול, אותו פקד לייבי כל שבת. כמו כן היו בעיר רב ושוחט. כל לילה, בטרם עצם לייבי את עיניו, הוא ניהל שיחה ומסר דין וחשבון לאביו ה"ד: האם אתה חושב שעשיתי טוב? זה היה העוגן של חייו.

כל יום, קיץ וחורף, הלך לייבי לאורך הוולגה, כ-12 ק"מ, ותוך כדי כך שר לעצמו שירי ילדות ביידיש ובהונגרית, אותם הוא מפליא לשיר בקולו הערב עד היום!

מדי שנה ביקר לייבי בחוסט ועשה את הדרך הארוכה: עד לבוב – 3.5 שעות, עוד 8 שעות ברכבת עד מונקץ' – ועוד שעתיים עד לחוסט; וכמובן הייתה גם הדרך הארוכה חזרה.

בנובמבר 1990 עלה לייבי ארצה (בן 61), התיישב בנתניה ומהארץ ניהל עסקים בתחום הנפט, הודות לחברים הרבים שהותיר בקוייבישב. עברו 29 שנים מאז ולייבי שומר על חוש ההומור, על האופטימיות, על היוזמה ועל כושר השירה – וזיכרונו חד כתער. אולי גם שם משפחתו מעיד על חוזקו: הרטשטיין = אבן חזקה!

נאחל לילד הצעיר, אשר שרד לבדו מכל משפחתו – כדברי אביו, ואשר נאחז בחיים באומץ ובגבורה – חיים בריאים ומאושרים.

1953: לייבי במדי הצבא הרוסי

לייבי בצעירותו

בית המשפחה בחוסט

לייבי עם בתו

שעיה (שיקו): נולדו לו ארבעה ילדים:
ז'וז'ינקה (הי"ד), אדית, מרתה ואוסקר

משה (גיבו) – נולדו לו שני ילדים:
גדליה ודר' שושי (שפירר)

שלמה (שלויימי): נולדו לו שני בנים:
חיים ודוד

הדודים של לייבי –
שלושה מחמשת
האחים לבית
הרטשטיין

לייבי (משמאל) עם דודו, שיקו הרטשטיין (מימין).
עוד בתמונה (מימין לשמאל): אדית, אוסקר, אילונקה ומרתה הרטשטיין. אדית, מרתה ואוסקר הם בני הדודים של לייבי

וכעבור מספר שנים, השתנו "מעט" הפנים: לייבי (במרכז) מקבל את תעודת ההוקרה של הארגון בביתו בנתניה.
מימין: בני הדודים - חיים (הבן של הדוד שלמה/שלוימי), מרתה, אוסקר ודר' אדית וייף (יל

<u>הרשקוביץ יוסי [גאניץ/קניגספלד]</u> [עלון 60 – ספטמבר 2019]

אנו נמצאים לקראת שנת לימודים חדשה וכן לקראת יציאת טיול השורשים השני, שיזם הארגון שלנו. לכן הבחירה באיש החודש מתבקשת מאליה: יוסי הרשקוביץ, איש חינוך, דור שלישי, יליד 1979, שחגג לא מכבר את יום הולדתו ה-40 ויצא עם אביו לטיול שורשים בכפרים, בהם שזורה ההיסטוריה המשפחתית שלו.

יוסי נולד וגדל ברובע היהודי בירושלים לרוחמה וליעקב ולו עוד ארבעה אחים ואחות. את שירותו הצבאי עשה בסיירת צנחנים. לאחר מכן למד לתואר ראשון במזרחנות באוניברסיטת "בר-אילן" ותואר שני בניהול מערכות חינוך ב"מכללת הרצוג" בירושלים. יוסי הנחה בפרויקט מיכא"ל [מיצוי יכולות אישיות למצוינות: טכנולוגיית למידה, מודעות והעצמה אישית, העוסקת במימוש גבוה יותר של הפוטנציאל האישי בקרב לומדיה] והיה שליח בבית הספר היהודי SAR בניו יורק [ס.ע.ר (Salanter Akiba Riverdale) הוא בית ספר פרטי יהודי-דתי, הממוקם בשכונת ריברדייל ברובע הברונקס שבניו יורק]. כיום מכהן יוסי כסגן מנהל בבית-הספר התיכון "אורט פלך" בנים בירושלים. הוא גר ביישוב גבעות שבגוש עציון ויש לו ולאשתו, הדס, 4 ילדים.

מעבר לחוויה האישית של נסיעה עם אביו לזאקרפטיה, המסרים של יוסי מאוד ברורים ונוקבים:

- אם אנחנו (בני הדור השלישי) לא נעביר את המידע – בעוד דור או שניים הוא יישכח; עלינו להתייחס לכך כמו שאנו זוכרים את יציאת מצרים ואת כל ההיסטוריה היהודית. בן אדם שאינו מחובר לשורשיו – ענפיו יִבָּלו במהרה! כמו שאמר, בזמנו, יגאל אלון: "עם שאינו יודע את עברו, ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל".
- עלינו להגיד תודה על מה שיש לנו היום, אנחנו במקום אחר.
- עלינו להעריך את דור הניצולים עוד יותר – לא רק על תקופת השואה הנוראית, אלא גם על החיים הקשים, שהיו נחלתם בתקופה שקדמה לשואה.

מזה שנים רבות שיוסי מתעניין במוצא משפחתו, ששורשיה בעיירות גאניץ, נרסניצה וקניגספלד, כולן במחוז טייץ'. עניין אותו לדעת ולהכיר לא רק את קורות המשפחה בזמן השואה, אלא גם את אורח החיים שקדם לה. היו חיים שלמים ומלאים והייתה תקופה של גיוסי הגברים לפלוגות העבודה של הצבא ההונגרי. בשנה האחרונה העמיק יוסי עוד יותר את חיפושיו אחר מקורות מידע ונעזר בכל מיני אפשרויות: "דפי עד" באתר "יד ושם", אתרי האינטרנט Jewish Gene ו- My Heritage וכן קריאה של ספרים שנכתבו על היישובים הללו.

אחד הספרים נקרא **<u>"נזכור ונזכיר"</u>**, אותו כתב מרדכי ברקוביץ ז"ל, יליד נרסניצה. בספר מופיע תיאור מפורט של הכפר והמבנים שבו, כולל מראה בית-הכנסת בעיירה.

ספר נוסף, **"גשר על פני התהומות"**, נכתב על-ידי דוד בן דוד (שנולד בשם דוד לייב דוידוביץ).
[בן-דוד נולד בנרנסניצה (1920 - 14 באוגוסט 2018), היה מוכתר כפר עציון, נלחם בשורות הבריגדה היהודית במסגרת הצבא הבריטי בתקופת מלה"ע השנייה; על פעילותו באירופה זכה להדליק משואה ב"יד ושם" במלאת 50 שנה לסיום המלחמה, 1995. התגורר בניר עציון.]
קישור לסיפור ניתן לראות בקישור הבא – תחת שמו של דוד בן-דוד, 1995:
https://www.yadvashem.org/he/remembrance/torchlighters.html

באמצעות אתרי האינטרנט התכתב יוסי עם אנשים בעולם ואסף מידע נוסף, אשר איפשר לו ליצור פאזל מלא יותר של בני משפחתו. ראיון עם בת דודה מדרגה שנייה העשיר את ידיעותיו. גם את תעודת הלידה של סבא רבא שלו הצליח יוסי להשיג.
על גאניץ וקניגספלד המידע היה מועט יותר. בקניגספלד חיו 20 משפחות יהודיות, שנמחקו כולן.

- בעת ששהו בקניגספלד קיימו יוסי ואביו שיחת וידאו עם הסבתא חיה, שהדריכה אותם איך להגיע לבית הולדתה ולאזור המאפייה, שהייתה ברשות המשפחה.
- חוויה מרגשת נוספת, שחוו יוסי ואביו בזכות סבתא חיה, הייתה בביקור **במטיסלקה** (Mátészalka), הנמצאת היום בתחומי הונגריה, בדרך למעבר הגבול בברגסס.

בעיר הוקם גטו, וב-9 במאי 1944 החל ריכוזם של יהודי העיר בגטו. נוסף על יהודי המקום רוכזו בגטו מטיסלקה גם יהודים מיישובים סמוכים ובסך הכול שוכנו בו כ-16,300 בני אדם, חלקם תחת כיפת השמיים וחלקם בבתים ברחובות שנסגרו לגטו. תושבי הגטו גורשו בחמישה טרנספורטים שיצאו לאושוויץ בין 19 במאי ל-5 ביוני 1944.
סבתא חיה הייתה מבין מגורשי הגטו, ששוכנו בבית-הכנסת בעיר. למרות שסבתא חיה אמרה ליוסי שאין לו מה לחפש במקום - יוסי החליט שהוא רוצה לבקר גם במקום זה – וכך היה. בית-הכנסת זכה לשיפוץ על-ידי השחקן היהודי - אמריקאי, **טוני קרטיס**, ששמו המקורי היה ברנרד שוורץ. אביו של טוני קרטיס, עמנואל שוורץ, היה יליד העיירה אופאִי (בהונגרית: Ópályi), שהקהילה היהודית שלה הייתה כפופה לקהילת מטיסלקה, ושגם יהודי העיירה הזו גורשו למטיסלקה – וזו הסיבה שהוא קנה את המקום, שימר ותרם לשיפוצו של המבנה...

- ועוד סגירת מעגל מרגשת: סבתא חיה (לבית איצקוביץ) התייתמה מאביה, שלחם ונפצע במלה"ע ה-1. הוא נלקח לטיפול בבית-החולים בקושיצה (היום בסלובקיה), שם נפטר מפצעיו ונקבר. סבתא אף פעם לא זכתה לעלות לקברו של אביה... יוסי ויעקב פתחו את טיולם ליד קברו של הסבא-רבא בהדלקת נר נשמה לזכרו; סבתא אמרה פרק תהילים באמצעות שיחת וידיאו...
- המסע הסתיים – אך איננו סופי מבחינתו של יוסי. לאחר ששב ארצה צפה יוסי שוב בעדותה המוקלטת של סבתא חיה, בת ארבע השעות, שהוקלטה על-ידי "יד ושם" וזו הייתה חוויה שונה

ואחרת עבורו; הוא חש שהוא מבין יותר, הולך איתה את כל הדרך וחי את חוויותיה בעוצמה חזקה במיוחד.

כשהיה במקום הבין טוב יותר את תחושת הזרות של החיים בין הגויים ומסקנתו היא, שאנו איננו יכולים לשפוט את בני הדור הראשון!

כאיש חינוך מתמודד יוסי גם עם השאלה, החוזרת ונשנית: האם לצאת במשלחות תלמידים למחנות ההשמדה בפולין. תשובתו ברורה מאוד: אין כמו החוויה של הנוכחות במקום, של ההליכה במסע של בני המשפחה; זו הרגשה אחרת ללמוד על המקום – ולדרוך על אדמתו!

יוסי סיכם את דבריו במילות תודה להוריו, שבזכותם יצא למסע מרגש זה.

תודה מיוחדת יש לו לסבא מנדי ולסבתא חיה, שמבחינתו, הם דמויות לא מציאותיות;

כל אימת שהוא חושב על דמויות בעלי נחישות יוצאת דופן, גיבורים בעל כורחם – הם השניים הראשונים, העולים בראשו!

ברכת "יישר כוח" ליוסי הרשקוביץ!

קניגספלד – בית הסבא והסבתא,
נוף הרי הקרפטים סביב לו

בית הכנסת המשופץ במטיסלקה –
מראה חיצוני ומראה פנימי

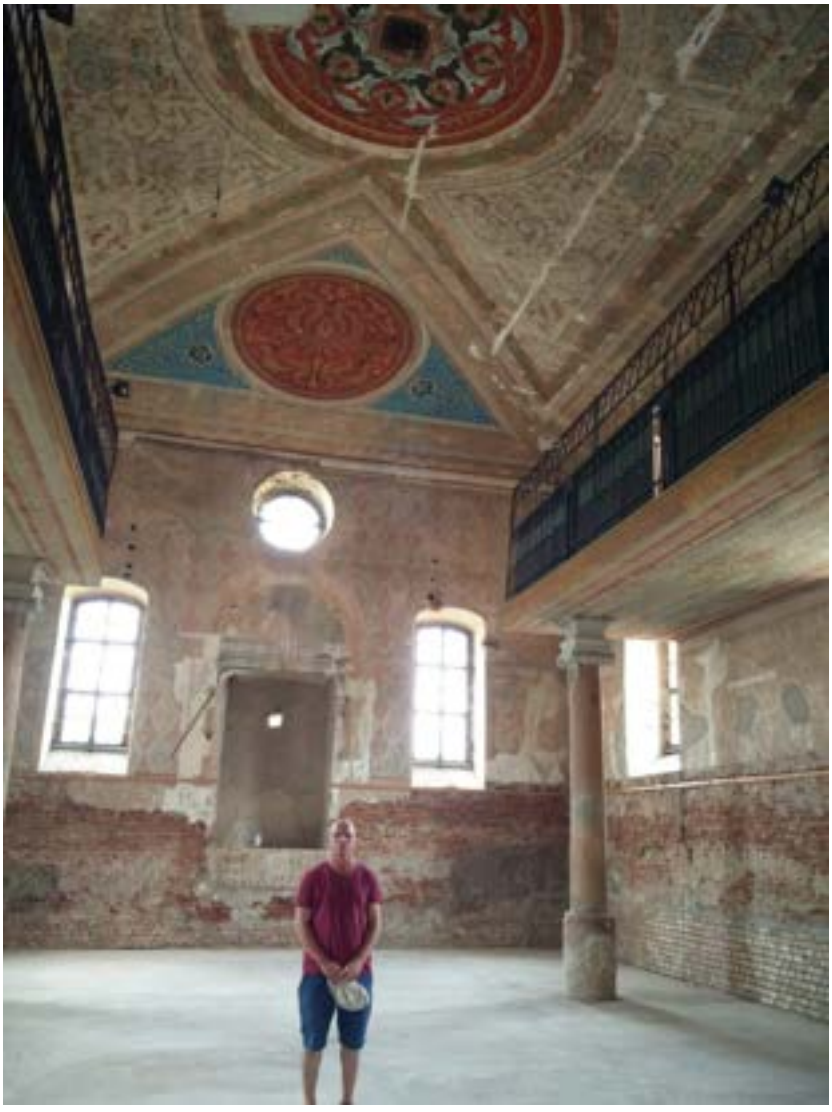

קושיצה: קברו של הסבא-רבא של יוסי, יצחק מנחם איצקוביץ – יוסי ויעקב הרשקוביץ, קיץ 2019

חכמינו ז"ל אומרים שבגיל ארבעים אנחנו זוכים במתנת הבינה (פרקי אבות ה, כא).
אין ספק שעבור יוסי נסיעה זו למחוזות העבר של משפחתו הייתה מתנה מיוחדת במינה!

מסתבר שהתפוח לא נופל רחוק מן העץ: יוסי הוא בנו של יעקב הרשקוביץ, יקיר הקהילה שלנו, שזכה בתואר הודות להתנדבותו:

בשנת 1991 התנדב יעקב לעמותה, המסייעת לילדים חולי סרטן, ובה התמיד כ-22 שנים. גולת הכותרת של פעילותו ההתנדבותית היא הקמת העמותה "מחוברים פלוס", המסייעת לחולי סרטן בוגרים יותר, אשר עד אז לא קיבלו מענה מתאים לצורכיהם.
יעקב נבחר להיות "גיבור השבוע" בתוכנית "מחר שבת" של צביקה הדר, אשר שודרה ב-1.12.2017 בערוץ 13.

<u>הרשקוביץ יעקב [גאניץ/קניגספלד]</u> [<u>עלון 44 – יוני 2018</u>]

יעקב הינו יליד הארץ, אשר הוריו נולדו בזאקרפטיה: אימא חיה - ילידת קניגספלד (כ-30 ק"מ צפונית לנרסניצה, כיום נקראת העיירה Усть-Чорна) ואבא מנדי ז"ל, יליד גאניץ' (ליד נרסניצה). בדרכם ארצה אחרי המלחמה עברו ההורים דרך מחנה עקורים באיטליה, שם נולדו שתי הבנות הראשונות (שאחת מהן נפטרה שם). יעקב נולד במעברת גב-ים (כיום העיר קריית-ים), ובארץ נולדו עוד שני אחים צעירים. המשפחה עברה לעכו (בהיותו בן שנה וחצי) וכעבור כשנה וחצי - למושב "הזורעים" (ליד טבריה), שם יעקב גדל ובגר. יעקב שרת בצה"ל, התחתן וגר עד לא מכבר ברובע היהודי בירושלים. יש לו 6 ילדים ו-19 נכדים.

בשנת 1991 התנדב יעקב לעמותה, המסייעת לילדים חולי סרטן, ובה התמיד כ-22 שנים. גולת הכותרת של פעילותו ההתנדבותית היא הקמת העמותה **"מחוברים פלוס"**, המסייעת לחולי סרטן בוגרים יותר, אשר עד אז לא קיבלו מענה מתאים לצורכיהם. לאחרונה חזרה ארצה קבוצה שהוציא יעקב לנופש באיטליה. כל הפעילים בעמותה הינם מתנדבים ללא שכר, והפעילות מתפרשת על כל בתי החולים שבין חיפה לבאר-שבע.

יעקב נבחר להיות "גיבור השבוע" בתוכנית "מחר שבת" של צביקה הדר, אשר שודרה ב-1.12.2017 בערוץ 13. אנו ממליצים לכם לפתוח את הקישור ולהתרגש כמונו מעשייתו ההתנדבותית האדירה!

"יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ" (משלי כ"ז, ב)

https://www.facebook.com/reshet.tv/videos/10154997979840373

- <u>מתוך האתר של עמותת "מחוברים פלוס":</u>

עמותת מחוברים הוקמה למען חולים במחלת הסרטן בגילאי 20-35.

העמותה הוקמה ביוזמתו ובהנהגתו של יעקב הרשקוביץ בשנת 2015 ומאגדת בתוכה חולים מכל רחבי הארץ.

מטרתה העיקרית של העמותה הינה לחבר את החולים מקבוצת גיל זו, עם פעילויות החיים התוססים והמהנים, שנעצרו והשתנו בעקבות הסרטן.
העמותה הוקמה מתוך הבנה כי גם לקבוצת הבוגרים יש צורך, ואף מגיע, לצאת לימי כיף, לפעילויות מהנות ומאתגרות, על מנת להשתחרר, ולו במעט, משגרת הטיפולים הקשה. קבוצת הבוגרים מתמודדת עם קשיים וניתוק משגרת החיים הדינמית והתוססת, המאפיינת אנשים בגילאים אלו.
כל הוויתם מוקדשת למלחמה במחלה ובניסיון לשמור על אופטימיות וחיות במסע הקשה לניצחון.

הרעיון המרכזי לעטוף את החולה ואת משפחתו במסע זה, בהתמודדות עם המחלה ועם הנזקים הנגרמים לחולה ולמשפחתו באספקטים השונים.
הטיפול במחלת הסרטן דורש זמן רב ומשולבים בו אשפוזים, ניתוחים, טיפולים

כימותרפיים, הקרנות ועוד. נדרשת לכך סבלנות וסביבה תומכת ומכילה לכל אורך ההתמודדות. "מחוברים" שותפה למסע: דואגת לתת תמיכה, שיתוף וליווי רציף לחולה ולמשפחתו.

העמותה פועלת בשני מישורים, המתמזגים ביניהם.
במישור הקבוצתי – מפגשים משותפים לכל חברי הקבוצה.
במישור הפרטני – ליווי אישי לכל מתמודד.
לכל קבוצת חולים מדריך/ה מלווה, אשר מקיים קשר רציף עם המתמודד. קשר חם ותומך זה מאפשר מתן תמיכה קונקרטית, המתאימה לצרכיו ולמצבו הרפואי והנפשי של המתמודד.
פעילות העמותה במישור הקבוצתי מאופיינת בפעילויות חווייתיות במקומות ובאתרים שונים בארץ, בהופעות אומנים ידועים, בהנאות קטנות ומרוממות, שמעצימות בחולה את הכוח לחיות. במהלך מפגשים אילו נוצרו "במחוברים" משפחתיות וקשרי חברות מיוחדים בין החולים ובין הצוות המלווה.
תחושה זו מעניקה חוסן וכוח לחיות עם הסרטן.

בנוסף, "מחוברים" מעניקה קשת רחבה של תמיכה נפשית ופיזית הכוללים: קבוצות תמיכה, יעוץ זוגי, תמיכה פיננסית במידת האפשר, השגת תרופות, תיווך עם רופאים מומחים, מכשור רפואי ועוד.

מערך העמותה מבוסס כולו על התנדבות של כל הצוות הניהולי וצוות המדריכים, המאמינים בכוח החיבור והשיתוף במסע זה.

חיה הרשקוביץ, אימו של יעקב, מקבלת את תעודת ההוקרה שהעניקה לניצולי השואה העמותה של יוצאי זאקרפטיה. יעקב (מימין) עם אחותו ואחד מאחיו ועם גיטה ברקוביץ, מתנדבת העמותה.

<u>ויינברגר אלכסנדר (אלכס) [ראחוב]</u> [עלון 67 – אפריל 2020]

בצוֹק הָעִתִּים, נערך ראיון זה טלפונית, ולא במפגש אישי; אך אין הדרך פוגעת בסיפור האישי של אחד מסיפורי ההצלחה של יוצא זאקרפטיה, המבטא, במידה רבה, את הנחישות, החריצות וההשתלבות של העולים ארצה מחבל ארץ זה, עם החיים האינטנסיביים בארץ.

אלכס נולד בראחוב בסוף דצמבר 1946, מהילדים הראשונים שנולדו בזאקרפטיה לאחר מלחמת העולם השנייה, בן יחיד להוריו, רוז'י (1914), ילידת ראחוב, ומרדכי (1903), יליד חוסט; אביו שכל במלחמה את אשתו הראשונה ושלושת ילדיו. שורשי משפחת האימא, משפחת רוזנטל, הם מבּוֹגדן (Bogdan, בהונגרית Tiszabogdany) [מחוז ראחוב].

על הסבא רבא, שמואל רוזנטל כתוב ב"ספר מרמורוש" (עמוד 369): " כחמישים שנה עמד בראש הקהילה ר' שמואל רוזנטל, בעל קרקעות עשיר, סוחר עצים, בעל חנות כלבו גדולה ובעל מלון לתיירים; תלמיד חכם וחסיד קאסוב-ויז'ניץ, כמרבית יהודי בוגדן. משפחת רוזנטל היא אחת מהמשפחות הוותיקות בבוגדן וצאצאיה התיישבו בכפר עצמו ובסביבה הקרובה". אחד מבניו של שמואל רוזנטל היה ירחמיאל (על-שם סבו), יליד בוגדן, שעבר לגור בראחוב, שם גם נולדה בתו, רוז'י, אימו של אלכס.

אביו של אלכס שוחרר ממחנה מטהאוזן; אימו הועברה מאושוויץ לעבודה במפעל מטוסים צבאי בגרמניה – בגייסלינגן (Geislingen) .

אלכס גדל בבית מסורתי, אשר חגג את כל החיים היהודיים ושפת האם הייתה יידיש. הוא התבגר במסלול הרגיל של גן, בית-ספר יסודי ותיכון בראחוב; את לימודי הרפואה הווטרינרית סיים באוניברסיטת לבוב (כ-400 ק"מ צפונית לראחוב) וחזר לעבוד בלשכה הווטרינרית בעיירת הולדתו.

בזמן לימודיו בלבוב השתתף אלכס במקהלה המקומית והופיע איתה בהופעות רבות.

בחופשות מהאוניברסיטה עבד אלכס כמדריך טיולים בראחוב והוביל קבוצות תיירים, שהגיעו מכל ברה"מ, לטיול בהר הוֹבֶרלָה (ברוסית Говерла), ההר הגבוה ביותר באוקראינה, בגובה 2,061 מטר. ההר נהיה למוקד תיירות עיקרי החל מסוף המאה ה-19, במיוחד בקרב תיירים מערי גליציה הסמוכות.

כרבים מבני האזור, דובר אלכס שש שפות: יידיש, רוסית, אוקראינית, הונגרית, גרמנית – ועברית.

אלכס הכיר את לובה / אהובה (יעקובוביץ), שעבדה באוז'גורוד כעורכת בכירה במערכת הטלוויזיה. הם התחתנו בדצמבר 1976 ושם נולדו שתי בנותיהם: דיאן ולילך.

בכל שנות ילדותו חלמו הוריו של אלכס על עלייה לישראל; בתוך תוכו הוא ידע שיום זה יגיע, אך המציאות טפחה על פניו: אביה של לובה / אהובה, דוד יעקובוביץ, שהתגורר באירשאווה, עבד בתפקיד בכיר. במאי 1977, בעת אירוח של משלחת מצ'כיה, הוא נפטר בפתאומיות. נציגי השלטון לא איפשרו לקבור אותו בבית קברות יהודי; יותר מכך: הם חסמו את הכניסה לבית קברות זה בשלוש משאיות עמוסות חול... דוד יעקובוביץ נקבר בבית הקברות העירוני בטענה ש"גופתו שייכת לעם". אירוע זה פגע מאוד במשפחה ודחף אותם לקבל החלטה מיידית לעלות ארצה. המסמכים הוגשו ורק לאחר שני סירובים התקבל האישור הנכסף ואלכס עלה עם משפחתו והוריו ב-30.1.1980.

אך לפני שנמשיך בסיפורו של אלכס – חייבים אנו לסיים את סיפור קבורתו של דוד יעקובוביץ, חמו. בשנת 1993 יצרו אהובה ואלכס קשר עם בעל חברה להובלת גופות, מישראל. הם נפגשו איתו

באירשאווה וטיפלו בהבאת גופתו ארצה. המשפחה רכשה חלקת אדמה בבית-הקברות באשדוד וכך זכה דוד יעקובוביץ למנוחה נכונה ולקבורה מכובדת, כיהודי, באדמת ארצנו.

- **[באתר העמותה www.carpati.org.il, בלשונית "היסטוריה", בפרק על התקופה הסובייטית, יש כתבה על דוד יעקובוביץ, אביה של אהובה ויינברגר].**

ונחזור אל סיפור העלייה: המשפחה הגיעה למרכז הקליטה בבית אליעזר (חדרה). תוך כדי הלימודים באולפן פגש אלכס בחדרה את הרופא הווטרינרי המחוזי, דר' גיורא הוֹיידָה, וזה ביקש את מסמכי התואר של אלכס. כעבור מספר ימים קיבל אלכס הצעת עבודה: להגיע לשירותים הווטרינריים בבית דגן; שם הוצעה לו עבודה, לחודש, כווטרינר בעיריית אשדוד. למרות המרחק (חדרה –אשדוד) קפץ אלכס על המציאה ועזב את האולפן ואת משפחתו. במשך שבועיים הוא עבר מבית לבית; אזי קיבל הצעה להתגורר בקבוצת יבנה, שם דאגו לכל מחסורו. הוא רכב על אופניים מהקיבוץ לאשדוד – ובחזרה (ומזג האוויר איפשר זאת, כיוון שהיו אלו החודשים יוני – אוגוסט 1980....)

בינתיים יצא מכרז בעיריית אשדוד למשרת הווטרינר העירוני – ואלכס זכה בו!

כעבור 3 חודשים התאחדה המשפחה באשדוד.

עבודתו של אלכס עסקה בשני תחומים, בהם הכניס שיפורים רבים:

א. פיקוח על מוצרי מזון מן החי (בשר / דגים / ביצים): הפיקוח כלל מפעלי מזון, חנויות ומרכולים, ובנוסף - מתן אישור לרישיונות עסק לעוסקים בתחום זה. אלכס הבין שהתנאים התברואתיים אינם תקינים וחייב את כל בעלי החנויות להחזיק את מיני הבשר במקררים, נוהל שעד אז הוחזק חלקית, וכמו כן להקפיד על תאריך התפוגה למכירת הבשר. הוא גייס את בית המשפט העירוני וכך נקבעו חוקי עזר עירוניים. תוך זמן קצר יושמו השינויים וחל שיפור משמעותי, הן בבריאות הציבור והן בחוויית הקנייה. אלכס ערך ביקורות רבות בבתי העסק בעיר, בשיתוף עם משרד הבריאות.

ב. מניעת כלבת: אלכס הנהיג מדיניות עירונית שטיפלה בחיסוני הכלבים ובמניעת שוטטות שלהם. כל הכרטסת הידנית של רשימת הכלבים הועלתה למחשב, וכך ניתן היה לעקוב אחר חיסוני הכלבים. אחד החידושים המשמעותיים שיזם אלכס היה הזרקה תת-עורית של שבב אלקטרוני לכלב, שכלל את כל המידע עליו: תאריכי החיסונים, גיל, שם הכלב ואדוניו וכתובתו.

בכל זמן כהונתו של אלכס לא התגלה ולוּ מקרה כלבת אחד בעיר!

עבודתו של אלכס זכתה להערכה גם בשירותים הווטרינריים הארציים. שש שנים לאחר עלייתו ותחילת עבודתו (בשנת 1986) הוא זכה לתואר רופא מצטיין ארצי ובעיר אשדוד חגגו וחלקו לו כבוד על הזכייה בתואר. הוא ניהל את המחלקה הווטרינרית העירונית במשך 34 שנים; הצוות הראשוני כלל עוד 2 רופאים, בנוסף ל-3 פקחים ומזכירה – וצמח, ברבות השנים, לצוות בין 10 אנשים.

גם בניין המחלקה עבר למקום חדיש ומרווח יותר, כשכל הזמן חושב אלכס על קידום, שיפור וחידוש. בנוסף לעבודה הממשלתית, הקים אלכס באשדוד, באישור העיריה, שתי קליניקות פרטיות לטיפול בחיות מחמד, בהן עבד בערב ובהן נעזר בשני רופאים.

אהובה, העזר כנגדו, היא ילידת אילניצָה (Ильница, מחוז אירשאווה), שגדלה באירשאווה; אהובה חקרה את תולדות משפחתה דורות אחורה (ועוזרת ברצון לכל המחפשים מידע על המשפחות היהודיות בכפר). בישראל עבדה אהובה בהוראה; תחילה כמורה בבית-ספר יסודי ואחר-כך עברה לחינוך מבוגרים ועבדה באולפנים להוראת עברית, כולל ניהול אולפן. כיום היא מרצה בנושא "ניהול מתחים והעצמה אישית".

אלכס יצא לגמלאות ב-2014 ולפני 3 שנים עברו הוא ואהובה לתל-אביב. אלכס גמלאי פעיל, השר במקהלת "ניגונים" (מקהלה עירונית במרכז הקהילתי צהלה), משתתף בחוג ברידג', עוסק בספורט, מנוי לתיאטרון ומסייע בטיפול בששת נכדיו.

<u>ברוך תהיה על עשייתך!</u>

אלכס מוביל קבוצת תיירים
מברה"מ במעלה הר הוֹבֶּרלָה

אלכס מופיע במקהלה העירונית
באולם האופרה בלבוב
(חמישי משמאל, בשורה העליונה)

ויושב (ראשון משמאל) עם
קבוצת התיירים בפסגת ההר

אלכס בעבודתו כווטרינר

רופא וטרינר מצטיין - 1986
מתוך כתבה במקומון באשדוד

הוטרינר של עיריית
אשדוד — רופא רשותי
מצטיין לשנת 1986

ד"ר אלכס ויינברגר

ד"ר אלכס ויינברגר, הרופא הוטרינרי של עיריית אשדוד, זכה בפרס הרופא הוטרינרי הרשותי המצטיין לשנת 1986. הפרס מוענק פעם בשנה על־ידי הסתדרות הרפואה הוטרינרית בישראל.

צוות של רופאים וטריניריים בכירים מהמכון הוטרינרי בבית־דגן, המליצו להעניק את הפרס לד"ר אלכס ויינברגר, כאות הערכה על פעולותיו לקידום השירות הוטרינרי של עיריית אשדוד.

הקידום התבטא, בין היתר, בשיפור הפיקוח התברואי על ייצור, שיווק ומכירת מזון מן החי ושורה של פעולות למניעת התפשטות מחלת הכלבת בעיר.

ראש־העיר, אריה אזולאי, בירך את ד"ר ויינברגר, בשם הנהלת העיר, על קבלת הפרס הנכבד.

אהובה ואלכס ויינברגר

וייס: ארבע האחיות לבית וייס [מונקץ'] [עלון 42 – אפריל 2018]

"חיפשתי מילים, כל המילים במילון, כל המילים בזיכרון, כל המילים בשפה, כל המילים שנוצרו, לתאר את אובדן בני משפחתנו, שחייהם נגדעו באכזריות בעודם באיבם, באשמת היותם יהודים – ולא מצאתי את אותם המילים"... (ישראל הדרי, שריד שואה מקירוב, פולין).

ובתוך כל זה חשוב לספר את סיפור הישרדותם באושוויץ של ארבע האחיות לבית וייס: מלצ'י (מלכה), אִילוֹן (אילנה), לֶפִי (אהובה) וליצ'ו (לאה).

מימין לשמאל: מלצ'י (מלכה) אילון (אילנה) ליצ'ו (לאה) ולפי (אהובה)

משפחת וייס מנתה את ההורים אברהם ורחל ו-9 ילדים: האחים הגדולים שמואל-אריה, הילל, שייע, וישראל, וארבע בנות: מלצ'י, אילון, לפי וליצ'ו - ובן הזקונים היה מאייר. האב אברהם היה סוחר עורות, או כפי שקראו לזה בגרמנית Roh Haut Handlung .

המשפחה חיה בעיר מוקצ'בו, כפי שקראו לה הצ'כים, או מונקץ' בפי ההונגרים. העיר שכנה בקצה המזרחי של מה שהיה בזמנו הרפובליקה הצ'כוסלובקית. זו הייתה מחולקת לכמה אזורים: צ'כיה - ובירתה פראג, מורביה - שלזיה שבירתה ברנו, סלובקיה - שבירתה ברטיסלאבה, וקרפטורוס, שבאזור זה נכללה מוקצ'בו. אומנם אוז'גורוד הייתה בירת המחוז באופן רשמי, אבל מבחינה כלכלית, מוניציפלית ותרבותית מוקצ'בו נחשבה לעיר המרכזית.

האזור היה רב גוני: נוף יערות הרי הקרפטים, מרחבי שדות מוריקים ונחלי מים רבים, הזורמים דרומה לדנובה, וביניהם נהר הלטוריצה, שחצה את העיר מונקץ'.

כמו הנוף, גם האוכלוסייה הייתה מגוונת: היו דוברי גרמנית והונגרית, ששרדו מהתקופה האוסטרו-הונגרית, היו דוברי פולנית בצפון, דוברי רוסית ואוקראינית במזרח, ודוברי רומנית והונגרית בדרום. העיר מנתה 37,000 תושבים, שמחציתם היו יהודים. גם האוכלוסייה היהודית הייתה מגוונת: היו ציונים מכל הזרמים והתנועות, היו דתיים, שהיו מחולקים ל"חצרות", ביניהם גם הקיצוניים ביותר שידועים כיום כ"סאטמרים", והיו המתבוללים, שהתרחקו מהיהדות.

בבית המשפחה דיברו יידיש והונגרית, בבית הספר למדו תחילה רוסית, ולאחר מכן צ'כית וגרמנית - ועם העוזרת דיברו באוקראינית.

בפסח 1944 הכול השתנה. ההורים עוד דיברו ביניהם אם לא כדאי לדחות את הדחת כלי הפסח שלאחר הסדר לבוקר שלמחרת, לפני שמעלים אותם לבוידם, אבל למחרת כבר לא הצטרכו לכלום... ז'נדרמרים הונגריים וחיילי ס"ס גרמניים דפקו בחוזקה בדלת, ובטון נוקשה ציוו "פתחו את הדלת!" – ועם המילים הללו נגמר החופש, ולחלק גדול נגמרו גם החיים!

ומכאן לעדותה של האחות מלצ'י (מלכה), שניתנה לאנשי "יד ושם":

"תחילה הייתה המשפחה בגטו במונקץ' ומשם, בטרנספורטים, לאושוויץ ואז התחילה הזוועה: דחפו אותנו לקרונות, בברוטאליות, בצעקות, יותר נכון בצרחות, קרון של בהמות. זה היה נורא, לא היה אוויר, היה מחניק, צפיפות איומה, ללא מים, בכי ילדים, מלמולי זקנים, עומדים, יושבים, שוכבים, חיים ומתים, וזה לקח 4-5 ימים, שנמשכו כנצח, עד שהגענו לאושוויץ.

וברציף הרכבת באושוויץ, כשזרקורים מסנוורים את עינינו, וכלבים נובחים ברקע, לקול צעקות אנשי הס"ס, החלה הסלקציה המזוויעה של מנגלה: בחורים וצעירים - ימינה, זקנים וילדים – שמאלה.

יהודים פולנים, שעבדו בסלקציה אמרו לנו, ביידיש, לתת את הילדים לסבתות כדי שנינצל... איזו אימא תרצה לתת את הילד שלה? לשתי הגיסות שלי היו ילדים, לאף אחת לא היה את האומץ לתת את הילדים - ושתי הגיסות הלכו לתאי הגזים, יחד עם הילדים שלהן.

היינו 4 אחיות. גילחו לנו את השערות, עשו לנו חיטוי והיינו ערומות; היינו 4 אחיות ביחד - אם לא היינו ביחד לא היינו שורדות, כל אחת תמכה באחרת; אני הייתי הבכורה ושלוש האחיות הקטנות שמעו בקולי. בתחילה היינו ב- FKL Lager [אחד ממחנות אושוויץ] ושם ישנו על דרגשים צמודים זו לזו. כולנו עבדנו במחסן הבגדים. לאחר כמה זמן עברנו ללאגר הצ'כי, בלוק 26, ושם קעקעו אותנו במספרים עוקבים.

בלאגר הצ'כי - האחות הקטנה, ליצ'ו, שהייתה בת 14, חלתה; היה לה חום גבוה והצוואר שלה התנפח. היה לנו ברור, שאם היא תצא לעבודה היא לא תשרוד. הצלחנו לשחד את האחראית על הבלוק, שהעבירה את האחות הקטנה לבלוק של חולים בהתאוששות, שמשם לא יצאו לעבודה. באחד הימים נודע לנו שהגרמנים מתכוונים לקחת את כל החולים מהבלוק הזה, כולל את אחותי, למשרפות. התארגנו שלוש האחיות, נכנסנו בלילה לבלוק של האחות החולה והעברנו אותה לבלוק שלנו. הצלחנו לשחד את האחראית על הבלוק שלנו שתעלים עין ותאפשר לאחות הקטנה לא לצאת לעבודה עד שתתחזק - וכך היה.

אחרי חצי שנה התחילו לחסל את אושוויץ. העבירו אותנו ברכבת לחבל הסודטים ושם עבדנו עבור הגרמנים במפעל שייצר גלגלים למטוסים. עבדנו ארבע האחיות ביחד, עבודות פיזיות קשות: סחבנו ארגזים כבדים מאוד ועסקנו בניקיונות; גרנו במפעל, אוכל היה בצמצום, מקלחות לא היו, בגדים כיבסנו בלילה ולבשנו למחרת.

בסוף המלחמה שוחררנו על ידי הרוסים. בדרך לא דרך, שכללה הליכות של מרחקים עצומים ונסיעה ברכבות מסע - הצלחנו לחזור הביתה בשנת 1945. האח הילל, שהיה בצבא ההונגרי, חזר ראשון הביתה, מצא את הבית מאוכלס על ידי מקומיים שהשתלטו על הבית, הצליח לסלק אותם, וכך כשחזרנו - היה לנו איפה להיות.

אף אחד כבר לא רצה להישאר בבית. ידענו שההורים נשרפו באושוויץ, והכי נורא: ראינו שרוב החברים שלנו לא שרדו. אחרי כמה שבועות נסעתי עם אחותי לפי (אהובה) ובן זוגה ברי (דב) שטרן, שגם היה ממונקץ, לסודטים, ושם הכרתי את בעלי. שם התחתנו - גם אני וגם אחותי. בעזרת אישורים מזויפים עלינו לארץ ב- 1947 - היישר למלחמת השחרור.

אני משוכנעת, ללא צל של ספק ,שאם לא היינו ארבע האחיות ביחד, תומכות אחת באחרת לאורך כל התקופה, אף אחת לא הייתה שורדת!"

<u>אחרית דבר:</u>

ההורים אברהם ורחל וייס ניספו באושוויץ;

האח שמואל-אריה וייס, אישתו וילדיו נספו באושוויץ;

האח הילל וייס, שהיה, כאמור, בצבא ההונגרי - שרד, אשתו וילדיו נספו באושוויץ;

הילל התחתן בשנית עם סורי לבית קלמפנר ועלה לארץ ב 1973; בנו אברהם (אצ'י) וייס מתגורר בפתח תקווה – ובתו, יודקו, מתגוררת בניו- יורק.

האח שייע וייס, שהיה ציוני נלהב, עלה לארץ לפני המלחמה, התחתן בארץ עם אסתר לבית מרלמשטיין ממונקץ', ושני בניו, גידי ורני וייס, מתגוררים עד היום בנהריה. לצערנו גידי שכל את בנו, תמיר, במהלך מלחמת לבנון הראשונה.

האח ישראל וייס נספה אושוויץ;

האחות מלצ'י התחתנה עם הרשי גוטסמן; בתה, רחל (בן-יואב), מתגוררת בחופית, ובנה אברהם (גונן) - ברעננה.

האחות אילון התחתנה עם זיגמונד קרמיש, ובסוף שנות ה-60 היגרה מברה"מ לארה"ב. לאילון בן אחד, גוסטי, מדען בתחום הפיזיקה, שמתגורר בארצות הברית.

האחות לפי התחתנה עם ברי (דב) שטרן והתגוררה כל השנים בנהריה; בנה, יענקול (שקד), מתגורר בקיבוץ משמר העמק.

האחות ליצ'ו התחתנה עם בוניו (שמעון) רוט, והיגרו מברה"מ לארה"ב בסוף שנות ה-70; בנה גרישה רוט מתגורר בהונגריה – ובנה, אלכס רוט, מתגורר בניו יורק.

האח הקטן, מאייר, היגר באמצע שנות ה-70 מברה"מ לארה"ב; לו ולאשתו שיינדי 2 בנים, דודי ואצ'י וייס, המתגוררים עם משפחותיהם בניו-יורק.

<u>כל האחים והאחיות בני הדור הראשון נפטרו במהלך השנים, גאים במורשתם ובילדיהם בני הדור השני, החיים בארץ ובעולם כיהודים גאים!</u>

ביקור של בני הדור השני במונקץ' בשנת 1999
עומדים מימין לשמאל: עליזה ואברהם וייס (ישראל), גוסטי קרמיש (ארה"ב), גרישה רוט (הונגריה), יענקול שקד (ישראל), גידי וייס (ישראל), אלכס רוט (ארה"ב), אברהם גונן (ישראל)
כורעים: דודי וייס (ארה"ב), רחל בן יואב (ישראל).

ויליגר אלכסנדר (ע"פ גלובס" מ-6.3.2014) [עלון 63 – דצמבר 2019]

"ההיסטוריה של חברת יבוא המזון "וילי פוד", שנסחרת כיום בבורסה לפי שווי של 360 מיליון שקל, מתחילה בשנות ה-50 בחנות מכולת משפחתית קטנה, באחד מרחובותיה הדרומיים של תל-אביב. אב המשפחה, אלכסנדר ויליגר ז"ל, ניצול שואה שעלה מצ'כוסלובקיה, פתח עסק ליבוא קופסאות שימורי טונה בשם "ארמז ויליגר". עם השנים גדל העסק **והיה הראשון שהביא ארצה מיני מעדנים כמו שימורי פטריות, לפתני פירות ופריכיות אורז, שלא נראו קודם לכן בישראל**. בסוף שנות ה-80 נכנסו לעסק שניים מילידיו של אלכסנדר - צבי (צביקה), האח הבכור, ויוסי - זאת לאחר שחזרו ארצה עם תארי ניהול מאוניברסיטאות יוקרתיות בארה"ב. האח השלישי במשפחה, בן הזקונים רפי, הפך לחרדי והעדיף להתמקד בלימודי תורה. כיום הוא אב ל-15 ילדים, מתגורר בירושלים ומנהל מוסד תורני.

בכלל, האחים ויליגר גדלו בבית דתי, כשצביקה טוען עד היום כי את חושיו העסקיים הוא פיתח דווקא דרך ההתפלפלות בלימודי התורה, אותם עזב בגיל 20. "אני חושב שאת כל עולם העסקים למדתי בישיבה", אמר בראיון שהעניק בעבר. "אני מאמין שכל ההצלחה שלי נובעת מסיעתא דשמיא, ומצטער שלא נשארתי בעולמה של תורה. שם יותר מעניין והרבה יותר רוחני". כשנשאל מה מונע ממנו אם כך לעשות זאת, השיב: "יצר הרע וההרגל".

בחיי היומיום שלהם עוסקים הויליגרים בעיקר ביבוא מוצרי מזון, קריירה אותה התחילו, כאמור, עם כניסתם לעסק המשפחתי, ושהכניסה תנופה משמעותית ל"ארמז ויליגר" שפתח אביהם, והוביל אותה למעמד בלתי מעורער בין יבואני המזון בארץ.

כשנכנסו האחים לעסק, **האב, אלכסנדר, כבר היה היבואן הגדול ביותר של פירות יבשים,** אבל בדיעבד זו הייתה רק תחילת הדרך. האחים הובילו מהלך של יבוא שימורים ולימים מיתגו את החברה בשם המשפחה: ויליגר. "זה היה חדשני לשים את שם המשפחה שלנו כמותג", סיפר השבוע צביקה ל"גלובס". אלכסנדר וילינגר פרש מניהול החברה ב-1989".

לווייתו התקיימה ב-16 למאי 2013.

ולנשטיין מיכאל [וילחוביץ] [עלון 59 – אוגוסט 2019]

במשך שלושה ימים (16-18) באמצע יוני 2019 התקיים באוז'גורוד כנס, שאורגן על-ידי האוניברסיטה המקומית, בנושא האנטישמיות בזאקרפטיה, שכותרתו הייתה: "משואה על ידי כדורים - לאושוויץ: ממדים אזוריים של הפתרון הסופי". בכנס נטל חלק חברינו, מיכאל ולנשטיין, שעלה ארצה מווילחובצי (Vilchivtsy) ב-1973. את הכנס ארגן דר' ג'ורג' אייזן, יליד וילחובצי ותושב ארה"ב, ובין היתר השתתף בו גם פרופ' ג'ון סוונסון מניו-יורק, החוקר את יהדות זאקרפטיה, אשר ביקר בארץ וסיפרנו עליו בעבר (עלון 50 מדצמבר 2018). הוא הרצה על "אלבום אושוויץ", אותו הוא חוקר כהיסטוריון. גם חברתנו, הצלמת ז'וז'י שירי, השתתפה בכנס כמרצה.

הרצאה חשובה תיארה את שהתרחש בקמיניץ-פודולסק באוגוסט 1941: ב-27 ביוני 1941 הכריזו ההונגרים מלחמה כנגד ברה"מ והחלו בגיוס יהודים ובשילוחם מזאקרפטיה למחנות עבודה. החל מבצע גירוש של יהודי זאקרפטיה, שלא יכלו להוכיח את אזרחותם ההונגרית, בהיעדר מסמכים מתאימים. המשטרה ההונגרית גירשה כאלף יהודים מדי יום, במשך כשלושה שבועות, בקרונות משא, עד שמספר המגורשים הגיע לכ-16,000. יהודים אלה הובאו לקמניץ-פודולסקי ונמסרו לכוחות אס שהיו במקום. על פי נתונים באתר "יד ושם", בין 26 ל-29 באוגוסט 1941 נרצחו שם 23,600 יהודים, בהם 14–18 אלף יהודים שהוסגרו מזאקרפטיה, והיתר תושבי העיר. ההיסטוריון רנדולף ברהאם כתב שמכלל 18,000 המגורשים מזאקרפטיה נשארו בחיים כ-2000, ושאלה מהם, שהצליחו לחזור, סיפרו על הרצח ההמוני.

בכל יום התקיימו בכנס 3 מושבים במקביל, בשפה האנגלית.

השתתפו בו כ-120 איש מאוקראינה ומארצות נוספות: ישראל, הונגריה, פולין, רומניה, הולנד וארה"ב.

כרטיס המשתתף של מיכאל ולנשטיין

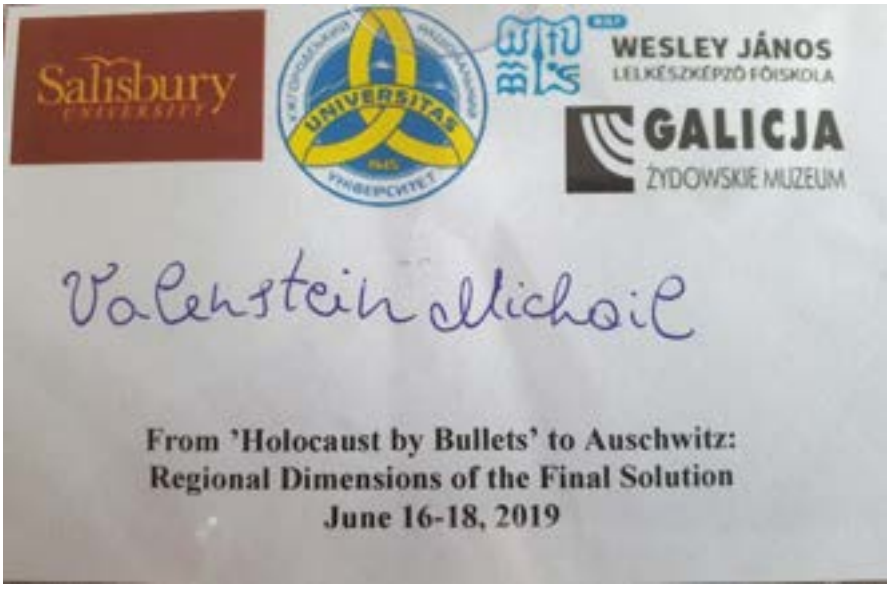

THE IMPLEMENTATION OF THE JOINT SCIENTIFIC PROJECTS WITH FOREIGN PARTNERS

In 2017 Uzhhorod National University started implementing two powerful scientific programs within the framework of the «Horizon 2020». One of these programs was related to the research in the sphere of physics, the other one – in the sphere of biochemistry and food technologies.

Subject:
Toleranz an den Grenzen Europas

DESTIN

Subject:
Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism

Subject:
ACCELERATing Europe's Leading Research Infrastructures – ACCELERATE' ('action')

Subject:
Extension of the operational "Space Emergency System" towards monitoring of dangerous natural and man-made geo-processes in the HU-SK-RO-UA cross-border region (GeoSES)

INTERNATIONAL CONSORTIUM OF UNIVERSITIES

International Consortium of Universities was established on April 23, 2015

The aim of the Consortium is to establish and maintain the interinstitutional cooperation in the spheres of academic mobility, scientific research, innovations and pilot projects and competitiveness improvement at national and international level.

At the moment, 18 universities are members of the Consortium

To the main priorities of the Consortiums belong:

- Development, promotion and implementation of international projects
- Organization of mutual conferences, symposiums, workshops and other scientific meetings
- Preparation and publication mutual educational and scientific works
- Academic mobility of students, PhDs, university staff members
- Development of mutual academic and educational programs
- Establishment of mutual cooperation with public bodies, businesses and other organizations

Project ideas can be found on the International Consortium website
www.uzhnu.edu.ua/consortium/en/

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY UNIVERSITAS 1945

UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

CONTACT US

3 Narodna Sq., Uzhhorod, Zakarpattia, Ukraine, 88000
Phone: +38(0312)61-33-21
Fax: +38(0312)61-33-98
www.uzhnu.edu.ua
official@uzhnu.edu.ua

עלון המידע של הכנס

UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

Uzhhorod National University is one of the classic universities of Ukraine that holds the highest accreditation level. Its strategic aim is to obtain status of a research university.

Uzhhorod National University is a member of the following international organisations:

- European University Association, EUA
- Danube Rectors' Conference, DRC
- Magna Charta Universitatum
- Eastern European Universities Network

Uzhhorod National University consists of the following structural units:

- 20 faculties, Ukrainian-Hungarian Educational Institute, Natural Sciences and Humanities College
- 37 scientific and research institutes, laboratories and centers
- scientific library
- university campus

University takes pride in its 172 – doctors of sciences, professors; 806 – candidates of sciences (PhD); 18 – academicians of the National Academy of Sciences of Ukraine and corresponding members of the National Academy of Sciences; 10 – Distinguished Workers of the Higher Education of Ukraine.

Uzhhorod National University educates more than 14 000 students, among them, there are over 1600 foreign students from 36 different countries.

INTERNATIONAL COOPERATION

The main goal of Uzhhorod National University is to establish and facilitate new creative forms and possibilities of international cooperation with foreign establishments.

Our university collaborates with more than 120 partner institutions in 25 countries and participates in international projects and educational programs.

Number of participants of the academic mobility programs abroad on the example of the academic year 2018-2019

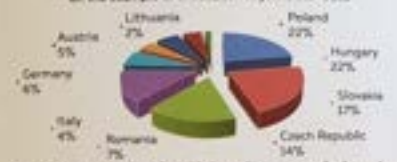

Uzhhorod National University regularly hosts international conferences in various areas, involving scientists from around the world, and also acts as a co-organizer of the conferences abroad.

United States Ambassador to Ukraine Maria Yovanovitch at Uzhhorod National University

The most important vectors of the University development were discussed by the university administration during the official visits to the University of famous diplomats and officials from the USA and European countries.

UzhNU participates in the world rankings:

- Times Higher Education World University Rankings
- QS World University Ranking
- U-Multirank
- UI GreenMetric World University Rankings
- Webometrics Ranking of World's Universities

ACADEMIC MOBILITY

The UzhNU students participate in Double Degree programs, undertake training and semester abroad study at the following partner universities: The University of Presov, Pomeranian University in Slupsk (Poland), Jesuit University Ignatianum in Krakow (Poland), Vytautas Magnus University (Lithuania), University of Economics of Public Administration Management in Bratislava (Slovak Republic).

Students of UzhNU at Pomeranian University in Slupsk

ERASMUS+

Studying of UzhNU students at the Polytechnic of Potega

In the year 2014, an active participation of the Ukrainian universities in the Erasmus+ Program started. The inter-institutional agreements were concluded with the partner universities, including the University of Veterinary Medicine and Pharmacy in Košice (Slovak Republic), Comenius University in Bratislava (Slovak Republic), Catholic University in Ruzomberok (Slovak Republic), University of Foggia (Italy), University of Padova (Italy), John Paul II Catholic University of Lublin (Poland), Charles University in Prague (Czech Republic), Polytechnic of Pobega (Croatia), Babes-Bolyai University (Romania) and a number of other leading universities of Europe. These agreements enabled studying and teaching abroad for approximately 100 students, lecturers, and administrative staff members.

מרצים נוספים שהשתתפו בכנס הגיעו מארצות רבות:

USA: Dr. George Eisen, Dr. Maarten Perboom

Canada: Dr. Dorota Glowacka, Dr. Natalya Kubiniy

Ukraine: Dr. Alexander Bokotey, Mr. Adam Gellert

Hungary: Dr. Tamas Majsai

Romania: Dr. Zoltan Tibori Szabo

בערב נערכו מופעים באולם הפילהרמונית, שהיה בעבר בית-הכנסת הגדול של אוז'גורוד.

להלן מספר קישורים על הכנס החשוב הזה:

1. https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/uzhnu-prijnyav-masshtabnu-mizhnarodnu-konferenciyu-na-temu-goloko.htm
2. https://zakarpattya.net.ua/Zmi/193294-Mizhnarodna-konferentsiia-Vid-Holokostu-kuliamy-do-Aushvitsu-vidbulasia-v-Uzhhorodi-VIDEO
3. http://m-studio.net.ua/programa-chas-hovini-zakarpattja-za-18-chervnja-2019-roku/

בקישור הזה יש קטעי וידאו משואת יהודי זאקרפטיה. מיכאל ולנשטיין מתראיין מהדקה 12:33

קישורים לאירועים בווילחובצי:

https://www.tyachivnews.in.ua/novini/tyachyvschina/34662-svdki-yevreyskoyi-kulturi-delegacya-yevreyiv-vdvdala-vlhovecku-sinagogu-kladovische-ta-zgaduvali-storyu-vdeo.html

בית הכנסת בווילחובצי וההיסטוריה היהודית ביישוב:

https://gromada.org.ua/gromada/vilhovecka/news/1561035711/

מיכאל ולנשטיין (משמאל) - עם דר' ג'ורג' אייזן, מארגן הכנס

בתום הכנס נסע מיכאל, יחד עם דר' אייזן אל העיירה וילחובצי, הממוקמת בנפת טייץ' (טיאצ'בו). שם ביקרו בשרידי בית-הכנסת המפואר, שנבנה בעיירה; כיום המבנה מוזנח ועזוב...

המשלחת ליד שרידי בית הכנסת היהודי בווילחובצי

אך הבה נחזור אחורה אל ילדותו של מיכאל, אשר נולד ב-1947 בדיבּרוֹבה (ניז'ני אפשה). הוריו היו דר' וילהלם וגבריאלה (גבי) [נפטרה באפריל 2019]. דר' וילהלם סיים את לימודי הרפואה בפראג, אך במהלך המלחמה אבדו כל המסמכים. לאחר המלחמה נשלח לניז'ני אפשה על מנת להקים במקום בית-חולים. מכיוון שלא ידע רומנית, שהייתה שפת המקום, הוא נעזר בגבי, ילידת המקום, ניצולת שואה, אשר דיברה רומנית והונגרית, היכרות שהובילה לנישואין.

בהיותו בן 3 נשלחה משפחתו של מיכאל לטרסיבקה (Tarasivka), כפר קטנטן "בסוף העולם", גם כן בנפת טייץ' (טיאצ'בו), לשם נשלח אביו כרופא; הם היו היהודים היחידים בכפר.

ארבע שנים אחר-כך, בהיותו בן 7, עברה המשפחה לווילחובצי. ראש הכפר לא רצה את היהודי כרופא העיירה, אך סופו של דבר שהוא פוטר - ודר' ולנשטיין מונה לרופא העיירה. באחד הלילות החורפיים, כשגשם עז יורד, הוא הוזעק לטפל בילד מקומי. הוא חלה בדלקת ריאות וכעבור שבוע נפטר (1962). מיכאל בגר בעיירה ולמד בלימודי חוץ של אוניברסיטת אוז'גורוד כימיה וביולוגיה. הוא השלים גם את לימודי התואר השני, ולימד בבית-הספר בעיירה את המקצועות הללו. תוך כדי כך התחתן מיכאל עם בובה (1969) ושם נולדו שני ילדיהם – זאב ומירי. בשנת 1973, ביום השני של מלחמת יום הכיפורים, עלו ארצה. כדי להוציא את הדיפלומה של שני התארים שלמד נדרש מיכאל לשלם סכום עצום, בו אפשר היה לרכוש 2 מכוניות...

בארץ עברו את מסלול העולים החדשים... אולפן בקריית טבעון (חצי שנה), בשילוב עבודה לילית במפעלים בנמל חיפה, עבודה כעוזר מכונאי וכמחסנאי בחברת "מרכבים" בפתח-תקווה, שירות צבאי בהנדסה קרבית– שלב ב' (חצי שנה) בגוש עציון ובאדוריים, לימודים לתעודת הוראה בארץ (שנה), עבודה כמורה ב"אורט" כפר-סבא ולבסוף – עבודה במעבדה לבקרת טיב במפעל "אחוזת ישראל" לייצור פחיות שתייה בפתח-תקווה. כעבור 3 שנים נקנה המפעל על-ידי חברת "קניאל" ומיכאל נשלח לחצי שנה השתלמות בארה"ב, במהלכה למד את תהליך הייצור של פחיות הבירה, אשר יוצרו בקצב של 1200 פחיות / דקה! במשך 35 שנים הוא היה אחראי על בקרת האיכות של התהליך. הוא פרש בגיל 65, אך נזקים במיליונים שנגרמו לחברה בגלל תהליך כימי לא תקין – החזירו אותו לשנה נוספת, במשרה חלקית. אזי נרכש המפעל על-ידי הסינים וכך בא הקץ על פעילותו בישראל.

דר' וילהלם ולנשטיין עם ילדיו, מיכאל וברטה

מיכאל ליד קבר אביו בווילחובצי

למיכאל שני תחביבים עיקריים: ציור וצילום. לו ולבובה, אשתו, יש 5 נכדים. לפני חמש שנים נפטרה מסרטן בתם, מירי, והותירה 3 ילדים.

בובה ומיכאל ולנשטיין

דר' זולדן יוסי [מונקץ'] [עלון 50 – דצמבר 2018]

ד"ר יוסי זולדן כיהן כסגן מנהל וכמנהל המחלקה הנוירולוגית בבית החולים "בילינסון".
על עשייתו והישגיו המקצועיים נספר בהמשך, אך מהיכן צמחה אישיותו המיוחדת?
יוסי, יליד מונקץ', 1948, הינו בן לשני ניצולי שואה.
אימו, פייגה, הייתה ילידת זאדנייה (Zádnya, כיום נקרא המקום Pryborzhavske, מחוז אירשאווה);
אביו, יעקב, היה יליד פּוֹדוֹבוֹבֶץ (Podobovets' - כפר בנפת וולובץ, כ-80 ק"מ צפונית לחוסט), בן למשפחה אמידה וידועה באזור, שהיה מפורסם מאוד בתקופה שקדמה למלחמה, יליד 1895; כינויו היה "יענק'ל פודובובץ". הוא היה סוחר סוסים, איש גדול מידות. בין השנים 1939 – 1941, כשיהודי פולין החלו נעים מזרחה בעקבות התקדמות הגרמנים, הוביל יעקב זולדן את היהודים מזרחה. אלא שאנשים הלשינו עליו לגרמנים - ובשנת 1942 הוא נאסר וגורש לאושוויץ; במחנה זה שהה יעקב שלוש שנים, לבדו. הוא נכנס לאושוויץ במשקל 120 ק"ג וכששוחרר ממנו - משקלו ירד ל-36 ק"ג...
ליעקב ולאשתו היו שבעה ילדים, אותם הוא לא ראה מיום כליאתו במחנה המוות. משפחתו הובלה לאושוויץ במאי 1944, כמו כל יהודי זאקרפטיה, ומהם שרד רק אחד משבעת ילדיו, זלמן, שהיה בן 16 בלבד; יעקב זולדן איבד, אם כך, את אשתו הראשונה וששה מילדיו!
ב"ספר מרמורוש" (עמוד 427) מסופר: "המידע היחיד על כפר זה [פודובובץ] היא עדותו הקצרה של הנער זלמן זולדן, שנמסרה בקיץ 1945 בבודפשט, זמן קצר לאחר שחרורו ממחנות הריכוז: בכפר קטן פודובובץ גרו בסך הכול שבע משפחות יהודיות; רוב היהודים היו חקלאים. אבי היה סוחר. היה לנו בית ואדמה והתפרנסנו בכבוד. לאחר חג הפסח תש"ד הובלנו במכונית לגטו איזא [Iza]. לפני הגירוש לאושוויץ הועברנו לתחנת הרכבת של חוסט ומשם גורשנו לאושוויץ, 70 איש בקרון."
למשפחת זולדן היה ספר תורה בן כ-200 שנה, שעבר מדור לדור. טרם גירושם לאושוויץ הופקד ספר התורה בידי שכן גוי, אשר אחסן אותו בבויידם שבביתו. כשחזר יעקב מהמלחמה – הוחזר לו ספר התורה היקר כל כך. ספר התורה הזה הועלה על-ידי המשפחה עם עלייתם ארצה ב-1976.
כעת מתכננת המשפחה להפקידו למשמרת ב"יד ושם"!
יעקב זולדן נישא בשנית לפייגה, שהייתה צעירה ממנו ב-16-17 שנים והפך לסוחר בדברי עור. הם גידלו את בנו, זלמן, ששרד ממשפחתו הראשונה, והביאו לעולם שני בנים: אלכס ויוסי. יעקב היה כבר בן 53 כשנולד יוסי, הצעיר בבנים. במושגי הזמן של תקופה זו – הוא היה כבר איש זקן...
האח הגדול של יוסי, זלמן, נאלץ לעזוב את זאקרפטיה, כיוון שלא היה לו סיכוי לשאת במקום נערה יהודייה; הוא התחתן עם יהודייה מלנינגרד ועבר להתגורר בעיר, שם גם נפטר בגיל 63.
יוסי סיים לימודי רפואה באוניברסיטה באוז'גורוד, שליהודים היה קשה מאוד להתקבל אליה; הוא המשיך עוד שנת התמחות בנוירולוגיה ועבד כנוירולוג בחוסט.
משפחתו של יוסי עלתה ארצה, כאמור, ב-1976; שנה אחר-כך נפטר אביו (1977) ועשר שנים מאוחר יותר – נפטרה גם אימו.

ראשית החיים בארץ הייתה מורכבת: אולפן בבאר-שבע והתחלת לימודים בבית החולים "סורוקה"; בהמשך התמחות בת שנתיים בנוירולוגיה ב"בלינסון" (כיוון שב"סורוקה" לא נפתח מסלול כזה), כשתוך כדי הלימודים הללו נפטר אביו של יוסי. האימא נשארה בבאר-שבע ועברה, בהמשך לחיפה, יחד עם אחיו, אלכס.

משנת 1978 חיו יוסי ומשפחתו בפתח-תקווה, תוך שהוא דואג ומסייע לפרנסתן של 3 משפחות: משפחתו שלו, הוריו והורי אשתו. הוא ביצע תורנויות לילה ב"סורוקה", עבד במד"א בבאר-שבע, פתח את שירותי מד"א בירוחם – והיה חוזר לעבודתו ב"בלינסון"!

במהלך השנים התקדם יוסי במישור המקצועי. הוא היה אחראי על המעבדה הנוירופיזיולוגית קלינית, קמפוס "בילינסון" במרכז הרפואי "רבין".

הוא היה מנהל המרפאה לנוירולוגיה התערבותית והיה מראשוני הרופאים בארץ שהזריקו בוטוקס בשנת 1991. ד"ר יוסי זולדן הינו מומחה בין לאומי בהזרקות Botox במחלות נוירולוגיות, כולל מיגרנה, מחלת פרקינסון, טיקים מרובים, תנועות בלתי רצוניות בפנים ובגפיים, הזעת יתר בפנים ובאזורים אחרים בגוף ושיתוקים ספסטיים בגפיים אחרי אירוע מוחי. הוא בעל ידע רב וניסיון בטיפולים במחלת פרקינסון, בכאבי ראש ובמחלות נוירולוגיות אחרות.

דר' זולדן השתתף פעמיים בתוכניתו של דר' רפי קרסו בטלוויזיה וכן בתוכנית בערוץ 2 (לפני כשנה) בנושא תרופות למיגרנה.

הוא עבר השתלמויות ב- National Hospital of Neurology, London, England, שנחשב לטוב ביותר בעולם, וזכה מטעמם בפרס הצטיינות בעקבות פרסום מאמר רפואי בנושא טיפול חדשני במחלת הפרקינסון, שפורסם בכתב העת המדעי "לנצט" (lancet)

השתלמות נוספת התקיימה ב- John Hopkins Hospital, Baltimore, USA.

בכתבה שפורסמה בשנת 2008 אומר דר' זולדן: "הטיפול המקובל היום בחולי פרקינסון הוא טיפול תרופתי, אולם הבעיה עם הטיפול התרופתי היא שבחלוף השנים מופיעות תופעות לוואי... השימוש בזריקות הבוטולינום טוקסין לחולי פרקינסון הוא טיפול פשוט ויעיל, אשר השפעתו נמשכת 3 חודשים ומשפרת באופן משמעותי את איכות חייהם של החולים."

דר' יוסי זולדן משתייך לכמה ארגונים רפואיים: חבר באגודה הנוירולוגית הישראלית

The Royal Society of medicine, ENGLAND

American Academy Of Neurology, USA

American Neurological Association, USA

בשנים האחרונות משקיע דר' זולדן בחינוך הדור הבא של הנוירולוגים בארץ:

הוא מלמד בבית ספר לרפואה באוניברסיטת תל אביב וכן בבית הספר לאחיות;

הוא בוחן רופאים המתמחים בנוירולוגיה ובפסיכיאטריה;

הוא הקים לפני 17 שנים קרן סיוע לרופאים נוירולוגים (עולים חדשים, רופאים מאזורי פריפריה) ומסייע להם מקצועית וכלכלית להתמחות ולהשתלבות מקצועית במוסדות רפואיים גבוהים.

פורמלית הוא פרש מעבודתו, אך עדיין מקדיש יומיים בשבוע לעבודה ב"בלינסון".

ליוסי 2 בנים ושלושה נכדים.

ברוך תהיה על עשייתך המקצועית והאנושית!

זיסוביץ דב (ברנרד), צבי וחיים [וולובה] [עלון 40 – פברואר 2018] [דב נפטר באוקטובר 2016]

דב היה יליד וולוֹבֶה (Волове) [57 ק"מ צפונית לחוסט], שנת 1920.
הוא היה אחד מ-8 ילדים, 5 בנים ו-3 אחיות. אביו היה סוחר בדים, וסבו – בעל יערות. אימו הייתה ממוצא הונגרי, ממשפחת פורקוש. המשפחה התגוררה באחוזה משפחתית. התרבות בה גדל הייתה התרבות הצ'כית, כשצ'כוסלובקיה הייתה בשליטה באזורים אלו של זאקרפטיה.
ב"ספר מרמורוש" מוזכרת משפחת זיסוביץ' כאחת המשפחות המכובדות בעיירה.
בילדותו למד דב ב"חיידר" ובבית-ספר כללי, כשהשפה בבית הייתה אידיש, בעוד ברחוב דיברו באוקראינית. בגיל 14 עבר ללמוד בישיבה בעיירה, ובמקביל למד להיות טכנאי שיניים, מקצוע בו לא עסק אף פעם.
בשנת 1938, כשההונגרים נכנסו לאזור, נלקחו מהמשפחה רישיונות העיסוק שלהם.
בשנת 1941 גויס דב לצבא ההונגרי ונשלח למחנה העבודה מספר 7/2 בסלובקיה. בהמשך - הועבר בין מספר מחנות עבודה באזור סאטמר. הוא ברח מן המחנה לכיוון הצבא הרוסי, אך נחשב על ידם כמשתף פעולה עם הגרמנים וההונגרים. גם מהרוסים הצליח דב לברוח – וכך ניצל. הוא חזר לוולוֹבֶה כדי לגלות שמכל משפחתו, הורים, 8 ילדים ואחיינים שרדו רק הוא, אחותו ו-3 אחיו.
דב הגיע ארצה כמעפיל, כולל גלות בקפריסין. עם קום המדינה הוא התגייס לבריגדה ושרת בצ'כיה.
בארץ הכיר דב את אשתו, אסתר, שהייתה גם כן ניצולת שואה. המשפחה התגוררה כל השנים בפרדס-חנה ודב עבד במפעל "עץ לבוד". שם גם נולדו בניו התאומים, צבי וחיים.
דב נפטר, כאמור באוקטובר 2016, וכך נסגר מעגל חייו: נולד בערב שמחת תורה ונפטר בשמיני עצרת...
* עדותו ל"יד ושם" ניתנת לצפייה במספר קטעים לצפייה: vimeo.com/93070687
vimeo.com/93073104 vimeo.com/93074519 vimeo.com/93079900
vimeo.com/93079986 vimeo.com/93081305 vimeo.com/93086993

בנו, צבי, למד בישיבת "כפר סיטרין" (במועצה האזורית חוף הכרמל) ובצבא שרת בחיל החימוש. כיום מתגורר צבי בקיבוץ שלוחות שבעמק בית-שאן, הוא אב לחמישה ילדים וסבא ל-7 נכדים. הוא פרש לפני זמן קצר מעבודתו כמורה לתקשורת.
אחיו התאום, חיים זיסוביץ, למד ב"מדרשית נעם" בפרדס חנה. בשנת 1969 התגייס לצה"ל ושרת כחובש קרבי בגדוד 890 של הצנחנים. בהמשך היה חיים מדריך חברתי ומורה ללשון במדרשיה, וכן עבד כמסגר.
בשנת 1977 הצטרף חיים לקורס כתבים של "קול ישראל "ועבר להתגורר בירושלים. בסיום הקורס התקבל ככתב ב"קול ישראל", שם עבד 27 שנים בתפקידים שונים: כתב לענייני דתות, חינוך, ירושלים וככתב פרלמנטרי. הוא הגיש מספר תוכניות אקטואליה ברשת ב', כגון: "הכול דיבורים" ויומני חדשות.

במקביל הגיש בערוץ הראשון בטלוויזיה מספר תוכניות אירוח על מסורת ודת, ביניהן "על רגל אחת" ו"צירופים".
אחד החידושים המזוהים עם חיים זיסוביץ' הוא פינת "פרשת השבוע "בכל פתיחת יומן הצהריים של רשת ב' בימי שישי, עליה זכה במהלך השנים לתגובות רבות מן המגזר החילוני והדתי. בפינה זו קישר חיים את פרשת השבוע לענייני אקטואליה. בהסבריו הוא העדיף לא להסתמך על פרשנים מסורתיים אלא להוסיף נקודות מבט משלו.
בתום תפקידו ככתב פרלמנטרי התמנה חיים למזכיר המערכת (מנהל החדשות) של רשת ב'. לאחר שלוש שנים פרש מתפקידו, אך המשיך להנחות יומני בוקר.
בשנת 1995 נשלח חיים מטעם "רשות השידור" לוושינגטון ככתב "קול ישראל", שם שהה 3 שנים. כששב ארצה עם משפחתו חזר להגיש יומני חדשות ואקטואליה.
בין השנים 2004-2008, וכן בין השנים 2014-2015, הגיש חיים את תוכנית הטלוויזיה "תיק תקשורת".
במקביל הקים בעיר שדרות משרד ייעוץ תקשורתי לראשי יישובים בדרום.
בשנת 2009 הצטרף חיים לאוניברסיטת "בר-אילן" כראש מערך דוברות והסברה ושנתיים אחר-כך מונה גם לראש היחידה ללימודי תעודה בתקשורת, "ערוצים", שאליה גייס בעלי שם רבים מתחום התקשורת.
חיים לימד רדיו במספר מוסדות אקדמיים, כגון: "מכללת נתניה", "אחווה" ובמכללת "ספיר" כיהן גם כראש מנהל תוכניות וראש מסלול רדיו. חיים גם הקים וניהל כמה תחנות רדיו חינוכיות ובנתיבות הוא הקים וניהל מרכז תקשורת.
ב-2004 הוא הצטרף כיועץ ל"רדיו קול חי" והקים את מערך החדשות.
חיים נשוי לאילנה, אב לחמישה וסב ל-16 נכדים. הם מתגוררים ביישוב בית-חורון שבחבל בנימין.
ברוכים תהיו!

- חיים הביע את הסכמתו להרצות באחד ממפגשי החברים, אשר אנו עורכים מעת לעת.

אב הכלה

שלמה נויפלד

מתכבד להזמין את כב' וב"ב להשתתף בשמחת כלולות בניהם

הכלה

אסתר נויפלד

החתן

עב"ל דב זיסוביץ

שתתקיים אי"ה ביום ראשון ב' אדר תש"י (12. 3. 1950) בשעה 6 בערב
בבית הפועל המזרחי פרדס חנה.

הזמנה לחתונה של דב ואסתר.
המזמין היחיד ששרד הוא אב הכלה...

משפחת זיסוביץ הצעירה

דב זיסוביץ ז"ל עם שני בניו
התאומים: צבי (מימין) וחיים

דב זיסוביץ ז"ל (1920 – 2016)

דב זיסוביץ ז"ל (משמאל) עם שני אחיו:
חיים וגדליה

חי (חיימוביץ) מתי [קולוצ'אבה] [עלון 90 – נובמבר 2021]

מתי הוא איש אשכולות, שעשייתו מגוונת מאוד!
הוא נולד וגדל במושב חיבת ציון, שם הוא חי גם כיום.
אך לפני שנכיר את עשייתו זו – נתוודע אל שורשיו.
אביו של מתי היה יוסף חיימוביץ, יליד 1910, קולוצ'אבה (Kolochava). בעדות שמסר סיפר יוסף "שלפני השואה גרו בקולוצ'אבה 17 משפחות יהודיות, שהתפרנסו ממסחר; רוב המסחר שעשינו היה עם הגויים. למשפחתי הייתה חנות חייטות. למדתי בחדר ובבית הספר של גויים עד גיל 13 ואח"כ למדתי חייטות והפכתי לחייט." הוא נישא ונולדו לו 4 ילדים.
ב-1941 הוא גוייס לפלוגות העבודה, נפל בשבי הרוסי ועבר תלאות אין קץ.
אחד הסיפורים ההרואיים בעדותו הוא סיפור הצלתו של חברו: "ראיתי שאחד החברים שלי מקושיצה נפל, מאיר כץ שמו. וראיתי שאף אחד לא רץ להציל אותו, אז אני רצתי. ראיתי שהרוסי רוצה לעשות משהו, אז צעקתי לו - צעקתי שיפסיק. הוא שאל אותי 'מה אתה רוצה?' אז אמרתי לו שאני אסחוב אותו והוא הסכים. לקחתי אותו על הכתף וסחבתי אותו. הלכתי, חורף קר, שלג, שלושה ימים לא אכלתי כלום. ביקשתי מחברים שהיה להם יותר כוח ממני, ביקשתי שייקחו אותו, כבר הרגשתי שכולי מים מרוב שהזעתי, וביקשתי שייקחו אותו רק לקצת, שאני אוכל לנשום קצת. ואף אחד לא רצה לקחת. כל אלה שביקשתי מהם שייקחו אותו ראיתי איך שהם מתו שמה בשבי. כשהתחיל להיות כבר חושך הרגשתי שאני לא יכול יותר, לא יכולתי לסחוב אותו. אם ניפול שנינו - יהרגו את שנינו. אז התחלתי לחשוב מה לעשות. השלג היה גבוה כמו קיר, אז אמרתי לעצמי, שאני אכנס בתוך הקיר של השלג ואנוח שם ואח"כ אמשיך הלאה עם השיירה. וכך עשיתי. אף אחד לא ראה, כבר היה חושך והיינו המון אנשים. כשיצאתי משם דיברתי איתו והוא לא ענה לי אבל ראיתי שהוא חי אז סחבתי אותו. אמרתי אם למות אז שנינו ביחד, אני לא משאיר אותו.
השעה בערך 7-8 בערב ונדמה לי שאני רואה אור בערך 3 ק"מ קדימה; ככה חשבתי, אבל זה היה אולי 10 ק"מ. אמרתי לעצמי, נמות ביחד, אני לא עוזב אותו. סחבתי וסחבתי - עד שהגענו למקום, שממנו בקע האור. דפקתי בדלת וגוי שאל 'מי זה?' אמרתי 'יהודי ממחנות עבודה'. הוא תיכף פתח לנו את הדלת ושאל אם אנחנו רעבים. אמרתי לו שלא אכלנו כבר 3 ימים. מיד הוא הוציא חלב חם מהתנור. נתתי הכל לחבר שלי. שפכתי לו את החלב לפה וזה נשמע כאילו אני שופך לכלי ריק. הבנאדם פתח את העיניים והתחיל לבכות, קיבל את החיים. גם אני שתיתי, אח"כ נתנו לנו גם בורשט רוסי עם לחם יבש, לי ולו, המון לחם, אכלנו את הכל."
בתום המלחמה, כשהבין יוסף שאשתו וילדיו נרצחו באושוויץ, הוא שם פעמיו והגיע לפראג. "לאן הולך יהודי כשהוא מגיע לפראג? לבית כנסת אלטן שויל. את מי אני מוצא? את מאיר כץ. כשהוא ראה אותי הוא צעק לשמיים: 'יהודים תסתכלו על האדם שהציל את חיי'. אמרתי 'אל תצעק, עשיתי מה שכל אדם היה צריך לעשות'"...
יוסף נישא בשנית להלן (לבית מרמלשטיין), מבּוּקוֹבינקה (Bukovynka, מחוז מונקאץ'), ילידת 1922, שאיבדה בשואה את בעלה ושני ילדיה הקטנים. היא הייתה פרטיזנית ביערות – וכך שרדה. הם עלו

ארצה ב-1948 והתיישבו במושב חיבת ציון (בעמק חפר). הם עבדו במשק החקלאי שלהם, שכלל לול, שדה ופרדס. מתי הוא בנם היחיד. יוסף נפטר ב-1999 (כבן 89) והלן – ב-2002 (כבת 80).
סיפור חייו המלא של יוסף חיימוביץ מובא בקישור שלהלן:
http://chyo10kocz.blogspot.com/2008/03/yosef-chajmovits.html?m=1

ונחזור אל סיפורו של מתי: את לימודיו התיכוניים הוא עשה בכפר הרא"ה.
בצבא שרת מתי בנח"ל, במסלול פיקוד בני משקים. במהלך מלחמת יום הכיפורים הוא לחם במעוז "בודפשט" [מעוז בודפשט היה המעוז הצפוני ביותר בקו בר-לב ושכן על שפת הים התיכון. הוא היה המעוז היחיד שלא נכבש ולא פונה במהלך מלחמת יום הכיפורים].
מתי שימש במילואים כמ"פ יחמ"ן [יחידת סיור ומודיעין] וקצין איתור נעדרים (רס"ן מיל').
מתי הינו מוסמך בלימודי ארץ-ישראל (מאוניברסיטת חיפה), והיה בין מקימי חוגי הסיור בחברה להגנת הטבע.
הוא ניהל את בית ספר שדה "חרמון".
הוא חזר לשירות בצה"ל כ"ראש מדור ידיעת הארץ" וכ"קצין חינוך פיקודי בנח"ל".
כן עבד במטה משרד החינוך ב"מינהל חברה ונוער" וב"מינהל לחינוך ערכי".
מתי היה שותף להקמת המכינות הקדם-צבאיות למנהיגות ושימש ראש מכינת "עמי-חי" שבבקעת הירדן [ראו את הריאיון שבהמשך].
הוא הקים וניהל את "כפר הסטודנטים" של אוניברסיטת חיפה.
בנוסף - מתי מדריך טיולים בארצות שונות (קניה, מצרים, יוון, קפריסין, טורקיה, הודו, דרום אמריקה וטנזניה).
בשנת 2008 פרסם מתי את ספרו "הקלות הנסבלת של הקיום".
מתי נשוי לניצה (קצינה גמלאית של צה"ל, עוסקת בתרבות ובחינוך), אב ל- 6 (מעיין, אילן, אורי, טל, שקד ותמר) וסבא ל- 3 נכדים (נעמי, יונתן ואוריה).

כריכת הספר שכתב מתי חי

אילו היינו צריכים לסכם את חיינו היום, בידיעה שמחר נמות, מה היינו אומרים באותה 'שיחת סיכום'? האם מה שייאמר בה ימצא חן בעינינו? תעשיית הפרסום והשיווק מגלגלת סכומי עתק, כשכל מגמתה היא - יצירת תסכול! אנו המתוסכלים משתפים עמה פעולה. האין אפשרות אחרת?
ישנם בכדור הארץ מיליוני בני־אדם מאושרים. רובם חיים בעולם השלישי. אולי יש לנו מה ללמוד מהם?
האומנם אנו עושים שימוש נכון בדעת ובתבונה שבהם ניחנו?
מתי חי מציע לדון ולהתלבט בשאלות אלה ובאחרות, ולשוב לחיות את החיים להם כולנו מייחלים. זה אפשרי - **הקלות הנסבלת של הקיום**.
מתי חי, הרפתקן, אוהב חיים ואנשים, אוטודידקט. משמש כיום כמנהל כפר הסטודנטים של אוניברסיטת חיפה.

מתוך ראיון של מתי במקומון "חדשות נתניה", שנערך ע"י איילת קדם שנה שעברה (ב- 27.10.2020) לקראת יום הזיכרון ליצחק רבין, החל בי"ב בחשוון:

"הפעם הראשונה בה פגש מתי חי ביצחק רבין, הייתה אי שם בשנת 1974. הוא סיים אז קורס של קציני חי"ר, קצין צעיר וציוני. חובש כיפה. יצחק רבין, נכח בטקס. "רבין היה האישיות המרכזית בטקס הזה", הוא מספר. "והוא עבר במקרה לידי. ושאל אותי מנין אני. עניתי לו, שאני מהמושב חיבת ציון. ויצחק רבין המשיך הלאה. אבל כעבור חודש, כשהייתי מ"מ צעיר במחנה 80, אמרו לי פתאום להגיע ללשכת המג"ד. הגעתי, וחיכה לי שם הנהג של רבין. הוא אמר לי: 'באתי לקחת אותך ללשכה של רבין'.

- ואיך הגבת?

"בהתחלה, חשבתי שעובדים עלי. כי בכל זאת, מדובר בראש ממשלה. ואני רק קצין צעיר. אחר כך, הייתי פשוט בשוק. ונסענו. הגענו לקריה, ובהתחלה נאמר לי: 'יהיו לכם 20 דקות'. ואז נכנס יצחק רבין עצמו ללשכה.

- על מה דיברתם?

"השאלה הראשונה שרבין שאל, בצחוק כמובן, הייתה האם אני זוכר אותו. אחר כך, הוא רצה לדעת על היישוב שבו אני גר ועל הדו קיום בין חילונים לדתיים. ישבנו יחד כמעט שעה. ישנם כמובן, והיו גם אז, ישובים מעורבים נוספים כאלה, כמו נטף, כפר אדומים ואלון. הוא רצה לדעת, איך זה עובד". מסתבר, שלא כל מי שחובש כיפה הוא ירא שמיים. אני מכיר לא מעט כאלה".

הפעם השנייה בה נפגש מתי חי עם יצחק רבין הייתה מספר שנים אחר כך, כששימש חי קצין החינוך של פיקוד הנח"ל. שמעון שבס, מנהל לשכתו של רבין דאז, הוא זה שחיבר ביניהם.

"ושוב נפגשנו בלשכה בתל אביב", הוא משחזר, "כי רבין רצה להיות מעורב בהקמת גרעיני הנח"ל ליזמות עסקית".

- מהם גרעיני הנח"ל הללו?

"מדובר בגרעיני נח"ל שהוקמו בפריפריה, שרבין היה מעורב בהם באופן אישי. הם נועדו לחזק את הצעירים באזורי העדיפות הלאומית, שנקבעו על ידו. נפגשנו בשל המעורבות שלו במיזם הזה".

- ומתי נפגשת עם יצחק רבין בפעם האחרונה?

"לצערי, זה היה בעצרת שבה נרצח. הגעתי אליה עם שני ילדיי הגדולים, שהיו אז בני ארבע ושש. אחרי העצרת, אני זוכר את עצמי נוהג ובוכה. למעשה, בכיתי ימים שלמים, כי ראיתי איזה בנאדם הוא היה. ומעבר לעובדה שרבין נרצח, גם הרגשתי חיבור אישי בינינו. וחשבתי לעצמי: איך זה קרה לנו"?

בעקבות רצח יצחק רבין, חיפש מתי חי דרך, שבה יוכל, ולו במעט, לעשות תיקון, ולשנות במשהו את החברה הישראלית. וכך הגה ויזם את הקמת המכינות הקדם צבאיות החילוניות.

"באותם ימים שלאחר הרצח", הוא מספר, "יצא לי לפגוש את <u>אלעזר שטרן [גם הוא בן הדור השני של יוצאי זאקרפטיה]</u>. שהיה אז מפקד בה"ד 1. הוא צעיר ממני בשנתיים-שלוש, ושמרנו על קשר כל השנים. היכרתי אותו עוד קודם, כשהייתי חובש כיפה, בתנועת "בני עקיבא". שטרן סיפר לי, שהוא פיקד על טקס סיום של קורס קצינים ו-50 אחוז מתוך אלה שעמדו על מגרש המסדרים, היו דתיים. נתח גדול הרבה יותר, מאשר אחוז הדתיים באוכלוסייה. ואז הבנתי, וגם אמרתי לו, שהגורם לאחוז הקצינים

חובשי הכיפות הגבוה הזה, הוא המכינות הקדם צבאיות, המקנות להם ערכים של אהבת הארץ. וחשבתי לעצמי: אז למה בעצם, שרק לדתיים תהיה הפריבילגיה הזאת"?

- וכיצד פעלת על מנת להקים את המכינות החילוניות?

"נפגשתי עם מי שהקים את המכינה הקדם צבאית בעֶלי, הרב אלי סדן [גם הוא בן הדור השני של יוצאי זאקרפטיה]. הלכתי לשמוע ממנו כיצד עושים זאת. בנוסף, נפגשתי גם עם פונקציות שונות בצה"ל, כגון ראש חטיבת תכנון וכוח אדם וראש אכ"א. אותם הכרתי. ושאלתי: מדוע יש מכינות קדם צבאיות רק לדתיים? ראש אכ"א אמר לי: 'תביא לי רשימה של 35 חבר'ה המעוניינים ללמוד במכינה חילונית כזאת, ואאפשר להם את דחיית הגיוס. זה היה בחודש מרס 96'. בחודש אפריל, כבר הבאתי רשימה של 45 מועמדים. וככה זה התחיל".

בתחילה, נפתחה "מכינת נחשון". אחריה, נפתחו מכינות נוספות. מתי חי עצמו, הקים גם את "מכינת עמי-חי", שפעלה במושב ארגמן שבבקעת הירדן ולימים עברה למושב כרמים בצפון הנגב. הוא ניהל אותה בין השנים 2001-2007. כיום, לדבריו, פועלות בישראל כ-50 מכינות קדם צבאיות; כ-30 מתוכן, הן מכינות חילוניות ומעורבות.

מתי חי, כדרכו, אינו נח לרגע. ועל כך יעיד המיזם האחרון שלו, שהגה ויזם. תוך שיתוף פעולה עם שרון ורדי, תושב זיכרון יעקב, המנהל אותו בפועל - אל"מ במיל, מפקד טייסת לשעבר ונספח צה"ל באיטליה. המיזם, הנושא את הכותרת 'לשתף עצמינו', קרם עור וגידים לפני שנה והכשיר מחזור ראשון של מבוגרים. השבוע, יצא לדרך המחזור השני. המטרה: הקניית ערכים ושיח על סוגיות בוערות בחברה הישראלית, למבוגרים המעוניינים בכך...

מתי חי: "לצערי, יש לנו מעט מאוד דתיים שלוקחים חלק במפגשים הללו. אני מקווה שיצטרפו עוד. המכינה להורים פונה לכל מי שהחברה הישראלית מעניינת אותו וחשובה לו. אני רואה בפעילותה חשיבות רבה".

- האם הציונות עדיין קיימת היום, ולא רק בקרב המתנחלים?

"בהחלט. ברור לי מאוד שהיא קיימת. כל מי שמקדם את הפעילות כיום למען חברה יהודית ודמוקרטית, עושה בעיניי מעשה ציוני. רצח רבין גרם להרבה אנשים להסתכל פנימה ולשאול האם לא ויתרנו קצת על הציונות הזאת. אנשים רוצים כיום חברה יותר הגונה".

- ולסיום: אתה אופטימי?

"כן. אני אופטימי. אבא שלי, איבד בשואה אישה וארבעה ילדים. אימא שלי, איבדה בעל ושני ילדים. אני הבן היחיד שלהם. בזמנו, כשהם איבדו את הכל, הם לא העלו בדעתם שליהודים תהיה מדינה. **אני ציוני. כי אין לנו אופציה אחרת".**

בספר שכתב מסביר מתי את שינוי שם המשפחה מחיימוביץ לחי: "כשהגעתי לגיל שמונה עשרה שיניתי את שם משפחתי לחי. חשבתי שיש בכך משהו סמלי. אבי הסכים. העדפתי ליהנות, להודות על מה שיש, ולא להתלונן על מה שאין. נוכחתי כי כמעט בכל מצב ה-יש מרובה על האין. אני חש בר-מזל על שבגיל צעיר, יחסית, התחברתי לייעודי, אשר נותן משמעות לחיי זה למעלה משלושים שנה. **במשך כל השנים אני עוסק, בהנאה רבה, בניסיון ליצור זיקה בין אנשים צעירים ומבוגרים לטבע, לארץ, לעם ולמורשתו, ולחיים מתוך שמחה ואופטימיות..."**

ברוך תהיה, מתי, על עשייתך הרבה והמגוונת!

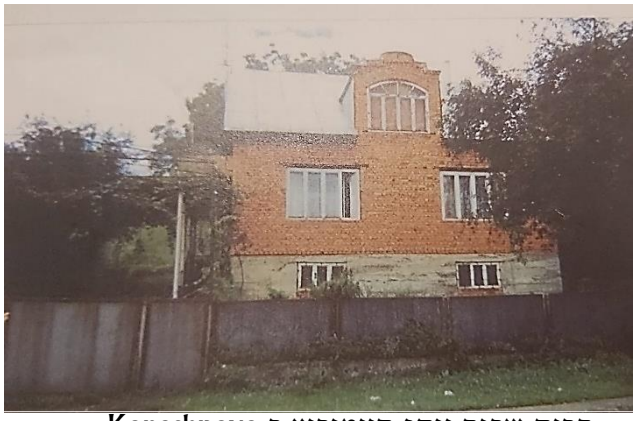

הבית שבנה יוסף חיימוביץ ב-Kopashnovo
(ליד חוסט) לאחר נישואיו הראשונים

יוסף והלן חיימוביץ, הוריו של מתי –
בצעירותם ובבגרותם

מתי עם אביו ואימו במושב חיבת ציון

בשנת 2007 יצא מתי, בהמלצתו של אלעזר שטרן, ששימש אז כראש אכ"א, למסע "עדים במדים", כקצין מילואים, יחד עם 180 קצינים ונגדים, מכל חילות צה"ל, לפולין ולבודפשט. מתי מצטט את אביו, יוסף, שאמר לו:

"עם שאין לו מספיק כוח, ספק אם יצליח להתקיים, אך לעומת זאת, עם שעושה שימוש יתר בכוח שברשותו, ספק אם יש לו זכות להתקיים".

מסע "עדים במדים" –
משלחת צה"ל במרץ 2007

2010: טיול שורשים לקולוצ'אבה, עם הבן אילן - בבית הקברות היהודי

№ 10 Нова Квітень 2009 року

КОЛОЧАВА

С. КОЛОЧАВА МІЖГІРСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема номера

Голет* у Колочаві

У попередніх номерах газети «НК» ми висвітлювали долі тих колочавців, хто першими у роки Другої світової війни стали її жертвами і емігрували були насильно переселені в колишній СРСР (№8), у №9 була висвітлена доля іншої групи колочавців – тих, кого було примусово мобілізовано до Угорської війська в 1939-1944 рр.

Цей номер присвячений іншим жертвам війни – єврейській громаді Колочави.

За офіційною статистикою, на початку XX століччя на Закарпатті із 700 тисяч населення 90 тисяч були євреї. У Колочаві-Лаз серед 2724 мешканців було 243 особи єврейської національності, які належали до різних релігійних течій. Так, колочавська єврейська громада ділилась на міжрахістів** (організатори – Фукси), халуців*** (організатор – Абрамович, секретар Шломе Кац) та хуситів (хасидів****). Організація міжрахістів була створена на противагу халуцам, але перша була більш релігійна. Міжрахістів у Колочаві нараховувалось 15 чоловік, халуців – близько 30.

Основним завданням колочавських халуців була підтримка організації «Гахшаув», створеної для спеціальної підготовки молоді для відправлення в «Землю обетованную» – Палестину або до Моравської Острави в Чехію. 8-місячна робота на користь спільного палестинського фонду була платою за проїзд, на дорогу ще давали 1500 крон. Про це писав відомий чеський письменник Іван Ольбрахт (справжнє ім'я – Каміл Земан) у повісті «Сумні очі Ганни Караджичевої», головною героїнею якої була колочавська дівчина Гемела Шаффар.

У 1864 році в Колочаві була проведена земельна реформа. Були складені списки власників земельних наділів, кадастральні карти, заведені земельні вкладки, в яких фіксувалися зміни за договорами купівлі-продажу та оплата податків державі. Аналізуючи ці документи, можна дійти висновку, що в середині XIX століччя в Колочаві земельними власниками було лише декілька єврейських родин. У Колочаві-Горб землями володіли Пінкасович Лазар, що проживав у будинку №70, Хаймович Давид (буд. №87), Вольф Семіль (буд. №88), Вольф Перц (буд. №80), Шаффар Ікак (буд. №79), Шаффар Пінкусь (буд. №76). В Колочаві-Лаз найбільшим землевласником був Вольф Янко Шлімович, який одночасно володів будинками №5, 8, 90, 160, 163, 211, 225, 236, 238. Йому належало декілька полонин, в т.ч. і гора Стримба. В Лазах серед власників земельних наділів були євреї Вольф Мошко (буд. №60, 87, 227), Ейсік Давидович (буд. №111, 135), Вольф Лейба (буд. №92, 141), Якубович Іцик (буд. №41, 134), Якубович Мошко (буд. №101).

Саме земельне питання загострило відносини між євреями та місцевим населенням. Євреї переважно жили з торгівлі. Єдине, чим могли розраховуватися верховинці за свої борги перед єврейськими кормчарями, – це земля або безкоштовна праця.

Це було суцільною трагедією для населення всієї Верховини. У селян забирали сіножаті, пасовища, частково землі, якими раніше користувалися спільно. Багаті євреї, що переслідувалися в Європі і Росії, подалися до Америки, а бідніші осіли по обидва боки Карпат: у Галичині, Буковині, Підкарпатті. Предметом особливої уваги для євреїв завжди були урбаріальні (земельні) питання. Беручи в оренду у держави полонини і сіножаті, вони здавали їх у оренду селянам, маючи від цього великий «гешефт». З часом у деяких селах євреї перебрали на себе до 50 % «хлопських» земель.

Ще одна стаття доходу єврейської громади – це лихва з худобою. Лихварі-євреї заробляли в рік на цьому понад 115 %.

У Підкарпатській Русі на Мараморощині робили спроби створити для селян кредитні каси і крамниці на зразок галицьких на противагу лихварським позичкам, але вони не мали успіху і були заблоковані єврейськими громадами.

Спробу допомогти верховинському селянству у цих питаннях зробив Едмунд Еган (1851-1901) – угорський економіст і радник уряду, автор «Верховинської акції». У своєму меморандумі «Економічне становище руських селян в Угорщині» він виклав пропозиції, як нейтралізувати «лихварський елемент євреїв», за що поплатився своїм власним життям.

У селі земельними наділами володіли переважно єврейські родини. Після проведення земельної реформи в Колочаві була створена урбаріальна (земельна) громада для спільного використання пасовищ, лісів, полонин. На початку XX століття керівниками урбаріальної громади були євреї з родини Вольфів. У складі правління перебували переважно євреї: Шаффар Зелід, Лазарович Мартон, Вольф Ігнац, Вольф Гершко Лейба, Пінкасович Герман, Абрагамович Натан, Вольф Гершко Янку, Вольф Давид, Вольф Мартон Лейба, Шаффар Пінкас, Вольф Гертман, Шаффар Герман, Гоффман Мартон, Абрагамович Юда, Шаффар Мошко, Пінкасович Пінкас та інші. До речі, після війни в правлінні колгоспу «Радянське Закарпаття» тем був єврей Пінкасович.

За документами земельної реформи 1864 року, в Колочаві проживало лише 42 євреї: в Імшадях – 8, Горбі – 14, Лазах – 20.

За переписом населення, проведеного угорською владою в 1900 році, на території Вишньої Колочави (Імшадь, Негровець) було 1369 осіб, в т.ч. 159 євреїв, у Нижній Колочаві (Лаз, Горб) – 2724 особи, в т.ч. 243 євреї. Загальна кількість євреїв у двох присілках на початку XX століття становила 402 особи.

За переписом населення, проведеного чехословацькою владою у 1921 році, у Нижній Колочаві було 2813 мешканців, з них русинів – 2501, чехів – 11, німців – 12, угорців – 4, євреїв – 285 осіб (список №1). У Вишній Колочаві мешкала 1351 особа, серед яких русинів – 1676, росіян – 17, євреїв – 167. Із 4164 мешканців у двох громадах було 452 євреї, тобто ***кожний 10-й колочавець у 20-х роках був єврей.***

До єврейського церковного приходу («бужкі») на Горбі входило 80 осіб чоловічої статі, в т.ч. 20 повнолітніх чоловіків. Функціонером-керівником був Шаффар Герман Струльович, кантором – Вольф Абрахам Гершкович, куратором – Капран Ісак, різником – Гальперн Абрахам. До складу церковної ради входили Вольф Гершко Янкович, Давидович Боркес, Шаффар Рейвс, Шаффар Мошко. До «бужкі» в Лазах було приписано 120 осіб чоловічого населення, в т.ч 39 повнолітніх. До складу церковної ради входили: Вольф Абрахам Лейбович, Вольф Герман, Вольф Йозеф, Ландесман Бейрціс, Абрахамович Натан. Головував Ландесман Герман.

У Колочаві-Вишній було 1167 грекокаталиків, 167 євреїв, 17 православних. У єврейській церковній громаді було 95 осіб чоловічої статі, в т.ч. 32 повнолітніх. Головою церковної громади був Якубович Самуїл, Коган Ісак – казначеєм, Абрахам Хаїм – різником, члени ради – Якубович Йозеф, Стретес Абрахам, Якубович Мартон, Пінкасович Шулма.

За 10 років після офіційного перепису у 1921 році єврейська громада збільшилась майже на 100 осіб. У 1930 році в Нижній Колочаві серед 3484 чоловік населення нараховувалось 3089 українців, 325 євреїв, 28 чехів, 11 німців, 30 угорців, 1 мешканець чужої держави. У Вишній Колочаві проживало 1487 осіб, серед них 210 євреїв. Разом єврейська громада села Колочава (Негровець, Горб, Лози) складала 535 осіб.

Єврейська громада села приділяла велику увагу освіченості своїх дітей. Для прикладу, в 1921 році саме в єврейських сім'ях налічувалось найбільше людей, що вміли писати і рахувати. Із 5 членів сім'ї Пінкасовича Мошка (буд. №1) – 3 були освіченими, Хаймовича Берка (буд. №2) із 8 – 3, Кнуф Сура (буд. №3) із 5 – 2, Шльомовича Гізора (буд. №4) із 8 – 5, Струльовича Шоми (буд. №5) із 6 – 2, Якубовича Ента (буд. №6) із 4 – 0, Шаффара Германа (буд. №7) із 8 – 4, Фізкіша (буд. №8) із 3 – 1, Голпе рахама (буд. №15) із 8 – 6, Яку Арефа (буд. №23) із 8 – 8 і т.д. У т небагатьох українських сім'ях був ному, дуже рідко по двох освічени У 1933 році єврейська громада от від чехословацької влади дозві криття окремої школи для єврей чеських дітей у Колочаві. До шко записано 33 дітей з єврейських

Найбільше постраждало ср населення у часи Другої світово самого початку окупації Закар Угорщині у 1939 році було прий антисемітських законів, згідно усіх євреїв треба було звільнити а в першу чергу сільських та р нотаріїв, щоби вони не мали до державної, муніципальної, сіль інших служб. Близько 112 500 єврейського населення в часи в нилося спочатку в угорських рах у Ніредьгазі, Шарошпотоці а Освенцимі, Дахау, Біркенау, Бух та інших. Із названої вище н євреїв Закарпаття 104 177 осіб б щені в таборах. З Нижньої Колоча вивезено більше 53 єврейськи (список №2), з Верхньої Колочав особи. Майже всі вони були знище шистських таборах (список №3). завершення війни в Колочаву по лося 15 євреїв, які з часом вийхали

*Голет (від голутьгалут) – стан р розпорошеності від проживання єв чужинецьке лоно історичної батьків Палестину.

**Міжрахісти – прихильники реакц ної «Міжрахів, близької до сіонізму.

***Халуци – сіоністи-соціалісти – др жувала націоналістична єврейська що блокувалася з Чехословацько демократичною партією у 20-30-х XX століччя.

****Хасидизм – єврейська релігійна при виконанні своїх обрядів касиди ху волі молитовний екстаз, який нібит же людину з Богом.

Світлини з колек Станіслава Армаші Мараморошські (верховинсь євреї. Фото 30-х р.. XX

בקולוצ'אבה קיים מוזיאון פתוח, השם דגש רב על חיי היהודים בעיירה.
הביקור באתר מומלץ מאוד לכל המבקרים בזאקרפטיה.

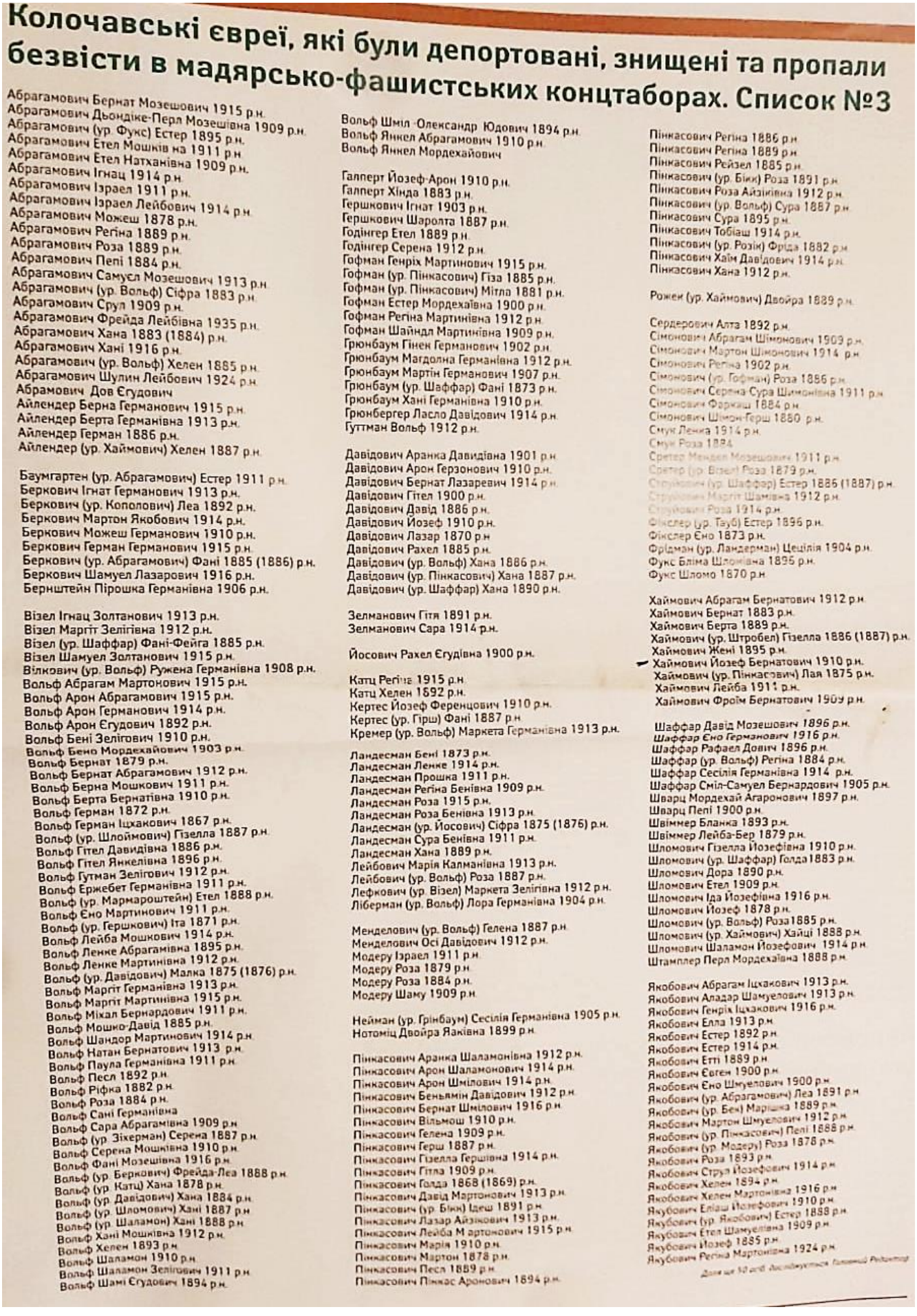

Колочавські євреї, які були депортовані, знищені та пропали безвісти в мадярсько-фашистських концтаборах. Список №3

Абрагамович Бернат Мозешович 1915 р.н.
Абрагамович Дьондіке-Перл Мозешівна 1909 р.н.
Абрагамович (ур. Фукс) Естер 1895 р.н.
Абрагамович Етел Мошків на 1911 р.н.
Абрагамович Етел Натханівна 1909 р.н.
Абрагамович Ігнац 1914 р.н.
Абрагамович Ізраел 1911 р.н.
Абрагамович Ізраел Лейбович 1914 р.н.
Абрагамович Можеш 1878 р.н.
Абрагамович Регіна 1889 р.н.
Абрагамович Роза 1889 р.н.
Абрагамович Пепі 1884 р.н.
Абрагамович Самуєл Мозешович 1913 р.н.
Абрагамович (ур. Вольф) Сіфра 1883 р.н.
Абрагамович Срул 1909 р.н.
Абрагамович Фрейда Лейбівна 1935 р.н.
Абрагамович Хана 1883 (1884) р.н.
Абрагамович Хані 1916 р.н.
Абрагамович (ур. Вольф) Хелен 1885 р.н.
Абрагамович Шулин Лейбович 1924 р.н.
Абрамович Дов Єгудович
Айлендер Берна Германович 1915 р.н.
Айлендер Берта Германівна 1913 р.н.
Айлендер Герман 1886 р.н.
Айлендер (ур. Хаймович) Хелен 1887 р.н.

Баумгартен (ур. Абрагамович) Естер 1911 р.н.
Беркович Ігнат Германович 1913 р.н.
Беркович (ур. Кополович) Леа 1892 р.н.
Беркович Мартон Якобович 1914 р.н.
Беркович Можеш Германович 1910 р.н.
Беркович Герман Германович 1915 р.н.
Беркович (ур. Абрагамович) Фані 1885 (1886) р.н.
Беркович Шамуел Лазарович 1916 р.н.
Бернштейн Пірошка Германівна 1906 р.н.

Візел Ігнац Золтанович 1913 р.н.
Візел Маргіт Зелігівна 1912 р.н.
Візел (ур. Шаффар) Фані-Фейга 1885 р.н.
Візел Шамуел Золтанович 1915 р.н.
Вілкович (ур. Вольф) Ружена Германівна 1908 р.н.
Вольф Абрагам Мартонович 1915 р.н.
Вольф Арон Абрагамович 1915 р.н.
Вольф Арон Германович 1914 р.н.
Вольф Арон Єгудович 1892 р.н.
Вольф Бені Зелігович 1910 р.н.
Вольф Бено Мордехайович 1903 р.н.
Вольф Бернат 1879 р.н.
Вольф Бернат Абрагамович 1912 р.н.
Вольф Берна Мошкович 1911 р.н.
Вольф Берта Бернатівна 1910 р.н.
Вольф Герман 1872 р.н.
Вольф Герман Іцхакович 1867 р.н.
Вольф (ур. Шлоймович) Гізелла 1887 р.н.
Вольф Гітел Давидівна 1886 р.н.
Вольф Гітел Янкелівна 1896 р.н.
Вольф Гутман Зелігович 1912 р.н.
Вольф Ержебет Германівна 1911 р.н.
Вольф (ур. Мармароштейн) Етел 1888 р.н.
Вольф Єно Мартинович 1911 р.н.
Вольф (ур. Гершкович) Іта 1871 р.н.
Вольф Лейба Мошкович 1914 р.н.
Вольф Ленке Абрагамівна 1895 р.н.
Вольф Ленке Мартинівна 1912 р.н.
Вольф (ур. Давідович) Малка 1875 (1876) р.н.
Вольф Маргіт Германівна 1913 р.н.
Вольф Маргіт Мартинівна 1915 р.н.
Вольф Міхал Бернардович 1911 р.н.
Вольф Мошко-Давід 1885 р.н.
Вольф Шандор Мартинович 1914 р.н.
Вольф Натан Бернатович 1913 р.н.
Вольф Паула Германівна 1911 р.н.
Вольф Песл 1892 р.н.
Вольф Ріфка 1882 р.н.
Вольф Роза 1884 р.н.
Вольф Сані Германівна
Вольф Сара Абрагамівна 1909 р.н.
Вольф (ур. Зіхерман) Серена 1887 р.н.
Вольф Серена Мошківна 1910 р.н.
Вольф Фані Мозешівна 1916 р.н.
Вольф (ур. Беркович) Фрейда-Леа 1888 р.н.
Вольф (ур. Катц) Хана 1878 р.н.
Вольф (ур. Давідович) Хана 1884 р.н.
Вольф (ур. Шломович) Хані 1887 р.н.
Вольф (ур. Шаламон) Хані 1888 р.н.
Вольф Хані Мошківна 1912 р.н.
Вольф Хелен 1893 р.н.
Вольф Шаламон 1910 р.н.
Вольф Шаламон Зелігович 1911 р.н.
Вольф Шамі Єгудович 1894 р.н.

Вольф Шміл -Олександр Юдович 1894 р.н.
Вольф Янкел Абрагамович 1910 р.н.
Вольф Янкел Мордехайович

Галперт Йозеф-Арон 1910 р.н.
Галперт Хінда 1883 р.н.
Гершкович Ігнат 1903 р.н.
Гершкович Шаролта 1887 р.н.
Годінгер Етел 1889 р.н.
Годінгер Серена 1912 р.н.
Гофман Генріх Мартинович 1915 р.н.
Гофман (ур. Пінкасович) Гіза 1885 р.н.
Гофман (ур. Пінкасович) Мітла 1881 р.н.
Гофман Естер Мордехаївна 1900 р.н.
Гофман Регіна Мартинівна 1912 р.н.
Гофман Шайндл Мартинівна 1909 р.н.
Грюнбаум Гінек Германович 1902 р.н.
Грюнбаум Магдолна Германівна 1912 р.н.
Грюнбаум Мартін Германович 1907 р.н.
Грюнбаум (ур. Шаффар) Фані 1873 р.н.
Грюнбаум Хані Германівна 1910 р.н.
Грюнбергер Ласло Давідович 1914 р.н.
Гуттман Вольф 1912 р.н.

Давідович Аранка Давидівна 1901 р.н.
Давідович Арон Герзонович 1910 р.н.
Давідович Бернат Лазаревич 1914 р.н.
Давідович Гітел 1900 р.н.
Давідович Давід 1886 р.н.
Давідович Йозеф 1910 р.н.
Давідович Лазар 1870 р.н.
Давідович Рахел 1885 р.н.
Давідович (ур. Вольф) Хана 1886 р.н.
Давідович (ур. Пінкасович) Хана 1887 р.н.
Давідович (ур. Шаффар) Хана 1890 р.н.

Зелманович Гітя 1891 р.н.
Зелманович Сара 1914 р.н.

Йосович Рахел Єгудівна 1900 р.н.

Катц Регіна 1915 р.н.
Катц Хелен 1892 р.н.
Кертес Йозеф Ференцович 1910 р.н.
Кертес (ур. Гірш) Фані 1887 р.н.
Кремер (ур. Вольф) Маркета Германівна 1913 р.н.

Ландесман Бені 1873 р.н.
Ландесман Ленке 1914 р.н.
Ландесман Прошка 1911 р.н.
Ландесман Регіна Бенівна 1909 р.н.
Ландесман Роза 1915 р.н.
Ландесман Роза Бенівна 1913 р.н.
Ландесман (ур. Йосович) Сіфра 1875 (1876) р.н.
Ландесман Сура Бенівна 1911 р.н.
Ландесман Хана 1889 р.н.
Лейбович Марія Калманівна 1913 р.н.
Лейбович (ур. Вольф) Роза 1887 р.н.
Лефкович (ур. Візел) Маркета Зелігівна 1912 р.н.
Ліберман (ур. Вольф) Лора Германівна 1904 р.н.

Менделович (ур. Вольф) Гелена 1887 р.н.
Менделович Осі Давідович 1912 р.н.
Модеру Ізраел 1911 р.н.
Модеру Роза 1879 р.н.
Модеру Роза 1884 р.н.
Модеру Шаму 1909 р.н.

Нейман (ур. Грінбаум) Сесілія Германівна 1905 р.н.
Нотоміц Двойра Яківна 1899 р.н.

Пінкасович Аранка Шаламонівна 1912 р.н.
Пінкасович Арон Шаламонович 1914 р.н.
Пінкасович Арон Шмілович 1914 р.н.
Пінкасович Беньямін Давідович 1912 р.н.
Пінкасович Бернат Шмілович 1916 р.н.
Пінкасович Вільмош 1910 р.н.
Пінкасович Гелена 1909 р.н.
Пінкасович Герш 1887 р.н.
Пінкасович Гізелла Гершівна 1914 р.н.
Пінкасович Гітла 1909 р.н.
Пінкасович Голда 1868 (1869) р.н.
Пінкасович Давід Мартонович 1913 р.н.
Пінкасович (ур. Бікк) Ідеш 1891 р.н.
Пінкасович Лазар Айзікович 1913 р.н.
Пінкасович Лейба Мартонович 1915 р.н.
Пінкасович Марія 1910 р.н.
Пінкасович Мартон 1878 р.н.
Пінкасович Песл 1889 р.н.
Пінкасович Пінкас Аронович 1894 р.н.

Пінкасович Регіна 1886 р.н.
Пінкасович Регіна 1889 р.н.
Пінкасович Рейзел 1885 р.н.
Пінкасович (ур. Бікк) Роза 1891 р.н.
Пінкасович Роза Айзіківна 1912 р.н.
Пінкасович (ур. Вольф) Сура 1887 р.н.
Пінкасович Сура 1895 р.н.
Пінкасович Тобіаш 1914 р.н.
Пінкасович (ур. Розік) Фріда 1882 р.н.
Пінкасович Хаїм Давідович 1914 р.н.
Пінкасович Хана 1912 р.н.

Рожек (ур. Хаймович) Двойра 1889 р.н.

Сердерович Алта 1892 р.н.
Сімонович Абрагам Шімонович 1909 р.н.
Сімонович Мартон Шімонович 1914 р.н.
Сімонович Регіна 1902 р.н.
Сімонович (ур. Гофман) Роза 1886 р.н.
Сімонович Серена-Сура Шимонівна 1911 р.н.
Сімонович Фаркаш 1884 р.н.
Сімонович Шімон-Герш 1880 р.н.
Смук Ленка 1914 р.н.
Смук Роза 1884
Сретер Мендел Мозешович 1911 р.н.
Сретер (ур. Візел) Роза 1879 р.н.
Струйович (ур. Шаффар) Естер 1886 (1887) р.н.
Струйович Маргіт Шамівна 1912 р.н.
Струйович Роза 1914 р.н.
Фікслер (ур. Тауб) Естер 1896 р.н.
Фікслер Єно 1873 р.н.
Фрідман (ур. Ландерман) Цецілія 1904 р.н.
Фукс Бліма Шломівна 1896 р.н.
Фукс Шломо 1870 р.н.

Хаймович Абрагам Бернатович 1912 р.н.
Хаймович Бернат 1883 р.н.
Хаймович Берта 1889 р.н.
Хаймович (ур. Штробел) Гізелла 1886 (1887) р.н.
Хаймович Жені 1895 р.н.
Хаймович Йозеф Бернатович 1910 р.н.
Хаймович (ур. Пінкасович) Лая 1875 р.н.
Хаймович Лейба 1911 р.н.
Хаймович Фроїм Бернатович 1909 р.н.

Шаффар Давід Мозешович 1896 р.н.
Шаффар Єно Германович 1916 р.н.
Шаффар Рафаел Дович 1896 р.н.
Шаффар (ур. Вольф) Регіна 1884 р.н.
Шаффар Сесілія Германівна 1914 р.н.
Шаффар Сміл-Самуел Бернардович 1905 р.н.
Шварц Мордехай Агаронович 1897 р.н.
Шварц Пепі 1900 р.н.
Швіммер Бланка 1893 р.н.
Швіммер Лейба-Бер 1879 р.н.
Шломович Гізелла Йозефівна 1910 р.н.
Шломович (ур. Шаффар) Голда 1883 р.н.
Шломович Дора 1890 р.н.
Шломович Етел 1909 р.н.
Шломович Іда Йозефівна 1916 р.н.
Шломович Йозеф 1878 р.н.
Шломович (ур. Вольф) Роза 1885 р.н.
Шломович (ур. Хаймович) Хайці 1888 р.н.
Шломович Шаламон Йозефович 1914 р.н.
Штамплер Перл Мордехаївна 1888 р.н.

Якобович Абрагам Іцхакович 1913 р.н.
Якобович Аладар Шамуелович 1913 р.н.
Якобович Генріх Іцхакович 1916 р.н.
Якобович Елла 1913 р.н.
Якобович Естер 1892 р.н.
Якобович Естер 1914 р.н.
Якобович Етті 1889 р.н.
Якобович Євген 1900 р.н.
Якобович Єно Шмуелович 1900 р.н.
Якобович (ур. Абрагамович) Леа 1891 р.н.
Якобович (ур. Бек) Марішка 1889 р.н.
Якобович Мартон Шмуелович 1912 р.н.
Якобович (ур. Пінкасович) Пелі 1888 р.н.
Якобович (ур. Модеру) Роза 1878 р.н.
Якобович Роза 1893 р.н.
Якобович Струл Йозефович 1914 р.н.
Якобович Хелен 1894 р.н.
Якобович Хелен Мартонівна 1916 р.н.
Якубович Еліаш Йозефович 1910 р.н.
Якубович (ур. Якобович) Естер 1888 р.н.
Якубович Етел Шамуелівна 1909 р.н.
Якубович Йозеф 1885 р.н.
Якубович Регіна Мартонівна 1924 р.н.

Дозволяє 50 осіб. Досліджується. Головний Редактор

רשימת המשפחות היהודיות בקולוצ'אבה עד פרוץ מלחמת העולם ה-2. חיימוביץ יוסף מסומן בטור הימני

(за матеріалами перепису населення). Список №1

Будинок №1 – родина Пінкасович: Мошко, Сура, Арон, Берко, Етер
Будинок №2 – родина Хаймович: Берко, Гіля, Давид, Фрої, Сура, Фрида та Грюнберг Алтер
Будинок №3 – Кнуф Сура, Хаймович Герман, Лафар Хана, Хаймович Бернар та Хаймович Ізраїль
Будинок №4 – Шльомович Гізор, Шаффар Еліор, Вольф Регіна, Вольф Берта Вольф Мемель, Вольф Натан, Шаффар Мольвин, Штец Гафія – прислуга, русинка
Будинок №5 – родина Струлевич: Шому, Естер, Мордехай, Золтан, Рашель та Шаффар (ім'я нерозбірливо), а також Харбловчук Марія – прислуга, румунка
Будинок №6 – Якобович Єнта та Шаффари: Шому, Герман, Мирошка
Будинок №7 – родина Шаффар: Герман, Регіна, Роза, Хана, Рівона, Цецілія, Якуб, Мардаха
Будинок №8 – Шафар Физнаш, Борич Цеза, Розикович Гойда
Будинок №15 – родина Голперн: Абрахам, Сура, Хана, Роза, Зіна, Фрейда, а також Різол Берко і Ріхтер Йозеф
Будинок №23 – родина Якубович: Ареф, Роза, Єно, Марія, Єжо, (ім'я нерозбірливо), Окар, Абрахам
Будинок №24 – Зломовито Мандел та Берта
Будинок №26 – родина Шаффар: Берко, Ілько, Шандла, Рудольф, Гелена, Абрам, Барну, Фані та Візел Соломон
Будинок №28 – Хаймович Лаура та Боженка
Будинок №45 – Ойландер Герц, Берта, Етя та Хаймович Женя
Будинок №115 – Шаффар Мошко, Іда та Палман Василя – прислуга
Будинок №123 – родина Давидович: Лазар, Хана, Шанель, Роза, Маргіт, Йозеф, Бернард, Елла
Будинок №125 – Вольф Абрахам, Фриза, Фанкол, Бернард, Арон, Ілько, (ім'я нерозбірливо) Шому, Ейзнер, Хаїм, а також Мокринин Василя – прислуга
Будинок №131 – Якубович Шимон, Ліберман Голда, Шаффар Гелена та Елла
Будинок №132 – Вольф Гершко, Еттель, Мозер та Лендра Марія – прислуга
Будинок №156 – родина Давидович (ім'я нерозбірливо), Гізо Хеймін, Херсон та Фрамес Євка – прислуга
Будинок №160 – Родина Шломович: Йожа, Роза, Яра, (ім'я нерозбірливо), Біллі, Іда, Маргіта, Герман
Будинок №162 – Ландесман Гершко та Регіна
Будинок №163 – Ландесман Хаїм, Рухля, Ігнат
Будинок №169 – Абрахамович Абра хам та Шерма, Фукс Мошку, Регіна, Янкель, Фейк, Фрида
Будинок №174 – родина Абрахамович: Яна, Шуя, Герман, Берко, Ферк
Будинок №175 – родина Бернович: Герман, Франтишек, Баркилов, Арон, Фаня, Гориц, Ігнат, Беріх
Будинок №179 – родина Вольф: Герман, Берта, Павла, Маргіта, Султан та Гелеш Софія – прислуга
Будинок №182 – родина Вольф: Дана, Гіза, Бернард, Естера
Будинок №182 – родина Левович: Гіза, Емма, Йозеф, Бланка, Марія, Цецилія, Іванович Васигал – прислуга
Будинок №200 – Ландесман Дебра та Роза
Будинок №201 – родина Ландесман: Бені, Єгіфа, Іленка, Їньо, Резі, Яра, Розі
Будинок №206 – Вольф Регіна та Міза
Будинок №214 – Абрахамович Натан, Єрма, Бела, Буріан, Юло, Абрахам, Йозеф.
Будинок №234 – Абрахамович Давид, Єрма, Лайоб, Етер
Будинок №313 – родина Вольф: Етер, Фріда, Бенджамін, Давид, Етер, Лая, Малка
Будинок №315 – Якиба Еміл та (ім'я нерозбірливо)
Будинок №324 – родина Вольф: Абрахам, Герміна, Бело, Іда, Німуре, Женка, Хелін
Будинок №325 – родина Ландесман: (ім'я нерозбірливо), Рахіля, Юра, Алта, Глорія, Хана, Лая
Будинок №326 – родина Ландесман: Герман, Франц, Моріц, Давид, Йозеф
Будинок №328 – Ландесман Абрам, Пінкас Глейсер та Роза
Будинок №332 – Давидович Пурімаа Бела, Франтика
Будинок №333 – родина Вольф: Гершко, Олендла, Лазар, Янко, Бела, Борка та Шлейнович Бела
Будинок №339 – родина Вольф: Йозеф, Марія, Мартон, Ела, Леба, Юра
Будинок №354 – родина Вольф: Мошко, Анна, Юро, Берко, Феньо, Лебо, Фісо, Гіза

Єврейські родини, вивезені з с. Колочава (Горб, Лази) угорською владою протягом 1942-1944 рр. Список №2

У 1942 році були вивезені:
Ландесман Янко (1906)
Ландесман Ровза (1909)
Ландесман Шміл (1934)
Ландесман Лайм (1936)
Ландесман Байниш (1871)
Ландесман Рифна (1913)
Ландесман Сура (1921)
Абрагамович Лейба (1900)
Абрагамович Естер (1902)
Абрагамович Шулим (1923)
Абрагамович Янко Лейб (1927)
Абрагамович Хона Лейб (1926)

У 1943 році були вівезені:
Абрагомович Струльо Мош. (1901)
Абрагомович Вліма (1904)
Абрагамович Сура (1901)
Абрагамович Гершко Зісьович (1900)
Абрагомович Струльо (1901)
Абрагамович Алта (1902)
Абрагамович Абрум (1927)
Абрагамович Малка (1923)
Абрагамович (1929)
Абрагамович Малка (1899)
Волф Метьо (1882)
Волф Малка (1891)
Волф Абрум Матьович (1921)
Волф Берко (1913)
Волф Герман (1891)
Волф Берко Мотьович (1905)
Волф Рифка (1909)
Давидович Шльома (1898 р.н.)
Давидович Берко Ш. (1919)
Давидович Гершко Ш. (1927)
Давидович Абрум Ш. (1922)
Давидович Либа Ш. (1924)
Давидович Рихля Ш. (1928)
Давидович Мендел (1887)
Давидович Марішка (1901)
Давидович Патьо Мен. (1921)
Лебович Калман (1886)
Лебович Ровза (1889)
Лебович Блонка Калманов (1922)
Лебович Цизя Калм (1921)
Лебович Менді Калм (1919)

У 1944 році були вивезені:
Ландесман Фрима (1901)
Ландесман Іцько (1929)
Ландесман Генга (1931)
Фукс Мошко Менд. (1881)
Фукс (1884)
Фукс Лейба Мошкович(1922
Кац Іцько (1902)
Кац Малка (1914)
Кац Струльо Іцкович (1929)
Кац Симко Іцкович (1933)

חנה (משמאל) ושרה טסלר – האחיות לבית פיש

הטסלרים מקבוצת יבנה [מאלה קופניה]

[עלון 86 – אוגוסט 2021]

ב"יום הזיכרון לשואה ולגבורה" בשנת 2019 הוקרן בערוץ 13 הסרט "האחיות מבלוק 27". היה זה סרטה התיעודי של סמדר פלד: מסע עם האחיות חנה ושרה טסלר, ניצולות אושוויץ, ובני משפחתן אל התופת בפולין. האחיות מחליטות לצאת למסע כדי להיפרד מקרוביהן שנספו במחנה [פורסם 1.5.2019].

התרגשתי לראות את האחיות לבית פיש, וידעתי שאנסה לדעת מהיכן הן. לאחרונה נוצר הקשר עם בן אחד של כל אחת מהאחיות.

לצערי, שרה טסלר, הצעירה מהאחיות, נפטרה לפני כשנתיים, בשבת, כ"ח אלול תשע"ט (28.9.2019), בעת שקראה קריאת שמע של שחרית. שרה נטמנה בבית העלמין בקבוצת יבנה בערב ראש השנה תש"פ. על קברה הונחו שלוש אבנים אשר הובאו בשנת 1996 מהמקום בו הופרדה באכזריות, עם אחותה חנה, מהוריהן ומאחיותיהן במחנה המוות אושוויץ-בירקנאו.

נקדיש את הכתבה לזכרה ולזכר הוריה ואחיותיה, אשר נרצחו בשואה.

להלן הקישור לסרט "האחיות מבלוק 27" (דלגו על הפרסומות...)
https://13tv.co.il/item/documentary/season-01/episodes/xa0al-1036772/

סרט תיעודי נוסף של סמדר פלד: "ספר החיים", ערוץ 10, 2015, בדגש הכנסת ספר תורה בקבוצת יבנה: https://www.saratessler.com/

סיפורה של חנה טסלר על שואת יהודי מאלא-קופניה – 30.5.2010
https://www.youtube.com/watch?v=JY9WL_iVUqM

"ברושים ואבנים": שמוליק טסלר, בנה של חנה, נטע 6 ברושים, שלמרגלותיהם הובאו 6 אבנים מבירקנאו על ידי תלמידי ביה"ס "יבנה" ממרסיי, ערוץ 13, יום השואה הבינלאומי לשואה
http://www.kehilanet.co.il/viewpage_mobile.asp?pagesCatID=30364&siteName=shmulik

ממליצה בחום לצפות בכל הקישורים!

חנה ושרה טסלר, לבית פיש, נולדו באותו היום, בהפרש 3 שנים: חנה הבכורה ילידת 1925, שרה - 1928. הן נולדו להוריהן, גולדה ובן-ציון, במאלה - קוֹפּניָה [באוקראינית: Mala Kopanya, בהונגרית: Kiskopánya , מחוז וינוגרדוב], כפר קטן, שמנה 46 יהודים בלבד, שרק בשבתות היה בו מניין, הודות לגברים מכפרים קטנים בסביבה. אחריהן נולדו עוד 3 בנות: דבורה, יהודית ורחל-לאה. הן היו בגטו איזה (Iza), נשלחו מחוסט לאושוויץ והשתחררו ממחנה ברגן בלזן - לאחר ששרדו גם את צעדת המוות.

הן עלו באוניית מעפילים לארץ ישראל, ולאחר מעצר במחנה עתלית - השתקעו בקבוצת יבנה. חנה נישאה לאליעזר טסלר - ושרה ליוסף טסלר - כששני הבעלים הם בני דודים (מהצד הרומני של הטיסה), וכך, גם להבא, שם משפחתן היה זהה... שני הבעלים נפטרו ב-2018.
לחנה ולאליעזר יש 5 בנים ובת, אחד הבנים הינו מאומץ; לשרה וליוסף – בת ו-4 בנים. לשתיהן עשרות נכדים ונינים; אחד הנינים של שרה נשוי ובת נולדה לו כחודשיים לאחר פטירתה, כך ששרה ידעה שיש חימשית "בדרך"...

מיהם ילדיה של חנה הבכורה?

בנצי (ע"ש האבא בן ציון): נלחם במלחמת יום הכיפורים, בחיל השריון, ונפצע קשה.
הוא חקלאי וחי בקיבוץ.

מאיר: היה קצין בנח"ל. הוא העלה את הרעיון לקעקע את מספרה של אימו על זרועו. הרעיון קיבל פרשנות אחרת, כשילדיהם של שתי האחיות עונדים שרשרת, עם המספר האישי של האימא שלהן:
חנה - A 9895; שרה - A 9896.

שמוליק ואופירה – ילדיה של חנה – עם הצמיד על זרועם ומספרה של אימא חנה

שמוליק: היה רס"ן בגדוד 202 של הצנחנים ולחם במלחמות ישראל. שמוליק מתגורר גם הוא בקבוצת יבנה, יוזם ופעיל בהנצחת המורשת המשפחתית, כולל פעילות של "זיכרון בסלון". הוא אב ל-4. תחביביו: כתיבה, צילום, עריכה גרפית ועוד. כיום אחראי על מערכת הטלוויזיה ואגף הסלולר בקיבוץ.

אריה: היה תת-אלוף בצה"ל, מפקד אוגדת מילואים. אריה ידוע בצניעותו הרבה ולראייה: אחרי שחרורו התנדב למילואים כנהג משאית, ללא דרגותיו. רק כשירד מהמשאית זיהה אותו אחד מפקודיו ונדהם לראותו בתפקיד זה...
בנו של אריה, עמית, גם הוא קצין, ובתו שירה, נכדתה של חנה, היא מדריכת צניחה, המבצעת

גם צניחות חופשיות... לפני מספר חודשים הגיעה עיתונאית לביתה של חנה לראיון עבור יהדות התפוצות. היא חיפשה צמד של סבתא ניצולת שואה ונכדה חיילת. כך "גוייסה" חנה לצבא בכתבתו של מתן חודורוב, ששודרה בערוץ 13 ב-23.1.2020. - לקראת יום השואה הבינלאומי" לציון 75 שנה לשחרור אושוויץ.

חנה ושירה טסלר: סבתא במדים ונכדתה - מגוייסות...

להלן הקישור לכתבה:

https://www.facebook.com/watch/?v=622429665192548

<u>על תת-אלוף אריה טסלר מ"ויקיפדיה":</u>

נולד וגדל בקבוצת יבנה, בנם של הורים ניצולי השואה, אליעזר וחנה טסלר, ואח לחמישה. התגייס לצה"ל ועבר קורס מפקדי טנקים וקורס קציני שריון. שימש כמפקד מחלקה ומפקד פלוגה.

בין השנים 1994 – 1997 פיקד על חטיבת הראל.

ביוני 1997 מונה למפקד חטיבה 188 עד מאי 1999.

בשנת 2002 פיקד על עוצבת אתגר עד לשנת 2004.

בשנת 2004 עוצבת עמוד האש פורקה ושם האוגדה ומספרה הועברו לעוצבת אתגר. טסלר המשיך לפקד על האוגדה תחת שמה החדש עד שנת 2005.

ב- 2004 מונה לעמוד בראשות ועדה ביטחונית לחקירת היעלמויות בצפון, בהם החייל גיא חבר. לאחר שחרורו בשנת 2007 החל לעבוד בחברת לוג'יק.

<u>אופירה</u>: הבת היחידה של חנה ואליעזר. היא ליוותה את אימה במסע לפולין; מתגוררת בתל-אביב.

<u>דוידי</u>: בין השנים 1980-1984 שרת בחיל הים, שייטת 13;

1986-2000: חי ברמות מנשה, כשתפקידו האחרון היה מנהל עסקי בקיבוץ;

2000-2005: מנהל ביטחון "אל על" באפריקה ואירופה;

2006-2014: סמנכ"ל בחברת תשתיות;

2015-2021: עצמאי – עובד כיועץ לתאגידי מים ויבואן של טכנולוגיות מים.

ילדיהם של חנה ואליעזר טסלר: (מימין) אריה, מאיר, אופירה, בנצי, שמוליק, חנה ודוידי

<u>מיהם ילדיה של שרה?</u>

<u>זהבה</u>: אחות במקצועה, אימא ל-4 בנות.

אחת מבנותיה, נכדתה של שרה, היא <u>רעות גיאת</u>,

שהיא טוענת רבנית. במשך מספר שנים ניהלה את האולפנית "ישורון" בפתח תקווה. מתוך ראיון ל"ערוץ 7" במרץ 2020, עולה שהיא מתגוררת באפרת, אימא לשישה וסבתא, כיום סגנית ראש מחלקת החינוך של ישיבות בני עקיבא.

"**אימא**/ זהבה שרון, אחות במקצועה. 'אומנם אימא יצאה כבר לפנסיה, אך למרות הפרישה לא ויתרו עליה והיא חזרה לעבוד במחלקת הלב ב"עין כרם" ו"במרכז החירום באפרת".

דור שלישי/ היא נכדתה הראשונה של שרה טסלר, ניצולת שואה שעברה את אושוויץ והפכה לאשת עדות. "היא עברה ברחבי הארץ וסיפרה את סיפורה, שאותו היא חשפה כשאני נולדתי. באחת ההרצאות שלה ישבתי כילדה והיא הצביעה עליי ואמרה: 'פה יושבת הנקמה שלי'. בהתחלה לא הבנתי במה מדובר, אבל מאז התחדד לי הצורך בחיים של משמעות.

דמות מופת/ "סבתא שרה טסלר ז"ל"."

קישור לכתבה: https://www.inn.co.il/news/430940

<u>ברוך</u>: היה סא"ל בצה"ל. מתגורר במושב מחולה.

מתוך אתר הפייסבוק של "המועצה האזורית בקעת הירדן", נובמבר 2014: "בשנת 1984 ברוך הגיע למחולה כקצין בקבע. הוא התחיל את דרכו בצבא בחטיבת הצנחנים. בתחילת השירות, במלחמת יום הכיפורים, ברוך לחם בחווה הסינית ונפצע בברך מרסיס. ברוך המשיך להילחם, צמח בסולם הדרגות ובמשך שנתיים וחצי הוא אפילו שימש כסמח"ט הבקעה, וזה, כמובן, תוך כדי היותו תושב הבקעה. עם השנים הרגל שלו נתנה את אותותיה ובשנת 1992 ברוך נאלץ להפסיק עם התפקוד הקרבי, אבל המשיך לעלות בסולם הדרגות והתפקידים.

לפני שבע שנים ברוך השתחרר סופית והתמנה למזכיר של מחולה. לפני חודשיים הוא סיים את התפקיד ועכשיו הוא מתאושש מניתוח נוסף בברך הפצועה.

ברוך מספר שמאז שהוא זוכר את עצמו הוא עם שפם. פעם אחת השפם הזה ירד: בתחילת מלחמת יום הכיפורים, כחלק מההוראות של הצבא ללבישת מסיכות אב"כ ברוך הוריד את השפם. תוך כדי המלחמה השפם גדל (וגם הזקן) ואחרי זה כבר לא גילח את השפם והשאיר אותו עד עצם היום הזה."

<u>אבשלום</u>: שרת בסיירת צנחנים כקצין. פעיל בפיקוד העורף. הצטרף לאימו בסיור הפרידה באושוויץ; למשפחה 4 ילדים. מתגורר בקבוצת יבנה והינו אחראי תשתיות בקיבוץ.

<u>מיכאל</u>: שרת בצנחנים והיה צלף. אבא ל-2 בנות ומתגורר בהוד השרון. ממשיך בתחביב הקליעה בחץ וקשת.

אבשלום (מימין)
ומיכאל (משמאל)
עם האימא,
שרה טסלר

צבי (צביקי): בן הזקונים של שרה ויוסף.
על תת אלוף צבי (צביקי) טסלר מ"ויקיפדיה":
"נולד וגדל בקבוצת יבנה, בנם של הורים ניצולי השואה, יוסף ושרה, ואח לארבעה. הוא התגייס לצה"ל ב-1982 ושירת בחיל האוויר הישראלי כטייס מסוקי אנפה, יסעור ועטלף.
ב-1996 מונה למפקד טייסת 193, לאחר שמפקדה הקודם נהרג בתאונה יחד עם שני קצינים נוספים. הוא פיקד על הטייסת עד 1998, פיקד על טייסת 118, טייסת מטוסי יסעור.
ב-2004 מונה לראש מחלקת הגנה במטה חיל האוויר.
ב-2006 מונה למפקד מחוז דן בפיקוד העורף ושימש, במקביל, מפקד קורס מפקדי גדודים.
ב-2009 מונה לראש מטה הפיקוד ושירת בתפקיד עד 2013.
לאחר שחרורו שירת במילואים כמסביר מטעם פיקוד העורף.
הוא נבחר לתפקיד מזכ"ל הקיבוץ הדתי והיה מתוכנן להיכנס לתפקידו בתחילת 2016, אולם בינואר 2016 התגייס לשורות משטרת ישראל בדרגת ניצב ומונה לראש אגף תכנון וארגון. שירת בתפקיד עד פברואר 2019.
טסלר הוא בן קבוצת יבנה ומתגורר בה עד היום. הוא נשוי ואב לחמישה ילדים."
צילום: דובר צה"ל, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=37682342

מתוך אתר "הקריה האקדמית אונו":
מרצה בקורס "חוסן לאומי - קורס מבוא", בהתמחות חוסן לאומי וארגוני, בלימוד תואר שני במנהל עסקים.
מנהל מיזם פילנתרופי של הקמת "בתים לחיים" לבעלי מוגבלויות, ודירקטור בשתי חברות.
השכלתו: תואר ראשון - בהצטיינות - בניהול משאבי אנוש, אוניברסיטת בן גוריון
תואר שני - בהצטיינות - במדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה
בוגר קורס ניהול כלכלי מטעם חברת "מקינזי" [תאגיד ייעוץ אסטרטגי גלובלי שבסיסו בארה"ב]
בוגר המכללה לביטחון לאומי, צה"ל - בהצטיינות

ילדיהם של שרה ויוסף טסלר: (מימין) ברוך, אבשלום, מיכאל, צביקי וזהבה

שרה הייתה אשת עדות והצטרפה ל- 34 (!) נסיעות לפולין, עם הצבא, במסגרת "עדים במדים"; חנה יצאה ל-5 שליחויות כאלה. הנסיעה האחרונה של האחיות הייתה, כאמור, ב-2019.
חנה עבדה במשך השנים בקיבוץ כמבשלת, כאם בית של תלמידי י"א-י"ב, במחלבה וכמחסנאית.
שרה עבדה במטבח, באולפן "בני עקיבא" בהכשרת נוער חו"ל ובאולפן גיור. היא כתבה ספר "שני חיי שרה", בו היא משתפת בקורות חייה.

תעודת הוקרה לחנה על מסע "עדות במדים"

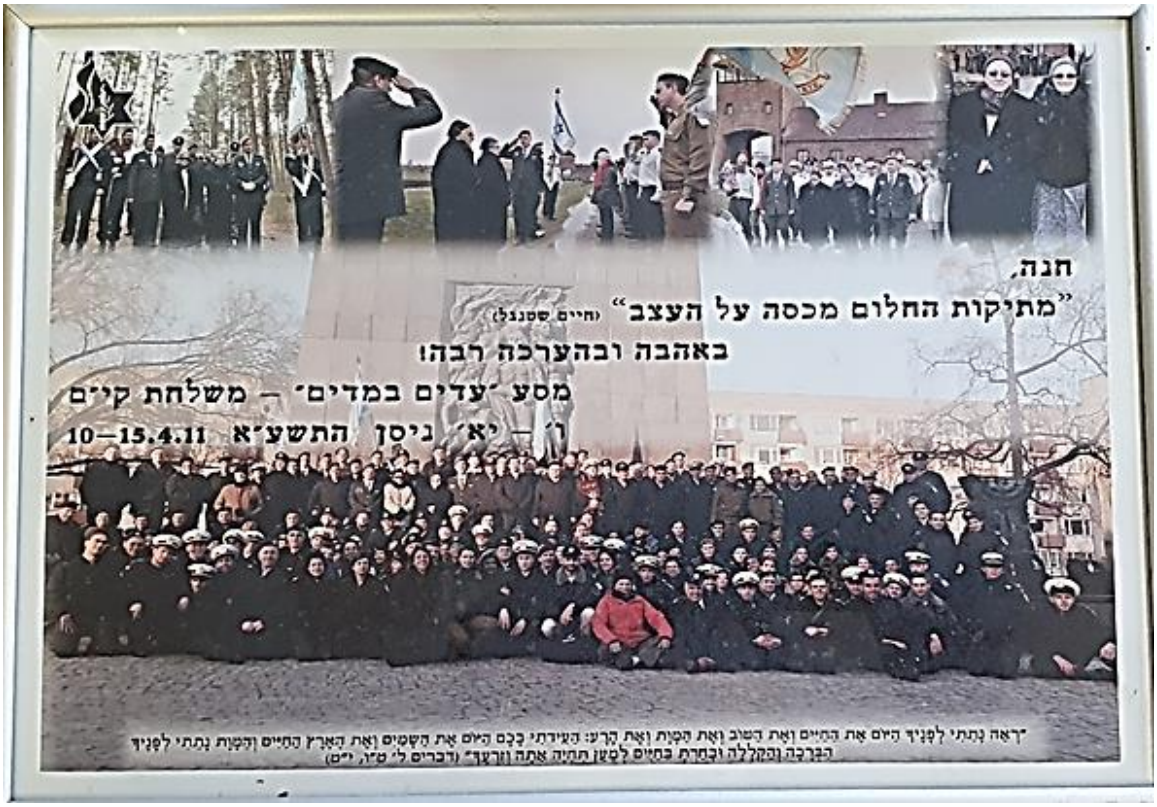

עדים במדים, אפריל 2011
מימין: צביקי, שרה, חנה ואריה טסלר

מימין: צביקי, שרה, חנה ואריה טסלר

חנה (מימין) ושרה טסלר - אושוויץ

חנה, עם שמוליק בנה, באחד מהמפגשים עם חיילי צה"ל

חנה ושרה, עם שמוליק, באחד המפגשים עם בני נוער

בשנת 1996 (לפני 25 שנה) נסעו כמה מבני משפחת טסלר לכפר הולדתן, מאלה-קופניה. מי שליווה אותן בכפר היה נכדו של יהודי בשם מרדכי סולומון. יהודי זה חזר אחרי המלחמה לכפר, לאחר שירות בפלוגות העבודה, אך לא מצא אף אחד מיהודי הכפר. הוא נישא לגויה מקומית. אישה זו סיפרה לבני המשפחה, שבעלה היה קורא מן החומש, שנותר בביתו. האישה תרמה חומש זה למשפחת טסלר והוא נמצא ברשותו של צביקי טסלר...

שבט טסלר (חלקי...)

גינת הפרחים אותה מטפחת חנה, יחד עם בנה בנצי
וקיר פרפרי הקרמיקה, שאת רובם יצרה חנה

ספרה של שרה טסלר.
הצמיד עם המספר האישי
שלה מופיע על כריכת הספר.
ספר עוצמתי ומרגש עד מאוד!

למרות מגבלת ההליכה, חנה עדיין רוכבת על קלנועית ברחבי הקיבוץ.
נאחל לה ולכל בני משפחתה בריאות איתנה והמשך עשייה פורייה לשנים רבות. **ברוכה תהיי!**
יש לכן, חנה ושרה ז"ל, על מה להיות גאות כל כך בשבט היפה, שקוממתן מן ההריסות!

תעודת ההוקרה מבני דור שני לבני דור ראשון ניתנה לחנה שתבלח"א ולשרה ז"ל

יגר אלכסנדר (סנדר), 1923-1958 [קוסובסקה פוליאנה]

[עלון 29 – מאי 2017]

אלכסנדר נולד בעיירה קוסובסקה פוליאנה (Kosovska Polyana), כפר בנפת ראחוב, (בהונגרית: kaszomezo), באזור הררי בגובה 2250 מטר. כל תושבי הכפר היו רותנים. ב-1930 נספרו בכפר 152 יהודים מכלל 2234 אנשים (כ-7%).

הוריו היו מנחם-מנדל וטוייבה-רוחל (לבית קניג). תשעת ילדיהם היו: לאה-חיה (בֶּבִּי) [נהרגה בקמינץ-פודולסק], שמואל (שמל'קה), בת-שבע (שייבי), שושנה (רוז'י), ישראל-חיים (שרול) ויצחק [נרצחו במחנה השמדה באוקראינה, 1944], אלכסנדר (סֶנדֶר), שרה ודבורה [נרצחה באושוויץ].

אלכסנדר נלקח מהבית לפלוגות עבודה (munko sazod). גדוד העבודה אליו השתייך מנה 240 איש ומספרו היה 62/ 110. המיון לגדודי העבודה התקיים בעיירה נוידבארוד [בהונגרית Nagy Varad, באידיש ובגרמנית Grosswardein, היום העיר אורַדיָה מַארֶה ברומניה]. אלכסנדר, שהיה חייט מומחה, קיבל תפקיד: תיקון של בגדי הקצינים הנאצים. בלילות ישן על שמיכה, שהייתה מונחת על האדמה הקרה ועל האבנים. כך - במשך כשבעה חודשים, אז חוסל מחנה העבודה והגדודים נשלחו לרוסיה, ועד סיביר. הם נסעו ברכבות יומם ולילה, נתונים להפצצות אוויריות באזור קולוֹשבָר (היום, קלוז' ברומניה). ההעברה מן הגרמנים לרוסים התעכבה, כי כַּפרי אוקראיני הצית את הגשר באזור ועיכב את הגעת הרוסים. בין אנשי הצבא הרוסי, שפגש אלכסנדר, היה רב-סרן יהודי, שהיה מרצה באוניברסיטת קולושבר. כשנתפסו על-ידי הרוסים, נדרשו הבחורים להרים ידיים ולמסור את כל "רכושם". הקצין היהודי-רוסי בו פגשו הציע להם לקשור את נעליהם עם חבל (במקום בשרוכים), כדי שהרוסים יחשבו, שהנעליים מרופטות ולא יחרימו גם אותן.

ממקום השחרור הלך אלכסנדר כ-50 ק"מ עד שחזר לעיירתו. בדרך מצאו הוא וחברו עגלה עם סוסה, וכך הייתה תנועתם נוחה יותר. בינם לבין עצמם הם דיברו אידיש והונגרית, אך ידעו גם אוקראינית. כשחזר אלכסנדר לעיירתו, הבין די מהר כי לא ימצא בה את עתידו. שרידי משפחתו חצו באישון לילה, ותוך סכנה, את נהר הטיסה לכיוון חבל הסודטים.

בינואר 1946 הוא נישא בליברץ לפנינה, לבית ברבן. הם עברו הכשרה בתנועת "דרור" לקראת עליה ארצה. בספטמבר 1946 הועלו על אוניית המעפילים "פלמ"ח" מנמל באיטליה. אך האוניה נתפסה על-ידי הבריטים סמוך לחיפה, ואלכסנדר ופנינה גורשו לפמגוסטה שבקפריסין למשך חצי שנה. כשעלו שוב ארצה במרץ 1947 – פלשה פנינה לבית קטן בחולון – וכך נקנתה החזקה על הבית.

אלכסנדר התגייס ל"הגנה" ולחם במלחמת השחרור, כולל בקרב בלטרון. הוא היה בצבא בגדוד 44 וגם צעד במצעד העצמאות הראשון של מדינת ישראל הצעירה.

ב-1.1.1950 התגייס אלכסנדר לשירות בתי-הסוהר ושרת כאלחוטאי בכלא תל-מונד, יפו ורמלה.

ב- 31.7.1958 יצא אלכסנדר למילוי מקום בכלא שאטה שבעמק בית-שאן. לרוע מזלו, פרץ בערבו של היום מרד אסירים ביטחוניים [רובם מארגון הטרור של הפדאיון]. **<u>אלכסנדר נרצח בדם קר</u>**. איתו נרצח גם יוסף שבח. במהלך הבריחה מן הכלא נהרגו 13 אסירים ביטחוניים ו-66 הצליחו להגיע לג'נין, שהייתה בשליטת ירדן.

כשהוקמה ועדת חקירה ממלכתית בעקבות המרד, התגלתה רשלנות פושעת, שמחדליה גרמו למרד לפרוץ בעוצמה כזו, ועם תוצאות טרגיות כל כך.

האלמנה פנינה יצאה למאבק ממושך בן 6 שנים, שבסופו יצרה תקדים משפטי, שעל-פיו זכו, בדיעבד, אנשי שב"ס [שירות בתי-הסוהר] לזכויות אנשי הצבא.

אלכסנדר נפל בעת מילוי תפקידו בטרם מלאו לו 35; פנינה, אשתו, הייתה צעירה מגיל 29 ונותרה עם 2 יתומים: צביקה (בן 11) ורותי (בת 4).

רותי יגר, היא רותי פיקסלר, מתנדבת העמותה, ואלכסנדר (סנדר) יגר היה אביה, ה"ד!

י"ד באב – יורצאייט:
תמונותיהם של אלכסנדר יגר
ויוסף שבח הי"ד מוקרנות
ונר נדלק ליד אבן הזיכרון הנושאת
את שמם, היכל הזיכרון, ירושלים

ורדי כהנא [ברגסס] [עלון 82 – אפריל 2021]

לפני שנים אחדות נתקלתי בצילום בעיתון, שמאוד ריגש אותי. בצילום היו מצולמות שלוש אחיות, עם קעקוע של מספר רציף על זרוען, דומות ושונות, אוחזות זו בזרועה של אחותה, בצמידות, תומכות ומישירות מבט קדימה. הצלמת הייתה ורדי כהנא. אז, בוודאי, לא ידעתי על הקשר של ורדי לקרפטורוס/זאקרפטיה.

שלוש האחיות לבית גרינוולד, תל אביב 1992.
האימא של ורדי, רבקה כהנא (מימין), עם אחיותיה,
לאה ואסתר.
על אמות ידיהן צרובים מספרים עוקבים:
A-7762, A-7761,
A-7660.
בסדר זה הן עמדו בתור לקעקוע באושוויץ.

וכך כתב העיתונאי חנוך מרמרי על התמונה: "ורדי כהנא לא ראתה במספר המקועקע על אמת-ידה של אִמה רבקה, סימן יוצא דופן. המספר התקבל כמובן מאליו, כחלק מזהות האֵם. רק טבעי היה בעיניה, כי לשלוש האחיות רבקה, לאה, ואסתר יהיו שלושה מספרים עוקבים. אולי, בעיני הילדה שהייתה, המספרים העוקבים סיפקו אישור מוחלט לקִרבה המשפחתית. לימים, כשהיא כבר צלמת ותיקה ואֵם בעצמה, הזמינה ורדי כהנא את אִמה ושתי אחיותיה לסטודיו שלה, כדי לצלמן יחד. היא בחרה לצלם אותן באותו סדר ובאותה עמידה שבה הובלו 48 שנים קודם לכן, בין המון נשים-אסירות, אל המקעקע, שיטביע את המספר בדקירת מחט ודיו באמת-ידן – מ ◌ִספר שהופך כל אחת מהן ליחידת עבודה עד כלות.
ברור מן הצילום, כמו מהסיפור שמאחוריו, שפעולת הקעקוע לא נעשתה רק בבשר הדור ההוא. הדורות הבאים, גם אם עורם צח, ממשיכים לשאת אותו בתוכם."

בחודשים האחרונים קיבלתי שני סימנים מובהקים: א. במסגרת עדכון דף הקשר שוחחתי עם עטרה אנגל מהיישוב מירון והיא סיפרה לי על בת דודתה הצלמת, ורדי כהנא.
ב. במסגרת ההתחקות אחר חללי מלחמת השחרור, יוצאי קרפטורוס, איתרתי את דינה כהנא-גלר, בתו של יעקב כהנא, אשר נולדה אחרי נפילתו בלהבות הבשן, גם היא בת דודתה של ורדי.
נוצר הקשר עם ורדי - והרי סיפורה וסיפור משפחתה הגדולה והמגוונת, המשלב את הריאיון והאתר שלה, בו נמצא מידע רב. הקישור לאתר: http://www.vardikahana.com/

"נולדתי בסוף 1959 בתל-אביב, ליד הים. גדלתי עם שני אחיי בבית דתי. למדתי בבית הספר היסודי 'מוריה' ובתיכון הממלכתי דתי 'צייטלין'.
הוריי טיפחו את כשרון הציור שלי מגיל צעיר, ושלחו אותי לשיעורים פרטיים ולחוגים לאומנות.
את זמני הפנוי ביליתי בילדותי על חוף הים וב'בני עקיבא'. בטיולים הייתי תמיד הצלמת עם הקודאק-אינסטמאטיק, שהביא במתנה הדוד מאמריקה.
כשבגרתי, נרשמתי ללימודים במדרשה לאומנות ברמת השרון. חלמתי על אטליה (atelier) בעליית גג צפופה, עמוסת בדי קנווס ומדיפה ריח טרפנטין. בשנה הראשונה ללימודיי, בשבוע הראשון, במסגרת שיעור בחירה, נכנסתי לחדר החושך במחלקה לצילום, ושם נגלה לי הקסם.
עם סיום הלימודים התחלתי לעבוד כצלמת עיתונות; בהמשך הדרך התמקדתי בצילום פורטרטים ושערים למוספים.
עבדתי בירחון "מוניטין" ובעיתונים "חדשות", "הארץ" ו-"7 ימים" של "ידיעות אחרונות". במשך השנים הללו צילמתי פרוייקטים אישיים, בהם ניסיתי לשוות מבט אנתרופולוגי לפורטרט המקומי."
על עבודתה אמרה ורדי: **"אני מתייחסת אל הצילום שלי כאל אמנות ולא כפרנסה. לפעמים הצילום כל כך מושקע שאין כל היגיון בזה שלמחרת יעטפו בו דגים".**
<u>אל עבודתה חוצת היבשות אחזור בהמשך, אך הבה נחזור אל השורשים.</u>
שתי המשפחות של הוריה היו מברגסס, משפחות כהנא וגרינוולד.
הסבא והסבתא ממשפחת כהנא היו רבקה ואברהם ולהם היו 11 ילדים. משפחת כהנא הייתה משפחה אמידה, שהיה לה עסק משפחתי של יצור ושיווק יין וחומץ. לאביה של ורדי קראו אהרן. אחד הדודים, אח של האבא, היה משה כהן (כהנא); הוא עזב את הישיבה בברגסס בשנת 1933, חבר לתנועת "השומר הצעיר", עלה ארצה והיה אחד ממייסדי קיבוץ כפר מסריק. צעדו זה של משה נחשב, בזמנו, לחריגה מן הנורמה ולא התקבל במשפחתו בעין יפה. בשנת 1937 עלו לארץ שלושה אחים נוספים: יחזקאל ואהרון, שהשתקעו בתל אביב, ויעקב הצעיר, שהצטרף בעקבות אחיו הבכור משה לתנועת "השומר הצעיר" ולקיבוץ להבות הבשן, שם נפל על הגנת היישוב במלחמת השחרור באפריל 1948, מותיר אישה הרה, מרים, ובת שנולדה, כאמור, לאחר נפילתו.
משה היה זה, שהוריד בחופי חיפה, את האחייניות שלו, יפה (שיינדי, אימא של עטרה אנגל ממירון) ועדינה (אייוי) מסירת המעפילים, כאשר נחתו על החוף, בעליה לא לגאלית, כפליטות ניצולות שואה.

הסבא והסבתא לבית גרינוולד היו טובה-פריידה ומרדכי-צבי, שהיה מלמד ולימד גם מתמטיקה ושפות.
בעקבות המשבר הכלכלי העולמי בשנת 1929 נסגר העסק המשפחתי של מנסרת עצים גדולה, בה יצרו אדני רכבת מעץ לכל מזרח אירופה.
כשהמשפחה הייתה ברכבת לאושוויץ פנה אב המשפחה, מרדכי-צבי, אל ילדיו בשני היגדים:
א. אני מתיר לכם לא לשמור כשרות בימי המלחמה ב. כשהכול ייגמר – תפְגשו חזרה בבית ותחזרו לשמור מצוות. זה היה סוג של שבועה וכמה חוכמת חיים הייתה בה!
בהגיעם לאושוויץ הופרדו בני המשפחה: אם המשפחה, יחד עם הילדים הצעירים שׂרי וזאביק, נשלחו ישירות למשרפות; כך גם אבי המשפחה, מרדכי-צבי. האח הבכור, דוד, הופרד משלוש האחיות לאה, אסתר ורבקה; אחרי יומיים הבינו האחיות שהוריהן והאחים הקטנים אינם בין החיים.
אח נוסף, יוסי, שהה בבודפשט ו"אומץ" ע"י משפחה לא יהודית. מאוחר יותר התגייס לצבא הצ'כי, ליחידות שלחמו בנאצים.

שלוש האחיות שהו יחד באושוויץ. לאה, הבכורה מביניהן, חלתה בטיפוס והועברה לצריף החולים. בינואר 1945 יצאו רבקה ואסתר לצעדת המוות הידועה לשמצה. הן היו בטוחות, שלאה, שנשארה באושוויץ, נפטרה. אך לאה שרדה את המחלה וניצלה ע"י הכוחות הרוסים, שנכנסו לאושוויץ ב-27.1.1945 ושיחררו את כל השוהים בו.
רבקה ואסתר המשיכו לצעוד במשך 4 חודשים נוספים, והתגלגלו למחנות שונים, בהם רוונסבריק ומלכוב [מחנה הריכוז מלכוב היה אחד ממחנות המשנה הרבים של מחנה הריכוז רוונסבריק].
כשהמלחמה תמה, עשו שתי האחיות את הדרך הארוכה והמסוכנת חזרה לברגסס. ב-8.5.1945 הן מצאו עצמן בברלין, עת נדרשו החיילים הגרמניים להיכנע ולזרוק את נשקם על המדרכה - וְלא יירו בראשם.
לאה שהבריאה פגשה בבודפשט את אחיה יוסי וסיפרה לו על קורות המשפחה. הוא היה בטוח שהיא ירדה מהפסים...
המסע של רבקה ואסתר חזרה לברגסס היה ארוך ומייגע. כשהגיעו סופסוף הביתה, הבחינה רבקה בשכנתם הטובה מטאטאת את הכניסה לביתה, כשהיא לבושה בשמלת השבת של האימא שלה, טובה-פריידה. אז גמלה בה ההחלטה, שאין מה להישאר בברגסס. היא הצטרפה לאחיה דוד בפעילותו ב"עליית הנוער" במסגרת "בני עקיבא" בפראג, וחיכתה לתורה לעלות ארצה.
לאה חייתה מספר שנים בלונדון, שם חיכה לה הארוס שלה, ואסתר הצעירה הצטרפה אליה לתוכנית להשלמת לימודים. כשעלו ארצה, לאה התגוררה בפתח תקווה; אסתר התגוררה בירושלים.
רבקה ואהרון קבעו את ביתם בתל אביב. נולדו להם ארבעה ילדים: צביקה, גילה, אבי וורדי. אסון כבד נחת על ההורים. דלקה פרצה בבית, וגילה בת השלוש נכוותה קשה. לאחר שבוע היא נפטרה מפצעיה. שנים רבות אחרי, קראה ורדי לבנה - גיל.
ורדי מציינת שהקשר בין האחיות היה קשר של חיים ומוות, שרק בדיעבד ניתן היה להבין את העמידה בניסיון ההישרדות, אותו חוו ביחד.

ונחזור אל עבודתה הצילומית-תיעודית של ורדי: בתחילת 2007 יצא לאור, בהוצאת "עם עובד", ספרה "פורטרט ישראלי", שלווה בתערוכה באותו השם בבית האומנים בתל אביב.
בחודש יוני 2007 נפתחה תערוכה של צילומיה, **"משפחה אחת"**, ב"מוזיאון תל אביב". **במשך 15 שנה תיעדה ורדי את משפחתה בארץ ובעולם, מתוך הבנה שמשפחתה, על גווניה הרבים, מייצגת את הסיפור היהודי-ישראלי שלאחר השואה.** התערוכה הוצגה במוזיאונים וגלריות באירופה ובארה"ב.
המשפחה המורחבת היא משפחה גדולה מאוד במספר אנשיה והיא כוללת מנעד גדול של אנשים, הן בתחום הדתי (מחילוניים מוחלטים ועד חרדים קיצוניים), מכל קשת הדעות הפוליטיות, ובמקומות חיים מגוונים בארץ ובחו"ל, התנחלויות ויישובים עירוניים. הם מעידים על קבלה של כל הגוונים וורדי אפילו מציינת שזו אינה משפחה יוצאת דופן, אלא אחת ממיני המשפחות שנוצרו אחרי השואה.
עבודותיה של כהנא נמצאות באוסף "מוזיאון ישראל" בירושלים, באוסף מוזיאון תל אביב ובאוספים חשובים אחרים.
ב-2011 הייתה ורדי לזוכה הראשונה ב**"פרס סוקולוב לצילום"**. ועדת הפרס נימקה: **"בשל סגולותיה הייחודיות בתור צלמת עיתונות, ובעיקר, בזכות הגשר שיצרה בין הצילום העיתונאי לאומנות".**
ב-2012 הוענק לוורדי **"פרס שרת התרבות"** וב-2018 זכתה בפרס **"אנריקה קבלין [Enrique Kavlin] לצילום על מפעל חיים"**, מטעם מוזיאון ישראל.
ורדי כהנא נשואה למפיק דני וֶסֶלי, והם הורים לשני ילדים, גיל ורוני.

<u>ארבעה</u> משמאל לימין: משה, יחזקאל, אהרון ויעקב (מן הבוגר אל הצעיר מביניהם).

משת האחים כהנא שעלו ארצה:

2 אחים נוספים שעלו ארצה היו אליעזר ויוסף-לייב.
גם 2 אחיות עלו ארצה לאחר המלחמה: חנצי (חנה) ומלבנייני (מלכה).

אחיות נוספות היו אטה, עטרה וקלרי שנרצחו בשואה, כולל הוריהם.

2013: ראיון בתוכנית "ערב חדש": תערוכת צילומים של חולי עיניים במדינות העולם השלישי
https://www.vardikahana.com/he/%d7%a2%d7%99%d7%aa%d7%95%d7%a0%d7%95%d7%aa/
יואב גינאי מארח את ורדי כהנא
https://www.youtube.com/watch?v=vpLFxGvbnRM&t=45s
בית חינוך אופק, מגמת צילום, קיבוץ עברון
https://www.youtube.com/watch?v=oFxJ-prY_xQ

<u>שלושה</u> אחים, 1992.
אבא של ורדי, אהרון כהנא (מימין), עם שני אחיו, משה ויחזקאל.

יעקב, צעיר האחים ששרד, נפל, כאמור, במלחמת השחרור – בהגנה על להבות הבשן.

<u>מבחר מעבודות הצילום הרבות והמרשימות של ורדי כהנא תועלינה לאתר שלנו בחודש הבא</u>

הדוד, משה כהן (כהנא), כפר מסריק, 2000

הנכדים של בן-הדוד חנן, קריית ספר, מודיעין עילית 2005

2005 שושנה דמארי, זמרת

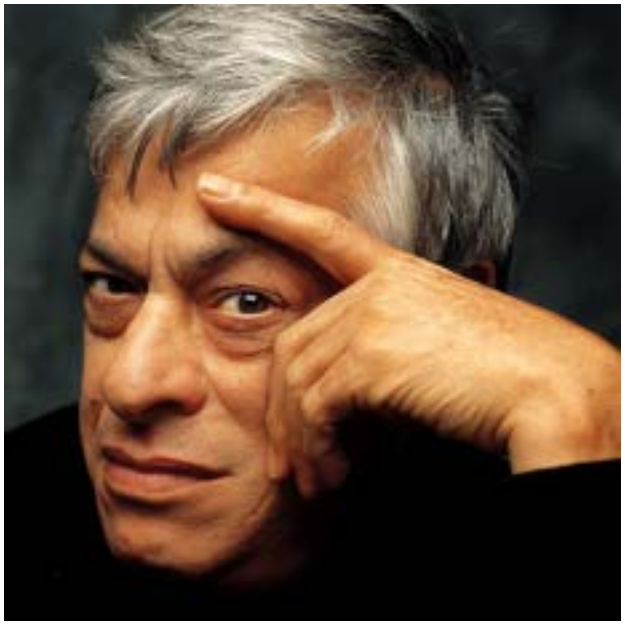

1996, יוסי בנאי, שחקן

יואב ברוק, שחיין אולימפי 1996

1996, ריטה, זמרת

על ורדי כהנא עלו מאמרים רבים. להלן מקבץ חלקי:

בעניין משפחה אחת /מאיר שליו

"לכאורה אתם מתבוננים בצילומים, אבל האמת היא שאתם קוראים רומן. קורות משפחה אחת. נוף אנושי בשחור-לבן, שמשתרע על פני ארבעה דורות. לא שחור-לבן, שמאפיין את נפשן של הדמויות, ולא שחור-לבן של טוב ורע, אלא השחור-הלבן של הצילום הקלאסי, של אלבום משפחתי, ובו סבים ואימהות, דודים ואחיות, בנים ונכדות. וכמו ברומן, גם כאן יש קורא, והקורא עושה מה שקוראים עושים: הוא משלים את החסר שבדמויות. הוא תוהה מה כבר ארע להן לפני ולאן פניהן מועדות אחר כך. ומה היחסים ביניהן, ומה מתרחש ברווחים שבין הצילומים ומחוץ למסגרות. וכיוון שגם הצלמת היא בת המשפחה, אפשר גם להשתעשע בעוד השערות מהסוג הספרותי: מי הדמויות שחשובות לה ואהובות עליה, ומי פחות.... הרגע שאנו רואים בצילום שייך הן ליחסים המשפחתיים, ששוררים ביניהם, והן לעבודתה האמנותית, וכך גם הונצח.

זה חשוב. ורדי כהנא לא מציצה ולא מרגלת. לא משתמשת בעדשה טלסקופית ולא במצלמה זעירה. היא מצלמת את משפחתה בידיעה ובהסכמה. המצולמים יודעים, שבסופו של דבר, ייפגשו עם המצולמים האחרים באותו אוסף, כשם שהם נפגשים בחתונות ובאזכרות. ההצגות הקטנות שהם מעלים מול המצלמה לגיטימיות בהחלט. הביטוי העברי "העמדת פנים" מובן כאן כפשוטו. הוא חלק מקיסמם של הצילומים."

נוצרנו מן המספר /חנוך מרמרי

"כעיתונאית, הבינה ורדי כהנא, כי הסיפור המשפחתי שבתוכו גדלה הוא בעל משמעות רחבה ועמוקה ממה שגלוי לעין, שנדרש לו אפיק ביטוי תיעודי-אמנותי, וכי היא זו שתוכל לבטאו. וכך, מתוך צילום אמה ואחיותיה, היא יוצאת למסע משפחתי, בפרויקט, שאין לו מועד הגשה, למעט הצורך להגיע אל כל הדמויות בעודן בחיים. בבואה להעמיד את בני משפחתה מול המצלמה בנקודה זו, היא כבר חסינה מן הבנאלי שבצילום האלבום המשפחתי. אין זה מעשה התיעוד הנדוש, שבו אדם מנציח את הקרובים לו, כפי שהונצח הוא על ידי קרוביו.

במהלך 14 השנים הבאות הולכת ורדי כהנא אל רוב האנשים המרכיבים את משפחתה הרחבה ומתעדת אותם במקום בו בחרו לחיות. כמצולמת - בהיותה בת-דודה, בת זוג, אימא - היא רק אחד מן הפריטים במרקם הכולל, אבל נוכחותה ניכרת בכל. לא רק מעצם העובדה שהיא יוצרת הצילומים, אלא בהיותה נקודת ההתייחסות היחידה האפשרית, המקשרת בין כל הדמויות. אין היא מציגה אילן יוחסין, אף כי אֵמה, אביה, הדודים, בני/בנות הדודים או בני/בנות זוגם וצאצאיהם, יוצרים בעצם נוכחותם אילן שכזה. התרשים שהיא משרטטת מזכיר בצורתו את מפת היעדים של חברה תעופה, מעין כוכב שקרניו יוצאות ממרכז אחד ואורכן שונה כמידת הקִרבה המשפחתית או הדורית אליה.

בכמאה צילומי דיוקן של בני המשפחה, הפזורים בישראל, בשטחי הגדה והרצועה, בהולנד, בדנמרק ובארצות הברית מציגה ורדי כהנא את אבני הבניין של הדורות הבאים.

זאת אימי! אומרת ורדי כהנא בצילום האחרון ברצף (לא אחרון בסדר הצילום) ואולי המרגש מכולם. זהו המספר שעל אמת-ידה! אלה ילדיי, גיל ורוני! מכאן באתי ולשם הם ימשיכו. בתוך המשפחה הרחבה, הנה משפחתי הקטנה. **הדור הראשון והשלישי אחוזים זה בזו בחיבוק ואני החוליה שביניהם. זה חלקי."**

רבקה כהנא ושני נכדיה, גיל ורוני – האימא והילדים של ורדי

<u>כהנא יוסף מרדכי זצ"ל [מונקץ'] [עלון 47 – ספטמבר 2018]</u>

לכבוד חגי תשרי הקרבים – בחרנו לספר את סיפורו של הרב יוסף מרדכי כהנא זצ"ל, הרב של מונקץ', הרב של הקרפטים שלאחר מלה"ע השנייה.

נעזרנו בבִּתו, חנה מיכלין, אשר סיפורה שופך אור על חייו של אביה, הכרוכים במעשי חסד ובהצלתו על-ידי יהודה-לייב הברמן ז"ל מאוז'גורוד ושל בני הזוג רבקה ודוד רוזנבאום ז"ל.

יוסף מרדכי נולד בל"ג בעומר של שנת 1908.

אביו היה הגאון משה טעטשער כהנא.

בימים שלפני מלה"ע השנייה היה הרב תלמיד של חיים אלעזר שפירא, שכינויו היה "מנחת אלעזר" (על שם חיבורו העיקרי) וכן היה יוסף מרדכי ראש ישיבה במונקץ'.

יוסף מרדכי גויס לצבא ההונגרי ושרת בפלוגות העבודה.

אשתו הראשונה, אסתר מלכה, ואם ששת ילדיו – כולם נספו בשואה.

משה טעטשער כהנא.

יוסף מרדכי בצעירותו

לאחר השחרור חזר יוסף מרדכי למונקץ' ובל"ג בעומר של שנת 1946, בהיותו בן 38, הוא נישא בשנית לחווה (לבית גרוס). לזוג כהנא נולדו 4 ילדים, כשחנה היא הבכורה ולה שני אחים ואחות.

אלא שהימים ימי שלטון סטלין – ובשנת 1950 הבין יוסף מרדכי שהוא מבוקש על ידי השלטונות, שאסרו על קיום החיים הדתיים. הוא ירד למחתרת והגיע לביתו של יהודה-לייב הברמן באוז'גורוד, שהסתיר אותו במשך שלוש שנים, תוך נטילת סיכון גדול ביותר, וללא כל קרבה משפחתית ביניהם.

<u>יהודה לייב הברמן</u> (בתמונה מימין) אפילו בנה בביתו מקווה לשימושו של יוסף מרדכי.

יהודה לייב היה נשוי לפני המלחמה והוא איבד, או כך ידע, את אשתו ואת כל שמונת ילדיהם. רק כעבור 7 שנים התגלה הבן, מנחם הברמן, היחיד ששרד...

אשתו של יהודה לייב נספתה בשואה עם ששת ילדיהם; אחות נוספת נפטרה ממחלת הטיפוס סמוך לתום המלחמה. מנחם הגיע לבירקנאו ומשם התגלגל לכל מיני עבודות: חקלאות, הובלת אפר הנספים וזרייתו בנחל, ערבוב קש עם

צואה, אשר שימשו דשן לשדות, טיפול בסוסים - ועוד כהנה וכהנה. הוא שרד את מצעד המוות והגיע לבוכנוולד, במשקל 34 ק"ג... מחלת השחפת כמעט וחיסלה אותו, ועם השחרור הועבר מנחם ע"י הצלב האדום לבית-חולים בשוויץ, עבר ניתוח ניסיוני ואחרי חצי שנה התאושש. או אז נשלח לג'נבה ללימודים והוכשר כטכנאי של מכונות כתיבה. במאי 1950 הגיע מנחם לחיפה. הוא לא ידע שאביו שרד. מזכיר האום דאז, או תאנט, טיפל באישור הגעתו של מנחם בשנת 1963 לאוז'גורוד, שם פגש לראשונה את אביו אחרי שנים...

יהודה-לייב ואשתו השנייה לא הצליחו במשך 20 שנים להביא ילדים לעולם. רק כשעלו ארצה, ואחרי שאשתו הייתה מעל גיל 40 – הם זכו להוליד שתי בנות... חנה אומרת שנאמר להם שכנראה עשו מעשה חסד בעבר...

מנחם הברמן
בבגדי האסיר

רבקה ודוד
רוזנבאום

הקשר של יוסף מרדכי עם בני משפחתו במונקץ' נשמר במשך שלוש השנים הללו בעזרתם של בני הזוג <u>רבקה ודוד רוזנבאום</u>, (שרק הם ידעו את מקום המחבוא שלו. רבקה, שחבשה פאה (אחת הבודדות, אם לא היחידה) הסתירה מתחת לפאתה פתקים שכתב יוסף מרדכי לאשתו. חנה זוכרת שאחרי שאימה קראה את הפתקים היא הייתה מציתה גפרור ושורפת אותם....

כשסטלין נפטר בשנת 1953 הבינו בני המשפחה שיוסף מרדכי יוכל לצאת ממחבואו ולשוב לביתו. לאשתו נאמר "הרב חי ואת יודעת היכן הוא"... היא תכננה את חזרתו הביתה עם "סיפור כיסוי": בית המשפחה הופרד לשניים על-ידי דלת שיצרה נישה מאחוריה. בלילה הוציאו את גב הארון, שחיבר בין שני חלקי הבית, הניחו בנישה שנוצרה מיטה ושולחן ויוסף מרדכי יצא משם, בזקן עבות ובמראה של אדם קשיש יותר מכפי גילו.

כך לקחה על עצמה אשתו את סיפור ההסתרה, שעל-פיו הוסתר יוסף מרדכי כל השנים בביתו...

יוסף מרדכי חשש לעסוק בפומבי בתפקידו כרב ולכן פתח במרתף הבית עסק למיחזור בקבוקים. כך היה לו תפקיד רשמי, שזיכה אותו במשכורת חודשית. חנה זוכרת שכל מי שפנה לרב היה מגיע עם מספר בקבוקים לביתו... בימי ראשון הוא היה עסוק בענייני גיטין, חליצות וניהול שלום בית של זוגות במשבר. מכל רחבי זאקרפטיה היו מגיעים שוחטים כדי שהוא יבדוק את כשרות הסכינים.

בחגים היה מגיע הרב לחוסט ושימש כבעל תפילה בבית-הכנסת היחיד שפעל בזאקרפטיה אחרי המלחמה. הוא התגורר אצל משפחת משה ורחל שולומון (היכן שגם התגורר חמי ז"ל, אורי פיקסלר, שמשפחת שולומון היו קרובי משפחתו...).

בשנת 1971 היגר יוסף מרדכי לארה"ב והתגורר בשכונת בורו-פארק, ברוקלין, ניו-יורק.

בהגיעו – המתינו לו צוותי עיתונות, אך הוא סרב לדבר, כיוון שבתו, חנה, התגוררה עם בעלה, יואל מיכלין, במוסקבה, ואסור היה לו לעסוק בענייני דת כאיש חינוך.

יוסף מרדכי נפטר ב-ב' בשבט תשנ"א, ינואר 1991 (בזמן מלחמת המפרץ).

Friday, January 25 '991

הרב הגאון ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל, רב פון מונקאַטש נפטר געוואָרען פלוצים

ברוקלין. — די פאַרגאַנגענע וואָך מיטוואָך איז פלוצים נפטר געוואָרען איינער פון די חשוב'סטע רבנים הרב הגאון המפורסם ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל, וועלכער איז געווען רב אין מונקאַטש אין די יאָרען נאָך דער צווייטער וועלט מלחמה.

הרב הגאון ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל איז געווען באַליבט ביי אַלעמען. באַזונדערס האָט ער זוכה געווען צו דער הערצה און חביבות פון די גדולי וצדיקי דורינו, וועלכע האָבען געוואוסט אָפּצושאָצען די גרויסע פעולות לטובת אָנהאַלטען תורה אידישקייט אין קאַרפּאַטאַ רוס נאָך דעם גרויסען חורבן, ווען די עיר ואם בישראל מונקאַטש איז געלעגען חרוב, און הרה"ג ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל האָט מקרב געווען די אודים מוצלים מאש לאביהם שבשמים און אַריינגעבלאָזען אין זיי אַ רוח החיים.

קומענדיג קיין אַמעריקע האָט זיך הרה"ג ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל באַזעצט אין באָראָ פּאַרק, וואו ער האָט גענאָסען גרויס רעספּעקט צווישען אַלע חרדישע און חסידישע אידען.

הרב הגאון ר' יוסף מרדכי כהנא זצ"ל איז געווען אַ גדול בתורה און אַ מצויין במידות. ער איז געווען מלא וגדוש מיט תורה ויראת שמים, און איז געווען אַ פאר פאַרן יהדות החרדית. זיין פטירה איז אַן אבידה שאין לה תמורה.

אַ לענגערע באַשרייבונג וועגען די פעולות פון גרויסען נפטר וועט קומען אין קומענדיגען נומער אי"ה.

המצבה של הרב יוסף מרדכי כהנא, עליה חקוקים שמות ששת ילדיו שניספו, יחד עם שם אימם, וכן שם אביו

וכמה מילים על **חנה** ומשפחתה: חנה נישאה בהיותה בת 17 ליואל מיכלין, יליד מוסקבה, שהיה מתמטיקאי ומרצה באוניברסיטה המקומית. בשנת 1972 עלו ארצה עם שני ילדיהם: יעקב וברכה והתיישבו בקרית הרצוג שבבני - ברק.

חנה למדה כלכלה וראיית חשבון ובארץ עבדה במקצועה ב"תנובה". יואל עבד כמורה למתמטיקה והצטרף כעבור שנים גם כן ל"תנובה". חנה הייתה פעילה ב"תנועת האישה הדתית הלאומית".

הבן יעקב הוא עורך דין וכלכלן. הוא שימש בעבר עורך הדין של חברת "טבע", כיהן כמנכ"ל "יישום" - חברת מסחור הטכנולוגיות של האוניברסיטה העברית. כמו כן, שימש יו"ר ודירקטור בכמה חברות ביומד. כיום הוא מכהן כמנכ"ל חברת המכשור הרפואי בריינסוויי [החברה משווקת קסדה אלקטרומגנטית בשם Deep TMS המייצרת גירוי במוח ומטפלת בהפרעות עצביות ופסיכיאטריות].

יש לו ולאשתו 3 ילדים. בנו הבכור נמצא בקורס קצינים.

הבת, ברכה פרסמן, היא עובדת סוציאלית, המטפלת בבעיות של אלימות במשפחה והיא רכזת מרכז קשר ופקידת סעד. המשפחה נמנית על חסידי חב"ד ויש להם 9 ילדים; שלושה מתוכם הינם שליחי חב"ד בסין, בווייטנאם ובטורונטו; בן נוסף לומד בניו-יורק ואחרי החגים יעבור לישיבת חב"ד במוסקבה כדי לקבל הסמכה כשוחט.

לבני הזוג מיכלין 12 נכדים ו-9 נינים. יואל מיכלין ז"ל נפטר לפני שנה, אחרי 50 שנות נישואין.

מאת
בתיה ברמי

בחוג המשפחה

סיפורה של בת הרב ממונקץ'

„אנחנו ממוסקבה, בכל התנים פחדנו ללכת לבית־הכנסת ולכן עשינו מנין בלתי־לגלי בבית. היינו קבוצת אקדמאים ו־חושבנו פתרון — איך לחקוע בשופר, מאחורי הקיר היו שכנים. כשנשמע צלצול בדלת לא ענינו.

בקשנו שאנשים לא יבואו ביחד, אלא אחד אחד למנין".

זהו סיפורה של חנה מיכלין בת הרב ממונקץ' שעלתה לפני 4 שנים ארצה עם כל משפחתה, כך שלא נשארו לה קרובים במריחים. בעלה יואל היה מרצה באוניברסיטה במוסקבה. „בשמחת תורה־עילים לתורה, היו עושים לאקדמאים מנין קטן עם תורה בחדר־מדרגות. היינו משתדלים שלא לבוא בלבוש חגיני.

ביום הכפורים כשהיינו הולכים לבית־הספר קשרנו אצבע בתחבושת — אמרנו שנפצענו ולכן איננו יכולים לכתוב".

היום עובדת חנה כמנהלת חשבונות ב־חניכה. בעלה — מורה למתמתיקה ב־ביה"ס במקוה־ישראל. כשבעלה שהוא יליד מוסקבה למד בתיכון ובאוניברסיטה אף פעם לא הילל את השבת.

לחנה היו בעיות אחרות, כי אביה היה תקופה מסוימת במקום פודי ולכן פחדן למשוך תשומת־לב.

אביה של חנה היה רב במונקץ', תיקם רבי כהנא הוא רב בארה"ב.

חנה מיכלין

למוסקבה עברה כשהתחתנה. ביום ששי היה בעלה מחכה לה במונית ליד מקום עבודתה כדי שתספיק להגיע הביתה בזמן הדלקת נרות־שבת כשלמדה בקורס אחרון בטכניקום. ניתנה שם אפשרות בחירה ב־יום חופש נוסף. בשבת למדו ממילא חצי יום וכולם התפלאו, נוכח העובדה — שהיא בוחרת ביום הופשי — דוקא בשבת.

בעלה, יואל, עבד כמרצה באוניברסיטה, בימים ששי ושבת ביקש שלא ללמד, כששאלו אותו מדוע — השיב, שהוא עובד גם במקום אחר. אך כהגיש בקשה לעלות לישראל, אמרו לו — עכשיו, אנחנו יודעים מהו מקום עבודתך השני — שמירת השבת. כשהתחתנו קיבלו עוד ברוסיה את ברכת הרבי מלובאביץ, ורק עם ברכתו קשרן את השידוך.

עכשיו הם גרים בקרית־הרצוג מזה 4 שנים. לבתם קראו ברוסית ורת — תקוה ההכונה היתה תקוה לעלות לישראל. בעברית נקראה בשם — ברכה. אז חשבו שהשם הסמלי איננו אקטואלי. כשפרצה מלחמת יום־הכפורים ראו שהעליה אקטו־אלית וחברים החלו לעלות לישראל ו־בעקבותיהם גם חנה ויואל.

השנה — בפעם הראשונה, מחכה חנה להוריה שיבואו מארה"ב לחגוג יחד אתם בארץ את יום־הכפורים.

ברוסיה לא היתה סוכה בבית. בעלת עשה ברכה וקידוש בסוכה של בית־הכנסת. באופן בלתי־לגלי כשהיה נכנס מצדו ה־שני של בית־הכנסת, וכשחור הביתה שאלוהו בדאגה — מישהו ראה אותך? השנה כאמור — הכל לגלי.

סיפורה של חנה מיכלין – עיתון "הצופה" 1976

לאה לביא [טורן] [עלון 75 – ספטמבר 2020]

הוריה של לאה (צבי וציפורה יעקובוביץ) התחתנו בשנת 1930 בטורן (Torun), מחוז מיז'גוריה. אביה היה חזן בבית הכנסת ומורה לעברית בבית הספר היהודי של הקהילה. הוא היה ציוני נלהב. בגלל דעותיו הוחרם על ידי חלק מהקהילה הדתית, שהאמינה בעליה לארץ רק אחרי בוא המשיח.

לאה ואחיה התאום, וילי, נולדו בשנת 1931 בעיירה אוקורְמֶזוֹ (Ökörmező; ברוסית: Межгорье, מז'גוריה; בצ'כית: Volové, וולובה), כיוון ששם היה בית חולים שבו נולדו התאומים. המשפחה התגוררה, כאמור, בטורן, ובהיות התאומים כבני שנתיים עברה המשפחה להתגורר בפראג; האם פתחה בעיר חנות לדברי מתיקה כשרים. החנות נחלה הצלחה גדולה בקרב יהודי המקום.

האופוריה נקטעה בבת אחת בשנת 1939, כאשר גרמניה הנאצית השלימה את האנשלוס - סיפוח אוסטריה והמשיכה לכיוון צ'כוסלובקיה. "הצבא הנאצי נכנס לפראג בלי קרב, אפילו ללא יריה אחת. לאה זוכרת את עצמה כילדה בת 8, מביטה מהחלון בחיילים הנאצים צועדים ברחוב במגפיהם השחורים והנוצצים. היא אמרה לאימא: "תראי איזה יופי" אבל האם מלמלה, "בסדר, לא, לא".

"רק אחרי כמה חודשים הבנתי שמשהו לא בסדר".

זמן קצר אחרי כניסת הנאצים לצ'כוסלובקיה הוטלו מגבלות ואיסורים על יהודים, למשל נאסר על הנוצרים להעסיק יהודים ולהפך, מה שגרם למעשה כמעט לכל היהודים להפוך למובטלים בן לילה. כמו כן הוטל על היהודים עוצר מחמיר ונאסר עליהם לצאת מהבתים אחרי השעה 6 בערב. אבל זה היה כאין וכאפס לקראת מה שציפה להם בעתיד.

יום אחד הגיעו גרמנים אל החנות ולקחו את אביה. לאחר יומיים הגיעה האם לבית הספר, בו היה האב עצור. לפתע ראתה שלט בגרמנית: "הכניסה ליהודים אסורה ". מהמשרד נשמעו צעקות והיא חששה, אך בכל זאת דפקה בדלת ונכנסה. לפניה ראתה שלושה קצינים גרמנים שבהו בה בפליאה ושאלו: "לא ראית את השלט שאין כניסה ליהודים?". האם ענתה: "כן, אך לא רשום שאין כניסה ליהודיות"... היא הצליחה להרשים את הקצינים ששמרו על העצירים בזכות יופייה. האם אמרה שהיא ובעלה הונגרים ואינם שייכים לצ'כיה. היא הציגה את הדרכונים ההונגריים שלהם. הקצינים הביאו את האבא למשרד, כשגופו מלא סימנים, אבל הם שיחררו אותו.

לאחר כשבועיים אמר לאם קצין שהכירה, שכדאי לנו לעזוב - כי מתחילים להכניס את היהודים לגטאות. האם הודיעה לאב הבית שהם יוצאים לנופש... זה היה בחורף 1939, לפני חג המולד, והמשפחה נסעה לבודפשט ברכבת. כשהגיעו לגבול נשמעו מבחוץ צעקות "יהודים החוצה". האם מצאה קצין הונגרי באחד הקרונות ופנתה אליו בבקשת עזרה. החיילים הגרמנים החלו לעלות על הרכבת בחיפוש אחר יהודים. הקצין ההונגרי פנה לאחד החיילים וביקש ממנו את מסמכיו. החייל החל לגמגם שכן לא היו לו מסמכים. האם הצילה את כל היהודים בקרון...

המשפחה הגיעה לבודפשט ומשם המשיכה לכפר טורן שבו חייתה לאה כשהייתה תינוקת והתאחדה עם סבתא. זה היה כפר של יהודים בלבד, שבו חיו כ-600 איש. הגרמנים עדיין לא פלשו להונגריה

והחיים היו סבירים, יחסית. האב אף מצא עבודה ולימד עברית בבית הספר המקומי. אבל השקט לא נמשך זמן רב. בסוף אותה השנה, הוא נלקח למחנה עבודה בפולין ע"י השלטונות ההונגרים, ששיתפו פעולה עם הנאצים. שם היה במשך כל זמן המלחמה. בתום המלחמה שרדו מתוך חמשת אלפים יהודים רק שלוש מאות, ביניהם אביה.

המשפחה עברה תלאות רבות ושרדה, בסופו של דבר בבודפשט. האח, וילי, שעסק בהברחת יהודים לארץ, נאלץ לברוח ובשנת 1949 עלה ארצה. לאה והוריה עלו ב-1951. תחילה גרו בשער העלייה, שהיה מקום ריכוזם של העולים שהגיעו בגלי העלייה ארצה לנמל חיפה. בהמשך, בזכות העברית שלה, ומפני ששלטה בשפות נוספות, עבדה לאה כמזכירה בארגון שקלט יהודים בארץ ועזרה בחלוקת דירות ורהיטים לעולים מאירן ומתימן. בהמשך למדה לאה לתואר במקרא ובהיסטוריה ישראלית באוניברסיטת ירושלים. אחרי הלימודים עבדה כספרנית באוניברסיטה.

בשנת 1957 נישאה לאה לירמי לביא, שהיה איש צבא קבע. שש שנים היא עבדה בהוראה. היא הפכה את המחסן שלהם לספריה וזו כה הצליחה, כך שלאה עזבה את ההוראה.

שתי הבנות הגדולות נולדו בירושלים והמשפחה הייתה בתהליך מעבר לכרמיאל. חודש לאחר לידת הבת השלישית בירושלים התאחדה המשפחה בכרמיאל.

בשנת 1973, אחרי מלחמת יום כיפור, הקים ירמי, ביחד עם חבר, מפעל לציפוי מתכות. מבית מלאכה קטן התרחב העסק והוקם "כרמוכרום" [CARMOCHROME] שהוא כיום מפעל מצליח באזור התעשייה בכרמיאל.

בית המלאכה הקטן מנה בראשיתו 4-5 עובדים, צמח לעשרה – ולאחר מספר שנים נרכשו עוד קווי ציפוי והמפעל העסיק כבר 60 עובדים.

בשנת 2000 רכשה המשפחה את המפעל האלקטרומכני של "טלרד" וכך עבר לרשותם גם תהליך הייצור, בנוסף לתהליך הציפוי.

כיום "כרמוכרום" מוגדרת כחברה לייצור זיווד אלקטרוני, הרכבות מכניות וגימור מתכות. יש לה ותק של יותר מ-40 שנה והיא אחת החברות המובילות בתחום.

רשימת הלקוחות כוללת חברות היי-טק, תעשיות ביטחוניות וצבאיות, תעשיית הרכֶבוֹת, תעשיות תרמוסולריות, תעשיות רפואיות ועוד.

יש ל"כרמוכרום" הסמכה לתקנים בינלאומיים והיא מייצאת לחו"ל.

מועסקים בחברה כ-200 עובדים, כולל בני משפחתם של לאה וירמי לביא.

להלן קישורים מרתקים לסיפורו של מפעל "כרמוכרום"

http://carmochrome.co.il/

https://www.youtube.com/watch?v=g6SoWQmgUPo

https://www.youtube.com/watch?v=1GEGY5Neo5o

ועוד מסיפור חייה של לאה, הכרוך בסיפורה של תמר פולק, אף היא מוותיקות כרמיאל.

תמר פולק ולאה לביא גרות לא הרחק זו מזו. שתיהן נולדו במרחק של קילומטרים אחדים בלבד זו מזו. גם תמר נולדה באוקורמֶזוֹ - בשנת 1936; לאה נולדה, כאמור, חמש שנים קודם לכן באותה העיירה וחייתה בכפר קטן לא הרחק משם, בשם טורן. רק בשנת 2000, הובילה פגישה אקראית בכרמיאל ליצירת קשר חברות חם ואמיץ, כאשר החוט המקשר ביניהן, מלבד השפה ההונגרית

השגורה בפיהן, הוא סיפור הישרדותן בשואה. לאה ומשפחתה שרדו את התופת, בעוד שתמר איבדה את הוריה בגיל צעיר, אך הצליחה לשרוד ביחד עם אחיותיה הגדולות ממנה. תמר החליטה להוציא לאור את סיפורה המופלא של לאה ולהפוך אותו לספר מרתק.

לאה סיפרה על היכרותה עם תמר: את תמר פגשה לגמרי במקרה בבריכת ה"טופ קלאב" בכרמיאל, לפני כ-20 שנה. "הגעתי לשם עם חברה כדי לשחות" היא משחזרת, "הגענו לתא ההלבשה והבחנתי במישהי שמורחת קרמים על עצמה במשך שעה ארוכה. הערתי לחברתי, בהונגרית, על האישה שלא מפסיקה להתמרח וציינתי שהיא בוודאי קוסמטיקאית שמנסה על עצמה את כל התכשירים. ואז האישה, תמר, פנתה אלי ואמרה בהונגרית, 'דווקא לא קוסמטיקאית'. רציתי שהאדמה תבלע אותי באותו רגע. לא ידעתי שהיא מבינה הונגרית". כאשר לאה שאלה מהיכן תמר, היא השיבה לה בפשטות, 'מרחוב צה"ל'. לאה צחקה - 'התכוונתי מאיפה במקור, הרי לא למדת הונגרית ברחוב צה"ל'. תמר הביטה בה ואמרה, 'עזבי, את לא מכירה את האזור שבו נולדתי בהונגריה, זה בעיירה נידחת בשם אקרמזו'. לביא פערה עיניה בתדהמה: 'גם אני נולדתי שם!'"
השתיים נפגשו עוד מספר פעמים בקאנטרי, במקרה, ולאט לאט הפכו לחברות טובות, המבקרות זו אצל זו באופן קבוע. עם הזמן נחשפו סיפוריהן מתקופת השואה, כשהיו ילדות. "הגענו למסקנה שיש לנו עבר משותף מאוד עצוב" אומרת תמר והיא מתכוונת לסיפורי ההישרדות האישיים שלהן, שמלמדים עד כמה תעוזה וגורל יכולים לתעתע ולקבוע את עתידנו. במסע ההישרדות הזה, תמר איבדה בגיל 5 את אביה שנורה למוות. שנה אחרי זה איבדה את אימה שהייתה חולה מאוד וגססה במשך זמן רב.
תמר פולק שרדה את השואה בזכות תעוזתן של אחיותיה הגדולות ששלחו אותה לחסות במשפחות נוצריות והודות לטוב ליבם של אנשים פשוטים, אשר סיכנו את חייהם בכך שעזרו לה.
למרות סיפורה הטראגי, החליטה תמר לכתוב ספר חדש דווקא על חברתה לאה – ולא על עצמה. "לאה היא אישה טובת לב, מציפה אותי במתנות, אין לי את המשאבים שלה מבחינת חומר, אז חשבתי מה באפשרותי לעשות למענה כחברה טובה. החלטתי לפרסם חוברת המתארת את סיפור הישרדותה בשואה, היא גילתה התלהבות רבה והחליטה להפוך זאת לספר של ממש", מסבירה תמר. זהו סיפורה של לאה ולא פחות מכך, סיפורה של אימה, ציפורה, שהייתה בעלת תעוזה יוצאת דופן והצילה את חיי משפחתה מספר פעמים. את הספר **"לאה, משום כך את אחותי"** ניתן למצוא בחנויות הספרים הידועות.
סיפורה של לאה ותעוזתה של אימה שהצילה את חיי משפחתה ויהודים נוספים, חקוק במכון "יד ושם", וכעת גם בספר הנפלא שכתבה תמר פולק, ספר שיישאר עדות חיה גם עוד שנים רבות לתהפוכות הגורל ולסיפור הישרדות וגבורה מדהים של משפחה יהודית אחת בתקופת השואה.
ברוכה תהיי לאה, על עשייתך רבת השנים ועל תרומתך לתעשייה ולחברה בארץ!

- התיעוד מסתמך על שיחה עם לאה, על ראיון במקומון זהר.נט כרמיאל מאת גיל דובריש (11.04.2018) ועל עדות שהעניקה לאה לעמותת "לדורות", המתעדת את סיפוריהם של ניצולי השואה על ידי מתנדבים.

לאה לביא ואחיה התאום זאב (וילי),
זמן קצר לפני המלחמה

הסמל המסחרי של חברת "כרמוכרום" בכרמיאל

לאה לביא (מימין) ותמר פולק -
עם הספר שכתבה תמר על משפחתה שלה ושל לאה:
"לאה, משום כך את אחותי"

ד"ר לביא מיכאל (המידע משנת 2011) [עלון 63 – דצמבר 2019]

"ד"ר מיכאל לביא היה יליד שנת 1913, צ'כוסלובקיה. אלמן, אב לבת, סב ל- 3 נכדים ול- 5 נינים.

ד"ר לביא היה ממקימי המרכז הרפואי ברזילי ומנהלו הראשון.

ד"ר לביא החל עבודתו כרופא צבאי בצבא הצ'כי בימי מלחמת העולם השנייה. תיפקד כרופא ראשי בשני מחנות שבויים והוצא מהאוניברסיטה עקב היותו יהודי הונגרי.

עלה ארצה והתגייס לצבא, שם שירת כרופא בבסיס חיל האוויר.

כשחזר מבוסטון מלימודי בריאות הציבור ורצה להעניק ולהחזיר לצבא את כל מה שלמד בזכותם, הבין כי אין לו למי למסור את כל הידע שרכש ואין לו אפשרות אף ליישמו.

ד"ר לביא נענה לבקשתו של ד"ר יהושע כהן ממשרד הבריאות והגיע לאשקלון לאחד את לשכת הבריאות עם בית החולים, שהחלו בהקמתו.

ד"ר לביא החל את עבודתו בבית החולים בשנת 1961 וסיים את עבודתו בשנת 1980.

הוא היה מעצבה של תפיסת העולם המשולבת, שבאה לידי ביטוי במרכז הרפואי ברזילי כיום: ארגון יחידת בריאות אשקלון כיחידה משולבת של שירותי בריאות הקהילה והאשפוז; מנהיגם של שיטות עבודה חדשניות כמו: בית חולים פתוח למבקרים, שיטת הביות (Rooming In), מתוך הבנה לחשיבות שהיית ההורים עם ילדם המאושפז; מניח יסודות לבניין הלוגיסטי של בית החולים - בהנחילו את תפיסת עולמו, לפיה כלל הציוד הנדרש למחלקות (כביסה, ציוד משקי, רפואי וכדומה) ינוהל תחת גורם מרכזי אחד. **מדבריו: "תפיסת עולמי לגבי בריאות הציבור היא, שמחלה ובריאות הן שתי פנים לאותה המטבע. על כן, יש לכוון לחינוך לבריאות ולפעולות מניעה תואמות לאוכלוסיות השונות עוד במסגרת הקהילה ומוסדותיה.** את הכול נתתי למרכז הרפואי ברזילי, את כל מה שלמדתי, את כול מה שידעתי, את כול הניסיון שצברתי, את כול מה שהרגשתי וחשבתי שנכון לעשות. נתתי את הנשמה. בפרישתי, הרגשתי קצת כמו משה על הר נבו: "את הארץ תראה מנגד ואליה לא תבוא".

בשנת 2010 קיבל דר' מיכאל לביא את אות "יקיר אשקלון" ובשנת 2013 חגג לו בית החולים את יום ההולדת ה-100!

עיריית אשקלון בשיתוף "עמותת שוחרי בית החולים ברזילי", ערכו ערב מיוחד במינו, בו הצדיעו לעובדי המרכז הרפואי ולזוכים בתואר "יקיר היובל של המרכז". הערב התקיים ב- 28.04.2011.

דר' מיכאל לביא נפטר ולווייתו התקיימה ב-25 באוקטובר 2015 (בן 102)!

2013: חגיגת ה-100 לדר' מיכאל לביא, עם מנהל בית-החולים, דר' חזי לוי

2011: ד"ר לביא מיכאל מקבל את תעודת "יקיר היובל" של במרכז הרפואי "ברזילי"

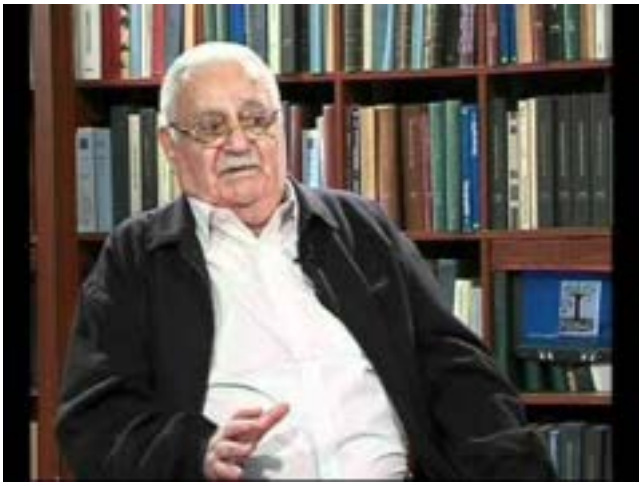

<u>לבנת יצחק [סיילש]</u> [עלון 22 – ספטמבר 2916]
<u>[נפטר במרץ 2017]</u>
מתוך אתר "יד ושם" [ראיון, בהונגרית, שערכו איתו ז'וז'י שירי וקתלין לוקשי.

יצחק (איציק) לבנת נולד בשנת 1930 בשם שנדור וייס, הרביעי מבין חמישה ילדים, בעיר סבלוש (Veľká Sevljuš) שבצ'כוסלובקיה (כיום וינוגרדוב שבאוקראינה). בני המשפחה דיברו הונגרית. אימו של יצחק, טרז לבית לייזרוביץ', דיברה גם גרמנית ויידיש, אך יצחק ואחיו כבר לא דיברו יידיש ולמדו בבית ספר עברי, שכן הוריו של יצחק היו ציונים. לימים, באושוויץ, סייעה ליצחק הגרמנית שידע מהבית.

אביו של יצחק, וילמוש, היה מנהל חוה של אציל הונגרי בשולי העיר. "בניגוד לרוב יהדות הונגריה או צ'כיה, חיינו ממש בטבע", מספר יצחק. בשנת 1939 שבה העיר לשליטת הונגריה ושמה השתנה לנוידסולוש (Nagyszőllős). בעיצומה של מלחמת העולם השנייה גויס אחיו הגדול של יצחק לפלוגות העבודה של הצבא ההונגרי. אמו של יצחק נפטרה בינואר 1944.

במרס 1944 כבשו הגרמנים את הונגריה ובנוידסיילש הוקם גטו. בעל האחוזה שבה עבד האב ניסה לגונן על יצחק ומשפחתו, אך באפריל גורשה המשפחה לגטו ובסוף מאי 1944 גורשו יצחק, אביו, שני אחיותיו הגדולות ואחותו הקטנה איצוקה - לאושוויץ.

בסלקציה הופרד יצחק מאביו ומשלוש אחיותיו. האחיות נשלחו לתאי הגזים ונרצחו. יצחק הועבר לבלוק הילדים והיה משרתו האישי של הקאפו בבלוק. בסוף ספטמבר 1944 בוצעה עוד סלקציה ויצחק נכלל בקבוצה של כ-700 ילדים שנועדו להשמדה ונכלאו בצריף. בלילה נכנס אל הצריף אחד מעוזרי הקאפו שאותו שירת יצחק, הוציא את יצחק והעביר אותו לבלוק אחר. שם פגש יצחק את חיים רפאל, אסיר יהודי מסלוניקי שביוון, שהיה מבוגר ממנו בשש שנים. חיים ידע רק לדינו ויוונית, אך הרגיע את יצחק במשך שעה ארוכה, סיפר לו סיפורים בגרמנית רצוצה ולימד אותו לשיר.

בבירקנאו שרד יצחק שלוש אקציות, בחלקן הצליח לברוח מקבוצה לקבוצה, מצריף לצריף. בסתיו 1944 קועקע על ידו מספר. "הקעקוע היה מעין סימן שהנה, הם עוד צריכים אותך למשהו", סיפר יצחק. "נורא רצינו לקבל את המספרים האלה, כי אם אין לך מספר אז העתיד שלך עוד לא הוכרע, אם אתה הולך לעבודה או לא הולך לעבודה. המספר שלי הוא B-14694. זה נתן לנו הרגשה טובה, שהנה עכשיו אנחנו כבר נחשבים, אנחנו כבר לא אנונימיים, כבר יש לנו מספר. קודם היינו אפילו ללא שם וללא שום דבר, סתם היינו איזה גוש של ילדים. המספר הזה היה כבר שלי. היינו כל כך מאושרים עם זה, זה לא יאומן. היינו מאושרים שנתנו לנו מספר סוף סוף."

ב-18 בינואר 1945 הוצא יצחק בצעדת המוות מבירקנאו ולאחר כשבועיים הגיע למחנה הריכוז מאוטהאוזן שבאוסטריה, שם פגש את אביו. בסוף מרס 1945 הוצעדו השנים בצעדת מוות, במהלכה

ניזונו מעשב ומשבלולים. הם הגיעו למחנה גונסקירכן שבאוסטריה כשהם מוכי כינים וחולים בטיפוס. הם שוחררו על ידי הצבא האמריקאי והועברו לבית חולים בכפר הורשינג (Hörsching) ליד לינץ. כשבועיים לאחר השחרור נפטר האב.

יצחק חזר לעירו, אך על ביתו השתלטו זרים. הוא עזב את העיר במטרה להגיע אל אחיו בונדי שבארץ ישראל. הוא הגיע לבודפשט ומשם ברח עם קבוצה שעברה מאזור הכיבוש הרוסי לאזור הבריטי והגיע לבית הילדים בעיירה האיטלקית סלבינו, בה לימדו אותו שליחים מארץ ישראל. במרס 1947 עלה יצחק על האנייה "שבתאי לוז'ינסקי". האנייה הגיעה לחוף ניצנים ביום הולדתו ה-17 של יצחק והמעפילים ירדו לחוף, אך נתפסו בידי הבריטים. תושבי יישובי הסביבה, שהיו אזרחים בריטיים ארץ- ישראלים, הגיעו לחוף והתערבו בין המעפילים כדי למנוע מהבריטים לגרש את המעפילים. בתגובה גירשו הבריטים את כל הנוכחים על החוף למחנות המעצר בקפריסין ובהדרגה, לאחר חקירה, שחררו את בעלי האזרחות הארץ ישראלית. בזכות העברית הטובה שבפיו שכנע יצחק את הבריטים שהוא ותיק בארץ ומשתייך לבעלי האזרחות הארץ ישראלית, ולאחר שבוע הועבר ארצה. הוא התגייס ל"הגנה", השתתף במלחמת העצמאות כקשר ולאחר מכן היה קצין קשר בצה"ל.

יצחק לבנת היה חבר בהנהלת המוזיאון למורשת היהדות הדוברת הונגרית. חלקים מסיפורו מתוארים בספר 'מנודים – סיפור אהבה' והוא איש עדות המספר את סיפורו בפני קהלים מגוונים. יצחק היה שותף בתאגיד "תעבורה" וכיום הינו אחד התורמים המכובדים לעמותה.

ליצחק ולאילנה, הגרים בקריית אונו, ארבעה ילדים - כולם קצינים במילואים בצה"ל - שנים עשר נכדים וכן נינים.

כתובת אתר you tube בה ניתן להאזין לעדותו:

https://www.google.co.il/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjfgbS-wYnPAhUH1hoKHW9eCPMQjhwIBQ&url=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DxkG-a77CGx4&psig=AFQjCNE6NYpLRDgIi0DEWP_c4_TrgKiw8A&ust=1473758797323675

בשנת 2013 נפתח באוניברסיטת חיפה מסלול לדוקטורנטים, במימון משפחתו של יצחק, המעניקה מלגות לסטודנטים מכל העולם. היעד: להוביל את תחום ללימודי השואה בארץ ובעולם כולו. תוכנית הלימודים הינה חוצת דיסציפלינות: מלימודי היסטוריה יהודית, סוציולוגיה ואף פסיכולוגיה. התכנית מארחת מרצים מאוניברסיטת חיפה ומאוניברסיטאות בישראל ומהעולם, לצד התמחויות ושיתופי פעולה עם שני גופים ממשלתיים: מוזיאון "יד ושם" ומוזיאון "לוחמי הגטאות".

בשנת 2014 הדליק יצחק משואה בסיום טקס יום השואה והגבורה בקיבוץ לוחמי הגטאות.

ברכת יישר כוח לפועלו של יצחק ונאחל לו בריאות והמשך פעילות פורייה!

<u>דר' לזרוביץ ציפורה (ציליה) [וליקי רקוביץ]</u> [עלון 72 – יולי 2020]

דר' ציפורה (ציפי) לזרוביץ סיימה במאי 2020 את עבודתה **כמנהלת המעבדה למיקרוביולוגיה ב"מרכז הרפואי אסף הרופא"** - לאחר 41 שנים (!) <u>באתר בית החולים מובא המידע האקדמי הבא:</u>

"התמחותה במיקרוביולוגיה קלינית: בקטריולוגיה, מיקולוגיה [חקר הפטריות], פרזיטולוגיה [חקר הטפילים], ביולוגיה מולקולרית ובדיקות סביבה. בנוסף, היא מנהלת את המרכז הארצי לליגיונלה [Legionella] בבדיקות קליניות.

<u>השכלה</u>: בעלת תואר Ph.D , בוגרת הפקולטה למדעי החיים באוניברסיטת "בר אילן",

בעלת תואר שני - M.H.A - מוסמכת אוניברסיטת ת"א במנהל מערכות בריאות - הפקולטה לניהול, ביה"ס למוסמכים במנהל עסקים.

חברות בארגונים מקצועיים, חברה ב"ועד האיגוד האקדמי של עובדי המעבדה הרפואית" (אילמ"ר),

חברה ב"ארגון הישראלי למיקרוביולוגיה",

חברת ב"וועדה לשימוש מושכל באנטיביוטיקה" במרכז הרפואי,

חברה ב"וועדה למניעת זיהומים" במרכז הרפואי,

חברת ב"ארגון אירופאי למיקרוביולוגיה קלינית ומחלות זיהומיות (ESCMID),

מנהלת "המרכז הארצי לבדיקות קליניות ללגיונלה".

<u>אז כיצד התחיל סיפורה של ציפי?</u>

הוא התחיל בעירה וֶליקי רקוֹבץ [Velykyi Rakovets, Великий Раковиць], מחוז אירשאבה. ההורים היו לאה ומרדכי-אירו אנגלמן; אחיה של ציפי הוא יעקב אנגלמן.

לקראת גיל 16 עברה המשפחה לעיר וינוגרדובו ושם בגרה ציפי. את לימודיה האקדמאיים עשתה באוז'גורוד, שם סיימה לימודי ביולוגיה וכימיה - תואר ראשון ושני. תוך כדי הלימודים הכירה ציפי את יצחק (איצו) לזרוביץ, יליד טרסבה, והשניים נישאו; שם גם נולד בנם אריה.

המשפחה עלתה ארצה בינואר 1979 והגיעה לאולפן בכפר חב"ד. מעבר לכביש עומד המרכז הרפואי "אסף הרופא". לקראת פסח, ובלי לימודי אולפן מסודרים, נקראה ציפי לעבודת קיץ במעבדה בבית-החולים. היא התקדמה מהר לתפקידים ניהוליים במעבדה. ציפי המשיכה בלימודים והשלימה את הדוקטורט במיקרוביולוגיה באוניברסיטת בר-אילן וכן תואר שני במינהל מערכות בריאות - באוניברסיטת תל-אביב. 20 שנה עמדה ציפי בראש המעבדה למיקרוביולוגיה בבית החולים "אסף הרופא", תוך פרסום 80 מאמרים בעיתונות המקצועית! במשך שנים ציפי הדריכה סטודנטים לתארים מתקדמים, רופאים סטז'רים, אחיות למניעת זיהומים וגם תלמידי בית הספר - דור העתיד.

בחודשים האחרונים עמדה דר' לזרוביץ בראש מעבדת הקורונה - בניהולה עסקה המעבדה במאות בדיקות של נגיף קורונה, שדרשו מיומנות מקצועית בביולוגיה מולקולרית.

כחצי שנה לאחר העלייה ארצה עברה המשפחה לגור בראשון לציון, עד היום. יצחק עבד 36 שנים כמהנדס בצה"ל. לציפי וליצחק בן נשוי ו-3 נכדים, המתגוררים בפתח-תקווה.

לכשיתאפשר לחדש את מפגשי החברים שלנו - הבטיחה דר' לזרוביץ להתנדב ולתת הרצאות על נושאי התמחותה, בעלי ההשלכות הרפואיות על כולנו.

ברוכה תהיי על עשייתך והישגיך רבי השנים!

תמונות משגרת עבודתה של דר' ציפורה לזרוביץ
במעבדה למיקרוביולוגיה בבית-החולים
"אסף הרופא" בצריפין

ליבוביץ ליאורה - 1974-2021 [וילוק] [עלון 86 – אוגוסט 2021]
על ליאורה, בת הדור השני, תכננתי לערוך כתבה לאור הישגיה הנאים. אך לחיים יש, לעתים, חוקים אחרים... עוד טרם הושלמה התוכנית, שמעתי, בצער, על פטירתה בטרם עת.
ליאורה היא בתו של חברנו, גבריאל-יוסף ריטנברגר, יליד 1944, מווילוק, המתגורר בפתח תקווה.
אחותה היא סופי ובתה – ליאה.
מתוך המקומון "מלבס", היוצא בפתח תקווה / מזל טלבי לוי.
פורסם בתאריך: 26.5.2021

"אבל והלם בפתח תקוה: תושבת העיר והפעילה החברתית, ליאורה ליבוביץ', נפטרה היום ממחלה קשה. בחודש הבא אמורה הייתה ליאורה ז"ל לציין יום הולדת 47. היא השאירה אחריה בת, ליאה, בת 19 בלבד. מותה היכה בתדהמה את חבריה ומכריה הרבים בעיר, שחלקם כלל לא ידעו על מחלתה, ואשר סיפרו על אשת עשייה, פעילה בתחום החברתי, שדאגה להפיץ המון טוב סביבה.
ליבוביץ ז"ל החלה את דרכה המקצועית ככתבת ברשת "ידיעות תקשורת" ולאחר מכן שימשה דוברת מחוז המרכז של משרד החינוך ודוברת "מוזיאון פתח תקוה לאמנות". בעשור האחרון ניהלה ליבוביץ משרד יחסי ציבור וקשרי ממשלה, שנמצא בבעלותה, וכן שמשה מרצה באוניברסיטת אריאל ואוניברסיטת חיפה במחלקות לתקשורת. באפריל 2019 מונתה לתפקיד דוברת חטיבת החדשות של "כאן", תאגיד השידור הישראלי.
בשנים האחרונות הקדישה חלק גדול מזמנה לעשייה חברתית ומוניציפלית בעיר פתח תקווה. עד לפני שנתיים עמדה בראש עמותת "מדיה תקשורת" והובילה מאבק ציבורי לקידום השידור הציבורי בעיר. בעשור החולף עסקה בקידום קורס מנהיגות נשים במסגרת "נעמת", הקימה את פורום "נשות עסקים בפתח תקווה"... ובנוסף שמשה ליבוביץ חברת הנהלת "נעמת".
לליבוביץ תארים בתקשורת ומדעי המדינה, ומינהל עסקים.
"ב-25 השנים האחרונות ליאורה תמיד הייתה שם", אומר בכאב חבר המועצה אורי אהד. "ליאורה התחילה במועצת הנוער והייתה פעילה מאוד דומיננטית. היא תמיד הייתה רגישה ולקחה דברים ללב. שום דבר לא עבר לידה והיא תמיד הייתה מאוד אמיתית. תמיד ידעת, גם כשהיא כעסה עליך וגם כשהיא חיבקה, שזה אמיתי. מותה הוא הלם גדול. היא בדיוק סיימה לימודי משפטים והתחילה התמחות ולכל דבר שהיא הגיעה אליו זה היה בעבודה קשה ומכל הלב. זו אבידה גדולה מאוד".
הפעיל החברתי ירון קדושים הוסיף: "הייתי בקשר עם ליאורה ז"ל בכל תקופת מחלתה הקשה. היא התמודדה בגבורה רבה עם סבל גדול מאוד אבל עודדה את עצמה, יותר משאני עודדתי אותה. היא נלחמה בגבורה והיו רגעים שהיה נראה שזהו, היא מנצחת ואלוקים שולח לה רפואה. אבל, לצערנו לא. אלוקים רצה אחרת. ביום שישי האחרון, ליאורה הספיקה לשלוח תרומה מכובדת למטה המאבק שלנו נגד סגירת הצמתים בכביש 40 וזו הייתה השיחה האחרונה שלנו. היה חשוב לה מאוד לתרום לאיכות הסביבה והעיר לפני הסוף. היא הייתה אישה טובה. כואב לי עליה מאוד".
ראש העירייה רמי גרינברג כתב: "בצער רב התבשרתי היום על פטירתה של ליאורה ליבוביץ' לאחר מאבק במחלה קשה. ליאורה תושבת העיר, פעלה למען הציבור והקהילה רבות ובתחומים שונים ומגוונים. אני משתתף בצער המשפחה בשעתם הקשה ושולח תנחומים על האובדן הגדול".
"את ליאורה אני מכירה ממפלגת העבודה ורצנו יחד גם פוליטית, גם בהסתדרות וגם בראשות המקומית", מספרת הפעילה החברתית זיו כהן. "בתקופה האחרונה נותק בינינו הקשר וביום ההולדת האחרון שלי, היא התקשרה אלי לאחל לי מזל טוב ואמרה לי 'שגם אם עבר חתול שחור בינינו, אנחנו תמיד נשאר חברות טובות'. אני יודעת כבר המון זמן שהיא חולה והלב שלי נקרע. שאלוהים ישמור על הילדה שלה".
יהי זיכרה ברוך!

ליברמן חמדה [וליקי ברזני] [עלון 62 – נובמבר 2019]

חמדה ליברמן נולדה ב- Velký Berezný [כך נקרא המקום בצ'כית; Nagyberezna - בהונגרית; Velikiy Bereznyy - ברוסית; Berezna Groys - ביידיש].
העיירה ממוקמת כ-38 צפונית לאוז'גורוד, במחוז הנקרא כיום בשם זה. לא הייתה זו עיר גדולה, אך גם לא כפר, ולכן נקראה בהונגרית "עיר בינונית" [Mezö város].
חמדה נולדה להוריה, שרה ויהודה דויטש, ושמה היה זיסו (Zisu), הצעירה מבין 12 ילדים (8 בנות ו-4 בנים). רק בארץ הוחלף שמה לחמדה [זיסו = מתוק ומכאן הבחירה בחמדה].
חמדה נולדה בינואר 1925 ובחודש ינואר הקרוב ימלאו לה ב"ה 95 שנה. משנת 1980 ועד היום, **במשך כמעט 40 שנה חמדה מתנדבת בבית-החולים "תל השומר"** – אך דבר דבר במועדו!
משפחת דויטש הייתה משפחה דתית – מסורתית, כמו רוב תושבי העיירה. להורים הייתה חנות מכולת גדולה, בעלת שתי דלתות רחבות, שמכרה בסיטונאות ובקמעונאות. פעם בשבוע היו הכפריים מכל האזור מגיעים עם עגלותיהם לקניות. בחצר הענקית היו הרבה מחסני סחורות. מצבה הכלכלי של המשפחה היה מצוין, ושתי נשים סייעו בעבודות הבית. שפת הדיבור בבית הייתה יידיש וחמדה למדה בבית-ספר צ'כי [בשנים אלו האזור כולו היה תחת שליטה צ'כית]. חמדה עוד זוכרת את מילות ההמנון הצ'כי, הסלובקי והרומני. רק כשנכנסו ההונגרים לאזור ב-1939 למדה חמדה הונגרית עם מורה פרטית. ההונגרים החרימו את רישיון העסק של ההורים ("epor"), אך החנות נפתחה במקום אחר, עם שם אחר.
בפסח 1944 גורשו בני המשפחה לגטו אוז'גורוד – ובהמשך לאושוויץ. לשנים מהאחים היו מסמכים נוצריים והם שרדו. האח הבכור, משה, היגר עוד בשנות העשרים לארה"ב, שם נולדו לו בן ובת, וגם הוא שרד. חמדה אפילו לא הכירה אותו בילדותה, אלא רק אחרי המלחמה. אח נוסף ו-6 אחיות, שהיו נשואות עם ילדים – נרצחו באושוויץ; האחות הנוספת, אסתר, שהייתה מבוגרת מחמדה בשנתיים, החזיקה מעמד זמן מסוים, אך נפטרה גם היא ונקברה בקבר אחים.
חמדה נותרה עם אחייניתה, הצעירה ממנה בשנתיים, ויחד עבדו במטבח, עבודה קשה של בישול והובלת הסירים הכבדים אל הצריפים, אשר זיכו אותן במנת אוכל כפולה, זו אשר נתנה סיכוי טוב יותר להישרדות. מאושוויץ הועברה חמדה לברגן בלזן.
אחרי השחרור, בתום המלחמה, הן הועברו למחנה לנסברג, בו היה בעבר בית-חולים לחיילים הגרמניים, ועתה היה ברשות הצבא האמריקאי. גם בלנסברג המשיכה חמדה לבשל ולחלק אוכל לחיילים האמריקאים. למחנה הגיעו גם נציגי הסוכנות וחמדה ואחייניתה נרשמו לנסיעה לפלשטינה. אך אז הגיעו בחור מוולקי ברזני, עיירת הולדתה, שחזר לעיירה אחרי המלחמה, וסיפר ששני אחיה חיים באוז'גורוד. הן החליטו לנסוע הביתה, כדי שגם האחים/הדודים יצטרף אליהן. אך איך להגיע לעיירה? למחנה הגיע אמבולנס כדי לחפש איזושהי משפחה, וחמדה ואחייניתה התגנבו לתוכו והגיעו לצ'כיה; משם נסעו ברכבות עד אוז'גורוד ופגשו את שני האחים, אשר לא היו במחנות בזכות המסמכים הנוצריים; לאחד האחים הייתה כבר בת. האחים לא רצו לעלות ארצה והיגרו לארה"ב. חמדה חזרה לפראג, שם הכירה את מי שהפך לבעלה. לבעלה היו 3 אחים, שהגיעו לפראג לפני המלחמה, ואחריה – היגרו לארה"ב. חמדה סירבה לחיות שוב בארץ של גויים והייתה נחושה לעלות ארצה. היא ובעלה עלו ארצה בשנת 1946 באוניית המעפילים "בירִיָה", ואנשיה לא גורשו לקפריסין. לאחר עשרה ימים של שביתת רעב קיבלו המעפילים אישורי עלייה.

הדירה הראשונה נקנתה בשכונת התקווה התל-אביב, שם התגוררו 9 שנים ושם גם נולדו הבת והבן. אחר-כך העתיקו את מגוריהם לגבעתיים וכיום חיה חמדה ברמת-גן. הפרנסה הייתה מתפירת תיקים וארנקים, עיסוק שבו עסקו האחים של בעלה בארץ.
משנת 1980 מתנדבת חמדה בבית-החולים "תל- השומר", במחלקת חזה וכלי-דם. תחילה התנדבה פעמיים בשבוע – ובשנים האחרונות – פעם בשבוע ומגיעה לבית-החולים בתחבורה הציבורית, קיץ וחורף. עם הגעתה, היא מארגנת את ארוחת הבוקר - על-פי ההנחיות המיוחדות לכל חולה, מחלקת אותה ודואגת לאיסוף המגשים לאחר מכן. בשלוש השעות הבאות היא עובדת בחדר התרופות, שם היא דואגת למילוי התרופות והציוד הרפואי עבור האחיות, מלאכה, בה עליה לגלות מקצועיות, ריכוז ואחראיות. היחסים עם צוות הרופאים והאחיות מצויינים.
בעקבות ניתוח אורתופדי שעברה נעדרה חמדה כחצי שנה ממקום ההתנדבות וחששה שלא יקבלוה בחזרה. אך הצוות אמר לה: "רק תבואי ותשבי פה". ההתנדבות מעניקה משמעות ותוכן כה רב לחייה והיא איננה מוותרת, גם אם הדרך קשה וארוכה.
התפוח לא נפל רחוק מהעץ והדוגמא מבית גרמה לכך, שגם בנה של חמדה מתנדב פעמיים בשבוע בתל-השומר"!
לחמדה 6 נכדים ו-20 נינים (הגדולה מהם בת 16) – כן ירבו!
יישר כוח על עשייתך הברוכה כל כך וברכת בריאות איתנה והמשך ההתנדבות, שכל כך חשובה לך!

ההורים של חמדה,
שרה ויהודה דויטש

חמדה (מימין) ואחותה בצעירותן

משה, אחיה
הבכור של חמדה
עם שני ילדיו
בארה"ב

חתונת האח הבכור, אהרון דויטש, לפני המלחמה

חמדה (במרכז), בתה ובנה, עם חלק מהנכדים ומהנינים

תמונת הקיר שהכינו לחמדה לכבוד יום הולדתה ה-90

חלק מאותות ההוקרה של חמדה

חמדה ליברמן –"יקירת הקהילה" – חנוכה 2019
בליווי רוזה קליימן ורותי פיקסלר

נוף של וליקי ברזני, שנהר ה-Uzh (אץ) עובר לאורכו; אותו הנהר שזורם גם באוז'גורוד והעניק לה את שמה: זרימתו היא כשל נחש, החי בגדות נהרות.
חמדה אהבה מאוד את נופו של הנהר...

ליטמנוביץ אהובה [מונקץ'] [עלון 46 – אוגוסט 2018]

[נפטרה באפריל 2021]

- סיפורה של אהובה הוא סיפורם של בני הדור הראשון, שהגיעו ארצה אחרי השואה, נלחמו על הקמת המדינה ובנו בה את ביתם.

אהובה, לבית ברקוביץ, נולדה במרץ 1930 במונקץ'. הסבא היה מחסידי הרב שפירא, אשר התנגדו מאוד ללימודים בגימנסיה העברית שנפתחה בעיר. אביה, איזידור-ישראל, (יליד 1897), נולד באיגלה (Yгля, Igle), כפר בנפת טייץ', 30 ק"מ מזרחית לחוסט. הוא נישא לחנה (ילידת 1902) שנולדה במונקץ' ועבר לגור בעיר, בה היה בעל חנות לבדים ולחייטות.

אהובה הייתה השלישית – ובת יחידה מבין ארבעת ילדי המשפחה. המשפחה חיה חיים דתיים - כמו משפחות רבות: שמירת כשרות, שמחות וחגים, כשכל משפחה גרעינית מציינת את החג בביתה. בית הכנסת היה מקום ההתכנסות המרכזי ומתן צדקה היה עניין שבשגרה.

שפת הדיבור בבית הייתה הונגרית ואידיש.

בכל עבודות הבית נעזרה המשפחה בעוזרת.

סדר הפעילות בימי השבוע היה די קבוע:

יום שני – מכינים אטריות ופרפל'ך — יום שלישי – כביסה

יום חמישי – קניות (ואכילת צ'יפקל'ך ובונדל'ך...) — יום שישי – אפייה ובישולים

בכל יום חמישי היה מתארח על שולחנם איש עני מהקהילה, אשר זכה לארוחה ולסיוע כספי.

בשנת 1937, כשנפטר תומאס מסריק, שהיה נשיאה הראשון של צ'כוסלובקיה לאחר מלה"ע ה-1, והיה ידיד חם של העם היהודי, נסע אביה להלווייתו.

כשההונגרים כבשו את זאקרפטיה בסוף 1938 הם התקבלו על-ידי הוריה בשמחה ובמחיאות כפיים. אלא שהשמחה הייתה מוקדמת – ומוטעית... בשנת 1942 נאסר האב ונשלח לגליציה, אך שוחרר כעבור שבועיים.

פסח של שנת 1944 זעזע גם את ביתה של משפחת ברקוביץ, שהובלה לגטו בעיר – ומשם לאושוויץ. מקום הריכוז מחוץ למונקץ', לפני הגירוש, היה בבית-החרושת ללבנים שרופים.

אהובה יצאה לאושוויץ במשלוח שהגיע לשם ב-22.5.1944 ושוכנה בבירקנאו, במחנה C, בבלוק 13. בראשית נובמבר 1944 הועברה לזמן קצר למחנה ראוונסבריק – וממנו לליפשטט. היא הועסקה במפעל מטוסים של הגרמנים, בחריטה של שעוני המטוסים, כשבזכות אצבעותיה הדקות יכולה הייתה להתמודד עם המשימה הקשה, כשהיא בת 14.5 בלבד...

[*ובנימה מאוד אישית: אותו מסלול, ובאותם מועדים, עברה גם אימי, פנינה יגר (לבית ברבן), יחד עם שתי אחיותיה, הלין/חנצי ורוז'. כשהראיתי לאהובה את תמונת אימי – היא נזכרה בה ובאחיותיה, אשר ישנו מולה. אימי הייתה מבוגרת מאהובה בחמישה חודשים בלבד והן היו הצעירות שבחבורה... לשתינו הגילוי היה מרגש ומטלטל...*]

התנאים בליפשטט היו "גן עדן" לעומת אושוויץ, הן מבחינת התנאים הפיזיים והן מבחינת המזון. אלא שזמן קצר אחר כך, באפריל 1945, הן הוצאו לצעדת המוות, כשאנשי וורמאכט מבוגרים שמרו עליהן. במשך שבועיים ניזונה אהובה מעשב ומשלג וישנה במתבנים. באחד מעיקולי הדרך, נמלטה

בזריזות אל עובי היער, לבדה - ונרדמה. בבוקר פגשה אישה נוספת, שעבדה בפחחיה בליפשטט ויחד, בהתחזותן לגרמניות, הציעו את עזרתן בבית מקומי (בוורסן)– תמורת אוכל. התעסוקה שניתנה לה הייתה האכלת החזירים... הרוסים כבשו את אזור צפון גרמניה ואהובה עזבה.
אחרי המלחמה חזרה אהובה למונקץ', אליה הגיע גם הניצול היחיד ממשפחתה, האח הבכור משה, שהשתחרר בצ'כיה. אחרי שבועיים בעיר אמר משה לאהובה: "אנחנו באירופה לא נשארים – נוסעים לפלשטינה!" מצ'וף הם הגיעו לתחנת הרכבת קָלֶטי בבודפשט, בה שרר תוהו ובוהו של פליטים; אנשים חיפשו מידע זה מזה בשאלה "עמכו?" [אתה מהעם שלנו?] גם אנשי "ההגנה" הסתובבו במקום. אהובה ומשה שוכנו ב"ארז'ייבייט שקוֹלֶה" ברחוב בית-לחם בעיר ומשם אורגנו קבוצות-קבוצות לסומבוט-היי, גבולות הוברחו בהרי האלפים וכך הם הגיעו לאיטליה. מסע הנדודים כלל את אודינה, פדובה ומחנה של הבריגדה שהתמקם במילנו. הללו אספו ניצולים להכשרות חקלאיות, בהן חוו ערבי שבת עם "עונג שבת" ופעילות של תנועת נוער. ביום הכיפורים של אותה שנה (1945) שהתה בנאפולי. כששהתה בפדובה – הזמינו חיילי הבריגדה ראשי קבוצות לליל ראש השנה ליד ונציה, כשבארוחה החגיגית הופיעו גם פסנתרן, זמרת, והשחקנים חנה מרון ויוסי ידין.
לקראת העלייה ארצה הם רוכזו על-ידי אנשי "המוסד לעלייה ב'" בווילה פֶּזֶנָה ליד מג'נטה [סמוך למילנו], במבנה שלפני המלחמה שימש את ארגון הנוער הפשיסטי. במקום הופעלה תחנת מעבר למעפילים שפעלה במסווה של בית ספר חקלאי. הטירה הייתה שייכת לרוזן איטלקי, שרצה לכפר על העובדה ששיתף פעולה עם הפשיסטים, והפך למגן היהודים.
במהלך תקופת התארגנות הקצרה שוקמה הטירה על ידי היחידות הארץ ישראליות ולמקום הובא ציוד רב שנגנב ממחסני הצבא הבריטי (מיטות, מזרנים, שמיכות, חביות דלק, ציוד מטבח וכדומה). במקום הוקמו מקומות מסתור תת-קרקעיים שבהם הוסתר הציוד שנועד לספינות המעפילים וכן נשק לפני שנשלח ארצה. בתוך זמן קצר החלו להגיע למחנה מאות צעירים שחיכו להעלאתם ארצה. הדריכו אותם מדריכי תנועות הנוער השונות שפעלו הארץ באותם ימים ("השומר הצעיר", "המחנות העולים", "דרור" ועוד). על הצעירים ששהו במחנה הוטלו מטלות רבות ובכללן: הכנת ארגזי מזון ותרופות לספינות, תפירת ערסלים שישמשו כמיטות בימי ההפלגה ואף תפירת תרמילי גב, שיאפשרו למעפילים לארוז את ציודם האישי. בערבים אורגנה במחנה פעילות תרבותית ובין היתר הוקמה מקהלה, ששרה משירי ארץ ישראל. העובדה שבמחנה שהו אנשים כה רבים (עד אלף איש בו זמנית) יצרה בעיות אספקה, שכן באיטליה של אחרי המלחמה שרר מחסור גדול. בעקבות פנייה לראש העיר מג'נטה זכה המחנה לעזרה. לפני הפלגתה של כל אחת מהאניות עברו המעפילים הכנה פסיכולוגית, ואף עברו אימונים בנשק קר ובטיפוס על סולם חבלים. הצעירים תודרכו כיצד להתנהג בזמן ההפלגה, מה לעשות אם הספינה תתקל באניות הצי הבריטי ואיך להגיב אם חיילים בריטים יעלו על הספינה.
בינואר 1946 עלו אהובה ומשה על אוניית המעפילים "אנצו סירני" (משמאל), כשעל סיפון האוניה הפליגו 908 נפשות, (551 גברים ו-357 נשים, בהן נשים הרות), רובם צעירים. אנשי הפלי"ם [פלמ"ח ים] תידרכו את המעפילים לגלות התנגדות סבילה כאשר יעלו כוחות בריטים לאוניה. וכך אכן אירע עם עלייתם של חיילים בריטים לאוניה, כאשר הייתה במרחק 70 מייל מחופי ארץ ישראל. "אנצו סרני" הייתה האוניה הראשונה אחרי מלה"ע השנייה אשר נתפסה על ידי הצי המלכותי

מסלול ההפלגה של הספינה

הבריטי בלב ים. עם עליית הכוחות הבריטים לסיפון האוניה הושלכו מכשירי הקשר והצופן למים על ידי אנשי הפלי"ם. מחסני המזון הרזרבי נפתחו וסיפקו מזון למעפילים. המשחתות אילצו את האוניה להפליג אל נמל חיפה. המעפילים, ועמם אנשי הפלי"ם והימאים, שהתערבו בים המעפילים לבל יעצרו, הורדו אל החוף ושם חילקו להם תפוזים, אותם קשרו הצעירים בחבל אל מתניהם בהתלהבות ובהתרגשות. משם הם נשלחו למחנה המעצר בעתלית ובו הוחזקו עד תחילת פברואר. המעפילים שוחררו על חשבון מכסת 1500 הסרטיפיקטים לחודש שהקציבה הממשלה הבריטית לעולים יהודים ורובם הועברו ליישובים ברחבי הארץ.

אהובה הועברה לכפר הנוער "עיינות" של "עליית הנוער" (בין ראשל"צ לנס-ציונה), שם למדה עברית וכן תנ"ך, חשבון, ספרות והיסטוריה. בין לבין הועסקו הנערים והנערות בעבודות חקלאיות, אשר מאוד קסמו לאהובה, שהייתה נערה עירונית עד אז. היא עבדה ברפת, בלול, בנוי ובחדר האוכל.

מ"עיינות" יצאה אהובה להכשרה ברמת הדר, שהפכה מאוחר יותר לחלק מרמתיים. הם התגוררו שם בבניין של הסוכנות היהודית.

בשנת 1947 יצאה אהובה להגשמה לנבטים אשר בנגב הצפוני (8 ק"מ מזרחית לבאר-שבע).

מושב נבטים נוסד במבצע "11 הנקודות": אחד-עשר יישובים אשר הוקמו במבצע התיישבות גדול בנגב הצפוני, במוצאי יום הכיפורים תש"ז י"א בתשרי, בלילה שבין ה-5 ל-6 באוקטובר 1946, ביוזמת הסוכנות היהודית. מטרת המבצע הייתה לגרום להכללת אזור הנגב בתוך גבולותיה העתידיים של המדינה היהודית. מבצע התיישבות זה נחשב לגדול מסוגו בשנים שקדמו להקמת מדינת ישראל.

את כל המסלול שהחל עוד באירופה, דרך ספינת המעפילים ועד נבטים עשתה אהובה עם גרשון ליטמנוביץ, שנותר יחיד ממשפחתו. בינואר 1948, במהלך ליווי שיירות, החליטו השניים להינשא...

מנבטים יצאה אהובה לקורס חובשות, כשברקע צויין כ"ט בנובמבר, יום הכרזת האו"ם על סיום המנדט והקמת המדינה; הדרכים היו כבר מסוכנות ובמלחמת השחרור נבטים הותקפה. ההתקפה על נבטים הייתה ההתקפה הראשונה על יישוב יהודי במלחמת העצמאות.

אהובה צורפה כחובשת לגדוד 8 של הפלמ"ח. משה אחיה התגייס לצבא הבריטי.

בתום המלחמה התיישבו אהובה וגרשון במושב אביגדור (ליד קריית מלאכי).

ב-1957 עברה המשפחה לבאר-שבע, כשגרשון הצטרף למאפיה קואופרטיבית "דרור", שהייתה הראשונה והיחידה בעיר. אהובה טיפלה בתינוקות.

אחרי מלחמת "ששת הימים" התנדבה אהובה בבית-החולים "סורוקה" בסיוע לחיילים המאושפזים (כתיבת מכתבים, קניות, אוורור מחוץ לביה"ח).

משנת 1969, ובמשך 17 שנים התנדבה אהובה במכון הפיזיותרפיה בבאר-שבע.

עד היום אהובה משמשת אשת עדות לסטודנטים בבאר-שבע.

לאהובה ולגרשון 2 בנים ובת, 8 נכדים ו-6 נינים. לפני כשלוש שנים נפטר בעלה, גרשון ז"ל.

ברוכה תהיי על עשייתך לאורך השנים ונאחל לך ולמשפחתך בריאות איתנה!

צבי עם אשתו ושתי בנותיו

מאירוביץ צבי [סולוטבינו]

[עלון 33 - אוגוסט 2017]

צבי יליד 1947, נולד בסולוטבינו. את לימודיו המקצועיים עשה בקולג' לאומנויות באוז'גורוד בין השנים 1964-1968. כשהתחתן עבר לגור במונקץ' ועבד כאומן במפעל לייצור חרסינה.

צבי עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1990 והוא מתגורר בקריית-גת. בעיר זו עבד צבי במשך שנים רבות ב"נגריית אברהם פריד", שעסקה בייצור ארונות קודש ושאר חפצי קודש – לבתי כנסת רבים בארץ ובחו"ל.

בעקבות מעבר הנגרייה לקיבוץ לביא שבצפון, ממשיך צבי לעבוד במפעל ליצור חפצי קודש אחר בקריית-גת: "גבריאל - עיצובים בעץ".

צבי הוא אומן, העוסק בציור, בריקוע בפליז ובגילוף בעץ.

חלק מעבודותיו המרשימות, המדברות בעד עצמן

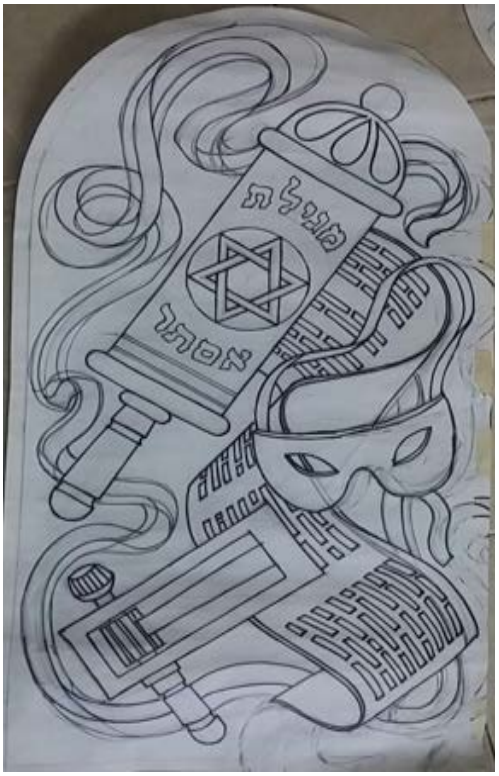

מאירוביץ צבי

מושקוביץ ישראל [מיטל אפשה] [עלון 43 – אפריל 2018] **[נפטר בנובמבר 2018]**

ישראל נולד ב-1926 במִיטַל-אפשֶׁה [כיום נקרא המקום Serednje Vodyane; ברוסית: Середни Водяне], כפר בנפת ראחוב.

הוריו היו מאיר ומלכה. ההורים גידלו 14 ילדים בבית מרווח. האם הייתה עקרת בית והאב שרת במשטרה הצ'כית עד 1940. באחת השבתות נעצר האב בבית-הכנסת בטענה שהוא מרגל רוסי, אך שוחרר כעבור יממה.

בשנת 1941 גורשה המשפחה מזרחה (כמו כל מי שלא יכול היה להוכיח את אזרחותו), אך הם הצליחו לחזור לביתם.

בפסח 1944 גורשה המשפחה לגטו באוקנה סלטינה [בהונגרית: aknaszlatina]. ישראל עבד בגטו בניקיון דיר חזירים. המשפחה מצאה מחסה בבית-הכנסת שבגטו. האבא חלה, אושפז באיזושהי יחידה ובאחת השבתות היה המפגש האחרון ביניהם...

בחג שבועות נשלחה המשפחה לאושוויץ וישראל נשלח על-ידי דר' מנגלה ימ"ש ימינה. היה עליו לעבור תהליך בשלושה צריפים: בראשון – לזרוק את כל הציוד שהביא; בשני – להתפשט לגמרי ובשלישי – תספורת מלאה. אחר-כך נדרשו להסתדר בשלשות, אך אז הצליח ישראל להתגנב לצריף הראשון ולחלץ משם כיכר לחם גדול. בצריף אליו נשלח חילק חצי מהלחם לכל האנשים לארוחת הערב – ואת המחצית השנייה חילק למחרת בבוקר.

אחרי שבוע באושוויץ נשלח ישראל לבוכנוואלד, לצריף מספר 8, צריף הילדים; מספרו האישי היה 57035. במחנה עבדו חצי יום. בחצי היום האחר למדו רוסית מאסיר אוקראיני. ישראל העיד על עצמו שהיה סקרן מאוד ונהג להסתובב ולהכיר את המחנה בו נאסר.

באחד המסדרים נשלח ישראל על-ידי קצין גרמני לתא השריפה – אך הספיק לברוח; במשך חודש התחבא ואז חזר לצריף. הקצין זיהה אותו שוב במסדר – ושוב הוא נשלח לתא השריפה. הוא התבקש להמתין מספר דקות – ושוב ברח... כשחזר שוב לצריף, האחראי במקום בחר בו, כאחד מעשרה ילדים, לעבודה במפעל במחנה גלייביץ. פיקח עליהם קצין נאצי, שעל יד כולם היה צועק ומקלל אותם. אבל כשאף אחד לא היה רואה - הוא היה נותן להם אוכל ושתייה... הבית של הקצין היה בקצה המחנה ומדי פעם הוא היה שולח לבית שני ילדים שינקו את החצר. בזמן שהם היו בביתו - אשתו האכילה אותם במרק ובאוכל נוסף.

לקראת סוף המלחמה הוא נתן להם פתק עם הכתובת האמיתית שלו, בעיר הסמוכה, ואמר להם שאם הם יצטרכו עזרה שיבואו והוא יעזור להם. כשהאמריקאים שיחררו את ישראל ויתר הילדים

הם נסעו אליו הביתה, ביום הרביעי של פסח 1945, ולהפתעתם, הוא היה לבוש במדים של קצין בריטי... הסתבר שהוא היה מרגל בריטי!

בזמן שהותו של ישראל בבוכנוואלד הוא כונה לא פעם על-ידי המפקד "כלב". הנקמה לא איחרה לבוא: כשהמחנה שוחרר על-ידי האמריקאים, הם הביאו למקום אזרחים גרמניים כדי להראות להם מה עשו ליהודים. מפקד זה התחזה לאזרח והגיע איתם למחנה. ישראל זיהה אותו, האיש הוכנס למחנה השבויים שליד השער והנאצים שבמקום הצדיעו לו. כשהם נשאלו מדוע נהגו כך – הם השיבו, שזה הוא מפקדם! ישראל החליט לחסלו – וכך עשה...

בתום המלחמה חזר ישראל הביתה וגילה בביתו דיר חזירים. הוא השיג גרעיני חיטה מורעלים, התגנב לבית ו"האכיל" את החזירים, שעד הבוקר מתו רובם מההרעלה. ישראל נאלץ לברוח, כיוון שהמשטרה הרוסית הייתה בעקבותיו. הוא ברח לרומניה ומשם להונגריה, שם החל הכשרה לעליה לארץ. משם הגיע ליוגוסלביה ולאיטליה ושהה זמן מה במחנה הפליטים צ'ינצ'יטה שברומא. משם התגלגל ישראל לארגנטינה, אך בהגיעם לחוף לא התירו ליהודים לרדת מהאוניה. פרסום הנושא זימן למקום את אנשי הג'וינט ובסיועם – התקבל אישור לקליטתם. ישראל הצטרף לתנועת הנוער "הבונים דרור" והחל בהכשרה לקראת עליה ארצה. הוא ליווה את הקבוצה שעלתה על אוניה ועלה על האוניה באופן לא חוקי. משטרת ברזיל אסרה אותו והוא הוחזר לארגנטינה.

בשנת 1948, לאחר כל כך הרבה טלטלות, הגיע ישראל לארץ, לקיבוץ מפלסים [בנגב הצפון-מערבי, בו חיים יוצאי דרום אמריקה].

בשנת 1956 הגיע ישראל לראש-פינה, פיתח משק חקלאי ועבד, במקביל, גם במספרה.

יש לו 7 ילדים (5 בנים ו-2 בנות), 29 נכדים ו-6 נינים! כן ירבו!

מלץ אפרים [מונקץ'] עלון 53 – מרץ 2019]

אפרים הוא איש אשכולות, הן אקדמיות, הן מבחינת תרומתו לחברה והן מבחינת תחביביו.

אז מיהו האיש?

אפרים, יליד 1947, ממונקץ'. הוא למד בבית-ספר מספר 1 על-שם פושקין, בעירו, שם למדו רוב יהודי העיר. את ההשכלה הגבוהה רכש באוניברסיטת אוז'גורוד – בפקולטה לפיזיקה. עם סיום לימודיו ניסה אפרים למצוא מקום עבודה – אך מכיוון שהוא ואשתו, אסתר, הגישו בקשה לעלות ארצה – נחסמו בפניו כל האפשרויות למציאת מקום עבודה. הדוד של אשתו, שהיה בעל "קשרים" מצא לאפרים עבודה כמורה למתמטיקה בבית-הספר ההונגרי ליד ברגסס [Koson / Косонь], שם עבד 7 חודשים - עד לעלייה ארצה.

גם אסתר נתקלה בקושי דומה. תחילה סיימה אסתר את לימודיה כאחות בברגסס, עבדה כשנה – ואז החלה לימודי רפואה, גם כן באוז'גורוד. הדוד עזר גם לה למצוא מקום עבודה והיא הספיקה לסיים שנת סטאז' בבית החולים הפסיכיאטרי בברגסס.

ב-22.10.1973 הגיעו אפרים ואסתר ארצה, עם תינוקת בת 10 ימים (!), תוך כדי "מלחמת יום הכיפורים", שהחלה 16 יום לפני כן... כל הסימנים להתחלה לא פשוטה - כהורים צעירים, במדינה חדשה, הנלחמת על חייה...

המשפחה הצעירה נשלחה לשבי ציון לאולפן, למשך חצי שנה. אזי השתקעו באשדוד, לשם כבר עלו הוריה של אסתר, שלעזרתם הם היו זקוקים כל כך. בגלל קשיי התעסוקה באותה העת, השלים אפרים לימודים לתעודת הוראה ועבד 5 שנים כמורה לפיזיקה בבית-הספר התיכון מקיף ג' באשדוד. גם אשדוד הייתה עיר בראשית, שהוכרזה כעיר רק ב-1968, כך שאפרים ואסתר הינם מוותיקי תושביה. אסתר נקלטה בבית-החולים "ברזילי" באשקלון, אחר-כך עבדה בבאר-יעקב ובנס ציונה ולבסוף פתחה קליניקה פרטית.

אחרי 5 שנים נקלט אפרים במפעל "אלתא" של התעשייה האווירית באשדוד, שם עבד עד לפרישתו לגמלאות. אפרים הכניס למחשוב את כל הגדרות הייצור, שעד אז היו כתובות ידנית ולא בצורה מאורגנת, כך שהוא, למעשה, הופקד על תהליך הטמעת המיחשוב. אחרי מספר שנים המשיך אפרים לעבוד כמנהל פרויקטים ב"אלתא".

לאסתר ולאפרים בת (שהייתה, כאמור בת 10 ימים כשעלתה ארצה) ובן וכן שישה נכדים.

לאפרים שלושה תחביבים בולטים: רכיבה על אופניים, צילום וציור.

<u>רכיבה על אופניים</u>: האהבה לספורט ולטבע החלה עוד בהיותו סטודנט, כשבקיץ הוא היה מדריך טיולים רגליים באזור אוז'גורוד. הוא היה חבר נבחרת ביה"ס והאוניברסיטה בריצות וכן רכב על אופניים. העלייה ארצה קטעה את העיסוק בתחביב זה ואפרים חזר להתאמן בחדר כושר רק בגיל

53! ומאז (שנת 2000) חזר גם לאהבתו הגדולה לרכיבת אופניים! הוא משתתף ברכיבות בכל אזורי הארץ וכן בנסיעות לחו"ל לצורך רכיבה במועדוני רכיבה.

<u>צילום</u>: את המצלמה הראשונה קיבל אפרים בבר-המצווה שלו. הוא למד לתפעל אותה לבד כאוטודידקט וצילם עוד בתקופת ביה"ס. בארץ, למד אפרים בקורס מקצועי בבי"ס לצילום "גליץ" והוא עדיין ממשיך להשתלם. הוא שייך ל"מועדון הצילום – אשדוד", וצילומיו מתעדים צילומי טבע רבים.

- ❖ רבים מכם מכירים את אפרים, המצלם ומתעד שנים רבות את כל האירועים שהארגון שלנו אחראי להם, והם הועלו לאתר האינטרנט שלנו (כולל את מפגש החברים בקריית גת)!

<u>ציור:</u> אפרים גם מצייר מזה שנים רבות ובשנה הקרובה הוא עתיד להשתתף בתערוכת ציורים.

גולת הכותרת של עשייתו בשנים האחרונות היא התנדבות בארגון "ליונס" באשדוד. אפרים עומד בראש צוות העורך בדיקות לילדי הגנים בעיר, במטרה לאבחן ילדים, שלהם עין עצלה ולהפנותם לטיפול אצל רופאי העיניים. על-פי מה שסיפר לי אפרים, העיניים מתפתחות, בדרך כלל, באופן שווה ואז המוח מקבל משתי העיניים תמונה ברורה, אותה הוא מפענח כתמונה תלת-מידית תקינה. אלא, שאם אחת העיניים מתפתחת באופן איטי יותר – היא משדרת למוח תמונה מטושטשת (בגלל קוצר או רוחק ראיה, פזילה או מבנה גלגל העין); המוח אינו יכול ליצור תמונה תלת-מימדית והוא "זורק" את התמונה המטושטשת. כך מתקבלת רק תמונה דו-מימדית במוחו של הילד, והוא אינו מודע לכך... עד גיל 8, לכל המאוחר, עדיין ניתן לתקן ליקוי זה; אחרי גיל 8 – הנזק בלתי הפיך! זו החשיבות העצומה באיתור העין העצלה כמה שיותר מוקדם!

משנה שעברה נבדקו כ-5,500 ילדים, מתוכם נשלחו 400 ילדים לבדיקות עומק אצל רופאי עיניים.

בשנה שעברה, בין אוקטובר למאי, נבדקו ילדים מ-240 גנים בחינוך הממלכתי באשדוד, כשכל יום מתנדב צוות בגנים.

אך הסתבר, שכ-40% מילדי הגנים באשדוד שייכים לזרם החרדי (האשכנזי) והתורני (הספרדי) והם הקימו קול צעקה בבקשה, שגם ילדים אלו ייבדקו. ואכן, השנה נבדקו ילדי טרום חובה בחינוך הממלכתי וילדי החובה בזרמים החרדי והתורני. אפרים אחראי על הלוגיסטיקה והשיבוץ של המתנדבים, כולל יום התנדבות שבועי לבדיקות עצמן. עיריית אשדוד רכשה את מכשיר הבדיקה, שעלותו גבוהה במיוחד (כ-50,000 ש"ח).

הסיפוק הגדול של אפרים הוא המשוב שהוא מקבל מהורי הילדים שהופנו לטיפול. הם דיווחו לו, שחל שיפור עצום בהתנהגות הילדים, שהפכו מילדים עצבניים וחסרי מנוח לילדים רגועים, המתפקדים היטב – וכל זאת עקב השיפור בראייתם!

ברוך תהיה, אפרים, על עשייתך הרב-גונית עבור הקהילה המקומית ועבור ילדי אשדוד!

קרן קיימת לישראל
יער בן שמן - סינגל הרצל
אתר הנצחה ליהדות זקרפטיה-טרנסקרפטיה
Maltz Efraim

Maltz Efraim

האיש והמצלמה – חד הם

אפרים מלץ בפעילות

אפרים במהלך בדיקת עין עצלה
לילדי הגנים באשדוד

אפרים מקבל אות הוקרה על
ההתנדבות ב"ליונס" אשדוד

ציור של אפרים

<u>מסד יהודית (לבית פוגלמן) [מונקץ']</u> [עלון 76 – אוקטובר 2020]

יהודית היא חברת קיבוץ כפר מסריק, אך תחנות רבות היו בדרכה. היא ילידת 1938 (!), בתפר שבין דור ראשון לשני; סיפור הישרדותה קשור ב**<u>"רכבת קסטנר"</u>**. הדוד שלה היה **<u>אריה סולָה</u>**, יליד מונקץ', אשר חיבר את הספר "אורות בהרים – החינוך העברי הציוני בקרפטורוס בשנים 1920-1944"; על רשימותיו של אריה סולה ב"אנציקלופדיה של גלויות" הסתמכנו באיתור חללי מלחמת השחרור יוצאי קרפטורוס. דרך סיפורה האישי של יהודית נכיר יותר לעומק את אריה סולה וגם את נושא רכבת קסטנר.

אך נלך אל ימים רחוקים יותר...

משפחתה של יהודית, משפחת פוגלמן, חיה במונקץ' עד שנת 1933, שם נולד האח הבכור. יהודית (ושני האחים שקדמו לה) נולדו בקז'מארוק (Kezmarok) אשר באזור הרי הטטרה בסלובקיה, לשם היגרה המשפחה בעקבות פרנסתו של האב. יהודית היא הרביעית מהאחים, אשר נולדו לברטה (ברנצ'ו) והרש בר (צבי דב).

האח הבכור נולד, כאמור, במונקץ' בשנת 1931 ונקרא ישראל (שרולי, לולו); שרוליק נרצח באושוויץ ב-1944.

אחריו נולד דוד/דודי (אלכסנדר) ב-1933, אך למרבה הצער, הוא נפטר מדלקת ריאות בגיל 3 ונקבר בבית הקברות היהודי בקושיצה.

האח השלישי היה שמואל/שמוליק (דזידר). הוא נולד ב-1937 ונפטר אף הוא ממחלת כליות בתאריך לא ידוע סביב 1940-1941.

האב עבד בשיווק פירות וירקות, עד שבאפריל 1942 הוא נלקח למחנה עבודה. יהודית, שנולדה בנובמבר 1938, הייתה בת 3.5. אביה נלקח על ידי חיילים סלובקיים; היא גדלה ללא מידע על גורלו. רק לאחרונה התברר לה, דרך "יד ושם", ששמו של האב מופיע ברשימות שניהלו הנאצים.

מסתבר, שהאב נלקח למחנה עבודה בכפיה בז'ילינה (Żylina) [מחנה שיועד לבחורים] ולאחר מכן נשלח לאושוויץ, שם נרצח ב-17.5.1942 - אך לא ידועות נסיבות מותו.

בעקבות מאסרו של האב, הבינה האימא שהם בסכנה והחליטה לברוח למונקץ', שם חיו הוריה. מכיוון שהאחים דודי ושמוליק נפטרו – נותרו רק האם, שרולי הבכור ויהודית. הם חצו את הגבול בלילה והלכו מרחק רב רגלית. מפעם לפעם נאלצו להסתתר בתעלות שבצידי הדרך והיו חייבים להקפיד על שקט מוחלט. האימא סיפרה ליהודית, שבזמן הבריחה היא שמעה אותה בלילה לוחשת לבובה שלה: "שקט שקט בובתי, אל תבכי, אחרת יגלו אותנו הז'נדרמים הגרמניים ויהרגו אותנו... עוד מעט תיגמר המלחמה ואז נוכל לשחק, לשיר ולצחוק". הבטחות של בת 3.5... יהודית אומרת שהבינה שאלו החיים... הרי נולדה לתוך המלחמה וקיבלה את המציאות כפי שהיא.

שרולי ויהודית הושארו אצל סבא וסבתא, מרים ויצחק שווימר. הילדים היו דוברי גרמנית ולא ידעו הונגרית. האם נאלצה לעבור לבודפשט וסידרה לה ניירות מזוייפים כנוצרייה רווקה. היא גרה כדיירת משנה בבית משפחה נוצרית והתפרנסה מתפירה.

כמעט כל המשפחה המורחבת של יהודית התגוררה במונקץ'. מרגלית (ריצ'ו), אחות של האם, ובעלה, אריה סולה – וכן חמשת האחים של האם, יחד עם בני משפחותיהם. אחות נוספת של האם חיה בבלגיה עם שתי בנותיה. לימים התברר שהיא ובעלה נספו, אולם שתי הבנות, שהיו בנות 9 ו-10, שרדו, כיוון שהוסתרו במנזר. אחרי המלחמה הן נלקחו על-ידי אח של אביהן לארה"ב

ושם הקימו משפחות. האם סיפרה ליהודית, שהיא ידעה את מקום המסתור ורצתה לקחת את הבנות, כדי שיעלו איתן לארץ ישראל, אך הגיעה למנזר יומיים לאחר שהדוד לקח אותן לארה"ב... יהודית ואחיה נדדו בין בתי הדודים במונקץ' כדי לצמצם את זיהויים כפליטים. גם ידידי המשפחה ארחו וטיפלו בילדים, וגם ישבו ליד מיטתה, יומם ולילה, כשחלתה בשנית (סקרלטינה).
הם למדו הונגרית וכך נמנעה הלשנה של גורמים עוינים.
החיים במונקץ' התנהלו בפחד מתמיד ובמתח רב - עד אפריל 1944. באמצע אפריל הוקם גטו מונקץ'. לא הייתה דרך לברוח. המשפחה אספה כסף כדי לשלם לאישה נוצרייה שתבריח את הילדים מן הגטו אל האימא בבודפשט. לאישה היו בן ובת בגילאים של יהודית ואחיה והיא יכלה להבריחם בעזרת תעודות מזויפות. בתחילה, קיוו שהיא תסכים להבריח גם את שרולי, אך היא התחרטה ברגע האחרון, כי הוא נימול... שרולי נותר בגטו, ילד בן 12.5 ונספה, כאמור, באושוויץ, יחד עם הסבא, הסבתא וחמשת הדודים ובני משפחותיהם.
יהודית הילדה, בת 5.5 נלוותה אל האישה הזרה, שהצליחה לחטוף אותה מהגטו, במסעה ברכבת לבודפשט. הזיכרונות מאוד מעורפלים בראשה... לפני הנסיעה הבהירו לה, שעליה להתנהג כל הדרך כאילו האישה הזרה היא האימא שלה וכך לפנות אליה - כדי לא לעורר חשד אצל הנוסעים. יהודית הייתה ממושמעת... בזכות אותה אישה נוצרייה, שסיכנה את חייה כדי להצילה, גם אם היה זה תמורת כסף רב, זכתה יהודית להגיע לבודפשט.
האבסורד הגדול היה, שכאשר הגיעה יהודית לאימא שלה, לאחר תקופה ארוכה שלא התראו [כשנתיים], נאסר עליה לקרוא לה "אימא"... היא הייתה צריכה לפנות אליה כאל קרובה של הוריה. ליהודית לא נותר זיכרון של שמחה מהפגישה עם אימא. היא זוכרת את עצמה כילדה קטנה ועצובה, בחדר ארוך, צר וריק, כשהבדידות, הקור והפחד שוררים בחדרה של האם. היה עליה לדבר בהונגרית בלבד, למרות ששפת האם שלה הייתה גרמנית, ולהתייחס אל האימא כלאישה זרה. יהודית אומרת "שבנסיבות ההן, אי אפשר היה לדאוג לנפשו ולמצוקתו של ילד; היה צריך לדאוג, קודם כל, לקיומו הפיזי..."
יהודית שהתה בבודפשט – עד שרכבת קסטנר התארגנה. באותו הזמן הובלו, ברכבות אחרות, בני משפחתה ממונקץ' לאושוויץ בירקנאו.
המטרה של תוכנית ההצלה של "רכבת קסטנר" הייתה לשלוח ברכבת קבוצת יהודים לספרד או לשוויץ, ומשם להגיע לארץ ישראל. מספר המקומות היה מוגבל. לתנועות הנוער נקבעה מכסה – ובמסגרתה נכללו 1684 ניצולים, אשר זכו לעלות עליה. יהודית, בת ה-5.5, יחד עם הדודה, מרגלית סולה ובתה (יהודית סולה, בת השנה וחצי) - שהייתה חניכת "השומר הצעיר" ובזכות זה קיבלה את אישור העלייה עבור שלושתן. הרכבת יצאה מבודפשט ב-30 ביוני 1944. במהלך המסע פרץ ויכוח בין ישראל קסטנר לבין אדולף אייכמן, וכנראה, שזו הייתה הסיבה לכך שנוסעי הרכבת נלקחו למחנה הריכוז ברגן בלזן, כבני ערובה, כעבור כ-10 ימים (8.7.1944). הזיכרון של יהודית מהמסע – מועט וקשה. זו הייתה רכבת משא של בהמות, שלא היו בה חלונות, וכשהדלתות נסגרו השתרר חושך. הייתה צפיפות איומה, חום ומחנק. הרעב והצמא הציקו מאוד. היו בדרך מספר תחנות. באחת התחנות בלינץ שבאוסטריה הם הורדו מהרכבת וצעדו ברגל לאחד המחנות. שם נדרשו להתפשט עירומים, לזרוק את הבגדים בערמה, אמרו שצריך לגלח את שיער ראשם והכניסו אותם למקלחת של מים קרים תחת זרם חזק. דודה מרגלית סיפרה, לאחר שנים, שהיא זכרה את צעקות הילדים ואיך רבים התעלפו מפחד ומחולשה. לאחר המקלחת הם היו אמורים להיכנס למשרפות... אלא, שלפתע, הופסקה המקלחת והודיעו להם שזו טעות... האיצו בהם למצוא את בגדיהם ולחזור לרכבת. ייתכן שהמפנה הדרמטי והגורלי התרחש בעקבות מציאת פתרון בין קסטנר לאייכמן.

הזיכרונות מברגן בלזן יותר ברורים. בצריף בו שהתה יהודית היו דרגשי עץ בקומות. בכל יום קיבלו פרוסת לחם, אותה החביאה יהודית מתחת לבגדים, ולקחה כל פעם "ביס" קטן. יהודית מעידה, שעד היום יש לה יחס מיוחד ללחם: אין מצב שבביתה תישאר ללא לחם - ולעולם לא תזרוק לחם לפח; לחם שאינו ראוי למאכל אדם – נמסר לבעלי חיים. יהודית זוכרת עדיין את הריח הנורא של המרק הדלוח שקיבלו בצהרים, שהיה עשוי מירקות רקובים.
עם שחר, כשעוד חשוך, הם נקראו למסדר נוכחות, כולל החולים והפצועים.
גם ליהודית נגרמה דלקת אוזניים חריפה. היא נדרשה לעבור מספר דיקורים ושאיבת המוגלה משתי אוזניה, ללא הרדמה. דודה מרגלית החזיקה אותה על ברכיה. באחת הפעמים, כשמרגלית לא יכלה להכיל את סבלה של יהודית, היא התעלפה במהלך הטיפול.
יחד עם כל הצרות, הם חגגו ערבי שבת בקבלת שבת, בשירים עבריים, שאת מילותיהם לא הבינה. בין מתנות יום ההולדת אפשר היה לכלול את פרוסת הלחם היומית, אותה נתנו בידיים רועדות...
לאחר חצי שנה, בדצמבר 1944, הם שוחררו מברגן בלזן, בעזרת פעילותו של קסטנר, ותחת חסות "הצלב האדום" הועברו לשוויץ. ההליכה מהמחנה לתחנת הרכבת, מרחק 7 ק"מ, הייתה בקור קשה, ללא ביגוד מתאים, עם נעלי גבר גדולות וקשורות בחבל לרגליה, חלשה מהרעב. הפעם הייתה זו רכבת נוסעים רגילה, בה זכו לאוכל שוויצרי, שכלל קקאו ושוקולד (וגרם לבעיות מעיים קשות...) בשוויץ שהתה יהודית כשנה עם בני המשפחה שהיו איתה, בארבעה אתרים. בשנה זו עברה ניתוח להסרת השקדים והתנחמה במנות גלידה. התחנה האחרונה הייתה בעיירה לרגלי ההר טיטליס.
בהיותם בשוויץ, נודע להם שאריה סולה ניצל מהמחנות ומצעדות המוות. הוא הגיע לבודפשט וגוייס לעזור באיסוף ילדים יהודיים ששרדו: מבתי יתומים, ממנזרים ומכל מיני מקומות מחבוא. כמי שהיה מורה מדופלם, הוא גוייס יחד עם שליחים מהארץ ואנשי הבריגדה לטפל ולהדריך את הילדים והנערים, להחזיר להם משהו מהילדות האבודה ולהכינם לקליטה בארץ. רוב הילדים היו יתומים, חסרי בית וחסרי משפחה; חלקם היו השריד היחיד ממשפחתם. הפגישה עם אריה סולה נערכה בגבול איטליה - שוויץ. אריה הביא בובה גדולה בקופסה, ובגלל המרחק – זרק את הקופסה מעבר לגדר. השומרים נזעקו ורצו להחרימה. אך דודה מרגלית שיתפה את השומרים באירוע המרגש, בו פגש אריה גם את בתו הקטנה, אותה לא ראה זמן ארוך כל כך. ברבות הימים הבובה "עלתה" ארצה.
זמן קצר לאחר הפגישה עם אריה סולה הצליחו לסדר למרגלית, לבת הקטנה וליהודית אישורים והם הצטרפו לאריה בעיירה סלבינו באיטליה. בעיירה זו רוכזו כ-800 ילדים, שעברו שיקום פיזי ונפשי בעקבות טראומת השואה.
תחנה נוספת - בשנת 1946 הייתה באביגליאנה (Avigliana), איטליה, שם המשיך אריה סולה את פעילותו החינוכית. במרץ 1947 נולדה בתם השנייה של אריה ומרגלית, מרים. שם מלאו ליהודית 7 ורשמו אותה לכיתה א' בבית-ספר איטלקי נוצרי. היא למדה את השפה במהירות והשתתפה בטקסי הבוקר הנוצריים; היה לה ברור "שזו רק תחפושת זמנית". יהודית אומרת "שזה לא גרם לי בלבול הודות לחינוך היהודי - ישראלי, פטריוטי וחד משמעי - ידעתי, שיגיע היום בו נעלה לארץ ישראל ואז נוכל לקיים את חיי המסורת היהודית".
אימא של יהודית ניצלה אף היא והגיעה לבלגיה. נוצר הקשר עם משפחת סולה ויהודית שלחה מכתבים וציורים לאימא, לאחר 3 שנות נתק... היא רצתה לקרוא לדודה מרגלית "אימא", אך מרגלית טענה, שלמרות אהבתה הגדולה אליה, יש לה אימא. ואכן, האימא הגיעה למילנו. המפגש היה לא פשוט, שכן הנתק עשה את שלו...
ב-2 ליולי 1947 הגיעו יהודית ואימא לנמל חיפה באונייה "פטרוס", בעזרת תעודות מזויפות, כאילו הן תושבות ארץ ישראל, שנתקעו בפרוץ המלחמה בביקור באירופה, ועכשיו, כביכול, חוזרות

הביתה. משפחת סולה הגיעה כעבור שבועיים ועברו להתגורר בכפר מסריק. שם נולדה בתם השלישית, אנילה (שהזכיר את שמו של מרדכי אנילביץ, ממנהיגי מרד גטו ורשה).
הן הגיעו בחוסר כל, שוכנו באוהל במעברת "נווה חיים" בחדרה ולאחר מספר ימים הועברו לבית עולים ברחוב העלייה בתל אביב. למרות האיטלקית המשובחת, התקשורת עם אימא נאלצה להיות בהונגרית. ההחלטה שלה הייתה לדבר עברית בלבד, כדי להיות כמה שיותר מהר "צברית"! יהודית מספרת על הגשמת החלום להגיע ארצה: "חלמתי שאגיע לארץ, שהיא הארץ הכי יפה וטובה בעולם, הרחובות והבתים יפים ומקושטים, הכל זהב. הכל כאן נפלא, האנשים והילדים - כולם מחכים לנו...". זה היה נכון רק חלקית.
האם עבדה קשה למחייתן כתופרת. בסיום כיתה ו' עברה יהודית למוסד החינוכי מסריק, בתנאי פנימייה, בקיבוץ בו התגוררה משפחת סולה; פעם ב-6 שבועות חזרה לסוף שבוע בתל אביב, לאימא. כשהייתה בכיתה י"א חלתה האם. יהודית החליטה לחזור הביתה ולטפל בה. בבוקר עבדה במשרד עורכי דין והשלימה לימודי ערב.
כשהאם התאוששה חזרה יהודית למוסד החינוכי וסיימה בו את כיתה י"ב.
בספטמבר 1957 התגייסה יהודית לצבא ושרתה כסמלת סעד. היא השתחררה לאחר שנתיים. החבר יליד כפר מסריק, גיורא, השתחרר והם נישאו, צעירים בני 21, וקבעו את ביתם מאז ועד היום בכפר מסריק. שם נולדו שלושת ילדיהם: תמיר, עמית וגלי. יהודית עסקה בחינוך מיוחד ובעבודת מזכירות במפעל הקיבוץ "דוּקרט" [מפעל אריזות, המתמחה בתכנון, פיתוח וייצור אריזות].
בשנת 1999 יצאה המשפחה הגרעינית (ההורים ושלושת ילדיהם) לטיול שורשים בקז'מארוק, בבודפשט ובשני בתי ילדים באיטליה.
ואז, באמצע החיים, נפל בנם הבכור, תמיר: הוא התנדב למילואים ובשנת 2002, בקרב עם מחבל מתאבד באריאל, נפל תמיר, בן 41. הוא הותיר אישה ושלושה ילדים. כאב בלתי נתפס...
שנים אחדות לאחר האסון יצאו יהודית וגיורא לטיול נוסף: עליה לקבר האח, דודי, בבית הקברות בקושיצה, בקז'מארוק ובמונקץ'. כמו כן ביקרו בסיילש (וינוגרדוב), שם נולד אביו של גיורא (בעלה), ובוורצקי (verecke, כיום Vorota, מחוז וולובץ, כ-40 ק"מ צפונית למונקץ') - שם נולדה אימו.
קורות חייה של יהודית מסד (מושקוביץ) הוא סיפורו של דור השואה והתקומה, אותו חוותה כילדה צעירה כל כך. היא איבדה אנשים רבים מבני משפחה – אך מצאה את הכוחות לבנות את חייה מהתחלה, באופטימיות. החיים, מסתבר, גורמים לנו להיות חזקים...

1940: יהודית ואביה, צבי דב פוגלמן, בפתח ביתם בקז'מארוק. האב היה יליד מונקץ' 1905

מונקץ', אפריל 1942: אימא ברטה (בּרנצ'וּ) (מימין) וגיסתה הינדו - עם יהודית

AUSTRIA No. 450/B

für Ellenbogen Judit

Teilnehmer des I. Transportes besonderer Aussenarbeiter.

Den 20/1/ 1944.

דוגמא לאישור העלייה לרכבת קסטנר

1942, מונקץ': יהודית עם אחיה הבכור, שרולי

1945: בובת המתנה שקיבלה
יהודית מהדוד, אריה סולה

הדוד, אריה סולה

אריה סולה יחד עם החניכים
של בית הילדים
באביגליאנה

דודה מרגלית סולה,
אחותה של האימא
ואשתו של אריה,
שהייתה כאימא
ליהודית במשך
כשלוש שנים

1947: יהודית ואימא בבית העולים בתל-אביב

משפחת מסד הצעירה, כפר מסריק

יהודית עם תעודת ההוקרה – מבני הדור השני – לבני הדור הראשון

מקובר עידית [קובילצקה פוליאנה] [עלון 82 – אפריל 2021]

עידית היא אומנית ישראלית רב תחומית. בהשכלתה: בוגרת תואר בעבודה סוציאלית מאוניברסיטת "בר אילן". בוגרת מכללת "אבני" בתל אביב, במגמת ציור ופיסול, והשתתפה בסדנאות רבות, שהובילו אמנים בכירים ומוכרים בתחום האמנות הפלסטית: יחזקאל שטרייכמן, יעקב וכסלר, אליהו גת, חיים קיווה, רחל שביט, מרלן פרר ועוד.

עבודותיה וציוריה עזי צבע, אקספרסיביים, אך גם באים לידי ביטוי בשחור-לבן, המשלבים רישומים עדינים, המביעים רעיון, או אמירה אותנטית. עבורה, ציור הוא כלי ביטוי ממשי ואמיתי, שבו אומנותה משקפת מחשבות ודעות, סמלים וערכים מחייה בארץ, והשאובים, לעיתים, ממקורות יהודיים וישראלים, והלקוחים מהתרחשויות הציבורית העכשווית, עליהם גדלה.

עידית היא בתו של איינהורן שמעון ז"ל, יליד 1926, מהעיירה קובילצקה פוליאנה (Kobylets'ka Polyana). האב, ניצול שואה, בגיל 16 נותר לבדו לאחר שכל משפחתו, וכמעט כל 2000 תושבי העיירה הוצאו להורג באותו היום.

כבת לדור השני לניצולי השואה, יש בחלק מעבודותיה רמז וחיבור להיסטוריה היהודית, ברמה הלאומית והפרטית, בצורך אישי, לשימור הזיכרון. כל אלו באים לידי ביטוי בטכניקות מעורבות של אומנות מודרנית, בהם היא משלבת ציור באמצעות ידיים חשופות ללא מכחולים, שילוב של צבעי שמן ואקריליק, שילוב של זפת וצבע פלסטי, רישום בעיפרון ובצבעי פסטל על אותו בד. בשנה האחרונה הוקדשו עבודותיה לשינויים, שחווינו בגלל הקורונה. היא יצרה את סידרת "תפילת המרפסות", בה הביעה, בהתרגשות, את הקושי באיסור המשמעותי להתפלל במניין בבית הכנסת, והאילוץ להתפלל בצמצום רק במרפסת הביתית. עבודתה "תפילת המרפסות" זכתה במקום הראשון בתחרות מטעם משרד החינוך, האגף לתרבות יהודית.

כמו כן עוסקת עידית בשיפוץ ושיחזור אומנותי של כלים ורהיטים ישנים בצורה אמנותית ומיוחדת.

עידית מקדישה את כל זמנה כיום לציור ואומנות. היא מתגוררת בפתח תקווה.

<u>תערוכות יחיד</u>: בגלריה של "היכל הפיס" ב"היכל התרבות", פ"ת.

בגלריה של "היכל הפיס" "בן גוריון", פ"ת.

בגלריה ה"פואיה" באולם "שרת", פ"ת

<u>תערוכות קבוצתיות</u>:

"בית שפירא", פ"ת "מרכז עינב", תל אביב.

"מרכז ג'ראר בכר", ירושלים "מרכז האמנויות קסטרא", חיפה.

היכל התרבות, פ"ת "הציפור הכחולה," פ"ת.

הגלריה ב"מגדלי נאמן", תל אביב גלריית "Art Collection", תל אביב

גלריה "רוטשילד 3", תל אביב

<u>תערוכת קבע</u> בבית המשפט המחוזי, לוד

גלריית "La Pall galleria Mall" רויאל אופרה, לונדון

גלריית "Chelsea", ניו יורק גלריית "ארמון שנברון", וינה ועוד...

שלוש מיצירותיה מוצגות ב"בית הקונגרס הציוני", ניו יורק.

עידית מקובר גם זכתה במקום ראשון בתחרות אומנות פלסטית של משרד החינוך, האגף לתרבות יהודית.

ניתן לראות עוד מיצירתה באתר: http://iditmakover.com

ברטה עם בתה, אלונה אבינזר, שבדיה, ותעודת ההוקרה שנשלחה אליה על-ידי הארגון שלנו

<u>נילסון ברטה (ליבוביץ בשה) [ליפשא]</u> [עלון 49 – נובמבר 2018] **<u>[נפטרה בינואר 2020]</u>**

ברטה נילסון (בשה ליבוביץ) נולדה ב- **<u>1920</u>** בליפשא (Lipcse), כ-13 ק"מ צפונית לחוסט, אז בתחומי צ'כוסלובקיה. המשפחה הייתה מאד דתית.

אביה, צבי-הירש ("ספודק") היה איכר וסוחר. היו לו סוסים, כמה פרות, עזים, תרנגולות ואווזים. היו לו גם שתי עגלות והוא היה מסיע נוסעים לחוסט ובחזרה בזמן שהיה מביא סחורה.

אמה, חיה-הנדל (לבית אברהמוביץ) הייתה עקרת בית.

לברטה היה אח בכור, בערל, (יליד 1912) שהיה נשוי לפעסל, והם גרו בהורינץ (Horinchovo), 15 ק"מ צפון-מזרח לחוסט.

היו לה שתי אחיות צעירות, שרי (שרה-ינטה, ילידת 1927) ודבורה (ילידת 1929).

ברטה הייתה אחראית על האווזים כבר מגיל 5.

ברטה למדה תחילה בבית ספר צ'כי, אך בשנת 1938, כשהיטלר החל את סיפוחה של צ'כוסלובקיה, סופח האזור שבו נמצאת ליפשא להונגריה. כתוצאה מכך הוחלפו המורים הצ'כים האהובים בבית הספר של ברטה במורים הונגריים.

אחרי פרוץ המלחמה ב-1939 פשטה בליפשא השמועה, שהגרמנים מחפשים נערות צעירות. עקב כך החליטו הוריה של ברטה לשלוח את הבנות למקום בטוח יותר. בתחילת שנות הארבעים נשלחה ברטה להסתתר בהימנֶע (Humenne) שבסלובקיה, שם שהתה כמה חודשים. אבל כשהמקום כבר לא היה בטוח יותר נשלחו ברטה ושרי, ככל הנראה בחורף 1941-1942 למכרים נוצרים, שגרו בעיר פשט (חלק מבודפשט). שם הן נאלצו להתחבא במרתף הבית, אך עם הזמן הן החליטו לעזוב את המרתף והגיעו ל- JudenHaus ב- Kiray Utca בכדי להיות בין יהודים.

אחיה של ברטה, בערל, נלקח לשרת בפלוגות העבודה, ומאז אפריל 1943 נרשם כנעדר. ב-1964 נודע לברטה, מניצול שהכיר אותו, שבערל קפא למוות.

ברטה הצליחה לחזור ולבקר בליפשא פעם אחת בתקופה זו. זו הייתה הפעם האחרונה שהיא ראתה את הוריה ואת אחותה הקטנה דבורה, אך הקשר נמשך דרך מכתבים. סימן החיים האחרון מהבית היה בחג השבועות 1944. הייתה זו גלויה מאמה: "אנחנו מחכים שהגרמנים יבואו כל רגע. אפיתי כמה חלות, בישלתי דייסת אורז ושמתי אותה בכדי החלב. כך יהיה קל יותר לקחת איתנו..."

זמן קצר לאחר מכן נאספו כל יהודי ליפשא ונלקחו לאיזא (Iza), 9 ק"מ מליפשא.

משם נשלחו הלאה לאושוויץ.
גם השהייה בבודפשט הגיעה לקצה. באוקטובר 1944 היה על היהודים להתאסף במפעל לרעפים. משם נאלצו לצעוד ברגל יום אחרי יום. תחילה בפיקוחם של חיילים הונגרים - ולאחר מכן בפיקוחם של חיילים גרמנים. יהודים רבים התמוטטו ונורו שם למוות.
בדצמבר 1944 הגיעו למשק חקלאי גדול בשם Bozok (מערב הונגריה, על גבול אוסטריה). שם נאלצו לחפור בונקרים וגם לבצע עבודות חקלאיות, כשהם שקועים במים ובבוץ עד הברכיים בקור העז. רבים חלו בדלקת ריאות ומתו. למרות הכול היה חופש מסוים במשק הזה.
יום אחד לקחו אותם לתחנת רכבת ושם הוכנסו לקרונות בקר. המצב היה נורא. הצפיפות הייתה רבה ולא היה מקום לשבת, רק לעמוד. הנסיעה נמשכה יום אחרי יום ולילה אחרי לילה. כשסוף סוף הגיעו ליעד - היה זה בינואר 1945. הם מצאו את עצמם במחנה הריכוז ברגן בלזן. התנאים היו מחפירים והסבל רב. אחותה של ברטה חלתה בטיפוס והייתה חלשה מאד. תחילה היה מצבה הבריאותי של ברטה סביר יחסית וציוו עליה לפנות כל בוקר את גופות הנשים המתות מהצריפים. היה עליה גם לסחוב כל יום את חביות המרק הכבדות מהמטבח לצריפים. בסוף תקופת המחנה, אולי במרץ 1945, חלתה גם ברטה בטיפוס. למרות שלא היו תרופות ולא היה שום טיפול רפואי - הצליחה ברטה אט אט להתגבר.
ב-15 לאפריל שוחרר המחנה ע"י חיילים אנגלים והאחיות היו צריכות להחליט לאן ללכת אחרי המלחמה. ברטה רצתה לחזור לבית הוריה אך שרי הייתה עדיין מאד חולה ונזקקה לטיפול רפואי [בתיק הרפואי שלה היא הייתה רשומה גולדי]. אנשי "הצלב האדום" הסבירו, שניתן לקבל שהות חופשית וטיפול רפואי חינם בשוודיה - וזה מה שקבע את הצעד הבא. ביוני הן הגיעו לליבק - ומשם הגיעו לעיר Norrköping, בה שהו בבידוד במשך 3 שבועות. אחרי כמה חודשי החלמה בעיר Ryd וכמה שבועות של לימוד השפה השוודית ב- Göteborg הגיעה ברטה בפברואר 1946 לעיירה בשם Gislaved, שם מצאה עבודה. כוונתה הייתה לחסוך כסף ולרכוש כרטיס נסיעה חזרה הביתה לליפשא - בתקוה להתאחד עם משפחתה.
אמה ואחותה הקטנה, דבורה, נרצחו, ככל הנראה, מיד עם הגעתן לאושוויץ.
האב שנראה בחיים במחנה עבודה ליד אושוויץ בסתיו 1944 ע"י חברה של ברטה - מת כנראה גם באותה השנה.
שרי, שלא הספיקה לסיים את לימודיה בגלל המלחמה נשלחה ללמוד ב- Fjällgården (חווה, ששימשה את הבנות כבית ספר, בזמנו) ב- Dalarna (שם מחוז בשוודיה) והגיעה לאחר מכן גם ל- Gislaved.
בסופו של דבר התחתנו האחיות בשוודיה. מכיוון שלברטה לא הייתה השכלה מעבר לשנות לימודיה בבית-ספר יסודי, היא עבדה במפעלים. היא ידעה לתפור במכונת-תפירה, מיומנות שרכשה לבד בילדותה, כשהתגנבה לחדר בו החזיקה דודתה במכונה כזו. למען האמת, חלמה ברטה להיות מעצבת אופנה. היא למדה בשוודיה תפירה יותר עדינה ותפרה לעצמה, לילדיה (ומאוחר יותר

לנכדיה) בגדים. כשלא עבדה מחוץ לבית כשכירה היא עבדה כתופרת בביתה. בהיותה בעלת כושר שכנוע אדיר הצליחה ברטה גם כשעבדה בחנות למכירת רהיטים.

לברטה נולדו שני ילדים, שניהם עלו לישראל בסוף שנות השישים.
לשרי נולדו שתי בנות. שרי נפטרה ממחלת הסרטן ב-1984 והובאה לקבורה בירושלים.
ב-1985 נפטר בנה של ברטה ממחלה קשה וב-2010 נפטר גם בעלה.

מה שנתן לברטה את הכוח לשרוד את השנים הקשות היו האמונה והתקווה לפגוש שוב את הוריה. למרות הקושי והסבל תמיד ידעה להעריך את מה שיש לה. ברטה, בת 98 ושתבל"א, חיה כיום בבית האבות היהודי בעיר Göteborg. נולדו לה, כאמור, בת ובן ויש לה 3 נכדים ושתי נינות.
אנו מאחלים לברטה בריאות איתנה ונחת מבני משפחתה!

בתה, אלונה, סיימה את לימודי התיכון בשוודיה בשנת 1969 והגיעה לארץ לבקר את אחיה, שהיה בהכשרה בקיבוץ לביא (ליד טבריה). הביקור שנועד להימשך חודש הפך, למעשה, לעלייה ארצה ונמשך כבר 49 שנים... אלונה למדה באוניברסיטה העברית בירושלים ארכיאולוגיה וספרנות ועבדה בספריה הלאומית מ-1972 ועד פרישתה ב-2013. מאז היא מתנדבת שם במתן ייעוץ גנאולוגי לציבור הרחב - חינם. פעם בחודשיים-שלושה היא נוסעת לבקר את אימה, וכך גם הגיעה תעודת ההוקרה שלנו לברטה נילסון לבית לייבוביץ.

שני המורים הצ'כים עם 7 התלמידות היהודיות – ברטה המרכזית מהן

ברטה בשנת 1947

<u>סיפורה של תמונה (עם המורים וחברות הילדות):</u> כשבנה של ברטה היה בהכשרה לפני גיוס, הוא עשה תורנות מטבח עם בחור, שהיה גם הוא לפני גיוס, והם שוחחו על השורשים שלהם. למרבה ההפתעה, הסתבר ששתי האימהות נולדו בליפשא ולמדו באותה הכיתה! האח הוזמן לפגישה בביתם, פגישה שאליה הגיעה גם ברטה. האישה סיפרה להם שבת כיתה נוספת חיה בארץ... כך נערכה פגישה משולשת של חברות הילדות ששרדו – וכך קיבלה ברטה את התמונה...

2013: ברטה (בשה) נילסון (ליבוביץ) מתפללת בביתה

תמונה זו הופיעה בתערוכה בנושא השואה במילנו, כשהיא בממדים של 60 X 80 ס"מ וצולמה על-ידי חתנה של אלונה, שהוא צלם מקצועי!

בשנת 2011, כשברטה ליבוביץ-נילסון ביקרה בארץ, תועדה עדותה ב"יד שם": O.3/VT/11465) פריט 9426440) והועלתה לאינטרה-נט. היא נגישה באולם הקריאה ב"יד ושם" לכל המבקרים.

לפני 18 שנים מסרה ברטה לארכיון "יד ושם" פריטים מרגשים:

תיק עשוי משמיכה שמצאה ברטה בברגן-בלזן ובו שמה את כל "רכושה"

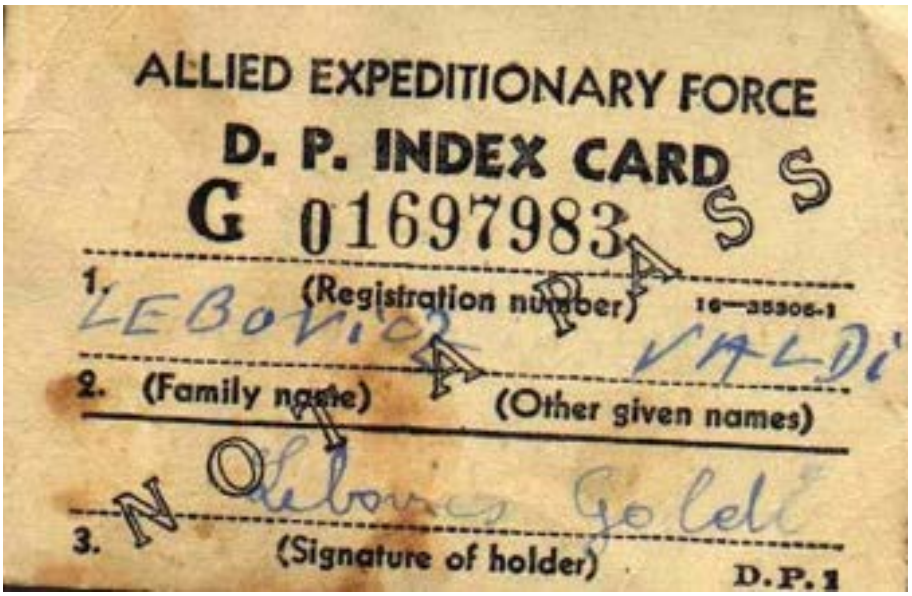
ALLIED EXPEDITIONARY FORCE
D. P. INDEX CARD
G 01697983
1. (Registration number) 16—35306-1
2. (Family name) (Other given names)
3. (Signature of holder) D.P.1

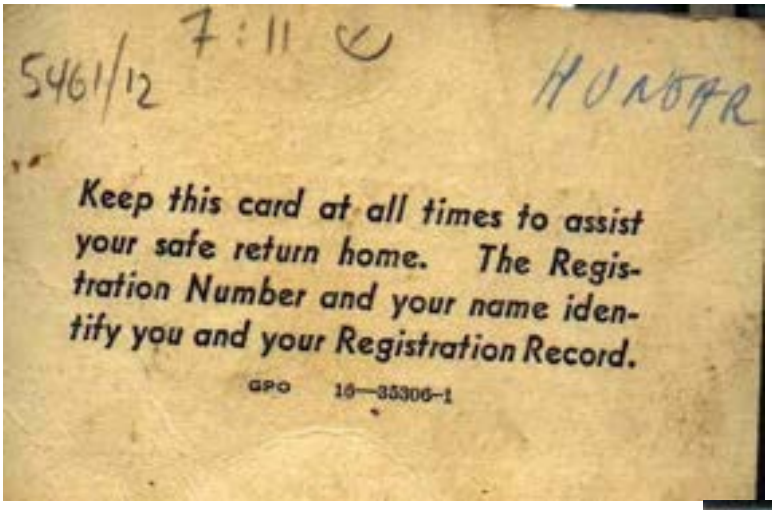
5461/12
Keep this card at all times to assist your safe return home. The Registration Number and your name identify you and your Registration Record.
GPO 16—35306-1

תעודת זהות זמנית שניתנה למשפחה במחנה העקורים בברגן-בלזן על-ידי בעלות הברית

כרטיסים של מנות מזון שקיבלה ברטה לאחר הגעתה לשוודיה

דר' סיקוביץ (פרידמן) גיטה [חוסט]

[עלון 35 – אוקטובר 2017]

גיטה נולדה בחוסט בשנת 1927, הצעירה מבין 3 אחיות. כמו רוב תושבי העיר - בני המשפחה היו דתיים. (3-4 בחורים התחתנו עם גויות). אבא היה ציוני ודיבר כל הזמן על ארץ ישראל.

1939 – צ'כוסלובקיה התפרקה, סלובקיה הייתה עצמאית. קרפטו-רוסיה הייתה כמו נע ונד, כיוון שלא ידעו מה שיקרה. האוקראינים רצו להכריז על מדינה - כמו סלובקיה העצמאית. אך לא קרה דבר. אחרי זמן קצר נכנס הצבא ההונגרי, כיוון שהעוצר הורטי קיבל הרבה שטחים.

אביה בכה כי זכר שהיו אנטישמים והוא פחד מהם פחד מוות. תוך זמן מאוד קצר בתי הספר נפתחו מחדש. גיטה הייתה בת 12, אך מכיוון שלא היה ב"ס נפרד ליהודים – היא למדה יחד עם הונגרים ואוקראינים, כולל עם ילדים יהודים שלמדו בבוקר בחדר, וכמובן, בנים ובנות ביחד. באחד השיעורים מישהו זרק נייר על הגב שלה, שבו היה כתוב "מוות ליהודים". היא לא התייחסה לכך יותר מדי, כיוון שהם היו רגילים שאלה החיים, ושהם "יהודים מסריחים שצריכים למות". המורה ברכה את התלמידים, אך מיד שאלה מיהם היהודים? כשהצביעו – הורתה להם לצאת!

היה בחוסט גימנסיום, אך היהודים לא יכלו ללמוד שם כי הלימודים התנהלו גם בשבת.

את בני ה- 18 ומעלה גייסו לפלוגות העבודה. ההורים שלחו ילדים לארה"ב ולפלשתינה עוד קודם – כדי להימנע מהצבא, או הטילו בילדיהם מום מכוון...

1941 - יום אחד בשבת נכנסו למספר בתי יהודים, אלו שלא הייתה להם אזרחות הונגרית, למרות שחיו שם דורות על דורות. הם נדרשו להתכונן תוך זמן קצר ביותר, לקחת קצת אוכל ובגדים ולהגיע לתחנת הרכבת. כל השוהים בבית, כולל תינוקות ואורחים, נדרשו לעזוב. הם חיכו מספר ימים בתחנה ומשם הוסעו לקולומיי ולקמיניץ פודולסק. שם הם נורו לבורות. רובם מתו, אך היו שניצלו. בן של בן דוד של גיטה כתב: "הצילו את עצמיכם".

19.3.44 - 3 שבועות לפני פסח הגיעו הגרמנים. 2 אחיותיה של גיטה שהו בבודפשט. אטו, האחות הגדולה יצאה לתחנת הרכבת, אלא שמשם היא נלקחה לגטו בהונגריה. האחות הצעירה, אלטי, לא רצתה ליידע את ההורים. אטו כתבה מהגטו שהכול בסדר אצלה.

היו בחוסט 3 בתי כנסת גדולים ואבא יצא לתפילה. כשחזר - לא זיהתה את אביה כי הוריד את זקנו, את הכובע השחור הרגיל, ובמקומו חבש מין כובע.

סמוך מאוד לליל הסדר הגיעה אלטי מבודפשט. אביה זרק עצמו על הרצפה ואמר: "ברוך השם שלפחות את הגעת".

למחרת יצאה הוראה להתייצבות של 200 גברים חזקים לעבודה. הצעירים לא היו. אביה יצא יחד עם בני גילו. כל היום ישבו סתם – ביום הראשון של פסח, כשל כוונתם של ההונגרים הייתה לגרום לכאב ולפחד.

סוף השבוע עבר. גיטה איננה זוכרת דבר מליל הסדר. אזי אספו אותם בבית-הכנסת הגדול, בו הוצאו המושבים, כך שהם ישבו על הרצפה. אח"כ הוגדרו הגטאות: 3 רחובות – בהם פינו צד אחד בלבד של הרחוב, ואז דחסו כ-7000 יהודים ל-3 רחובות אלו. בכל בית היו, לכל היותר, 2 חדרי שינה, לתוכם הוכנסו 4-5 משפחות, כשהשירותים היו בחוץ. כשחיו בבתיהם, פעם בשבוע היו

מביאים אמבטיה מפח למטבח וכל המשפחה התרחצה לשבת. עכשיו, בתנאים אלו של חוסר פרטיות, לא ניתן היה אפילו להתרחץ. אלטי יצאה לראות מה קרה בבית שעזבו. היא ראתה סוס ועגלה ליד הבית ומהמרתף (קיילער) הוציאו, דרך חלון קטן, את כל הדברים שאוחסנו. אוחסנו שם פריטים חדשים, ארוזים, עבור הנדוניה, והושארו על הרצפה. אלטי חזרה משם בהיסטריה.
אחרי 5 שבועות בגטו, הם היו האחרונים שהובאו לתחנת הרכבת לכיוון אושוויץ. כשהלכו דרך הרחובות היהודיים הם ראו את הגויים מרוקנים את הבתים.
בקרון הרכבת לא היה מקום לשבת, היו רק 2 דליים, אחד למים והשני לשירותים. הם ישבו על החפצים, בצפיפות. עלתה השאלה אם בכלל ניתן להתפלל שם... זו הייתה בושה בציבור, אך הם החליטו, בכל זאת, להתפלל. אבא ביקש שישמרו על עצמם, על אימא ושיתנדבו לכל עבודה, כיוון שעבודה תציל אותן.
הם הגיעו לאושוויץ אחרי 3 ימים; ראו אנשים עם פסים, ולא היה להם מושג מה קורה. הושיטו להם ידיים לקפוץ מהקרון אל רחבת הבטון - הרמפה. שרר כאוס, כי כולם חיפשו קרובים. הסלקציה - מכאן ואילך הייתה הרעל של אושוויץ. הכול היה מגודר, מסביב עצים, אך בבירקנאו לא היו עצים, עשב וציפורים, אלא 5 תאי גז עם ארובות. הם לא הבינו כלום... מקלחות; גילוח השיער. ב-C לאגר 32 היו צריפים, מהם 2 צריפי שירותים ו-2 צריפי מקלחות; 15,000 נשים צריכות היו להיכנס ל-400 חורי שירותים. שעות המתינו לשירותים. במשך היום לא עשו כלום, חוץ ממסדרים משעה 04:00 בבוקר, בחמישיות; 1100-1200 בצריף. בכל פעם סלקציה. באחת הסלקציות נלקחו 500 נשים (כמעט חצי צריף). אימא הסתתרה וניצלה בינתיים. האבא הוצא להורג לאחר שעבד במכרות פחם.
מאושוויץ הועברה גיטה למחנה עבודה, בו עבדה קשה 7 חודשים עם חלקי חילוף של מטוסים, 12 שעות ביום, אוכל דל, שעה הליכה בנעליים בלויות בקור של פולין.
שבוע לפני הסוף לימדו אותה איך לשרטט, מקצוע ששרת אותה מאוחר יותר.
בעקבות השחרור ב-8.5.1945 חזרה גיטה, בדרך רוויית קשיים, לעיר הולדתה, חוסט. כשהבינו היא ובנות המשפחה שאין טעם להישאר - כלל המסע החדש את בוקרשט, סטו-מארה, בודפשט, מחנות העקורים בגרמניה ופראג, בה חיה גיטה 3 שנים. רב שלמד אצל אביה שלח מסמכים, שאיפשרו את המעבר לארה"ב. 3 האחיות היגרו ואחרי זמן מה – גם האם שניצלה. עתה עבדה גיטה בשרטוט, אותו למדה במחנה העבודה. היא רכשה את השפה האנגלית תוך שנה. בשנת 1955-56 שהתה גיטה בישראל ועבדה כמתכננת בחברת החשמל. היא הכירה את מי שהפך לבעלה, יצחק סיקוביץ. בברוקלין שבניו-יורק, נולדו שתי בנותיה והבן. כשהיה הבן הצעיר בן 3 החלה גיטה ללמוד פסיכולוגיה באוניברסיטת City University ועברה, במסלול ישיר ללימודי דוקטורט, בהתמחות פסיכולוגיה חברתית ואישיותית. שנתיים התמחתה בפסיכולוגיה קלינית ועבדה כפסיכולוגית בחברת הטלפונים בניו-יורק.
היא התאלמנה מבעלה ב-1991 ושנה אחר-כך עלתה גיטה ארצה ועבדה בארגון "עמך" – בסיוע נפשי לניצולי שואה. גם ילדיה חיים בארץ.
גם כיום, בגילה המתקדם, עובדת דר' גיטה סיקוביץ במתן עזרה נפשית לניצולי שואה, גם לאלו שאינם ניידים, כולל ביקורי בית. גיטה נתנה הרצאה במפגש חברים ברחובות.
ברוכה תהיי על עשייתך!

<u>ניתן לראות את גיטה נותנת עדות בכתובת ה-you tube שלהלן:</u>

https://www.youtube.com/watch?v=iFl2sDsxwjM

סער דבי, בת צבי זעירא - הרמן קליין [טיסה-סירמה]

[עלון 74 – אוגוסט 2020]

דבי היא משוררת ילידת שנות ה-60, אם לבת ומתגוררת בתל-אביב.
שיריה של דבי מתורגמים לאנגלית, צרפתית, ספרדית, פורטוגזית, ואפילו יידיש, והם מתפרסמים במיטב כתבי-העת, בעיתונות, בתערוכות, באנתולוגיות, בפסטיבלי שירה, ברדיו ובטלוויזיה. בין פרסומיה: ישראל היום, מקור ראשון, הליקון, מאזְנַיִם, עִתּוֹן 77, קשת החדשה, שִׁבּוֹ, טיים אאוט תל-אביב, עמדה, אפיריון, פסיפס, גג, המסדרון, מדור הספרות של Y-NET, אדומה (אנתולוגיית שירה מעמדית), קול קורא (אנתולוגיה במלאת עשור לפסטיבל המשוררים הישראלי במטולה), שישים שירים ונצח (אנתולוגיה בעקבות התערוכה מִגְלוּת לגאולה שהתקיימה בבית התנ"ך), בת-אדם-אישה (אנתולוגיית שירי נשים), מה זאת אהבה (אנתולוגיה בעקבות התערוכה אומרים אהבה שהתקיימה בבית הסופר), ועוד.
דבי חברת אקו"ם, אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל, איגוד הסופרים הכללי בישראל ואנ"י (איגוד נשים יוצרות). היא ניהלה את פורום הספרים של Y-NET, ובמהלך השנים יזמה, ערכה והִנחתה אירועי ספרות ותרבות רבים.
בין שיריה של דבי שירים עם זיקה לשואה, לדוגמה: "בין שני אביבים", שנכתב בעקבות קורות אביה בשואה, "שירת דבורה", שמוקדש לסבתהּ שנספתה באושוויץ ושדבי נושאת את שמה, "מאחורי השער בדכאו", "התינוק שלא נולד", ועוד. בשירים משתקף ובא לידי ביטוי הקשר האמיץ של דבי, בת הדור השני, לשואה.
דבי קוראת משיריה על במות רבות ומגוונות, ומשתתפת בפסטיבלי שירה ובערבי משוררים, ביניהם באוניברסיטת חיפה, בית אריאלה (ת"א), פאב מישל (ת"א), מרתף 10 (חיפה), תיאטרון תמונע (ת"א), קפה תיאו (ת"א), נורמן בר (ת"א), התיאטרון הערבי-יהודי (יפו), גלריית עמיעד (יפו), גלריה עמליה ארבל (ת"א), צוותא 2 (ת"א), בית לייוויק (ת"א), ערבי משוררים מטעם "איגוד הסופרים הכללי בישראל" (ת"א), ויצ"ו (ר"ג), "אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל" (ת"א, נצרת עילית, אשקלון), פסטיבל small במה-מִסְפָּר 4 (אוניברסיטת ת"א), פסטיבל המשוררים הישראלי (מטולה) ועוד.
"תופרת מילים", ספר השירים אותו כתבה וערכה, זכה למענקים מ"קרן יהושע רבינוביץ לאמנויות" ומ"קרן עמו"ס - לשכת הנשיא". על ספרה זה זכתה דבי ל"פרס ראש הממשלה לסופרים ולמשוררים עבריים ליצירה ספרותית" (ראו בתמונות המצורפות).

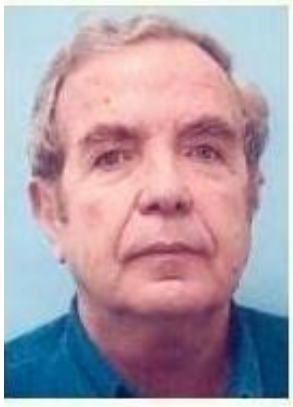

להלן קישור לאתר של דבי סער: www.debbiesaar.com

דבי סער היא בתו של **צבי זעירא**, שנולד בשם **הרמן קליין**, בטיסה-סירמה (Tiszaszirma - עיירה במחוז וינוגרדוב ששמה כיום Drotyntsi). צבי היה הילד הרביעי במשפחה בת עשר נפשות. למשפחה היו חלקת אדמה, וחנות לעיצוב נעליים. בשנת 1943, נשלחו שני האחים הבכורים למחנה עבודה בהונגריה. לימים, נודע לצבי ששניהם נספו במטהאוזן, ימים אחדים לפני תום המלחמה, מפצצה של בנות הברית, ושבשרם נאכל על ידי אסירים מזי רעב.

באפריל 1944 נלקח צבי עם הוריו ואחיו הנוספים לגטו בעיירה נג'יסולוש Nagyszollos, ומשם ברכבת משא לאושוויץ. שם, בסלקציה, ראה בפעם האחרונה את אמו, שתי אחיותיו ושני אחיו הקטנים. מאושוויץ נשלח צבי עם אביו ואחיו למחנה עבודה שהוקם על חורבות גטו וורשה, שם אספו מהריסות הבתים לבֵנים, וניקו אותן לשימוש חוזר. באוגוסט 1944, צעדו צבי, אביו ואחיו בצעדת המוות, שלושה ימים, עד לקוטנה שבמערב פולין. משם נשלחו לדכאו, ולעבודה במחנות קאופרינג. צבי עבד בקבורת גופות, בבניית ביצורים, ובעבודות כפיה נוספות, והוזז ממחנה קאופרינג אחד לשני לפי צרכי הגרמנים. כעבור זמן מה חלה אביו בטיפוס ונשלח למחנה החולים (הקראנקען לאגער). כעבור שנים נודע לצבי, שלפני שהגרמנים ברחו הם נעלו את החולים באחד הצריפים ושרפו אותם עם להביור בעודם בחיים. באפריל 1945, עם שחרור מחנה דכאו, הועבר צבי, ששקל 27 קילו, לבית החלמה. ממשפחה בת עשר נפשות, נותרו רק הוא ואח אחד, שהיה איתו כל זמן המלחמה. צבי שהה בבית יתומים בפראג, וביולי 1948 החל ללמוד, מטעם הסוכנות היהודית, טכנאות תעופה וכלֵי טייס בליברץ (בצ'כוסלובקיה). הייתה זו קבוצת טכנאי התעופה הראשונים של חיל האוויר הישראלי, והחניכים שסיימו את הקורס בהצלחה עלו לישראל. צבי עלה לארץ עם קבוצה של גח"ל (גיוס חו"ל), באונייה "טרנסילבניה", שהפליגה מנמל קונסטנצה שברומניה, והגיעה לנמל חיפה בפברואר 1949. בארץ, שובץ צבי לבסיס תל נוף.

צבי עבר השתלמויות נוספות בוושינגטון ובאוקלהומה, וב-1955, במהלך שירותו בצבא קבע, נשלח מטעם המדינה לשליחות בת שנה לבורמה, להדריך על מטוסים. לשם כך נדרש לעברת את שם משפחתו מ"קליין" ל"זעירא" ואת שמו הפרטי מ"הרמן" ל"צבי". עם שובו, עבד כמדריך מוסמך למקצועות התעופה בבית הספר הטכני של חיל האוויר ובבתי ספר מקצועיים למקצועות התעופה.

מאוגוסט 1964 עבד צבי במינהל התעופה האזרחית בתפקיד מפקח בכיר לכושר אווירי, וממונה ארצי על רישוי והסמכות של עובדי התעופה. במסגרת תפקידו נשלח לחו"ל לקורסים שונים ולהשתלמויות רבות. צבי עסק, בין היתר, בהכנת מבחנים במקצועות התעופה, ספרות עזר, חומר לימודי, תוכניות הדרכה לבתי ספר לתעופה ופיקוח על בתי הספר הללו, פיקוח כושר אווירי על מטוסים אזרחיים הרשומים במדינת ישראל, מתן ייעוץ, וייצוג מדינת ישראל ברחבי העולם. עם פרישתו לגמלאות המשיך צבי להדריך ולבחון, והתנדב בעמותות שונות.

בשנת 1957 נישא צבי ליהודית, דור שלישי בארץ, ולהם שלושה ילדים, שמונה נכדים ושלושה נינים. צבי ניחן באדיבות רבה, ביכולת ליצור קשר איכותי עם אנשים, באופטימיות בלתי נדלית, ביכולת לראות את מחצית הכוס המלאה, וביושרה פנימית. הוא היה אציל נפש, צנוע, נעים הליכות, רחב לב ובעל ידי זהב. במשך כל השנים סייע צבי ותמך בבני המשפחה, היה אב ובעל למופת, והיווה דוגמה אישית. לפני שנתיים, בגיל תשעים, הלך צבי לעולמו.

משפחת זעירא מתגוררת ברמת-גן. בשנת 2008, בטקס יום הזיכרון העירוני לשואה ולגבורה, במלאת 65 לסיום המלחמה, התכבד צבי בהדלקת אחת המשואות. להלן הקישור לאירוע:

https://youtu.be/XRrS0E3m98E

ברוכה תהיי, דבי, על עשייתך ועל הישגיך המקצועיים!

Debbie Saar

דֶּבִּי סַעַר

נימוקי השופטים

ילידת, 1961 רמת-גן. כותבת זה שנים רבות. מפרסמת סיפורים קצרים שירים ודשימות במיטב כתבי-העת ומדורי הספרות בעיתונות: "הליקון", "מאזנים", "שתוו", "77 קשת החדשה", "שבו", "אפיריון", "עמדה", "פסיפס", "גג", "טיים אאוט תל-אביב", "מקור ראשון" ועוד. ספר שירה "תופרת מילים" (הוצאת כרמל, ירושלים), 2006 יצא בתמיכת "קרן יהושע רבינוביץ לאמנויות" ו"קרן עמו יס - לשכת הנשיא".

בכתובים נמצא ספר שירה נוסף שעומד לראות אור. חברת "אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל", "איגוד הסופרים הכללי בישראל" ו"אקרים".

מתגוררת בתל-אביב ואם לבת.

דבי סער היא משוררת צעירה ורבת-כישרון, המפרסמת את שיריה באכסניות רבות, במופעי ספר ובפסטיבלי שירה. על ספר שיריה המקורי והמפתיע "תופרת מילים" (2006), המפגיע שליטה רבת-עוצמה במכמני השפה לרבדיה, כתב המבקר יורם מלצר: "שירתה של דבי סער רלוונטית, בהירה וחדה, בלי לוותר על עושר הלקוח מן העברית לדורותיה [...] היא משוררת בעלת הומור [...] היודעת לקרוץ באירוניה, לטפל ביד עדינה בנושאים כואבים ולנהל שיחה רציפה עם הקורא". ספר שירה נוסף מפרי עטה עומד לראות אור בקרוב.

על כן מצא חבר השופטים את דבי סער ראויה לפרס היצירה לספרות עברית תשפיח.

אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל
THE HEBREW WRITERS ASSOCIATION IN ISRAEL

יום האישה הבינלאומי, 7.3.2020

תעודת הוקרה
למשוררת

דבי סער

תעודה זו מוענקת לך, כלת פרס ראש הממשלה ליצירה, בהערכה על תרומתך לתרבות במדינת ישראל ביצירה הספרותית שזוכה להערכה ובהשתתפותך בפעילויות השונות באגודת הסופרים העברים כחברת ועד האגודה וכחברה פעילה.

צביקה ניר
יו"ר אגודת הסופרים

עצמון יניב
מ"מ וסגן יו"ר האגודה

דבי סער

שירת דבורה

לסבתא שלי, דבורה קליין, שנספתה באושוויץ

הֲיָדַעַתְּ
שֶׁקְּרוּיָה אֲנִי
עַל שְׁמֵךְ
שֶׁכְּרוּיָה אַתְּ
אֵין יוֹדֵעַ
הֵיכָן
דְּבוֹרָה בַּת חַנָּה
מְשֻׁמּוֹנַת בָּנַיִךְ
שְׁנַיִם
וְתוּ לֹא.
לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ
אֵם אָבִי
עוֹד אוֹרֵךְ בְּעוֹרִי
עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה
דַּבְּרִי שִׁיר תַּבְעֵרָה
דַּבְּרִי עַמִּי
שִׁיר דַּבֵּרִי.

כריכת ספרה של דבי סער - "רוקמת מילים" ושניים מהשירים שכתבה בו

דבי סער | תופרת מילים

דבי סער

בין שני אביבים

לאבא שלי, צבי, שלימד אותי להמשיך ולצעוד

בְּאָבִיב שֶׁל 1944
עַל עֶגְלָה רְתוּמָה לְסוּסִים
אֲנִי מַתְחִיל לְהִתְבַּגֵּר
עוֹד לֹא בֶּן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
וּכְבָר הַזְּמַן גּוֹזֵל
"רָאוּס, שְׁנַל!"
אֲנִי מִבִּין, מֵאֵין קֶצֶב
מְרוּיַחַ שְׁנוֹת חַיִּים

שְׁלֹשָׁה יָמִים מוּעָד
לַמָּוֶת. בְּפִאָתַי וְרִשָּׁה
מְצוּחִים:
"רְדוּ! תַּחַת הַגֶּשֶׁר!
לַנָּהָר! עִכְּשָׁו לִשְׁתּוֹת!"
נוֹבְחִים וְיוֹרִים
לֹא
מַסְפִּיק
לִשְׁתּוֹת
מֵהַמַּאְדִּימִים
חַי נִשְׁאָר
צָמֵא

צְבִי
כְּבַד רַגְלַיִם
בּוֹרֵחַ נִתְפָּס
וְשׁוּב בָּעֲמִידָה בְּקֶרוֹן
סוּסִים עַל הַפָּסִים
דּוֹחֲסִים רוֹמְסִים חוֹמְסִים
מַה שֶּׁנִּשְׁאַר מִמִּי
שֶׁהָיָה
אָדָם

שָׁמַיִם מַשְׁחִירִים
מֵעַל קֶרוֹן מִשְׁקְשֵׁק
בְּזַי מִתֶּכֶת מִלְּשָׁלְשִׁים
פְּגָזִים גּוֹדְעִים עֲצֵי
חַיִּים

מִמַּחֲנוֹת נִשְׁכָּחִים"
מִשְׁלוֹחִים
שִׁכְבוֹת מְנוּחִים בְּבוּר כְּלוּר
בָּנִים צוֹמְחִים קְמֵלִים עַל אָבוֹת
דּוֹר מֵעַל דּוֹר לַעֲדֹר
הַקֹּר מְשַׁמֵּר הַבְּשָׂר וְהָעוֹר
הַכְּלוֹר אֵינוֹ מְטַהֵר אֶת הַזִּכָּרוֹן

בֵּין שְׁנֵי אֲבִיבִים מֵתִי
בְּאָבִיב שֶׁל 1945
קַמְתִּי לִתְחִיָּה
זָקֵן

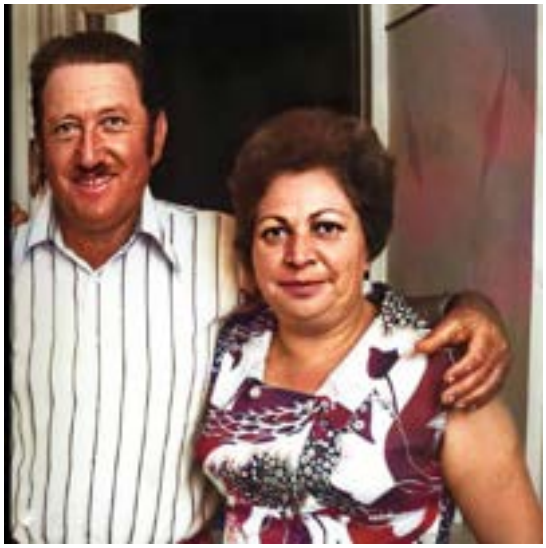

פורת (פריד) איתן (זיסי) ז"ל - "איש הציפורים" [חוסט]

[עלון 83 – מאי 2021]

כשערכתי את דפי הקשר של העמותה שוחחתי עם צביקה פורת. כך התוודעתי אל אביו, איתן, בשמו המקורי זיסי, ובכינויו "איש הציפורים".

איתן נולד בשנת 1928 בעיר חוסט, 3 ילדים היו במשפחה. אביו עסק בחייטות. הוא למד בתיכון בבית ספר יהודי. כשהיה בן 10 כבשו הנאצים את צ'כיה והגיעו לביתו. הם החרימו את היונים ואת פינת החי שלו, שאותה טיפח במסירות ואהבה, כי הדבר היה אסור על פי חוקי הנאצים. איתן החל להתנגד, אך אביו הסביר לו, שהוא חייב למסור את היונים לפני שיהרגו את כל המשפחה, והוסיף "אל תדאג, יהיו לך עוד הרבה יונים".

בשנת 1942 כשהיה בן 14 נאלץ לענוד את הטלאי הצהוב, הרדיפות החלו והגטו הוקם. במאי 1944 הגיע לאושוויץ. עבד בחברת אי. ג'. פארבן [אִי גֶ'ה פַארבֶּן (בגרמנית: IG Farben היה קונצרן גרמני שהחזיק במונופול מוחלט כמעט על ייצור כימיקלים בגרמניה הנאצית]. בינואר 1945 הועבר למחנה נורדהאוזן [דורה מיטלבאו (KZ-Dora-Mittelbau; נקרא גם מיטלבאו-דורה, או נורדהאוזן), שהיה מחנה עבודה נאצי. עובדיו אולצו לעבוד בייצור טילי V-2 במפעלים תת-קרקעיים. מבין כ-60,000 האסירים שהועסקו במחנה בעבודת כפייה, נספו על פי ההערכה כ-20,000; תשישות מהעבודה הקשה, תנאי תברואה מחרידים, הוצאות להורג ורעב היו גורמי המוות העיקריים] ומשם לברגן בלזן. הוא שוחרר ע"י הבריטים ובפעם הראשונה נפגש עם חילים מישראל. דרך איטליה עלה לישראל, האוניה בה עלה ארצה הייתה הראשונה שנתפסה ע"י האנגלים והוחזרה לקפריסין שם שהה כשמונה חודשים.

איתן שרד את מחנה ההשמדה. הוא היחיד ששרד את השואה מבין כל משפחתו - הורים, אחים, דודים - שחלקם מתו בגטו וחלקם נשלחו לאושוויץ, שם נרצחו. כאשר הגיע לארץ התגייס לשייטת בחיל הים. הוא נשא לאישה את קלרה פישר, שהיא ואחותה מנצי היו היחידות ששרדו את השואה ממשפחתן.

לאחר שירותו, איתן עסק בחקלאות ואף הקים את פינת החי הגדולה ביותר בארץ בקריית שאול בתל אביב. במשכורת הראשונה שהרוויח פה בארץ, קנה את זוג היונים הראשון שלו.

בנוסף לעובדה שהיה חקלאי, איתן גם פעל רבות להנצחת השואה. הוא היה מגיע לבתי ספר להרצות לתלמידים ולבני נוער, מזמין אנשים אליו לשמוע את סיפור ההשרדות שלו, ובשנותיו האחרונות היה מדריך מסעות בני נוער לפולין כאיש עדות. הוא כתב את הספר "קולם של הילדים המתים: מהרי הקרפטים דרך אושוויץ וברגן בלזן לישראל 1928 – 1996"

בשנת 1999 נפטר איתן ממחלת הסרטן בגיל 70.

איתן מספר את סיפורו: http://tst-massuah.scepia-sites.co.il/hebrew/article.aspx?item=706

איתן היה איש עדות בהרבה מסעות לפולין

לוח שיש לכבוד התורמים לשיפוץ
בית הכנסת הגדול בבודפשט.
הלוח ממוקם בבית הכנסת

אלי גלעד, האחיין, משואה

אלי גלעד, אחיינו של איתן, גדל בחצר פינת החי בקריית שאול וכילד, עזר לבנות את פינת החי ולטפח את בעלי החיים. לאחר שירותו הצבאי, הגיע אלי למושב משואה שבבקעת הירדן בשנת 1977, והדבר הראשון שעשה היה להקים פינת חי במושב.

לזכרו של דודו הקים אלי מחדש את פינת החי, הגדיל אותה, שיפץ אותה, ואת בעלי החיים והציוד שנשארו בפינת החי המקורית של הדוד - העביר לפינת החי החדשה אצלו במשואה. פינת החי גדולה מאוד כיום ומכילה - תוכים, צבי ענק, יונים, קופים, נחשים ולטאות. הכניסה אליה חופשית, והיא ממומנת מכיסו הפרטי של אלי גלעד - במטרה להנציח את זכר דודו. ניתן לראות בפינת החי שלט לזכרו, וכשאנשים שואלים - אלי מזמין אותם ומספר להם את סיפור המשפחה שלו. כיום אלי הוא חקלאי בבקעה שמגדל תמרים, לימון ומטפח כרם. נשוי לדליה ויש להם 6 ילדים ו-9 נכדים. כשנשאל על סיפורו, הוסיף אלי בגאווה: "אני חקלאי בדם וחקלאי גאה. דוד שלי היה חקלאי גדול גם הוא, ואני ממשיך את דרכו".

איתן (זיסי) פורת בחברת ילדים בפינת החי הגדולה שהקים בקריית שאול

מתוך אתר ההנצחה לזיכרו:
"איש יקר ומיוחד מאוד. כל חייו אמר שאת הציפורים הוא גידל כיד זיכרון למשפחתו שנספתה בשואת יהודי הונגריה."
"תמיד אמר שמאז שהוא זוכר את עצמו גידלה וטיפחה משפחתו בעלי כנף, ודרכם ינציח אותם. יהי זיכרו ברוך."
"אני ועוד 3 חברים היינו נוסעים כל חופש פורים לבקר אצלו; בכיתה ז' התחלתי לגדל תוכים."

בנו של איתן, צביקה, מתגורר ברמת השרון עם אשתו, סופי, לה הוא נשוי 47 שנים. אחותו היא שרה שוהם.

סופי פורת, זכתה בתוכנית "מאסטר שף", בעונה השישית [לפני 5 שנים]. מתוך אתר התוכנית 18.11.2016: "סופי עזבה את לבנון בגיל 14, אבל המטבח הביתי של אמה וסבתה הלך איתה את כל הדרך, וכשפגשה את המטבח ההונגרי של חמותה כל סגנון הבישול שלה השתכלל."

נכדתו של איתן, מירב, הקימה גן ילדים הנקרא "גן הציפורים".
להלן מתוך כתבה על מירב, שנכתבה במרץ 2016:
"את גן הציפורים הקמתי לפני 16 שנים לזכרו של סבי (איתן פורת), שהיה איש הציפורים. סבי, איש יקר וסבא מופלא, שהקדיש את חייו לאהבת החי והנצחת זכר משפחתו, שנספתה בשואה. כילדה גדלתי בחצר מלאה בילדים ובחיות בביתו של סבי. הוא הרעיף עלי המון אהבה ללא תנאי וזהו האידיאל שתמיד ידעתי כי ברצוני להנחיל לילדי בגן שאקים".

בשלט הממוקם בגן, הנושא את דמותו, כתוב: "מוקדש באהבה לסבי, איתן פורת, איש הציפורים, שלימד אותי שהשמים הם הגבול והדרך – היא דרך ארץ"!

לסופי ולצביקה 4 ילדים ו-4 נכדים:
אמיר: מטפל באנשים עם התמכרויות,
מירב: כאמור, בעלת "גן הציפורים" בכפר הירוק, שכולל פינת תוכים על שם איתן פורת;
מיכל: מדריכת חוגים בגני ילדים;
ויקי: גננת בגן עירייה.

מימין: מירב, ויקי, סופי, מיכל ואמיר

פיקל יוסי [בושטינו] [עלון 52 – פברואר 2019]

יוסי פיקל, בן הדור השני, נולד בעיר טפליצה, צ'כוסלובקיה, בדצמבר 1946. הוריו, ארי (יליד 1917) וגיזלה (גיזי) (ילידת 1922) נולדו בבושטינו (כ-10 ק"מ צפונית לטייץ' / טיאצ'בו). האבא גוייס לפלוגות העבודה במסגרת הצבא ההונגרי והאם נשלחה לאושוויץ, מחנה C בלוק 32.

בתום המלחמה התגייס האבא לצבא צ'כיה ושרת בו בין השנים 1945-1947. אחיו של האבא, בומי (אברהם) פיקל, עלה ארצה עוד בשנת 1930, התגייס לצבא הבריטי, ובהמשך חזר לאירופה ושרת בצבא סבובודה הצ'כי. ארי (אביו של יוסי) שלח את אחיו, בומי, לחפש את חברתו מבושטינו שמלפני המלחמה, גיזי, באושוויץ - ומצא אותה. ארי וגיזי פיקל התחתנו בפראג, בבית הכנסת העתיק "אלטנוישול" [בית הכנסת זה הוא בית הכנסת העתיק ביותר באירופה שעדיין פעיל; הוקם בשנת 1270].

ארי ניהל בטפליצה את חנות הפרוות של דודו, יעקב וולף, וכן היה פעיל אצ"ל מקומי, פעילות שבלמה (במכוון) את עלייתו ארצה.

רק בשנת 1949 עלתה המשפחה הצעירה ארצה על סיפון האנייה "קזרטה" - בהפלגה מאיטליה לנמל חיפה והשתקעה בחולון.

- צירוף מקרים מעניין: יוסי הגיע ארצה ב-3 לפברואר 1949 – ובאותו היום נולדה שוש, מי שלימים תהיה אשתו... [גם הוריה של שוש הם ילידי זאקרפטיה: האב נולד בברזניק (מחוז סבליאבה); האימא נולדה בדנילוף/דנילובו וגדלה בחוסט] – זיווג משמים...

שוש ויוסי פיקל מתגוררים בחולון, להם שלושה ילדים ושבעה נכדים.

משנת 1962 ועד 1974 היה יוסי אתלט פעיל באגודת הפועל רמת-גן בהדרכתו של דוד קושניר.

הוא היה חבר נבחרת ישראל באתלטיקה קלה, ואף החזיק במספר שיאים לאומיים, כגון: אלוף ישראל לנוער בקפיצה משולשת; שנים רבות היה אלוף ישראל בקפיצה לגובה, כשאף קבע שיא ישראלי בשנת 1969, כשניתר לגובה 1.935 מטר והחזיק בו כשש שנים. את השיא השיג יוסי בסגנון פוסברי - והיה הראשון בארץ שאימץ סגנון זה.

יוסי היה בסגל נבחרת ישראל באתלטיקה קלה משנת 1968 ועד לפרישתו בשנת 1974.

בשנים 1964-1968 שירת יוסי בצה"ל כטכנאי קשר בחיל השריון, כולל שנת קבע אחת. לאחר מלחמת יום הכיפורים סיים יוסי קורס קציני מודיעין ושירת במילואים ביחידת המודיעין 8200 - עד לשחרורו המלא [ממילואים] בשנת 1991 בדרגת סרן.

עוד לפני פרישתו, החל יוסי את דרכו בעולם ההייטק כטכנאי מחשבים מרכזיים (Mainframe) בחברת IBM. הוא שימש בתפקיד זה עד לשנת 1978, ובמסגרתו סייע לסניף הטכני של החברה בטהרן בשנת 1977.

לאחר שעזב את IBM עבר לעבוד כמנהל מכירות בחברת NAS שניצלה את ניסיונו הקודם עם איראן ושלחה אותו להיות נציג החברה בטהרן - עד לפרוץ המהפכה האסלאמית בשנת 1978.

בין השנים 1982–1985 סיים יוסי לימודי תעודה מטעם "בית הספר למנהל עסקים" של "המכון לפריון העבודה והייצור", וכמו כן למד לימודי תואר ראשון בכלכלה וסטטיסטיקה באוניברסיטת תל אביב.

בין השנים 1991–2014 מילא שורה של תפקידים בכירים בחברת EMC, בהם הקמת הסניף הישראלי של החברה וניהולו בפועל, מנהל אזור יוון, טורקיה, קפריסין ודרום אפריקה ומנהל פיתוח עסקי של חברה בת של EMC.

יוסי פרש במהלך שנת 2014 מחברת EMC וכיום הוא מייעץ לחברות בארץ ובעולם בנושא פיתוח עסקי במקביל לשותפות בקרן הון סיכון MONETA SEEDS ולכהונה כדירקטור במספר חברות הזנק (הייטק).
יוסי הוא גם חבר בוועדת השקעות של מועדון המשקיעים הפרטיים (אנג'לס) "מועדון המאה פלוס".
יוסי פעיל מאוד גם בפעילות ציבורית:

- הוא כיהן כחבר הנהלת איגוד הטריאתלון הישראלי בין השנים 1992–2002. במסגרת תפקידו הקים את ענף השיפוט באיגוד ופעל להכשרה והסמכה של שופטים בינלאומיים. הוא עצמו שימש כשופט בתחרויות טריאתלון בינלאומיות רבות, בהן אליפויות אירופה ואליפויות העולם, וכמו כן היה שופט ראשי באליפויות ישראל המתקיימות מדי שנה באילת.
- יוסי כיהן גם כחבר בוועדה הטכנית של איגוד הטריאתלון האירופי (ETU) במשך חמש שנים וכגזבר התאחדות הספורטאים הוותיקים בישראל.
- יוסי חבר במועדון רוטרי "אביב טק", שהוא מועדון ייחודי, בו חברים ותיקים מבכירי ההייטק בארץ. ארגון זה הינו ארגון חדשני עולמי, שלא במסגרת יישובית, המסייע לחברות הייטק, לפרויקט "תגלית" וכן נותן והדרכות טכנולוגיות בחטיבות ביניים, בדגש הפריפריה, בשיתוף הפקולטה לחינוך באוניברסיטת תל-אביב.
- בנוסף לפעילותו בתחום הספורט, משמש יוסי כיושב ראש לשכת המסחר ישראל-סלובקיה משנת 2015 וחבר הנהלת ארגון הגג של לשכות המסחר הדו - לאומיות בישראל.
- מאז 2017 מכהן יוסי כקונסול כבוד של סלובקיה בישראל, כשתחום אחריותו: חיפה והצפון.

ברוך תהיה על עשייתך העשירה!

בקיץ 2018 יצא יוסי לטיול שורשים בזאקרפטיה – לבושטינו. להלן תקציר מחוויותיו המרגשות:
"הגעתי במשימה אישית לחפש שלושה קברים:

א. את הקבר של בצלאל וולף, אח של סבא רבא שלי

ב. את קברה של מלכה אשתו

ג. המשימה החשובה ביותר: לחפש את קברו של סבי, אביו של אבי, סבא אליעזר.

מזה זמן אני חושב שזה לא הגיוני שאין לסבא שלי קבר. לפי המידע שבידי הוא נפטר לפני המלחמה, בשנת 1933, בתאריך ו' תשרי תרצ"ד. מאחר והוא התגורר בבושטינו באותה עת, מן הסתם נקבר בבית הקברות היהודי היחידי בעיירה. לפיכך, בהגיעי לבית הקברות התחלתי לחפש ועברתי מצבה מצבה, כשאני מנסה לפענח את השמות הדהויים. את בצלאל [אח של סבא רבא] מצאתי מיד אבל את מלכה [אשתו] לא הצלחתי למצוא. יתכן שמצב המצבה הדרדר בשנים האחרונות. מצב המצבות בבית הקברות הינו בכי רע. חלק גדול מהמצבות שוכבות ולא ניתן לראות את הכיתוב, חלק גדול מהמצבות שנותרו עומדות - בלתי קריא לחלוטין. המילים שנחרטו פשוט נשחקו ורבות המצבות, שלא ניתן לראות אף אות או סימן לאות.
לאור כל זאת, ממש מפליא איך נשתמרה מצבתו של סבי אליעזר. המצבה במצב טוב וקריא וכאילו ניצבה שם, מחכה שאגיע ואזהה אותה. על המצבה מצוין תאריך פטירתו של סבא - ו' בתשרי תרצ"ד! ... קשה לתאר את האושר שהציף אותי. <u>שמונים וחמש שנים חיכתה המצבה שאגיע ואגע בה. הרגשתי שאני בעננים..."</u> באותו ביקור בבושטינו איתר יוסי פיקל גם את ביתה של אימו: "גיליתי בחזית הבית מין קישוט, שהלך מהגג ועד הרצפה והיו שלושה קישוטים כאלה. השוויתי את הקישוטים האלה לתמונה [שהייתה ברשותו] ומיד הבנתי, שללא כל ספק, זה הבית. הדייר עשה לנו סיור בתוך הבית והיו, להפתעתנו, מספר דלתות וחלונות, שהיו מקוריים עוד מתקופת סבתא..."

יוסי פיקל, עם בן-דודו מארה"ב, אנטון פישר - ליד שלט הכניסה לעיר בושטינו

בושטינו: הבית שבו גדלה גיזי, אמו של יוסי - עם הדייר הנוכחי ובן דודו מארה"ב

בושטינו: המצבה על קברו של סבא של יוסי פיקל, אליעזר פיקל, אביו של אבא ארי.

"לא ידענו כלל על קיום הקבר, וזו הייתה הפתעה נפלאה".

2017: מירון ראובן (מימין), ראש הטקס במשרד החוץ מעניק ליוסי פיקל (שני מימין)
את תעודת המינוי לקונסול כבוד של סלובקיה בישראל.
משמאל פטר פלגריני, שהיה סגן ראש הממשלה בעת הטקס, וכיום הינו ראש ממשלת סלובקיה.
שני משמאל הוא פטר הולייני, שגריר סלובקיה בישראל.

יוני 2017: משלחת יושב ראש הכנסת בביקור רשמי בברטיסלבה בארמון הנשיא אנדרה קיסקה (האמצעי).
יוסי פיקל (ראשון משמאל) הוא חלק מהמשלחת, המונה שלושה חברי כנסת, יחד עם יו"ר הכנסת,
יולי אדלשטיין (הרביעי משמאל) וכן שגריר ישראל בסלובקיה, מר צבי ופני []

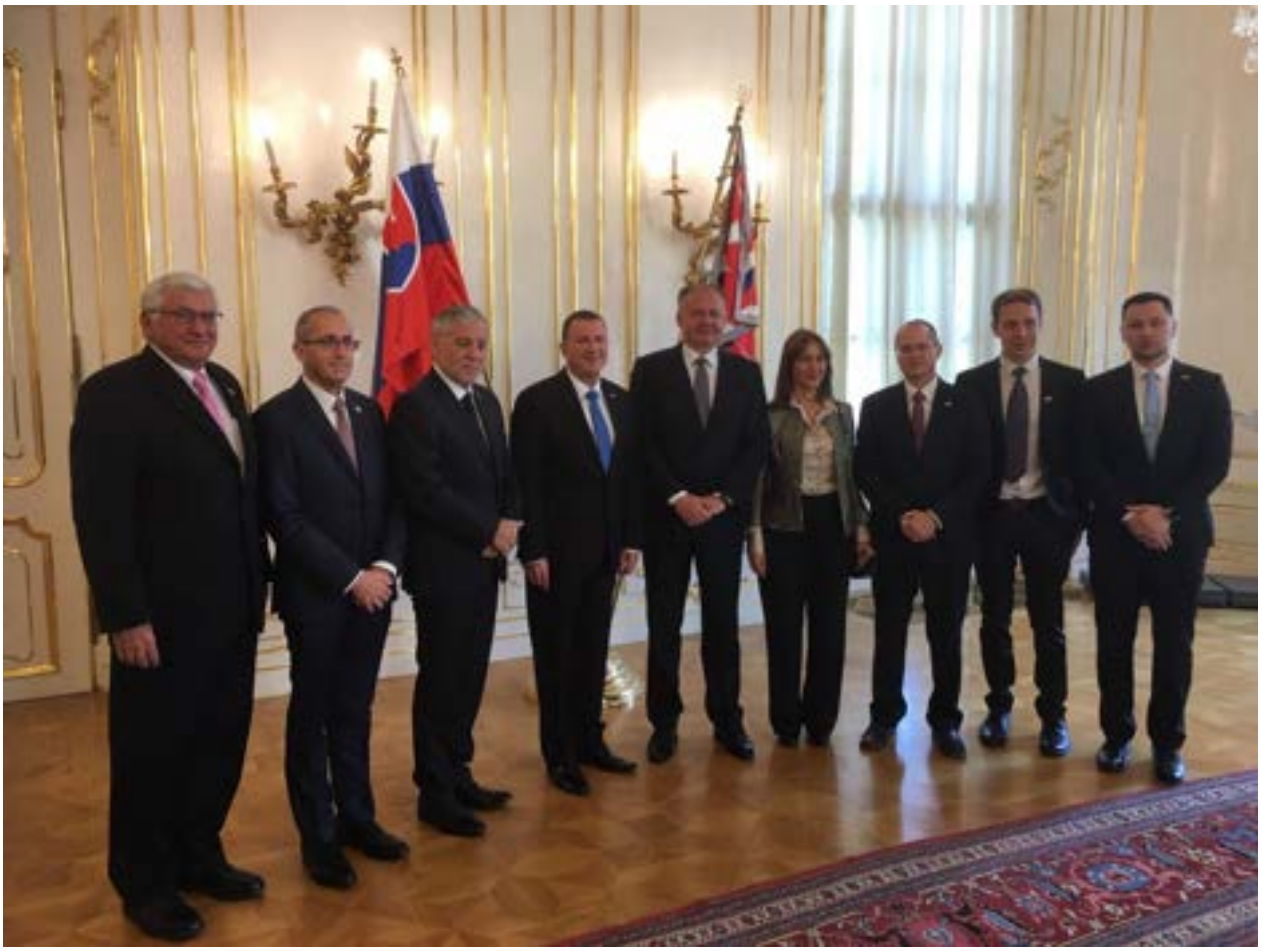

<u>פישמן שרה - מדליקת משואה ביום השואה תשפ"א [נרסניצה]</u> [עלון 83 – מאי 2021]

מאתר "יד ושם": שרה פישמן לבית ברקוביץ נולדה בשנת 1927 בנרסניצה שבאזור טרנסקרפטיה בצ'כוסלובקיה (כיום באוקראינה) למשפחה חסידית שומרת מצוות בת 10 נפשות.

באפריל 1944 גבר המתח והוקמו גטאות באזור. האב גדליה דוד שלח את שרה ושתי אחיותיה הגדולות, הינדה ורבקה, לבני משפחה בבודפשט, אך השלוש לא הגיעו ליעדן. לאחר נסיעה קצרה הורדו מהרכבת והועברו לגטו הַלמִי, שם רוכזו בבית הכנסת המקומי [Halmi - עיירה במחוז אוגוצ'ה (Ugocsa), הונגריה]. הרב המקומי נשא תפילת "אבינו מלכנו" בקול זעקה, לפני שהועלו בני הקהילה על הרכבות והוסעו לגטו נוד'סולוש. כל שנה, בעת אמירת התפילה בעשרת ימי תשובה, נזכרת שרה בהתרגשות בתפילתו של הרב.

מגטו נוד'סולוש נשלחו שרה ואחיותיה לאושוויץ. לאחר הסלקציה שמעו נשים גלוחות ראש צועקות מעבר לגדר: "תזרקו לנו מה שיש לכן! מטפחת! סבון! ממילא עוד מעט ייקחו מכן הכל!" אחד האסירים השליך לעברן אבן שעליה נכרך פתק. בפתק נכתב שהעשן שהן רואות מהארובה הוא ההורים שלהן. שרה ואחיותיה חשבו שמדובר במשוגעים.

באושוויץ התאחדו שרה ואחיותיה עם אחותן הקטנה פנינה, אך הינדה חלתה ואושפזה בצריף החולים. בשלב זה כבר הייתה שרה באושוויץ מספיק זמן כדי להבין שמי שאושפז בצריף הזה, לא ייצא ממנו בחיים. שרה לא ראתה את הינדה שוב.

שרה עבדה בניקוי המקלחות ובפינוי חפצי הערך, שאולצו היהודים להותיר אחריהם לפני שהוכנסו לתאי הגזים. היא עברה סלקציה, בעקבותיה הופרדה משתי אחיותיה (רבקה ופנינה) ונשלחה ברכבת לעבודות כפיה מחוץ לאושוויץ. באחד הימים חיטטה שרה בפחים כדי לחפש אוכל, על-אף סכנת עונש המוות שבדבר, ומצאה קליפה דקה של תפוח עץ. היא חילקה את הקליפה לעשר חברותיה. כל אחת קיבלה חתיכה קטנה מאוד כדי "להחיות את הנשמה לרגע", אומרת שרה. למחרת חיטטה שרה שוב באותו פח ומצאה קליפה עבה יותר וכך מדי יום הייתה הקליפה עבה יותר. יום אחד ראתה שרה אישה מציצה מחלון הבית הסמוך על-מנת לוודא שהאסירות לוקחות את הקליפות...

שרה נשלחה למפעל לייצור נשק, ששכן בתוך מכרה מלח בעיר בנדורף. שרה וחברותיה חלו ודיממו ללא הרף עקב תנאי העבודה מתחת לאדמה. משם הועברה למחנה ברגן-בלזן, ולאחר שלושה חודשים הועלתה על קרונות דחוסים והוסעה, במשך שלושה שבועות, ללא יעד. מדי פעם השומרים הורידו נשים מהקרונות, נשמעו מספר יריות והנשים לא חזרו. לבסוף הורדו שרה ויתר הנוסעים מהרכבת באזור מיוער. שומריהם הגרמנים נעלמו, והאסירים שוחררו.

שרה הגיעה לשוודיה ושהתה בשיקום במשך חצי שנה. נודע לה ששתיים מאחיותיה שרדו – השתיים עמן הייתה באושוויץ. שרה נסעה אליהן לצ'כוסלובקיה. השלוש היו השורדות היחידות ממשפחתן.

בצ'כוסלובקיה אומנה שרה בשימוש בנשק ובתחילת 1949 עלתה לישראל באניית נשק ושירתה בצה"ל בתקופת מלחמת העצמאות. בארץ הקימה שרה מפעל סריגה מצליח בשם "קידמה בע"מ".

שרה היא אשת עדות, ומספרת את סיפורה מזה שנים בפני אלפי אנשים, פנים אל פנים ובמפגשים מקוונים. לשרה ויואל ז"ל שני ילדים, חמישה נכדים וחמישה נינים.

עדותה של
שרה פישמן
במסע לפולין
עם אחת
מנכדותיה,
2017

https://youtu.be/F5EzF_4OeC8

שרה פישמן מדליקה את המשואה
בטקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה
ב"יד ושם", ירושלים, תשפ"א,
7.4.2021
מלווה אותה נכדתה, מיטל פישמן

שרה פישמן מדליקה את המשואה
בטקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה
ב"יד ושם",
ירושלים, תשפ"א, 7.4.2021

שרה פישמן עם בני משפחתה

2018: שרה פישמן מקבלת את תעודת ההוקרה של הארגון – מבני דור שני לדור ראשון מידי המתנדב דוד הרשקוביץ (משמאל), גם הוא יליד נרסניצה.
מלווים הבת רעות גל והבן שלמה פישמן; בנותיו של שלמה מיטל ושנהב פישמן-חרץ (מימין)

פלקוביץ אלכס [אוז'גורוד] [עלון 58 – יולי 2019]

הפעם נספר את סיפורו חובק העולם של פַלקוביץ אלכס, איש מקצוע ופסל בינלאומי, החולק את חייו בין ישראל, ארה"ב ואנגליה.

אלכס נולד בשנת 1947 בעיירה חודלֶבוֹ (Худлево) ובגיל שנתיים עבר לעיר הסמוכה, אוז'גורוד, שם גדל ובגר. הוריו היו: מרקוס, שגם הוא נולד בחודלֶבוֹ, ופאני (גול'דֶה), ילידת סיל (Силь) [אזור וליקי ברזני], שממשפחתה שרדו רק שניים – היא ואביה (אימו וסבו) - מ-72 בני משפחה שהגיעו לאושוויץ...

כבר בגיל שש גילה אלכס את קסמו של החֹמֶר, ממנו החל לפסל. בגיל 7 השתתף אלכס בחוג פיסול בעירו. בתום לימודיו התיכוניים למד אלכס להיות מהנדס מכונות בלבוב, אך המשיך כל העת לפסל. אביו התנגד שיהיה אומן והתריס נגדו: "תביא לי אומן שהצליח!" אך את האהבה לפיסול אי אפשר היה להכניע ובמשך כל השנים – עד לפרישתו לפנסיה בשנים האחרונות – שילב אלכס בין המקצוע שלמד לבין תחביבו הגדול, תרתי משמע [פסלים גבוהים...]. משפרש - הוא התפנה לעיסוק בפיסול בלבד. אך בל נקדים את המאוחר.

בשנת 1973, בגל העלייה הגדול מזאקרפטיה, עלה אלכס ארצה והתיישב בחיפה. הוא עבד בחברת אלסינט ((Elscint, שהייתה חברת טכנולוגיה ישראלית שעסקה בפיתוח, יצור ושיווק פתרונות להדמיה רפואית, רפואה גרעינית, טומוגרפיה ממוחשבת - CT, ודימות תהודה מגנטית - MRI, והייתה מובילה בעולם בתחומה. בשנת 1981 נשלח אלכס למקסיקו וניהל את מפעל החברה במשך כשנה וחצי. בסוף 1982 נשלח אלכס לאנגליה על-ידי החברה כדי לבנות שם מפעל לייצור מכשירי MRI.

אלא שאלסינט כשלה בניהול החברה והיא נמכרה לפיליפס ולג'נרל אלקטריק (GE=), כך שאלכס המשיך לעבוד בחברת GE כמנהל כללי (Global Manager). כ-15 שנים חי באנגליה ואז עבר לארה"ב לתקופה, שארכה כ-17 שנים; חצי שנה חי במילווקי ובהמשך – בדרום קרוליינה. הוא ניהל בארה"ב 3 ממפעלי החברה והיה אחראי על המפעלים המפוזרים בעולם במדינות רבות, שהיו כפופים לו: יפן [אז השוק הגדול ביותר בעולם למערכות הדמיה רפואית], סין, מקסיקו, הודו, אנגליה ובקליבלנד (ארה"ב).

בספטמבר 2015, חזר אלכס פלקוביץ לארץ, לחיפה, לאחר היעדרות בת 34 שנים.

אלא שבמקביל לעיסוקו כמהנדס מכונות – התפתח אלכס כאומן פיסול. כל שנה הוקדשה תקופת לימוד אצל מאסטרים שונים, אשר העשירו את ידיעותיו המקצועיות. פסליו, העשויים ברונזה, בסגנון הקלאסי, שחלקם מיתמר לגובה 6 מטר, מקשטים אתרי חוצות, אוניברסיטאות, תיאטראות ועוד אתרים רבים בעולם – נבחרו בתחרות וזוכים להערכה רבה. בביתו יש למעלה מ-250 פסלים...

מה-1 בינואר 1983 הוא חבר במספר אקדמיות לאומנות באנגליה: **The Royal Birmingham Society of Artists**, בה כיהן 3 שנים כסגן מנהל, **The Oxford Art Society ו - AMSA.**

בשנת 2010 נבחר לראשונה כחבר National Sculpture Society from South Carolina.

אלכס זכה לפרסים רבים, ביניהם:

פרס העיצוב הבריטי (1987), פרס לאומי מטעם המכון האמריקאי לאומנות הנצחה (2009), פרס בחירת העם של החברה הלאומית לפיסול (2013),

"הפסל של חיי", כפי שמעיד אלכס, הוא הפסל שפיסל על-פי סיפורה של פרנצ'סקה מאן: לפני פרוץ מלה"ע ה-2 היא התגוררה בוורשה, ולמדה מחול בבית הספר למחול של Irena Prusicka. בשנת 1939 השתתפה בתחרות המחול הבינלאומית בבריסל ובלטה מבין 125 רקדני הבלט שהופיעו שם.
באביב 1943 הכריזו הגרמנים כי כל היהודים הפולנים, שיש בידיהם מסמכים המוכיחים אזרחות באחת מהמדינות הניטרליות יוכלו לקבל אשרה ולחזור למדינותיהם ובתוך כך הזמינו אותם לבוא ולהשתכן במלון פולסקי, שהיה ממוקם בסמוך לגטו, בלב ורשה הכבושה. אלפי יהודים, ופרנצ'סקה ביניהם, פותו לצאת ממקום מחבואם ולהיכנס בשערי המלון, שהוסב ל"מחנה מעבר", כשהם מצוידים בניירות, ברובם מזויפים.
ב -23 באוקטובר 1943, היא הועברה עם 1700 יהודים פולנים, בעלי דרכונים זרים, אל מחוץ למחנה המיוחד בברגן בלזן. נאמר להם שהם נלקחים למחנה העברה ליד דרזדן, על מנת להחליפם בשבויי מלחמה גרמנים, וכי משם ימשיכו לשוויץ. אולם רכבת הנוסעים בה נסעו הגיעה למחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. עם הגיעם למחנה קיבל את פניהם קצין SS בשם הסלר, ששיחק את התפקיד של נציג משרד החוץ, נאם להם נאום ברכה מנומס והסביר להם את תהליך החיטוי הנדרש מהם לפני יציאתם לשוויץ. הוא הסביר כי הרכבת שלהם אמורה לצאת בשעה 07:00 בבוקר. לקחו אותם למלתחה הסמוכה לתא הגזים וציוו עליהם להתפשט. אחדים צייתו לפקודות ה-SS והחלו להתפשט ולהיכנס לתא הגזים, אולם אחרים היססו, ורצו לקחת את הבגדים, שהכילו את מסמכי המסע היקרים להם איתם. אנשי ה- SS החלו לדחוף ולגדף אותם, כשהם מאיימים עליהם בנשקם, ולבסוף היכו אותם ללא רחם במקלות.
קצין SS בדרגת סגן, בשם יוסף שילינגר Josef Schillinger (שילינגר היה קצין אחראי על מטבח הגברים בבירקנאו, שם היה ידוע כמרושע וקשוח וכמי שחנק אסירים למוות. מאוחר יותר התקדם ונעשה אחראי על משלוחי היהודים המובלים מרציף הרכבת למשרפות) הלך הלוך ושוב ליד הקהל המושפל ביהירות ובחשיבות עצמית כשלפתע לכד במבטו את פרנצ'סקה, שלא איבדה מיופייה המדהים למרות שנות הסבל ונעץ מבטו בה בעודה מתפשטת.
שילינגר ואמריך (קצין נוסף) היו מוסחים מפרנצ'סקה היפה כאשר החלה מתפשטת באיטיות. אז קמה, פשטה את חולצתה, ונשענה על עמוד כדי להסיר את נעליה בעלות העקב הגבוה.
היא חלצה את נעלה הימנית ובהבזק השליכה אותה בעוצמה לעבר הקצין. עקב הנעל פגעה במצחו והוא החזיק את פניו המדממות בידיו והתמוטט. פרנצ'סקה הסתערה עליו, חטפה את נשקו וירתה שלוש יריות לעברו. שתיים פגעו בבטנו ואחת החמיצה אותו ופגעה ברגלו של סמל אמריך.

שילינגר מת בדרך לבית החולים; אמריך התאושש אך נותר נכה ברגלו לשארית חייו.
היריות הפיחו אומץ בנשים האחרות והן החלו לתקוף את אנשי ה-SS. פאניקה פרצה במקום ואנשי ה-SS החלו לעזוב במהירות את המלתחה. מפקד המחנה, רודולף הס, הגיע למקום מלווה בכוח מזויין ועד מהרה נקצרו הנשים במכונת ירייה.

אירוע זה, שבו אסיר היה מסוגל לירות בשני שומרים, הוא מהפעולות יוצאות הדופן ביותר של התנגדות באושוויץ-בירקנאו (ידוע רק על אירוע נוסף) .
פרנצ'סקה מאן ונעל העקב - הפסל שיצר אלכס פלקוביץ בעקבות סיפורה יוצא הדופן

חנוכייה

אישה חוזרת מן השוק

2011: עם ניקי היילי (שגרירת ארה"ב באו"ם 2017-2018)

קצין צבא ששירת במהפכה האמריקאית

מרכז האומנויות בארה"ב

הביתה בבטחה –
Colorado, Loveland
- Francis Marion

Lake City
Huey Cooper
2014

גולדה מאיר, דוד בן-גוריון

דיוקן הסבא של אלכס - על-פי תמונתו

לאלכס ולאשתו, אגי, יש בן ובת.

14.10.2014:
דברים לדמותו של פלקוביץ אלכס - לקראת תערוכת פסלים בנושא צוותי מוזיקה ב- Art Center, Florence, ארה"ב

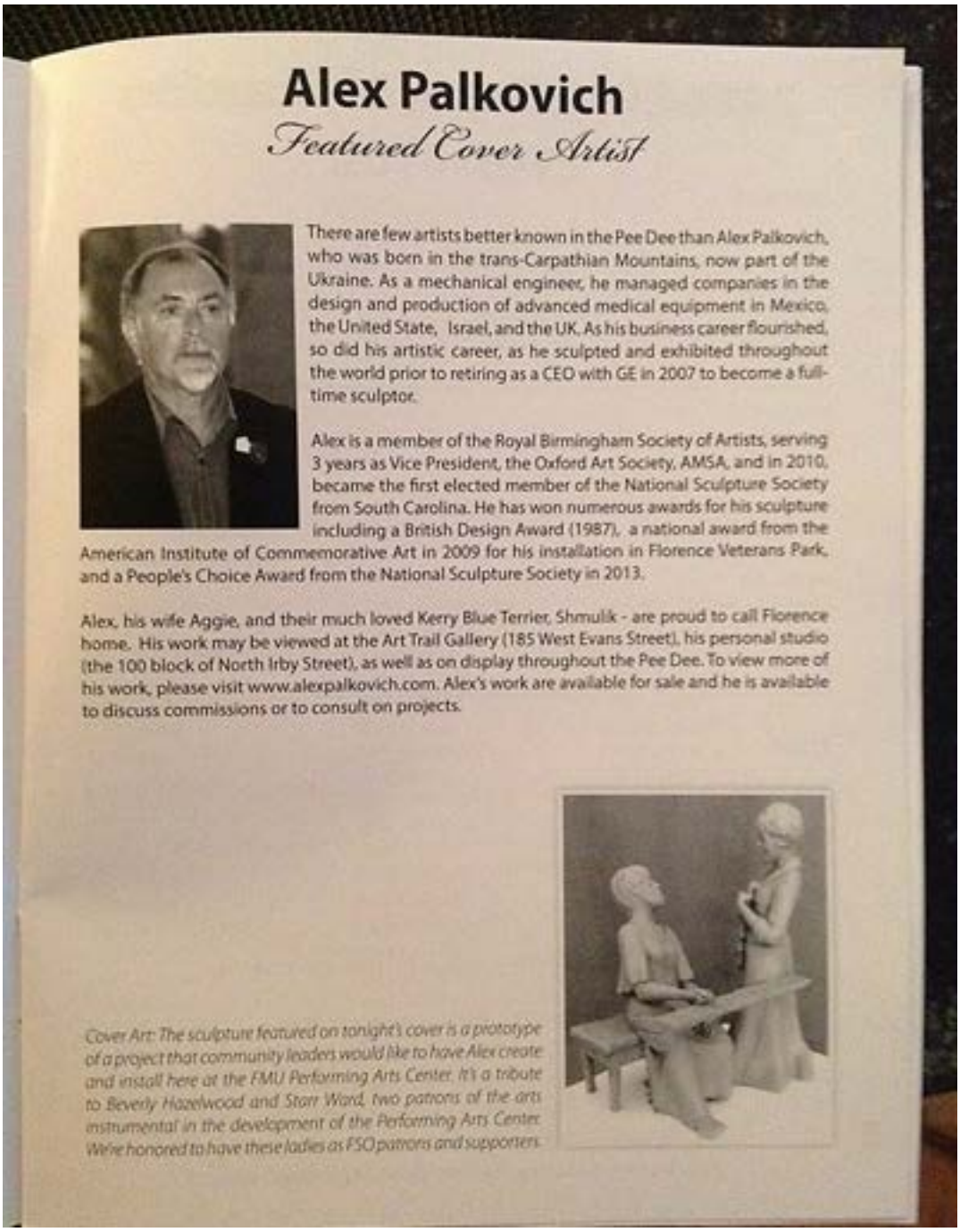

Alex Palkovich

Featured Cover Artist

There are few artists better known in the Pee Dee than Alex Palkovich, who was born in the trans-Carpathian Mountains, now part of the Ukraine. As a mechanical engineer, he managed companies in the design and production of advanced medical equipment in Mexico, the United State, Israel, and the UK. As his business career flourished, so did his artistic career, as he sculpted and exhibited throughout the world prior to retiring as a CEO with GE in 2007 to become a full-time sculptor.

Alex is a member of the Royal Birmingham Society of Artists, serving 3 years as Vice President, the Oxford Art Society, AMSA, and in 2010, became the first elected member of the National Sculpture Society from South Carolina. He has won numerous awards for his sculpture including a British Design Award (1987), a national award from the American Institute of Commemorative Art in 2009 for his installation in Florence Veterans Park, and a People's Choice Award from the National Sculpture Society in 2013.

Alex, his wife Aggie, and their much loved Kerry Blue Terrier, Shmulik - are proud to call Florence home. His work may be viewed at the Art Trail Gallery (185 West Evans Street), his personal studio (the 100 block of North Irby Street), as well as on display throughout the Pee Dee. To view more of his work, please visit www.alexpalkovich.com. Alex's work are available for sale and he is available to discuss commissions or to consult on projects.

Cover Art: The sculpture featured on tonight's cover is a prototype of a project that community leaders would like to have Alex create and install here at the FMU Performing Arts Center. It's a tribute to Beverly Hazelwood and Starr Ward, two patrons of the arts instrumental in the development of the Performing Arts Center. We're honored to have these ladies as FSO patrons and supporters.

ברוך תהיה על עשייתך המיוחדת!

פרופ' פרידמן יעקב [מונקץ'] [עלון 21 - אוגוסט 2016]

[תמצית כתבה שפורסמה ב"שבע" של חב"ד] פרופ' פרידמן הוא פיזיקאי בעל שם עולמי, הקורא תיגר על תורת היחסות של אלברט איינשטיין. הכתבה המלאה מופיעה במדור המגזין בכתובת הבאה: http://chabad.info/magazine/

יעקב פרידמן נולד במונקץ' לפני 68 שנה, להורים ניצולי שואה. אביו היה ממנהיגי הקבוצה ששיקמה את היהדות באזור. הם הכשירו שוחטים כדי לדאוג לאוכל כשר לקהילה, שמנתה כאלפיים איש. בית הכנסת הגדול במקום נסגר, והרוסים התירו להתפלל בבית כנסת בקצה העיר, שנסגר אף הוא אחרי כשנתיים. מאז נאלצו בקהילה לערוך תפילות מחתרתיות. "היה לי מזל", נזכר פרידמן, "כי בדירה השנייה היה בית כנסת מאולתר ויכולתי אפילו לשמוע את התפילות דרך הקיר".

את האהבה למתמטיקה קיבל מאביו ובביה"ס הוכיח הצטיינות בתחום וזכה בכמה תחרויות במתמטיקה. הוא אפילו זכה באולימפיאדה המתמטית של כל אוקראינה, אבל בגלל יהדותו לא נשלח לשלב הבא: האולימפיאדה של כלל ברה"מ. עם סיום לימודיו הצליח פרידמן, "בדרכי ניסים", להתקבל לאוניברסיטת מוסקבה, שנחשבה אז לאחת הטובות בעולם.

פרידמן החל ללמוד באוניברסיטה שנה לפני מלחמת ששת הימים. מיד אחרי המלחמה נסגרה גם הפקולטה הזאת לכניסת יהודים. "בשנה שבה סיימתי, 1971, היו במחזור שלנו 150 בוגרים יהודים וכולם מצטיינים. הבעיה הייתה שלא היה מה לעשות איתם, כי השיבוץ שם היה על פי החלטה ממשלתית. כשהגיע בוגר לא יהודי, היו כל נציגי החברות הממשלתיות רבים עליו. אבל אם היה יהודי - אף אחד לא רצה לקבל אותו". האפליה הזאת דווקא שיחקה לטובתו: "מצאתי מפעל בעיר שלי, מונקץ', שהיה מוכן לקבל אותי, ושובצתי לשם. זה היה מפעל לייצור מעבדות לבתי ספר. לא היה לי מה לעשות שם באמת, אז הציעו לי לחשב מתי צריך לתקן את המכונות. אספתי את הנתונים ואחרי כמה שעות בניתי להם תוכנית לתחזוקה כוללת. המנהל הנדהם אמר לי: 'למה כל כך מהר? זו עבודה לשנה'. ככה זה עבד ברוסיה הסובייטית".

משפחת פרידמן, שמנתה אז שש נפשות, החלה באותה שנה בניסיונות לצאת משם. "העובדה שלמדתי במוסקבה עזרה לי, כי ידעתי לדבר איתם בשפה שלהם. אף אחד לא האמין שזה יקרה, אבל קיבלנו אישור יציאה. היינו צריכים לארגן הכול תוך שבועיים ולצאת. זה היה מבצע ממש מעל לטבע".

בעת לימודיו של יעקב באוניברסיטה הוא התחבר למשפחה חב"דניקית, ונהג לאכול ולהתפלל בדירתם. "לא היה שום מקום במעונות שבו הייתה לי פרטיות ויכולתי להתפלל בו, וכמובן שלא היה אוכל כשר. אז הייתי כל יום נוסע שעה לכל צד לאותה משפחה, מתפלל ואוכל. מאז אין לי בעיה לאכול פעם אחת ביום".

במהלך לימודיו, שהיו במסגרת העתודה הצבאית הרוסית, הוא עשה קורס קצינים בחופשת הקיץ. בבסיס הגדול, שבו היו מפתחים ומאמנים צוותים של סוללות טילים נגד מטוסים, שהו באותו זמן גם צוותים ממדינות ערב, אבל לא היה ביניהם קשר. "הקורס היה תקופה קשה מבחינה יהודית. בלי תפילין, בלי סידור ובלי אוכל כשר", מעיד פרידמן. "היחס של הקצונה אליו היה דווקא חיובי. "עזרתי

להם לתכנן את מערכת השיעורים, שהייתה מסובכת בבסיס כה גדול. בניתי בשבילם תוכנה – לא היו אז מחשבים אישיים, אלא רק גדולים - והקצינים היו מרוצים".

כשהמשפחה הגיעה סוף סוף ארצה, הלך פרידמן לבקר חבר בישיבה בכפר חב"ד. הוא היה אז בן 23, וחברו הציע לו ללמוד משהו עם בחור ירושלמי. הוא נשאר ללימודים בישיבה למשך שנה. פרידמן כתב מכתב לרבי מלובביץ', בו ביקש להישאר ללמוד בישיבה תשובת הרבי הפתיעה אותו: "המשך באקדמיה ועשה דוקטורט בשילוב עם לימודי קודש". פרידמן עבר לבני ברק, למד ולימד חצי יום באוניברסיטת תל אביב, וחצי יום למד בכולל.

תוך כדי לימודי התואר השלישי שלו, פרצה מלחמת יום הכיפורים ופרידמן גויס, עשה טירונות מזורזת ונשלח לסוריה עם הפלוגה שלו. בחורף הוא שהה בחאדר, העיר שדאעש תפסו לאחרונה. גם שם הפגין את כישוריו הטכנולוגיים כשסייע בחישובי הכיוון של המרגמות והתותחים, בעידן שבו הם עדיין לא היו ממוחשבים. בתמורה, המפקדים דאגו שהוא ייצא כל שבת הביתה, למרות שהיה עוצר יציאות.

את הדוקטורט הוא סיים בשנת 1979 ועסק במתמטיקה תיאורטית: גיאומטריה של מרחבים בעלי ממדים אינסופיים.

פרידמן: "עשיתי את הדוקטורט בשיתוף עם בחור מקיבוץ, שעבד באוניברסיטה העברית על דוקטורט באותו נושא. קיבלנו אישור נדיר לשלב ידיים. בהמשך התברר שהבעיה המרכזית שעבדנו עליה נחשבה בכלל לבלתי פתירה".

אחרי שנה הצליחו שני החוקרים הצעירים לפתור אותה, תוך שהם נאלצים להמציא מושגים וכלים חדשים כדי לעשות זאת. ההישג סידר להם משרות פוסט-דוקטורט: החבר התקבל לאוניברסיטת טקסס ופרידמן נסע ללוס אנג'לס, לאוניברסיטת קליפורניה. לצד עבודתו באוניברסיטה, פרידמן ייעץ גם למשקיעים בחברות סטרט-אפ. בהמשך היה מעורב בהקמת כמה חברות בעצמו, ואחת מהן אף נמכרה ל-IBM. הוא קיבל הצעה ממשקיע גדול להשתלב בחברה במשכורת פי שלושה מזו שקיבל באוניברסיטה. המציע היה מוכן גם לשלם מעשר למוסדות חב"ד וביקש ממנו לשאול את הרבי מלובביץ'. הרבי השיב בשלילה: תישאר במדע.

שמונה שנים הוא עבד באוניברסיטת קליפורניה, ואז קיבל הצעות מהמרכז האקדמי "לב" ומכמה אוניברסיטאות בארצות הברית. "שלחתי לרבי שאלה, וקיבלתי ממנו תשובה: קדימה לירושלים, ולתמיד!". ומאז הוא שם. תחילה כמרצה, אחר כך כראש חוג, סגן רקטור, רקטור וסגן נשיא למחקר.

פרידמן החל אז לנסות לעשות את החיבור בין המתמטיקה למדעי הטבע. "עד אז לימדו מתמטיקה בצורה תיאורטית מדי ומנותקת מהמדעים. עשיתי שינויים בתוכניות הלימודים בתחום". "כשאני מלמד קורס במתמטיקה", הוא מסביר, "אני לא מתחיל מהתיאוריה או מהוכחת משפטים, אלא דווקא מבעיה מעשית. אני מדגים את האילוצים שלה ומגיע למשוואה. זאת כדי ליצור לסטודנטים את הקשר בין המציאות למתמטיקה. רק אחר כך אני מסביר איך לפתור אותה. כך הם לומדים איך לגשת לבעיות בעולם המעשי".

אחת הדוגמאות להצלחת הגישה הזאת היא סטודנט מצטיין של פרידמן שהחליט להתמחות בחקר המוח. "לימדתי אותו איך לנתח נתונים שמגיעים משם. הוא ניסה לראות אם ניתן להבחין בדיכאון על ידי מיפוי פעילות המוח, והצלחנו למצוא קשר כזה. היום הבחור הזה מוביל בתחום ב-MIT ובדרך נרשמו כבר כמה פטנטים בנושא".

בהמשך, כצעד מתבקש מהנטייה שלו לעולם המעשי, עשה פרידמן הסבה לפיזיקה. בפיזיקה המבחן הוא בשטח, במציאות. וזו הסתכלות אחרת לגמרי".

"למדתי, בעיקר, בעצמי, וחלק על ידי הוראה".

פרידמן עוסק בשנים האחרונות בבעיה, שהוא מגדיר כמרכזית לאחדות היקום. "הרעיון שלי הוא לפתח מודל שמתייחס גם להשפעה של התאוצה. זה אמנם סותר את אחת ההנחות של איינשטיין ('השערת השעון', שאומרת שהזמן מושפע רק מהמהירות), אבל ההנחה הזו של איינשטיין שנויה במחלוקת בקרב פיזיקאים, בכל מקרה. פרידמן, יחד עם צוות הניסוי, החליט לערוך את הניסוי בצורה אחרת במאיץ החלקיקים בצרפת. "לניסוי זה פיתחנו ובנינו בעזרת סיוע של קבוצת מדענים מהמרכז הגרעיני בנגב ואוניברסיטת בן גוריון מערכת של צנטריפוגה ייחודית". הניסוי שם הניב תוצאות טובות יותר, ועדיין ההשפעה של התאוצה הייתה גדולה הרבה יותר ממה שעולה מהמודל שפרידמן פיתח. "לקחתי לשם סטודנטים שלי. הם השתלבו מהר והוכיחו את עצמם. כולם שם היו בטוחים שהם דוקטורנטים. אם הם היו יודעים שאלה סטודנטים לתואר ראשון, לא בטוח שהיו נותנים להם להיכנס". תוצאות הניסוי הזה פורסמו כבר בכמה מאמרים בכתבי עת מובילים באירופה.

"היה לי קשה לשתף פעולה עם הגרמנים", מודה פרידמן, "אבל הם היום בין המובילים בעולם בתחומים האלה. אחד מהם גילה לי שהוא למשפחה נאצית שחלק מבניה המשיך להחזיק בדעות הללו גם אחרי המלחמה. הוא התארח אצלי בבית, שאל שאלות וגילה עולם אחר".

אז מהו היישום של התאוריה? "אם נבין איך התאוצה משפיעה, נוכל להבין את עולם החלקיקים וגם את עולם האסטרופיזיקה, כי גם שם חלק גדול מהתופעות קשור לתאוצות גבוהות. בעזרת התיאוריה שלי, הצלחתי, יחד עם פרופ' מנחם שטיינר מהמרכז האקדמי "לב", לפתור בעיה בת יותר מ-150 שנה שקשורה למסלולו של מרקורי, כוכב חמה.

"לפרויקט שלי יש גם פוטנציאל אדיר בתחום ההייטק, כי הטכנולוגיה מגדילה כל הזמן את התדרים, למשל במחשבים. בתדרים כאלה לתאוצה יש השפעה משמעותית. בלי להבין איך היא משפיעה, לא נוכל להתקדם לתדרים גבוהים יותר. מצד שני, המכשירים והרכיבים הופכים להיות קטנים יותר ויותר. כיום מדברים על ננו טכנולוגיות ולא יכולים להגיע לרמה הקוונטית-אטומית, בגלל שאנחנו לא מבינים עד הסוף את החוקים שם".

למרות ההישגים בניסויים עד כה, פרידמן זקוק לעוד השקעות ועוד חוקרים. "זה לא משהו שאפשר לגייס עבורו כסף ממשקיעים. זה צריך להיות מימון ממשלתי", הוא אומר. "יש כאן אפשרות להגיע לחזית המחקר העולמית שיכולה להקפיץ אותנו קדימה. אני בטוח שהתעשייה בארץ תוכל לתרגם את התוצאות שלנו להישגים גדולים ולקצור את הפירות".

<u>ברכת יישר כוח לפרופ' יעקב פרידמן!</u>

האחיות צ'בינר מרים, מירום פירי (ז"ל) וקולט הלנה (ז"ל) [מונקץ'] [עלון 65 – פברואר 2020]

את האחיות מרים והלנה ראיתי בסרט שהוקרן בטלוויזיה בשנת 2013, המתאר את החיוניות שלהן, את ההומור ואת האהבה לים: קיץ וחורף הן צועדות, מביתן בתל-אביב, אל חוף הים ליד מלון "הילטון", שלושת רבעי השעה של הליכה נמרצת לכל כיוון, כשמרים כבר בת 90 והלנה בת 87!

אי אפשר שלא להיסחף אל שמחת החיים המדבקת הזו. בימים אלו, כשאני עורכת את עדכון דפי הקשר של הארגון שלנו, שוחחתי עם מרים כדי לוודא את פרטיה ואז הסתבר לי מיהי... מרים עברה את גיל 97 אך אחותה, הלנה, נפטרה, לצערה, לפני כשנה... להלן הקישור לסרטון המרגש כל כך שהוקרן בטלוויזיה:

https://www.youtube.com/watch?v=5a8yynjUh6U&fbclid=IwAR3L-Gc4kyBQ6bHIGiXS02dFB44aDzM-dn8wXEfcLywcRzfuBMn-_uO74cI

מרים נולדה בספטמבר 1922 במונקץ', השלישית מבין שבעה ילדים, והלנה נולדה ב-1926, החמישית. האבא, אברהם גולד, היה איש חרדי, שהכין בחורים ללימודים בישיבה. האימא, חנה, הגיעה מהעיירה בודקוביץ (היום – בסלובקיה) ושם משפחתה המקורי היה פלדברנט. אימה נפטרה בזמן לידה וחנה הועברה לחיות במונקץ' עם הסבתא, ששם משפחתה היה האוסלר – וזה היה שם משפחתה גם לאחר נישואיה לאברהם, ושם משפחתם של שבעת הילדים המשותפים, כיוון שנישואי חנה ואברהם היו דתיים בלבד ולא נרשמו אזרחית.

מרים ואחותה היותר מבוגרת (השנייה בתור), בת-שבע, עבדו בשנות המלחמה בבודפשט בייצור מחברות ומעטפות ובכריכתם. את המקצוע הן למדו עוד במונקץ', אצל הדוד, מוריץ רוט, שהיה לו מפעל / בית דפוס בעיר. מקצוע זה ילווה את מרים שנים רבות גם כבעלת מקצוע בארץ. הן הסתתרו עם ניירות אריים מזוייפים, כחלק מחברותן בארגון מחתרת מקומי, ברובע ה-14 בבודפשט (Zuglo) ושכרו חדר בביתה של יהודייה מקומית. העיר הייתה מופגזת בהפגזות כבדות על-ידי האמריקאים, האנגלים וגם על-ידי הרוסים. לגרמנים נותר גשר, שעליו מסילת ברזל, שנותר כאפשרות היחידה לצאת מהונגריה לאוסטריה, גשר שהיה קרוב למקום מגוריהן של מרים ובת שבע. בעקבות הפגזת הצבא הרוסי - נפצעה מרים בעין וברגלים וגופה התמלא רסיסים. בת שבע איבדה את שתי רגליה וימים אחדים אחר-כך נפטרה בבית החולים. מרים יצאה בכוחות אחרונים להשיג עזרה. רחובות ובתי בודפשט היו באפלה ורק השמיים הוארו באור הפצצות. היא התיישבה על שפת המדרכה וקראה לעזרה - והאמבולנס שהגיע העביר אותן לבית-חולים, שהיה ממוקם במרתפי המבצר בחלק השני של העיר - בּוּדה. כל הרופאים היו יהודים, שסרט מזהה מחובר לבגדיהם, ורק הרופא האחראי היה גוי; האחיות היו נזירות. בימים שמרים הייתה מורדמת - נפטרה אחותה בת שבע מפציעתה הקשה...

מרים (מימין) והלנה ז"ל (משמאל) עם קצין צבא ביום השואה 2016

מצבה הרפואי של מרים היה בכי רע. מתוך ערפילי התרדמה היא שמעה את שיחת הרופאים, שהותירו לה רק מספר דקות. אך מרים קטנת הגוף התאוששה מעט. כל בגדיה נחתכו בעת אשפוזה וכשרק סדין לגופה הועברה ל"בית-חולים" בפשט, בו שהו רק חולים יהודיים.

בית זה נשא דגל שוויצרי ולכן היה טריטוריה מוגנת. זה היה בית מגורים, שהוסב לשמש כבית-חולים; הצפיפות הייתה קשה והחולים שכבו במיטות קומתיים, כשרק שני רופאים מטפלים בהם. במקום זה טיפלו בפצעים הדלקתיים שהתפתחו בגופה - ובחום הגבוה שנלווה לכך.
לבית החולים הגדול בבודפשט נכנסו הגרמנים ורצחו רופאים יהודיים ו"חולים" [יהודים בעלי ממון, שהתחזו כחולים ומצאו מקום מקלט בבית-החולים]. בעקבות זאת נעלמו גם שני הרופאים שטיפלו במרים. בינתיים נכנסו הרוסים לעיר, בה נמשכו ההפצצות ורסיסים חדרו גם למזון. הרעב היה קשה והשלג שימש כמקור למים. כשנגמרה המלחמה הוחזרה מרים ל- Zuglo במזחלת. משם היא הגיעה לבאיה מארה [בהונגרית: Nagybánya), עיר במחוז מרמורוש שבצפון מערב רומניה, בשיפולי הרי הקרפטים המזרחיים בטרנסילבניה]. היא עבדה במטבח ותפקידה היה להשגיח על כשרות המזון, אך העובדות הגויות ידעו הכול גם בלעדיה...
ואז, כשכבר התחזקה, החליטה מרים לחזור הביתה ולראות מי עוד חזר. ברחוב הראשי במונקץ', מול העירייה, הייתה מסעדה של אוסלנדר – ושם פגשה מרים עם בנות הדודות שלה.
מבני משפחתה, שמנו, כאמור הורים ושבעה ילדים, חזרו אח ושלוש אחיות:
יוסי, שהשתחרר מדכאו חולה בשחפת, שרת ב"הגנה" בצ'כיה ובצבא בארץ; הוא נפטר ב-1981.
פירי (פנינה), האחות הבכורה, ילידת 1919. את המלחמה עברה עם אחותה הקטנה, הלנה, באושוויץ, שם דאגה וטיפלה בה כמיטב יכולתה; אולי גם בזכות זה שרדו. לאחר המלחמה נישאה למנחם-וולף מרמלשטיין (מירום), יליד אותו רחוב במונקץ' (שאיבד את אשתו הראשונה ובנו בשואה); הם עלו לארץ ונטלו חלק במלחמת השחרור. בארץ זכתה פנינה לגדל משפחה אוהבת ותומכת ולראות נכדים ונינים. פנינה הלכה לעולמה ב-2013.
מרים – הבת השלישית והלנה – הבת החמישית, שעברה, כאמור, את אושוויץ.
מרים עברה הכשרה צבאית בצ'כיה והוכשרה להיות תותחנית, בקורס שמנה 30 בנות. היא הגיעה ארצה בשנת 1949 ובארץ התחתנה. תחילה גרה בחיפה, אחר-כך בראשון לציון ובשנים הרבות אחר כך – בתל-אביב. כל השנים עבדה בכריכיות ובבתי דפוס – באותו מקצוע שלמדה במונקץ' [מרים ציינה שגם ראש עיריית בני ברק, ישראל גוטליב, היה יליד מונקץ'].
הלנה אחותה נשארה לגור בצ'כיה, שם נישאה ונולדו שני בניה. היא הגיעה ארצה בשנת 1969 עם הבנים, אך חזרה לגרמניה למשך מספר שנים כדי להסדיר את זכויותיה לקבלת פיצויים.

הלנה ומרים חיו יחד קרוב ל-30 שנים (!) וחלקו את חוויית ההליכה היומיומית לחוף הים, במרץ ובעליזות. הן התאמנו בפעילות גופנית, בישלו יחד, תפרו ושמרו על חיוניות וחוש הומור נפלא.
עד לפני חודשיים הקפידה מרים על ההליכה לים ועל שחייה בבריכה.
מרים ניחנה בזיכרון נפלא, היא אוהבת לקרוא ופותרת תשבצים בכל העיתונים היומיים.
למרים שתי בנות, נכדה ונינה.

היי ברוכה וזכי לבריאות איתנה!

מרים צ'בינר החייכנית בתמונות משנים עברו

מרים (משמאל) והלנה – חוף הים "הילטון" בתל-אביב;
את חלוקי המגבת הן תפרו בעצמן...
את שמחת החיים רואים על פניהן!

החברים מחוף הים חוגגים למרים (במרכז) יום הולדת 90;
[מימין (בבגד לבן) – שושיק שני]

שלוש האחיות ששרדו:
פירי (פנינה), מרים והלנה
(מימין לשמאל)

מרים צ'בינר מקבלת את
תעודת ההוקרה מטעם
הארגון שלנו

<u>פרופ' קהת חנה (ביצ'קיב)</u> [<u>עלון 91 – דצמבר 2021</u>]

בספטמבר 2015 הגיעה אל תיבת המייל שלי פנייה ובה היה רשום "... **<u>גם</u>** אני ממשפחת יֶגֶר מביצ'קיב, סבא רבא שלי היה מאיר יהודה לייב יגר." על החתום הייתה דר' חנה קהת. התרגשתי משתי סיבות: גם הסבא רבא שלי היה מאיר לייב יגר, גם לי הייתה משפחה באזור (סבא ואבא נולדו בקוסובסקה פוליאנה, מחוז ראחוב, שגם ביצ'קיב שייכת אליו).

סיבה נוספת: השם של דר' חנה קהת היה מוכר לי כדמות ציבורית, מייסדת "קולך" – תנועה פמיניסטית ציונית-דתית [על כך – בהמשך].

חנה נולדה בירושלים למשפחה חרדית, אביה הוא הרב שלמה פישר, מראשי ישיבת איתרי. היא נשואה לרב ד"ר ברוך קהת (קץ), לשעבר ר"מ [ריש מתיבתא = ראש ישיבה] בישיבת "אור עציון" וכיום ר"מ בישיבת "מחנים". לבני הזוג ששה ילדים וחמישה נכדים. בעבר התגוררו בנווה דניאל שבגוש עציון, כיום הם מתגוררים בירושלים.

פעילותה החינוכית של חנה מצטיינת בפריצות דרך: בשנת 1994 החלה ללמד במכללת "אורות ישראל" שבאלקנה. בנוסף להוראת מחשבת ישראל ותנ"ך, חנה הקימה במכללה את המסלול לחינוך ידידותי, כניסיוי בהכשרת מורים לחינוך הומניסטי-יהודי. המסלול פעל עד שנת 2001 כבית מדרש. המכללה אימצה חלק ממרכיבי הניסיוי, כמו לימודי בית מדרש ולימודי תורה לשמה.

בשנת 1998 כיהנה חנה כראשת מדרשת לינדנבאום ("ברוריה") בירושלים. היא הייתה בין יוזמי בית הספר "ראשית" בגוש עציון, המשלב ילדים בעלי מוגבלויות – כרבע מכל כיתה.

ביולי 1998 הקימה חנה את "קוֹלֵךְ" - פורום הנשים הדתיות, שהיא תנועה פמיניסטית דתית. מטרות התנועה, כעולה מפרסומיה הן: "להוביל שינוי חברתי ותודעתי בנושא שוויון מגדרי בקהילה הדתית בישראל; להפיץ את ערכי השוויון והכבוד ההדדי, לפעול לשוויון הזדמנויות לנשים בתחום הציבורי, לקדם את זכויותיהן בספירה הדתית וההלכתית, לתקן את העדר השוויון במעמדן האישי בנישואין הדתיים ולהיאבק באופן נחרץ בכל צורה של אלימות מגדרית" [על פי ויקיפדיה].

חנה למדה במחזור הראשון של "בית הספר למנהיגות חינוכית של מכון מנדל למנהיגות" והייתה עמיתת מחקר ב"מכון הרטמן" בין השנים 2003–2008. בשנת 2007 התבקשה על ידי ראשי המכון להקים בית ספר תיכון דתי לבנות בשם "מדרשיית הרטמן לבנות". התיכון הוקם בקמפוס של תיכון "אוולינה דה רוטשילד". בנובמבר 2007 עזבה חנה את המוסד עקב התנגדותה לניהולו על ידי גבר.

כאמור, ביולי 1998 הקימה את "קולך" – תנועה פמיניסטית ציונית-דתית, מתוך כוונה לקדם שוויון לנשים במסגרת החברה הדתית. היא עמדה בראש התנועה עד 2004. בשנת 2008 שבה להנהלת הארגון. במסגרת התנועה פעלה חנה בשנת 2003 להדחת הרב יצחק כהן, ראש המדרשה לבנות באוניברסיטת בר-אילן, עקב תלונות על הטרדה מינית. בעקבות פעילותה הקימה האוניברסיטה ועדת בדיקה בראשות הרב יובל שרלו, וזו הביאה להדחתו של הרב כהן. פרשה זו הייתה אחת הגורמים להקמת "פורום תקנה", פורום לטיפול בתלונות על הטרדה מינית מצד בעלי סמכות במגזר בהשתתפות "קולך".

כיום חנה היא פרופסור ומרצה במחשבת ישראל, בתנ"ך, ובלימודי מגדר במכללות האקדמיות לחינוך "גבעת וושינגטון", ו"סמינר הקיבוצים".

<u>פרסים ואותות</u>

בשנת 2004 קיבלה חנה את "אות הנשיא למתנדב" כהוקרה על הקמת "קולך" ופעילותה הציבורית.
בשנת 2005 קיבלה את "אות שדולת הנשים" ואת מענק "קרן אבי חי" לשבתון.
בנובמבר 2010 קיבלה תואר "דוקטור לשם כבוד" מ"מכון ויצמן למדע".
בשנת 2015 זכתה ב"פרס רפפורט" ל"עשייה נשית פורצת דרך ומחוללת שינוי בחברה הישראלית".
בשנת 2016 קיבלת אות הוקרה מטעם ארגון "ויצו-ירושלים".
באוגוסט 2017 זכה ספרה "משהפכה התורה לתלמוד תורה", ב"פרס מתנאל" לספר הטוב ביותר במחשבת ישראל לשנת תשע"ז, מטעם "האיגוד העולמי למדעי היהדות".
ספרים נוספים שכתבה ופרסמה חנה במהלך הקריירה האקדמית שלה הם:
"משנת הנצי"ב" (1990);
"פמיניזם ויהדות – מהתנגשות להתחדשות" (2008);
"תלמוד תורה לנשים – אידיאה ומשמעות" (2008);
"משהפכה התורה לתלמוד תורה: תמורות באידיאה של תלמוד תורה בעידן המודרני" (2016).

חנה החלה להתעניין בשורשי משפחתה בשנת 2015, כאמור. בשנת 2016 יצאה למסע, אשר כלל ביקור בביצ'קיב – שם מצאה תיעוד למשפחת יגר מצד סבתה, וכן באלבה יוליה (רומניה) ובאייזנשטדט (אוסטריה) – שם היו שורשי הסבא שלה, משפחת פישר.

מהו המידע הידוע לחנה?
סבא רבא שלה היה מאיר-יהודה (לייב) יעגער, ב"ר זאב-דוב ורייזל יגר. הוא נולד בספטמבר 1856 ב- Rona de Jos, Maramureș [בדיוק כשמו של הסבא רבא שלי – ובאותה העיירה...]. לאֶחיו קראו מענדל-הערש יגר ופעסיל כהנא. הוא היה איש אמיד, נגיד בעיירה.
הסבא רבא נפטר בדצמבר 1904 בתאונה, כשניסה לעצור עגלה שנסחפה בשלג. הוא נקבר בביצ'קב והכיתוב על המצבה שלו הוא:
פ"נ איש גביר ושר .(אולי מליץ יושר על הרבים).. מו"ה ... מאיר יהודה (לייב) ב"ר זאב דוב... נפטר כה כסלו תרס"ד לפ"ק.

הסבתא רבתא הייתה רחל יגר (לבית גנץ). עוד בחייה בביצ'קיב היא קנתה חלקת קבר בהר הזיתים בירושלים [כמו האימא שלה, סעסה-לאה]. רחל יגר נפטרה בספטמבר 1931; היא קבורה בהר הזיתים, חלקת מָרְמוֹרֶש – חסידים. על קברה כתוב: **"קו"מ [קבר ומצבה] שקניתי בחיים"**.
גם האימא שלה, הסבתא רבתא רבתא של חנה, קבורה בהר הזיתים.
הסבתא של חנה הייתה דבורה יגר. היא נולדה ב- 1899, בביצ'קיב [Velykyi Bychkiv]; היא הייתה בת זקונים לאחות ולשני אחים. אחותה, חיה-שרה (הני) פפר, הייתה נשואה לרב שאול פפר. רב זה,

שהיה עילוי ותלמיד חכם, הוחזק שנים אחדות על-ידי חותנו האמיד, מאיר-לייב יגר. הוא היה רב קהילה בארה"ב.
אחד האחים היה ישראל, שעסק בנדל"ן; הוא היה נשוי לאמה פסטינגר, נפטר וקבור בניו יורק, 1947;
אח נוסף, מרדכי (מרטין) - לא ידוע מה עלה בגורלו.

הסבתא דבורה (יגר) פישר בצעירותה ובבגרותה

Velykyi Bychkiv

בית הכנסת בביצ'קוב: היום זו כנסיה בפטיסטית.
האריות היו במקור על פתח בית הכנסת

רחוב היהודים בביצ'קיב

הנחל שופורקה [Shopurka] בביצ'קיב, הנשפך לטיסה

מרדכי (מרטין), אח של הסבתא דבורה, שנולד בביצ'קיב

בהיותה בת 20 - 21 היגרה המשפחה לארה"ב. דבורה לא אהבה את החיים בארה"ב ולאחר כשנתיים עלתה לישראל, יחד עם אימה. המעבר מחיים נוחים, בבית בעל אמצעים, עם משפחה היה חד: בארץ הייתה ירידה דרמתית ברמת החיים. נאמר זאת בקצרה: דבורה ורחל חיו בעוני מחפיר בשכונת "מאה שערים" בירושלים. דבורה נישאה לאהרון פישר, שהגיע אף הוא ממשפחה מכובדת מאוד באלבה יוליה. האב היה רב הקהילה 40 שנה, הרב שלמה פישר, ובניו הקימו את התנועה הציונית ברומניה. הבן הבכור אף נבחר כנציג "התנועה הלאומית היהודית לפרלמנט הרומני". אהרן פישר הפך לחילוני, נמשך אל תנועת ההשכלה, שרת בצבא האוסטרי ובגיל 23 לערך הפך לחרדי קיצוני.

הסבא והסבתא של חנה היו אידאליסטים דתית וחיו בצנעה ובעוני. נולדו להם 6 ילדים, ארבעת הבנים רבנים מפורסמים במגזר החרדי, שזכו להערכה רבה.

גם שתי הבנות נישאו לחרדים תורניים.

קיראו את ההספד, המספר את סיפור המשפחה.

דבורה נפטרה כסלו תש"מ (1980).

* ראו את ההספד על פי מספור העמודים

הרבנית דבורה פישר ע"ה

ליום השלושים

היה זה חזיון נדיר כאשר בת ציעי־ רה בת שבע עשרה מחליטה לעזוב את ארה"ב, ארץ הזהב והאפשרויות הבלתי מוגבלות, ומחליטה להתלוות לאמה אשר נדמה רוחה לעלות ול־ התישב בארה"ק. בזכות גבורת הנפש שהצטיינה בה משנות נעוריה, זכתה לבנות את ביתה עם הצדיק ר' אהרן פישר, מדמויות ירושלים של מעלה, להימצא במחיצתו כט"ו שנה ובמשך ארבעים הש.ים הבאות לגדל את ילדיו כשאיפת נפשו המהורה.

עריסתה עמדה בעיירה קטנה אשר בגליציה ביטשקיב, ממשפחה רמת ה־ יחס היתה, גיסה רבי אלתר שאול מעפשר שימש כרב בית המדרש ל־ אנשי אונגרין בניו יורק וכסגן נ־ שיא אגודת הרבנים דארה"ב אף הש־ איר אחריו ספר תשובות חשוב ביו־ תר „אבני זכרון". כאשר נתיתמה מ־ אביה עברה אמה עם משפחתה אל קרוביה בארה"ב. כעבור שנים מספר החליטה האם לעלות לארה"ק והבת הצעירה בתלוותה לאמה.

לפני יציאת האלמנה ובתה בדרכה בלבד אלא שלהט התשובה הלהיבה אותו לעלות לארה"ק ולעבוד את ה' בקדושה ובטהרה, ואמנם הצליח ל־ הגשים את משאלת לבו. מיד עם ע־ לייתו נטה שכמו לקבל את הנהלתו של רבי חיים ונענפלד, ואותו צעיר מוכשר, בעל השכלה נרחבת ביותר, הסתגר באהלי תורה לבש את לבושי ירושלים, ונמנה עם אבני התשתית שירושלים של מעלה עומדת עליהם.

הימים ההם ימי מערכה על עצמ־ אותה של היהדות הדתית בירוש־ לים מול פורצי גדר שניסו לפרוץ בחומת היהדות ורבי אהרן בין ה־ עומדים בחזית הראשונה, ולא היתה זו המערכה היחידה שעמד בה. בימי מגוריו בחו"ל גילה מסירות נפש בי־ מי שיריותו בצבא, ונסיונו מאותה תקופה עמד לו בימי הפרעות כאשר לגיונות ערבים נאספו להתקיף את שכונת מאה שערים.

בספרי הקורות של מאורעות הד־ מים בירושלים סופר כי בימי הפר־ עות הצליחו הערבים להתקרב עד ל־ שער מאה שערים ומתאום נשמעו שתי יריות, ומנהיג כנופיית הערבים

לארץ הקדש פנה הגראי"ש פעמיו לאחד ממיודעיו בירושלים רבי אברהם שור, וביקש ממנו לקרב את זאלמנה הצעירה ובתה בעלותם לירושלים. הלה גילה נכונות לעזור להם אף שיגר אחד ממיודעיו רבי יעקב וואלינשטין לקבל את פניהם בדרתם מן החוף מנמל יפו, ברכבת מיפו לירושלים נשתלבו ענבי הגפן בענבי הגפן, ולא עברו ימים מרובים נאותה צעירה נתארסת לרבי אהרן פישר שנסע באותה הרכבת וזכתה לבנות עמו את ביתה אף לנטוע אורוים גדולים בישראל.

שרשרת יוחסין מפוארת לו לרבי אהרן, אביו רבי שלמה שימש ברבנות בקהילת קרלסבורג, ששמה נשתנה בימי הכיבוש הרומני לשם „אל-בא יוליא". הנצנצו באהלי תורה בזכות ספרו "קרבני לחמי", ברובו הגדול מאמרים בעניני הלכתא דמשיחא עבודת הקרבנות, שהובא לדפוס יחד עם ספר ייני עם חלבי קובץ מאמרים בעניני הלכה ואגדה, ובכללו מאמר חשוב בעניני מגורים בארץ מצרים. יהדות טרנסילבניה כולה אבלה על פטירתו של רבי שלמה פישר רבה הראשי של קארלסבורג — כך כתב עתונה של אגודי"י בוינה „אידישע פרעסע" לאחר פטירתו, ובין היתר מספר שם על מלחמתו לביצור היהדות. בשנות נעוריו שימש כרבה של הקהילה החרדית במינכן, לאחר מכן הוזמן לשמש ברבנות קרלסבורג, אותה קהילה שמרה על מעמדה הגיסרלי ולא הצטרפה לארגון הארצי של הקהילות החרדיות, אולם לאחר שהגר"ש פישר קיבל לידו את הנהגת העדה הצליח להפעיל את השפעתו וקהילה זאת הצטרפה לארגון הארצי של הקהילות החרדיות. נואם מפואר היה ואחד התנאים כאשר נתקבל לרבה של הקהילה היה לנאום ברבים בהונגרית שלא ידע אותה. תוך תדשיים למד אותה על בוריה ונודע לרבים כנואם מפואר שרבים נהרו לשמוע אותו. בהשפעתו הצליח לנתק את קהילת רבנותו מארגון ה„סטטוס קוו" ולצרף אותה למחנה ואותם של הקהילות החרדיות „האורתודוקסיה" בטרנסילבניה.

באוירה הימים ההם נתפס בנו אהרן ללימודי תול אף למד באוניברסיטה, אולם לאחר תקופה קצרה נשא לבו לחזור לכורשת אבותיו ולא זו נפל מתבוסס בדמו. הדבר גרם לבהלה בקרב הערבים שהחלו בורחים לעבר בסיסם בעיר העתיקה.

בימים ההם פשטה שמועה כי ה„כנופיה נתקלה בשני מגינים נועזים ששתתו ביריות והם שאילצו אותם לסגת, ורק עשרות שנים לאחר מכן נודע ששאחד משניהם היה רבי אהרן, והוא אשר עצר בעד המורעים ואשר מילט את תושבי מאה שערים.

בכמה הזדמנות עמד רבי אהרן, הוא ראה את המערכה על נפש הילד כאחד התזיתות הקובעות במערכה על נפש האדם. הודות להשכלתו הנרחבת, בלימודי קודש וחול גם יחד, הציעו למנויו משרות מכניסות במוסדות חינוך חשובים. תקופה מסויימת שימש כמורה באחד מבתי האולפנא ביפו, אולם בעצתו של מורי ומדריכו רבי חיים זוננפלד קיבל עליו משרת מלמד בתלמוד תורת „דורש ציון", אותו ת"ת שנוסד בשעתו ע"י פיקוא"ם באמשטרדם לשם הצלתם הרוחנית של בני עדות המזרח.

רבי יונה ליב מנדלסון מתלמידי החתם סופר בשעתו (וקנו של כותב הטורים) נמנה בין מייסדי התלמוד תורה הנזכר למעלה שזכה לברכתם של גדולי ירושלים. אם לגבי ילדי העדה האשכנזית התנגדו בתוקף להנהלת לימודי חול, הרי בתנאי הזמן הסכימו גם שומרי המסורת ובראשם רבי חיים זוננפלד על כמות מצומצמת של מקצועות שניתן ללמד אותם בת"ת דורש ציון. משהוצע לו לרבי אהרן לשמש כמלמד בת"ת זה קיבל עליו את התפקיד אם כי המשכורת מצומצמת היתה, והוא עמד על משמרתו עד יומו האחרון.

בתלבושתו הירושלמית עם הכיפה הלבנה היה משמש דוגמא של יראת שמים טהורה לפני תלמידיו ודמותו הקסומת הלהיבה את דמיונם של ילדי ירושלים גם שלא מתלמידיו. כותב הטורים עדיין זוכר בימי נעוריו כיצד היו מסתכלים בהתרגשה על דמותו המופלאה של ר' אהרן שהגיע משדות זרים והשתלב בירושלים של מעלה.

רבי אהרן ראה את עבודתו עבודת קודש, ללמד תורה לעמו ישראל, אולם לא ראה את עצמו פטור מביצור החומה והוא נמנה על חיילי הבנאים של היהדות החרדית המגינים על החומה. מו"ר ר' משה בלויא היה מזכיר את ר' אהרן כדמות מופת של עמידה במערכה. ביום כ"ג בטבת תש"ב כאשר רבי אהרן נקטף באיבו והוא בן מ"י בלבד, הספיד אותו רבי משה בלויא מעל עמודי „קול ישראל". בין היתר סיפר רבי משה לויא על עמידתו של רבי אהרן במסי"נ ליד הקלפי של הבחירות לועד הלאומי, שם עמד על משמרתו מסעם צעירי אגודי"י שנמנה בין חבריה הנלהבים. רבי משה המשיך לספר כי חבורת של חברי ההסתדרות התקיפה אותו והחלה לדקור אותו במחטים ובמרצעים עד כדי זוב דם, והוא עמד על משמרתו ולא עזב את המקום. גופו היה נקוב ככברה אילם רבי אהרן סירב לעזוב את משמרתו, עד אשר קיבל הוראה בכתב לעזוב את משמרתו, ורק אז פנה לחבוש את מצציו.

רבי משה בלויא היה מזכיר אותו תמיד כדוגמא וכסמל לנאמנות. מדקדק במצוות עוסק בתורה ומתנהג בחסידות, פרנסתו המצומצמת היתה ממלמדות וכל שנותיו חי חיי צער בדוחק ובעוני, ובלבד שיוכל לגדל את בניו לתורה ולירא"ש.

כאמור, נקטף בימי עלומיו והשאיר אחריו אלמנה וישיה ילדים, שהגדול שבהם היה לאחר הבר מצוה, האלמנה, שוכתה להביר את חסידותו וקדושתו של רבי אהרן, קיבלה על עצמה להנציח את מפעל חייו של בעלה. נטתה שכמה לסבול, שימשה כעובדת בחנות ומהכנסותיה המצומצמות גידלה את בניה ובתה, כל מכיריה סיפרו על הגינותה ועל ישרה בעיניני מסחר ובהתנהגות חברתית גם יחד, שמרה על מוצא פיה מכל דבר אסור, כאשר עבדה לפרנסתה לעזרת בחנות מכולת הקפידה על נשקל מדויק לקונים, אף תשובותיה היו בתכלית ההזירות לאו שלה היה לא, והן שלה היה הן, ובכך רכשה את אמונם.

סבל רב עבר עליה בשנות חייה אולם כאשר נפטרה לבית עולמה ו' היא בת 81, השאירה אחריה שלשלת מפוארת. בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, מהם רבנים ומורי הוראה הישובים על מדין, מהם ראשי ישיבות המקרינים מאורם לקרובים ולרחוקים, וכולם ממשיכים את הרשרת המפוארת.

בצלאל לנדוי

דר' קוגל חיים ז"ל [מונקץ'] [עלון 55 – מאי 2019]

הפעם אחרוג מעט מן ההגדרה "משלנו", שכן זהו הסיפור המיוחד על דר' חיים קוגל, מנהלה הראשון של הגימנסיה העברית הראשונה במונקץ', שהגיע לזאקרפטיה ממינסק ובתפקידו האחרון היה ראש העיר הראשון של עיר הולדתי, חולון.

לפני זמן לא רב פגשתי באקראי את נכדו, חן קוגל, באירוע לקראת פתיחת שנת תרבות הונגריה בישראל. אני מכירה את חן שנים רבות מחולון, בה **גרתי בשד' קוגל**, סיימתי **ללמוד בתיכון ע"ש ח. קוגל, לימדתי בתיכון זה**, שמנהלו (בתקופה בה למדתי בתיכון), גרשון יגר ז"ל, היה בוגר הגימנסיה משנת 1934 [ראו הנספח לכתבה] (ובן דוד שני של אבי...), כך שהחיבור אל המשפחה החולונית המכובדת הזו הוא רב-שנים. חן קוגל הינו רופא משפטי, המנהל כיום את המכון הפתולוגי באבו-כביר. הוא נולד לאחר מות סבו, והוא שחיבר אותי עם נכד נוסף, בן דודו, יואל בר-גיל, איתו נפגשתי לראיון זה. יואל נולד שנה לפני פטירתו של הסבא, שנפטר בגיל צעיר מאוד. יואל עוסק בתעשיית התקשורת האלקטרונית.

חיים קוגל נולד במינסק שברוסיה בשנת תרנ"ז (1897), השנה בה התקיים הקונגרס הציוני הראשון בבאזל. הוריו היו פעילים בתנועת חובבי ציון וניהלו אורח חיים דתי. כשהיה חיים בן 13, הוא ביקש מאביו ללמוד בגימנסיה העברית "הרצליה" שביפו. אביו נעתר לבקשתו, וב-1912 החל חיים את לימודיו כתלמיד מן המניין בגימנסיה "הרצליה", שם הכיר, בין השאר, את משה שרת ואליהו גולומב. ב-1914 חזר חיים לביקור ההורים במינסק, אך עקב פרוץ מלה"ע ה-1 נחסמה דרכו חזרה ארצה ולכן המשיך את לימודיו באוניברסיטאות קאזאן, יקטרינוסלב ומוסקבה. עם סיום המלחמה, סיים את לימודיו בפראג בירת צ'כוסלובקיה, שם קיבל תואר דוקטור לכלכלה ולפילוסופיה.

חיים קוגל החל את דרכו בחיים הציבוריים עוד בתקופת לימודיו האקדמיים בפראג, שם היה מעורב בחיי הסטודנטים היהודים ובהגשת עזרה בתחומים שונים. לימודיו בגימנסיה "הרצליה" העלו את קרנו בעיני הקהילה היהודית בפראג והוא נתפס כמנהיג מוערך. הוא היה מקושר הן עם המנהיגות המקומית והן עם זו הציונית. קוגל היה מיודד עם תומאס מסריק, הכיר אישית את מרטין בובר והשתתף בכל הקונגרסים הציוניים בין מלחמות העולם.

בגיל 27 (1924) הוא הגיע למונקץ' כדי להרצות בפני תנועות הנוער הציוניות מטעם התאחדות הסטודנטים היהודיים-ציוניים בפראג וכדי לפתוח חוגים ללימוד עברית. הדמוקרטיה הצ'כית הייתה ליברלית מאוד ואיפשרה למיעוטים להקים בתי-ספר משלהם, הן דתיים (ישיבות) והן כלליים (בי"ס לעברית). בעיר היו שליחים של תנועות נוער רבות, דתיות וחילוניות, שהגימנסיה הייתה המוקד הציוני עבור כולן, למרות תפיסות העולם השונות.

לאחר זמן קצר התמנה קוגל למנהל "הגימנסיה העברית" בעיר. לאורך ניהול הגימנסיה הפגין קוגל טוב לב ואכפתיות. בפורים 1926 הוזמנו מורי הגימנסיה לחגוג את החג בביתו. אף על פי שהמורים לא קיבלו את משכורתם זמן רב, שררה שמחה רבה בביתו. מבין החוגגים היה מורה אחד, שפניו קדרו מאוד מכוון שעליו היה לשלם שטר מסוים וכסף לא היה לו. כשנשאל המורה מדוע קדרו פניו ענה כי "הרי לא רק אני שלא קיבלתי משכורת, כולנו לא קיבלנו, השעה היא שעת דחק...". האותיות "דחק" הן ראשי תיבות: ד"ר חיים קוגל. קוגל עצמו, שהבין את הרמז הדק, הלך למחרת ופרע את שטרו של אותו מורה... קוגל היה מורה קפדן, אך הומני ואנושי; תלמידיו העריצו אותו ורחשו לו יראת כבוד. שנים אחר-כך, גם לאחר מותו, היו מתכנסים בביתו, יחד עם שרה, אלמנתו.

השיר האהוב עליו היה שירו של שאול טשרניחובסקי "אני מאמין", המבטא את החופש ואת נפש האדם:

"שחקי שחקי על החלומות,
זו אני החולם שח.
שחקי כי באדם אאמין,
כי עודני מאמין בך."

חרף האהדה מבית, היה עליו להיאבק במתבוללים ובאנטי-ציונים. האנטי-ציונים היו יהודים מזרם האורתודוקסיה הקיצונית, שהטילה חרם על הגימנסיה מכיוון שראתה בה "בית-טומאה, שעלול להמיט שואה על בני ישראל כשרים בגלל חילול קודשי תורתנו".

כעבור 8 שנים החל קוגל לראות את פירות עבודתו הרבה. עם צאת החוברת המיוחדת לציון המחזור הראשון בגימנסיה כתב: "מתוך אפלה וחשכת הרים עולים ומנצנצים קווי אור, המאירים דרך לדור חדש, דור הקם לתחיה! השפה העברית חודרת לכל מקום בו נפש יהודי פועמת... גימנסיה עברית - מכון ליהדות. תלמידיה - חלוצי רעיון התחיה ומגשימיו, הזורעים בדמעה - ברינה יקצורו! נקצור נא כולנו ברינה ושמחה, בחדווה ובדיצה מה שזרענו בעמל רב! ואם בוגרים, יהא נא תמיד לנגד עיניכם עמנו המפוזר והמפורר! האמינו בו ובכוחותיו, בעבודתכם לטובתו תחזקנה ידיכם!"

בשנת 1926, בסיגט, נישא חיים קוגל לשרה גרינוולד בת העיר. שרה הייתה יתומה מאב ולמדה בחוג העברית של קוגל במונקץ', שם התאהבו השניים, למורת רוחה של המשפחה הדתית, בה נולדה.

במונקץ' נולדו שלושת ילדיהם: אסתר, שמואל ויהודה. אסתר ושמואל הספיקו ללמוד בגימנסיה העברית שבעיר ושפת האם של הילדים הייתה עברית (!); שרה דיברה גם הונגרית (עם האימא ועם אסתר, בתה) והמטבח הביתי היה כשר, הונגרי.

ב-1931 נבחר קוגל להיות חבר מרכז "המפלגה היהודית" וכארבע שנים לאחר מכן (1935-1939) נבחר כציר לפרלמנט הצ'כוסלובקי בפראג, כנציג המפלגה. גם בתפקידו זה התבלט קוגל כמגן הציונות וזכויות היהודים. מנגד התקוממו רבים למינוי זה כמו הרבי ממונקץ', הרוויזיוניסטים וההונגרים הלאומנים שיצאו נגד "המפלגה היהודית", ובייחוד נגד קוגל עצמו. במשך כהונתו בפרלמנט חשף קוגל את העוני הרב בקרפטורוס, ובמיוחד את העוני היהודי, לאור העובדה שהיהודים עצמם הואשמו במצב הקשה.

קוגל תמך בעלייה לארץ ישראל, הוא פעל למען הכשרת הנוער היהודי בחקלאות ובהתיישבות יהודית בארץ ישראל.

סיפוח קרפטורוס להונגריה (1938) שם קץ לחינוך היהודי בחבל ארץ זה. קוגל ומשפחתו החליטו לעבור לבירה פראג. הציר הרוסי בפרלמנט הצ'כי היה ידיד וחבר קרוב של קוגל והוא זה שהזהיר אותו בפני פלישת גרמניה הנאצית לצ'כוסלובקיה; הוא ביקש ממנו להגר למקום אחר, משם עלו ארצה בפברואר 1939. קוגל הצליח להשיג סרטיפיקטים גם בזכות הדרכון הדיפלומטי שלו.

בהגיעם ארצה התגוררו תחילה בשכירות בתל אביב. לאחר מספר חודשים החל קוגל לעבוד בהסתדרות הפקידים. יוסף שפרינצק, ממנהיגי תנועת הפועלים, אשר כיהן כמזכיר "הסתדרות העובדים" ולימים כיו"ר הכנסת, הציע לד"ר קוגל לכהן כנשיא המועצה המקומית החדשה חולון, שזה מקרוב הוקמה. ד"ר קוגל קיבל את הצעה ומיד נכנס לתפקיד התובעני. הוא נשא בעול בימים הקשים ביותר, תקופת מלחמת העולם השנייה ומלחמת העצמאות. בין חבריו היו גם אברהם קריניצי ויוסף בורג. ד"ר קוגל, בעל הרקע הכלכלי, ידע ליצור קשר טוב עם התעשיין אריה שנקר, עם ראשי הקק"ל, החברות המשכנות כ'שיכון עובדים' ו"רסקו" ותרם בכך רבות לביסוס מעמדה של המועצה המקומית הצעירה. בשנת 1950 הוכרזה חולון עיר והד"ר חיים קוגל היה לראש העירייה הראשון.

בחולון התגוררה המשפחה בשכירות גם-כן. בתקופת הצנע התקיימה הפגנה ליד ביתו, אך זו התפזרה במהירות, לאחר שהמפגינים ראו שגם בביתו של ראש העיר אין יותר מזון מאשר בבתיהם... זו הייתה

תפיסת העולם של קוגל: למרות היותו איש משכיל ואיש העולם הגדול הוא התייחס אל הפועלים בכבוד ובשוויון.
שרה שמרה, כאמור, על כשרות וכשהיו מגיעים אישים בכירים לביקור בעיר הם אכלו בביתם הכשר של שרה וחיים קוגל!
המשפחה בנתה את ביתה הקבוע בחולון (לאון בלום פינת חומה ומגדל), אך קוגל לא זכה לגור בה:
ד"ר חיים קוגל נפטר ב- 4 בפברואר 1953 לאחר שלקה בשטף דם במוחו והוא בן 56 שנים בלבד.
הוא הותיר את אשתו שרה, שלושה ילדים ונכד בן שנה [יואל בר-גיל], אותו ביקר מדי יומיים.
הוא נקבר בבית העלמין בנחלת יצחק שבדרום מזרח תל אביב.
שלושת ילדיהם של שרה וחיים קוגל אינם בין החיים:
אסתר הייתה מורה; המשפחה התגוררה ברמת-גן; היו לה 2 ילדים [יואל הבכור ולו 3 בנות ו-6 נכדים].
שמואל עבד במשרד ראש הממשלה, היה בשליחות בבלגיה ונספח כלכלי באפריקה, ואחר-כך עסק במסחר. הוא גר במקומות שונים בארץ ובערוב ימיו חזר לגור בחולון; הוליד 3 ילדים.
יהודה התגורר בחולון והיה מנהל משאבי אנוש במשרד השיכון ובחברת דלק; הוליד 3 ילדים [חן קוגל הוא בכור ילדיו].
שדרת הכניסה הראשית לחולון, מצפון, נקראת על שמו וכן בית-ספר תיכון בעיר. בעבר חולק מדי שנה, לסירוגין, פרס עירוני על-שמו בתחומי הפילוסופיה היהודית והספרות. בשנים האחרונות מחולק הפרס רק אחת לשנתיים – בתחום הספרות.
יהא זכרו של חיים קוגל ברוך על תרומתו הציבורית הרחבה!

קישור לכתבה על חיים קוגל ב-you tube

https://www.youtube.com/watch?v=cW4tzieMnuw

הגימנסיה העברית במונקץ' – בצילום פנורמי מיוחד, הכולל צירוף של 5 תמונות מזוויות שונות.

השלט על קיר הגימנסיה נקבע על-ידי משלחת של הארגון שלנו בספטמבר 2014, במלאת 90 שנה להקמת הגימנסיה.

חיים קוגל (במרכז) –
עם המחזור הראשון של הגימנסיה
העברית במונקץ'

חיים קוגל ביום נישואיו לשרה לבית גרינוולד

דר' חן קוגל, נכדו של חיים קוגל

חיים קוגל (השני מימין) בעת השבעתו לפרלמנט
הצ'כוסלובקי כציר של "המפלגה היהודית"

דר' (PhD) יואל בר-גיל, נכדו של חיים קוגל

נספח: ב-1934 חתמו עשרים צעירים, בוגרי המחזור השלישי של הגימנסיה העברית במונקץ', על מסמך ייחודי בו הבטיחו להיפגש ליד הכותל המערבי בירושלים בערב פסח 1944. עשרה זכו להגשים את החלום ולעלות לארץ ישראל: אהרון ברנר, גרשון יגר, שלמה קרפן (לימים ארבל), דב משה ליפרמן (ליפי), יוסף רוזנברג, צבי מרמלשטיין, אריה נימן (נוימן), דוד וייס (לימים לבנה), יוסף מרדכי שנפלד וחנה שנפלד (לימים אורן). שלושה קיימו את ההבטחה ונפגשו בערב פסח 1944 ליד הכותל: אהרון ברנר, גרשון יגר [דודן שני של אבי, חתם חמישי מימין] ואריה נימן (נוימן). ב-7 באפריל 1944, ערב פסח תש"ד, היום בו נקבע מועד הפגישה בירושלים, עמדו יהודי מונקץ' בפני כליה. מיד לאחר הפסח נכלאו בגטאות, וב-11 במאי החלו יוצאות רכבות הגירוש ממונקץ' לאושוויץ-בירקנאו.

הבטחה ומגמה

בשנת 1944, בערב פסח ה'תש"ד בירושלים על יד הכותל המערבי

תש"ד

תרצ"ד

<u>קליין סשה ז"ל [מונקץ']</u> <u>[עלון 48 – אוקטובר 2018]</u>

התכוננו לראיין את סשה למדור שלנו, אך לא הספקנו לממש זאת בחייו. סשה נפטר במפתיע ב-12.8.2018 והוא עדיין לא בן 70. המתנו עד לתום ימי השלושים ונכבד עתה את זכרו ואת פועלו הכללי - ועבור הארגון.

סשה (שמואל מרדכי) קליין נולד בינואר 1949 במונקץ', בן שני להוריו, חיים-הרש, שהיה סוחר (заготовитель) ולבלומה. אחיו הבכור הוא יצחק קליין (היו"ר הקודם של הארגון) ורוזה - יבל"א. האחים למדו בבית-ספר רוסי בעיר, למרות שזה האוקראיני היה קרוב יותר לביתם; בביה"ס הרוסי למדו ילדי הקצינים הרוסיים אשר שרתו באזור והוא נחשב לבי"ס איכותי, אותו סיים סשה בהצטיינות.

שפת הבית הייתה הונגרית.

בתום התיכון שרת סשה בצבא כקצין מנהלי בעירו, כולל גיחה מבצעית לפראג ב-1968.

בסיום השירות למד סשה בפקולטה לעיתונאות באוניברסיטת לנינגרד (1970-1974).

האחים למדו עברית, במחתרת, עוד במונקץ' עם מיכאל (מישה) קליינברד.

בשנת 1974 עלתה המשפחה ארצה. לימודי עיתונות אקדמאיים לא התקיימו בארץ, והמקצוע הקרוב ביותר בו בחר להתמחות היה קולנוע, בדגש סרטים דוקומנטריים. לימודי העיתונות בלנינגרד לא הוכרו לו וסשה החל את מסלול לימודיו באוניברסיטת תל-אביב (1974-1978). בסיומם עבר ללמוד ולעבוד בארה"ב (1978-1979).

סשה גויס בארץ לצבא (שלב ב') למשך חצי שנה ועבר קורס חובשים, אך הצבא השתמש בכישורי הקולנוע שלו.

עם שובו לישראל הוא עבד כעורך וכמנהל במספר גופי שידור בינלאומיים כולל CNN, WTN, NBC ואחרים.

בשנת 1986 היה סשה מייסד ומנכ"ל "סשה קליין הפקות בע"מ" - אחת מחברות ההפקה המובילות בישראל, שהפיקה במשך למעלה מ-30 שנה עשרות סרטים עלילתיים, תיעודיים ותוכניות טלוויזיה - בארץ ובחו"ל. החברה הפיקה וצילמה סרטים לטלוויזיה ולבתי הקולנוע בעשרות מדינות והשתתפה במאות פסטיבלי הקולנוע מובילים בכל היבשות. סשה קיבל על כך הרבה פרסים, כולל "פרס אופיר".

"פרס אופיר" - האוסקר הישראלי - 1997

כן זכה למדליית זהב בפסטיבל הבינלאומי במונטה קרלו לסרט "יומן ראש הממשלה" - על החודש האחרון לחייו של יצחק רבין; הסרט "משחקי פוטין" הוכר כסרט הדוקומנטרי הטוב ביותר של "האקדמיה לקולנוע ולטלוויזיה" בגרמניה; הסרט "גנבים בחוק" קיבל "פרס אירופה".

בשנים 1996-1998 כיהן סשה כמנהל הכללי של רשת ערוצי הטלוויזיה הבינלאומיים של HBC בהונגריה ובצ'כיה.

בשנים 2002-2003, הוא כיהן כסגן מנכ"ל ערוץ "ישראל פלוס" (ערוץ 9), שהוא היה בין מייסדיו.

סשה עבד עם במאים רוסיים מובילים: Georgiy Danelia, Rolan Bykov, Elem Klimov, Yevgeny Gerasimov, Konstantin Khudyakov, Pavel Lungin, Rustam Ibrahimbeyov, Pavel Finn, ואחרים.

<u>בין ההפקות האחרונות:</u>

➢ "אף אחד" No-one	2017	עלילתי	Mirage Adventures
➢ "מבצע חתונה "	2016	דוקומנטרי	ערוץ 1
➢ "פצעי מדבר"	2016	דוקומנטרי	ערוץ 1
➢ "נוגעות בחלום "	2016	דוקומנטרי	ערוץ 1
➢ "עד הבריכה הבאה "	2016	דוקומנטרי	ערוץ 1
➢ "נשות האוליגרכים"	2015	דוקומנטרי	"yes-דוקו"
➢ "ריידרס "	2014	דוקומנטרי	ערוץ 1
➢ "משחקי פוטין"	2013	דוקומנטרי	"yes-דוקו"
➢ "אימא, אבא, התאסלמתי"	2012	דוקומנטרי	"yes-דוקו"
➢ "המנצח"	2012	עלילתי	קופרודוקציה עם רוסיה
➢ "בשנה הבאה בירושלים"	2012	דוקומנטרי	RJC
➢ "20 שנה בלי ברה"מ"	2011	סידרה דוקומנטרית	yes
➢ "השוק הצהוב "	2011	דוקומנטרי	ערוץ 1
➢ "גנבים בחוק"	2010	דוקומנטרי	"רשת"
➢ "אני לא פיליפינה"	2010	דוקומנטרי	"yes-דוקו"
➢ "כמו בבית"	2009	דוקומנטרי	"רשת"
➢ "מבצע היורש"	2008	דוקומנטרי	ערוץ 1
➢ "מתנה לסטלין"	2007	עלילתי	קופרודוקציה רוסיה – קזחסטן
➢ "הרמון"	2006	סידרת דרמה	קופרודוקציה עם רוסיה
➢ "אין חוליה חסרה"	2000	דוקומנטרי	USA-PBS
➢ "השטן ממוסקבה"	2004	עלילתי	קופרודוקציה עם רוסיה
➢ מסע אל ארץ הקודש	2000		
➢ מוסקבה מאמינה בשירים	1991		
➢ הבימה במוסקבה	1990		עם לינה צ'פלין
➢ גחלת לוחשת	1990	סדרה דוקומנטרית בת 8 פרקים שהגיש חיים יבין על מצבה של יהדות ברה"מ לאחר נפילת מסך הברזל.	

פרט להיותו מפיק / במאי / צלם היה סשה גם מורה באוניברסיטאות ישראליות ובמספר מכללות, מחברם של סרטים רבים ותוכניות טלוויזיה, חבר "המועצה לתרבות ולאומנות", חבר "האקדמיה לקולנוע", חבר "אגודת המפיקים" וחבר ב"אגודת העיתונאים בישראל".
סשה סייע רבות להקמת אתר האינטרנט של הארגון שלנו.
הוא היה יועץ אסטרטגי ומוביל בבחירות בישראל, ברוסיה ובהונגריה. מאז 1977 השתתף סשה וניהל את מרבית החברות האלקטיביות בכנסת ובהסתדרות. הוא עבד עם פוליטיקאים בכירים: יצחק רבין, שמעון פרס, אריק שרון, אהוד ברק, ביבי נתניהו, נתן שרנסקי, איווט ליברמן, יולי אדלשטיין ואחרים. בהונגריה עבד עם פיטר מדישי; ברוסיה עם קונסטנטין טיטוב.
לא כל התוכניות של סשה הוגשמו ומותו הגיע במפתיע כל כך...
סשה הותיר אישה, עתליה, ושני בנים ולא זכה לנכד ראשון, שאמור להיוולד ב"ה בנובמבר.

סשה קליין - מתוך אתר הפייסבוק לזכרו

משה גאון: "חבר ואיש מקצוע יקר ניפטר בפתאומיות השבוע. סשה קליין. סאשה, היה מפיק ואיש קריאטיב מוכשר... קיבלתי את הבשורה על מותו הפתאומי בלילה בשוק גדול. אלוהים כמה שהחיים שבריריים !"

ענת זלמנסון – קוזניצוב: "...כי מי שמכיר את סשה יודע שהוא היה בריא, חזק, חרוץ. סשה תמיד עונה, תמיד ענייני, תמיד אפשר לסמוך עליו ...סשה קליין, ידיד יקר ומפיק סרטים, איתו עבדתי בשותפות על סרטי האחרון, איתו תכננתי לעבוד עוד שנים רבות, נפטר במפתיע מדום לב בשנתו בשבת בלילה. הכרתי את סשה לפני חמש שנים כשחיפשתי מפיק לסרט שלי "מבצע חתונה". בדיוק חזרתי מניו יורק והאמת היא שלא חיפשתי הרבה, הוא היה הראשון שדיברתי איתו ומיד ידעתי שחיפושיי הסתיימו. אחרי שנתיים שעשיתי כמעט הכול לבד, פתאום היה מישהו שיכולתי לסמוך עליו, הרגשתי כאילו הורידו ממני את המשא הכבד ופתאום דברים התחילו לזוז ודלתות נפתחו. היה לנו חיבור מצוין בעבודה וכל הזמן חשבתי "איזה מזל יש לי, שפגשתי את סשה". היחסים בינינו היו מושתתים על כנות, פתיחות, הדדיות. איכשהו תמיד הסכמנו על הכול. סשה היה כנראה האדם הכי חרוץ שהכרתי. הוא זכר הכול, הוא תמיד היה בזמן, תמיד היה לו כוח ואף פעם לא התלונן. לא הבנתי איך הוא לא מתעייף? הוא גם היה אציל נפש וחכם מאוד. נהג בכבוד ובהגינות... הוא היה פשוט אדם נהדר, אין כמוהו."

חלק מהפרסים בהם זכה סשה קליין

ביום מותו שודרה כתבה לזכרו ברדיו רק"ע (רשת קליטת עלייה) בשפה הרוסית: "זוכרים את סשה". להלן קישור לתוכנית זו ב-You Tube, עם כתוביות בעברית:

https://www.youtube.com/watch?v=coBPgJqyJVg&t=341s

ב-4.11.2018 נערך ערב לזכרו בסינמטק תל-אביב, ביוזמת הסינמטק, ובו יוקרן הסרט "יומן ראש הממשלה", אותו הפיק סשה קליין.

יהא זכרו ברוך!

קליינמן יוסף - עד במשפט אייכמן [סיילש]

[עלון 69 – מאי 2020] **[נפטר במאי 2021]**

את יום הזיכרון לשואה ולגבורה ציין עם ישראל בכ"ז בניסן תש"פ, ה-21.4.2020, 75 שנים לסיום מלחמת העולם ה-2.

לפני 60 שנה בדיוק, במאי 1960, התבצעה לכידת אדולף אייכמן ב"מבצע פינאלה". אייכמן היה המארגן הראשי של השמדת יהודי אירופה בימי השואה, ושל יהדות קרפטורוס (תוכנית "הפתרון הסופי"). לאחר מלחמת העולם השנייה הוא נמלט לארגנטינה, נתגלה שם, נלכד בפעולה חשאית על ידי אנשי "המוסד" והובא לישראל, בה נשפט על מעשיו. הפעולה נחשבת לאחת המורכבות והנועזות שנעשו על ידי "המוסד", לאור המרחק הרב מישראל והצורך להוציאה לפועל בחשאי וללא ידיעת שלטונות ארגנטינה. במשפטו, אשר נערך בארץ ב-1961 העידו מעל 100 עדים.

בעיתוי זה מתבקש שנספר את סיפורו של ניצול השואה ששרד, יוסף זלמן קליינמן, העד הצעיר ביותר במשפט אייכמן. הסיפור מתבסס על ראיון טלפוני ועל כתבות ברשת האינטרנט:

- **הביט בפני הרוע - וניצח: "נשארנו בודדים מתוך 3,000 נערים"** יצחק טסלר, Ynet, 23.4.2017
- **"השופטים היו המומים": מסע אחר הגיבורים האחרונים ממשפט אייכמן**, מיה איידן, ערוץ 13, 1.5.2019
- **"כשאתה נער באושוויץ, מיותר לחפש היגיון"**, אמילי עמרוסי, "ישראל היום" 23.1.2020

יוסף נולד בשנת 1930, בעיירה שהצ'כים כינו Veľká Sevľuš, ההונגרים קראו לה Nagyszőlős ואילו בקרב היהודים המקום כונה סעליש (כיום – וינוגרדוב); העיירה הייתה מפורסמת מאוד באירופה של לפני השואה ובה התגורר הרבי מספינקא, שבבית מדרשו התפללה משפחת קליינמן מדי שנה, בראש השנה. כן היה ידוע המקום בכרמי הענבים, ולכן הוסב שמו לוינוגרדוב].

לבני הזוג מאיר וברניה-רוחל הייתה חנות קטנה, שאיפשרה להם פרנסה בדוחק. בשנת 1928 נולד הבן הבכור, שלמה, כשנתיים לאחר מכן נולד יוסף, ושלוש שנים לאחר מכן נולדה בת הזקונים, טויבא (יונה). השלטונות חייבו את הבנים ללמוד בבית הספר של הגויים כל יום, משמונה ועד שעות הצהריים. כדי לשמר את המסורת היהודית, נדרשו הבנים לקום מדי בוקר בחמש וחצי, גם בימות החורף, ללכת ברגל עם עששית, עד לחיידר, שם התפללו ולמדו עד לתחילת הלימודים בבית הספר הממלכתי. בסיום הלימודים בבית-הספר היו הילדים רצים לאכול בבית, ואז חוזרים לחיידר כדי ללמוד תורה עד שבע בערב, "אבל לא יצאו הרבה גאונים מהעיירה שלנו", קליינמן מחייך. "הייתה קצת אנטישמיות והיהודים לא הרימו ראש. כשאחי הרביץ פעם לילד נוצרי, אימא שלו באה להתלונן בפני אימא שלי, שכעסה על אחי. כשהוא ענה 'אבל הוא התחיל', היא ענתה: 'אנחנו בגלות. אנחנו לא יכולים להחזיר מכות'".

יוסף מספר כי בתחילת מלחמת העולם השנייה, היהודים לא סבלו. כאשר ההונגרים כבשו את אזור מגוריו, החלו חוקים שאסרו על יהודים להחזיק עסק ללא שותף גוי, אבל יחסית ליהודי פולין, למשל, היה מצבם שפיר באופן יחסי. עם זאת, הצעירים חויבו להתגייס לצבא ההונגרי, ובין המגויסים בעל-כורחם היה האח למחצה [בן אביו, שאימו נפטרה ממחלה], שמעון קליינמן, ואז אבדו עקבותיו.

"בשנת 1941 התחילו שמועות על שואה, ובהמשך סיפרו יהודים שנמלטו לאזור שלנו, על מה שקורה בפולין ועל השמדה של יהודים. לא היה לנו לאן לברוח. המצב הפך קשה יותר, ובגיל 12 נאלצתי להפסיק את הלימודים, ולהתחיל לעבוד עם אחי שלמה בעבודות מזדמנות כדי לסייע בפרנסת הבית. היינו מגיעים לתחנת הרכבת, ועוזרים לנשים זקנות לסחוב חבילות תמורת תשלום. בקיץ שמרנו על בוסתן פירות, ואחר כך עבדנו בבציר.

בתחילת 1944 השתפר מצב הרוח, וחשבנו שהמלחמה תפסח עלינו - החזית הרוסית התקרבה ממזרח, וכולם ידעו שהאמריקנים מתכננים לפלוש לאירופה. ראינו מרחוק את האור בקצה המנהרה, ואז הגיע **19 מרץ 1944**". את התאריך הזה הוא לא ישכח לעולם, מאחר ונטל חלק בהתרחשות היסטורית: "נודע לנו שהרבי מסאטמר יבוא לעיירה שלנו, כדי להשתתף בסעודת 'שבע ברכות' של האחיינית היתומה שלו, שהוריה נספו בקמינץ פודולסק [1941]. לא נתנו לנו להיכנס כי נראינו כמו שני פרחחים שבאו לאכול, ולכן הסתובבנו סביב הבית עד שהצלחנו להסתנן פנימה. אחי ואני עמדנו מול הרבי, וזו הייתה הפעם הראשונה שראינו סעודה כזו. פתאום נכנס אדם, ניגש לרבי, לחש לו דבר מה - והגיש לו פתק. הרבי קרא, קם מהכיסא מזועזע, דפק ביד על השולחן ואמר: 'רבותיי, אנחנו מסיימים את הסעודה מיד, ועל כולכם להתפזר הביתה'. קמה מהומה גדולה, ואז התברר שהצבא הגרמני כבש את הונגריה. בזאת התחילה שואת יהדות הונגריה".

הילדים רצו לבשר להוריהם את בשורת האיוב. הבקשה הראשונה של האם מהבן הצעיר הייתה לשרוף את קלסר המפות שלו, "שבעזרתן הסברתי לאבא את מהלכי המלחמה. שרפתי את הקלסר, וכעבור שבוע החלו הצווים הראשונים. בהתחלה דרשו לשאת טלאי צהוב, אבל החיים היהודיים נמשכו. כולם הלכו לבית כנסת, הלימודים נמשכו ואפיית המצות לפני פסח התנהלה כמתוכנן. אבל ביום הראשון אחרי פסח הגיע צו שמורה ליהודים להיכנס לגטו. במשך שמונה הימים שקדמו לו ניסינו לנצל כל רגע להכנות. דבר ראשון לקחנו, שלמה ואני, את הפמוטים של אימא; העלינו אותם לעליית הגג והסתרנו אותם במחבוא שהכנו שם. במשך כל אותו שבוע עסקנו במיון חפצים: מה לוקחים איתנו ומה משאירים. הרבה דמעות נשפכו בימים אלה בביתנו... נולדנו בבית הזה וגדלנו בו וכעת צריך להפקירו! אימא תפרה לכל אחד מאיתנו תרמיל גדול וקטן ובהם שמנו את החפצים, שחשבנו שהם הנחוצים ביותר. הגיע זמן העזיבה. ארגנו עגלה גדולה והעמסנו עליה את כל החפצים שבחרנו. נפרדנו מהבית שבו נולדנו, גדלנו וחווינו חוויות של עצב ושמחה. כולנו ביחד דחפנו את העגלה. בדרך לגטו הלכו כל שאר בני המשפחות היהודיות שגרו ברחובנו, חלקם עם עגלות, ואחרים נושאים צרורות על גבם ובידיהם. לא ידעתי אז שיעברו 50 שנה בטרם אראה שוב את סעליש ואת הרחוב בו גרנו.

היה בכי גדול ונכנסנו לגטו - כ-4,000 מתושבי העיירה, ועוד כ-6,000 יהודים מהאזור".

ב-19 במאי יצא הטרנספורט הראשון של בני העיירה לאושוויץ, ועל הרכבת היו גם בני משפחת קליינמן. "לא שמענו על אושוויץ. ידענו שמעבר לגבול מתרחשת מלחמה אבל לא מה טיבה. הפיצו

שמועה שמעבירים אותנו למערב הונגריה, כי אנחנו לא אזרחים נאמנים. כדי להתכונן, המשפחות בגטו אפו לחם בתנור אחד. התור שלנו לאפות היה לפנות בוקר. כשהכנסנו את הבצק לתנור כבר האיר היום ושוטרים צעקו מבחוץ שיש לצאת מיד. כשהצעקות גברו, הוצאנו את הלחמים החמים ששרפו את הידיים. אימא חילקה לנו לחם לתיקים. אדים יצאו מהתרמילים ושרפו לנו את הגב. אני זוכר את השיירה הנוראה. ילדים בוכים, סוחבים חבילות. הסתכלתי קדימה ואחורה. צילמתי בראשי תמונה של השואה".

הם הגיעו לאושוויץ ברכבת משא ב-22 במאי 1944, לאחר נסיעה בת שלושה ימים. "לא ידענו שאת החבילות שהתאמצנו לסחוב ייזרקו לנו, וש-80% מאיתנו יהיו מתים אחרי שלושה ימים. הרכבת עצרה. הדלתות נפתחו בבת אחת ברעש גדול. היו צעקות נוראיות, 'מהר', בהונגרית, ביידיש ובגרמנית. 'לרדת מהר! להשאיר מאחור את כל החבילות!' הסתכלתי החוצה מהחלון הקטן. ראיתי למלוא האופק גדרות תיל ומגדלי שמירה. הפרידו ילדים מאימהות, נשים וגברים. עזרתי לאבא לרדת, ואבא בקושי עמד על הרגליים, כי הגרמנים לא נתנו לנו מים בנסיעה. הוא לא שתה כלום, ונתן לנו לשתות את מה שהיה. בחוץ טפטף גשם דקיק, ולכן השארתי את אבא ליד דלת הרכבת, ובמהומה הגדולה על הרציף, מיהרתי לערימה ענקית של חפצים שהגיעה ברכבת קודמת ולא הספיקו לפנות. התכופפתי ולקחתי משם ספל. חזרתי לאבא ופחדתי שיתעלף. ביד השנייה הרמתי את הספל הקטן והצלחתי לתפוס כמה טיפות של גשם שאותן נתתי לאבא להרטיב את השפתיים. אני מאמין שבזכות מצוות כיבוד אב זכיתי להישאר בחיים באושוויץ. בתורה כתוב **'כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך'**, ואני כבר בן 87" [בשנת 2017; כיום יוסף בן 90; יום הולדתו העברי חל ב-א' בשבט, 27.1.2020, יום השואה הבינלאומי, שציין השנה 75 שנה לשחרור אושוויץ]. "אמי ואחותי נעלמו. לא ראיתי אותן מאז. לא נפרדנו אפילו במבט. זמן קצר אחר כך גם אבא נעלם. הוריי ואחותי בת ה־12 נרצחו בגזים סמוך למועד הגעתם. אותי שלחו לקבוצת המתאימים לעבודה. קיבלנו בגדי אסירים, ואת הכובע...

למחרת שמעתי שיחה בין ותיק לבין יהודים שזה עתה הגיעו מהונגריה. 'אתם רואים שם את הארובות? זו לא מאפייה! לא בית חרושת! שמה שורפים את המשפחה שלכם, את הילדים שלכם. תסתכלו טוב'. במשך הקיץ שמעתי הרבה שיחות כאלה. אושוויץ היה בית חרושת למוות. היה אפשר לשמוע שם את כל השפות של אירופה". תחילה נכלאו שלמה ויוסף במחנה D ואחר במחנה C.

"היינו מורעבים; מנות האוכל שלנו היו קשות משל אלו שעבדו. המשימה היומית הייתה לנסות להשיג משהו לאכול. כל מפגש עם הוותיקים היה נפתח ב'אתה יודע איפה אתה נמצא? אתה יודע שאין לך כבר משפחה? נשארת לבד'. היה רופא יהודי שהושיב אותנו סביבו על הדרגש, ובכל ערב סיפר לנו על בריחות מהמחנה שנכשלו, כמו סבא שמספר סיפור לנכדים. הוא היה מסיים את הסיפור במילים: 'כן כן, ילדים, מאושוויץ יוצאים רק דרך ארובה, עשן לשמיים, וגם אתם תצאו ככה'. שנאתי אותו בליבי על הנבואות השחורות שלו. בסוף נבואתו התקיימה כמעט במלואה".

האחים שלמה ויוסף נשארו ביחד, ונשלחו לצריף מיוחד, שהכיל כאלף נערים. יוסף מודה בכנות שאחת התעלומות שעדיין מעסיקות אותו, כמו גם את קומץ הניצולים, היא לשם מה שוכנו הנערים בצריפים מיוחדים, תוך שהנאצים בכלל, וד"ר יוזף מנגלה במיוחד - דואגים לבריאותם. "בניגוד לזוגות התאומים, שבהם הוא ביצע את הניסויים, בנו לא עשו ניסויים, לא קיבלנו מספר וגם לא עבדנו. כשהיו בודקים

לנו את הגרון, אפילו היו מביאים לנו מים כדי לשטוף את הפה. זה היה מוזר". עם זאת, הנערים סבלו מרעב מתמיד, חשש ממלקות ופחד מהיום שבו יועברו למשרפות. מה שעזר לו ברגעים הקשים, הוא סידור תפילה שהשיג. זה היה סידור יוקרתי, בהוצאת 'סיני', מהסוג שהיו נותנים בבתים עשירים לבר מצווה. "אני, כמובן, לא קיבלתי מתנה כזו, ודווקא במקום הזה השגתי את הסידור".

כשהוא נשאל עד כמה יהודים הסכימו לסכן עצמם כדי לקיים מצוות בלב הגיהינום של אושוויץ, יוסף מביא אירוע שנחקק בזיכרונו: "היה מקובל להכות בעזרת מקל גומי, המכיל מילוי קשיח, בהתאם לחומרת ה'עבירות' שהיינו מבצעים, כאשר העונש החמור ביותר כלל 24 מלקות. באחד הימים ראיתי את סגן מנהל הצריף הולך עם המקל בידו, ובסקרנות של נער עקבתי אחריו. במחנה המתין לו נער שחיכה לעונשו. הוא התחיל להלקות אותו - אנחנו ספרנו: 5 מלקות, 10 מלקות - והנער שהולקה לא השמיע קול בכי או אנחה. כאילו זה לא נוגע לו. גם כשהגיעו ל-25 מלקות הוא עוד לא הוציא אנחה. סגן מנהל הצריף הפך אותו על גבו, והחל להכות בו ברגליים, בראש ואנחנו סופרים; כשהגיע ל-50 הוא הפסיק. עזרנו לנער שהולקה לעלות על הדרגש, ואז התברר שהוא הולקה בגלל שנתפס מבריח סידורי תפילה. אחר כך שאלנו אותו - והוא ענה: 'זה היה שווה'. רק את זה הוא אמר".

"ארבע ארובות לא הפסיקו לפלוט עשן. כשזה לא היה מספיק, חפרו בורות ושרפו גוויות בבורות. לפעמים העשן לא עלה לשמיים והיה מכסה את כל רחבי אושוויץ. ערפל שחור. ריח חריף של שריפת שערות ועצמות. הוותיקים אמרו שעוד לא היה קצב השמדה כזה. לילה אחד יצאתי מהצריף. יכולתי לראות במבט אחד את כל ארבע הארובות פולטות עשן לבן, עשן יהודים. הנצחתי בזיכרוני את המראה. **הבנתי שאצטרך לספר עליו בבוא היום**. אחרי זמן קצר נתקפתי פחד, כאילו אני נמצא בבית קברות גדול לבד בלילה. חמקתי בחזרה אל הצריף".

עיקר הדאגה התעוררה בסמוך לחגים היהודיים. יוסף מעיד כי ד"ר מנגלה היה מגביר באופן מכוון את השמדת היהודים לקראת פסח וחגי תשרי. "בחגים היו מחסלים את אלה שלא עובדים; את כל מי שלא מביא תועלת. קראו לזה **ה'קלנדר (לוח השנה) של גבלס'"**. וכך, יומיים לפני ראש השנה, הגיעו ד"ר מנגלה וסגנו לסלקציה. שלמה, האח הבכור נגזר לחיים, ואילו יוסף הצעיר נשלח למוות. אלא ששלמה סימן ליוסף להסתנן בחזרה לצריף ובכך הציל את חייו. "הצעקות היו נוראיות. צרחו 'שמע ישראל', 'אבא' ו'אימא'. באושוויץ בדרך כלל היה שקט, אנשים לא ידעו שזו דרכם האחרונה. אבל כשלקחו אסירים מתוך המחנה, הצעקות היו נוראות. כיסיתי את ראשי בשמיכה, תקעתי אצבעות באוזניים לא לשמוע. ידענו שגם לנו נשארו כמה ימים לחיות".

בערב יום הכיפורים הגיעה הסלקציה השנייה. "התאספנו כאלפיים נערים במגרש. ידענו בשביל מה אוספים אותנו. דוקטור מנגלה הגיע עם אופניים ממש קרוב אלי. מלאך המוות כמה מטרים ממני. הוא הסתכל על המגרש. הייתה דממת מוות, כולם עמדו מתוחים. נפל מבטו על נער בערך בן 14, מניצולי גטו לודז', ושאל אותו לגילו. הנער אמר שהוא בן 18. מנגלה התרגז והתחיל לצעוק: 'אני אראה לכם!' הוא תפס נער שעמד קרוב אלי והעמיד אותו ליד השער. ציווה לדפוק קרש מעל גובה הנער, והורה להסתדר בשורות עורפיות ולעבור מתחת לקרש. כל מי שראשו לא מגיע לקרש - הולך לצד השני של המגרש. הזדעזעתי. ראיתי שנערים גבוהים ממני לא משיגים את הגובה הדרוש". יוסף שרד גם את הסלקציה השנייה בזכות מילוי נעליו בחצץ, כך שיגביהו את עקביו, ובזכות תושייה פלאית לחמוק

משורה לשורה: "באמצע ההליכה נכנסתי לקבוצה אחרת, כאילו מלאך הרים אותי. פלא. הנשימה נעצרה. מלאך שֵׁם אותי פה, שֵׁם אותי שם. כאלף נערים נשלחו לתאי הגזים באותו יום. יומיים אחרי יום כיפור שוב באו לחפש אחר נערים קטנים שחמקו. בין הנערים האלה היה חבר של אחי, לו הלוויתי את סידור התפילה שלי, אותו סידור בהוצאת 'סיני'. הוא נלקח להשמדה עם סידור התפילה שלי...

אחרי חול המועד נודע לנו שיש משלוח למחנה עבודה. ניסינו להירשם. פרופ' אפשטיין, מנהל בית החולים של המחנה, בא לבדוק את המשלוח. דר' מנגלה שלח אותו לעשות ניפוי. הוא מישש לי את שרירי היד. ראיתי שהוא מהסס. הסתכלתי אל תוך עיניו, כאומר 'אתה חותם את גזר דין המוות שלי'. הוא השאיר אותי במשלוח. המעמד הזה, של דוקטור גרמני שבודק לי את השרירים, חזר לי המון בחלומות. לאורך השנים חיה [אשתו] הייתה מעירה אותי מהחלום כשהיא הרגישה שהשינה שלי לא רגועה, כשהיא חשה שאני נמצא שוב באושוויץ. אני תמיד מודה לה שהעירה אותי. אני חולם שאני בסלקציה, שאני בורח, רץ. **בכל יום כיפור, בבית הכנסת, אני מתרגש שזכיתי לחיות"**.

ב-5 באוקטובר 1944 "הסתננו לתוך המשלוח, אולי עשרים נערים. התייצבנו ליד השער בשורות, ואני רועד. אם לא עכשיו, לעולם לא נצליח לעזוב את אושוויץ. הקאפו הראשי של המחנה התחיל לספור את השורות וכשהגיע לשורה שלי, התעכב. הוא הסתכל עלי, חייך, ועזב אותי. כאילו אמר: 'הצלחת, קח את חייך'. עלינו לרכבת שבה היו חפצים של משפחות שהגיעו לאושוויץ במשלוחים הקודמים. רעדתי. כולם התיישבו על הרצפה ומיד נרדמו. לילה לפני זה לא ישנו וכל היום עמדנו על הרגליים. גם שלמה אחי נרדם. כולם ישנים ואני היחידי ער. חיכיתי שהרכבת תצא. פחדתי שאולי מישהו ילשין ואני אהיה ישן ולא אוכל להסתיר את הפנים שלי. כשהרכבת התחילה לנסוע, אמרתי לעצמי: **אני עוזב את אושוויץ, ולא דרך ארובה**. כשהרכבת התחילה לנסוע היה זה אחד הרגעים המאושרים בחיי.

<u>"מ-3,000 הנערים שבצריפים נותרנו כמאה בלבד, ומתוכם הסתננו לרכבת העובדים עשרה נערים בלבד.</u> נסענו למחנה עבודה בלנדסברג, שם הרגשתי במשך שבעה חודשים כיצד נפשי מחולצת ממוות פעם אחר פעם". העובדים נשלחו לעבוד בבניית בונקרים למטוסי הסילון החדשים של גרמניה, לא רחוק ממחנה דכאו שבגרמניה. הם סבלו מאלימות ורעב נוראיים, עד שב-27 באפריל, יומיים לפני שחרור דכאו, שוחרר המחנה.

מיד עם השחרור הבין יוסף את תפקידו במניעת השכחה. הוא נכנס למחסן במחנה ולקח משם ז'קט פסים ועליו מספר אסיר. הז'קט שמור בביתו. **"הקפדתי לחרות במוחי מאורעות ותמונות, שמרתי חפצים. ידעתי שיבוא יום ואצטרך להראות אותם"**, אומר יוסף, שהיה העד הצעיר ביותר במשפט אייכמן (31), וכנראה האחרון שעוד חי.

אם חשבו האחים שבכך הסתיימה סאת תלאותיהם, הרי שטעות הייתה בידיהם. הם הועברו על ידי הבריגדה היהודית לאיטליה, ושם עלו על סיפונה של אוניית המעפילים "ארבע חירויות". סמוך לחופי ארץ ישראל הבריטים גילו אותם, והאחים הצטרפו לקרב חסר הסיכוי, שבו ניצולי שואה, מצויידים בקופסאות שימורים, נאבקו בחיילים הבריטים שהיכו בהם באכזריות ולאחר מכן גירשו אותם לקפריסין. הם שוכנו במחנה מספר 60 ויוסף זוכר איך הוא וחבריו חתכו את הגדר למחנה 61 ותלשו מאוהל "חדר האוכל" יריעות בד, מהם תפרו את לבושם...

רק ב-15 במרץ 1947 הרשו הבריטים לניצולים לעלות לארץ ישראל, והאחים קליינמן ששו על האפשרות להגן על ירושלים, הפעם כחלק מצבא יהודי.
"כשהוא נשאל האם לא שקל לחזור למולדתו, יוסף מפטיר בציניות, כי כ'בוגר אושוויץ' היה ברור לו שהוריו, אחותו ושאר בני משפחתו נספו כולם. לא היו אז משפחות, לא היו ילדים. לא היו צעירים ממני, וגם לא היו זקנים. ידענו שאין לנו מה לחפש שם".
יוסף סיים שירות צבאי ב"גבעתי" ופתח עסק מצליח לנגרות, אך התקשה למצוא אהבה. "הייתי ביישן וזה לא הלך", הוא אומר. "בירושלים גם לא אהבו להתחתן עם אלה שבאו מאירופה". אלא ששנה אחרי משפט אייכמן, בגיל 33, הוא פגש את חיה שוורץ, צעירה בת 21 מהונגריה, שגם היא שכלה רבים מבני משפחתה בשואה. "חיכיתי הרבה זמן עד שהיא תגדל", הוא אומר, ובני הזוג פורצים בצחוק. לשניים נולדו שלושה ילדים, 16 נכדים וארבעה נינים. האחים שלמה ויוסף סירבו לעזוב זה את זה גם בבגרותם, ובמשך שנים ארוכות חיו בית מול בית ברחוב ריינס בירושלים. יחד ניהלו את הנגרייה למעלה מ-50 שנה. האח שלמה הלך לעולמו, בשיבה טובה, לפני כשבע שנים.

<u>ונחזור אל סיפור עדותו של יוסף במשפט אייכמן</u>:

בשנת 1961 רעשה הארץ לאחר שסוכני "המוסד" לכדו את אדולף אייכמן. עבור יוסף זלמן קליינמן, אז בן 31, אוד מוצל מאש – הייתה זו שנה של חיטוט בפצעים. על דוכן העדים הוא סיפק לעולם עדות מצמררת על האופן שבו פעלה מכונת המוות הנאצית.
"הייתי בהתרגשות גדולה, רעדתי" שיתף יוסף בתחושתו כשעלה להעיד, "אני הראשון שנבחר לספר על **<u>הנערים של אושוויץ</u>**. כל הנערים האלה היו מרוכזים במחנה הצוענים. נהינו מומחים לעשן שפרץ מן הארובות. ידענו לפי הצבע אם האנשים היו מורעבים או לא".
כ-3,000 נערים היו באושוויץ בקיץ 1944. 1,000 מהם נרצחו בראש השנה, 1,000 אחרים נרצחו ביום כיפור, לאחר 'סלקציית המקל' הידועה, שערך בהם ד"ר מנגלה (<u>על כך בעדותו המצולמת בקישור</u>).
מעט בני 14 שרדו את התופת. יוסף היה חלק **מהנערים של אושוויץ** שהוחזקו במחנה באופן חידתי: מתחת לגיל 14 נשלחו הילדים להשמדה, לבד מזוגות התאומים ששימשו לניסויי מנגלה והוכנסו למחנה. מעל גיל 16 נשלחו לעבודות כפייה. אך נערים בין גיל 14 ל-16, שנאספו באושוויץ במהלך קיץ 1944, הוחזקו בצריפים מיוחדים, בתנאי רעב קשים. "באותו קיץ הגיעו לאושוויץ כמעט חצי מיליון יהודים, בעיקר הונגרים וצ'כים", מספר יוסף, "חמישית מהם 'זכו' להיכנס למחנה, והיתר נשלחו להשמדה. אנחנו נכנסנו, אבל לא היה לנו המזל לצאת. איש לא יודע להסביר את חידת הנערים אבל באושוויץ מיותר לחפש היגיון".
"פה ושם היו מבוגרים שדאגו לנו והבריחו לנו אוכל", מספר יוסף, "שני אולרים קיבלתי. אחד נשמר אצלי עד היום, את השני נתתי לטבח שנתן לי מרק מתחתית החבית, פלדמן שמו. לפני שלושים שנה פגשתי יהודי פה בירושלים. התברר שהוא מהוותיקים. אמרתי לו שאני מהנערים. הוא שמח ואמר, 'אתה יודע, אני עשיתי מגבית אוכל בשבילכם'".
כשכמה מן הנערים חלו במחלה מידבקת, הועבר הצריף כולו להסגר רפואי תחת פיקוחו של דוקטור מנגלה. "באותו זמן עמדו אלפים בתור לגזים, ופה התעסקו עם אלף נערים שקיבלו חומר לשטוף את הפה לפני בדיקת גרון. לא היה היגיון. דוקטור מנגלה בדק אותנו בכל כמה ימים".

בהמשך הועברו הנערים למחנה A, מחנה הצוענים. הרעב היה חריף. "קיבלנו חבית מרק דליל לצהריים וזהו. כשהמרק נגמר היינו מעבירים את החבית בינינו ללקק, לפי תור. כל יום אחרי הצהריים ראית נערים שהופכים את החבית על הצד, נשכבים על הארץ ומכניסים את הראש בפנים. כאשר חבית כזאת הייתה מוחזרת למטבח, היא הייתה נקייה לגמרי. כשהגיעו המשלוחים מגטו לודז', אלו היו אנשים יותר מורעבים מאיתנו. אנשים שליקקו מרק שנשפך לאדמה. ראיתי נערים שהלכו לחלק חבית מרק לצריף ומישהו הוריד את הנעל שלו, תקע בתוך החבית, וברח עם זה".

<u>על הילדים באושוויץ כתבה ההיסטוריונית הלנה קוביצה מ"יד ושם"</u>: "בתוך שבעה שבועות הובאו לאושוויץ 438 אלף יהודים. המשלוחים ההמוניים של היהודים ההונגרים היו יוצאי דופן בשל המספר הגדול של ילדים שנמנו עמם. רובם המכריע של הילדים שהגיעו במשלוחים מהונגריה הומתו בגז מיד בהגיעם. מיוני 1944 שוכנו קצתם לזמן קצר במחנות מעבר. הדבר קרה כשנשלחו משלוחים שלמים היישר מרציף הרכבת למחנות המעבר בלא סלקציה. רוב הילדים מתו במחנות המעבר, אם בשל התנאים הקשים ואם משום שנפלו קורבן לסלקציות. מעטים בלבד הצליחו ליצור את הרושם שהם כשירים לעבודה ולחמוק כך מסלקציה. ילדים אלה נשלחו אחר כך עם האסירים הבוגרים למחנות אחרים בגרמניה או למחנות משנה של אושוויץ".

ביום השואה בשנת 2017 הדליק יוסף משואה בטקס הזיכרון של "מכון משואה ללימודי השואה" שבתל יצחק, כאחד העדים האחרונים מהמשפט. בגיל 90 יוסף לא שוכח מאומה. הזיכרון אצלו חי היום כמו לפני שבעה וחצי עשורים; את ההרצאות שהוא מעביר לתלמידים ולחיילים, הוא מקפיד לחתום בפסוקים מתהלים קי"ח: **" לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ. יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי. ".**
תוכלו למסור לדורות הבאים, ששמעתם על אושוויץ ממקור ראשון" מסכם יוסף.
בתום המשפט ישראל השתנתה. רבות נכתב על זיכרון השואה שהתעצב והתייצב בארץ ובעולם בעקבותיו, ועם ישראל הדגים את עוצמתו הצבאית והביטחונית. יותר מזה, המשפט הטיח את השואה לדנ"א הישראלי. הוא הפך לחוויה משותפת לכלל תושבי ישראל בשנות עיצובה של המדינה, נצרב בה לתמיד וממשיך להדהד עד היום.

עדות מצולמת ממשפט אייכמן 1961 https://www.youtube.com/watch?v=lUf9fPxOi70

https://13news.co.il/item/news/domestic/education-society/eichmann-trial-233224/ "השופטים היו המומים": מסע אחר הגיבורים האחרונים ממשפט אייכמן – מיה איידן, ערוץ 13, 1.5.2019

https://www.israelhayom.co.il/article/727037 "ישראל היום" 23.1.2020, אמילי עמרוסי

האחים שלא נפרדו: שלמה ויוסף קליינמן

יוסף (משמאל) ושלמה

יוסף (ימני) ושלמה

יוסף (מימין) ואחיו שלמה (ז"ל) בבגרותם

1961: יוסף קליינמן מעיד במשפט אייכמן.
הוא היה בן 31, העד הצעיר ביותר;
בעדותו סיפר את סיפור 3000 הנערים

יוסף בשירותו הצבאי כחייל "גבעתי"

<u>מזכרות בביתו של יוסף:</u> כובע אסיר וחולצה מפוספסים, כמו באושוויץ;
אולר שקיבל מאחד הוותיקים והיה בכיסו במחנה;
חולצת כפתורים שקיבל ביום השחרור מקצין אמריקני שראה אותו בבגדי בלויים והלביש אותו;
תרמיל בד שאיתו, באישון ליל, טיפס על סולם החבלים של אוניית המעפילים באיטליה.

יוסף חזר לאושוויץ כ"איש עדות": "אני מאמין שבזכות מצוות כיבוד אב זכיתי להישאר בחיים באושוויץ. בתורה כתוב **'כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך'**, ואני כבר בן 90".

יוסף וחיה קליינמן עם השבט שהקימו: שתי בנות ובן, 16 נכדים ו-4 נינים

הספר שכתב יוסף קליינמן על קורות חייו.
עריכת הספר: עטרה סמואל, אריאל סמואל.
תשע"א 2010.
הציטוט של שם הספר הוא מתפילת "הלל":

כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת
רַגְלִי מִדֶּחִי (תהלים, קט"ז ח')

ברוך תהיה, יוסף, על עשייתך רבת השנים לזכר הנרצחים בשואה, יוצאי קרפטורוס / זאקרפטיה.

סיפורך האישי הוא סיפורם של כל בני הקהילה שלנו!!!

לזכור, ודבר לא לשכוח!

30 מבין דפי הספר "בסתר המדרגה" מספרים את **סיפור 3000 הנערים**, סיפורו של יוסף קליינמן.

הספר נכתב על ידי אסתר פרבשטין, היסטוריונית חרדית, ראש הקתדרה להוראת השואה במכללה ירושלים, והיועצת האקדמית של גנזך קידוש השם, בין הבולטים בחוקרי השואה החרדים. היא נינתו של האדמו"ר מגור, רבי אברהם מרדכי אלתר. לימדה שנים רבות באולפנת חורב בירושלים. הספר יצא לאור בהוצאת "מוסד הרב קוק" בשנת 2013.
שמו של הספר נגזר משיר השירים, ב' י"ד:

יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ
הַשְׁמִיעִינִי אֶת קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה

<u>פרופ' קראוטגמר רוברט [ברגסס]</u>

<u>[עלון 41 – מרץ 2018]</u>

בן הדור השלישי של יוצאי זאקרפטיה.

רוברט נולד בשנת 1973 (בן 45) בברגסס ובגיל שנה עלה ארצה עם הוריו, ריטה וארנולד. רוב חייו עברו בעיר רחובות, שם סיים את לימודי התיכון בביה"ס "דה שליט", במגמה הריאלית. תוך כדי לימודיו בתיכון, החל רוברט לימודים לתואר ראשון במדעי המחשב באוניברסיטת תל-אביב. השרות הצבאי נדחה בשנה ורוברט סיים את התואר הראשון בהצטיינות!

בשירותו הצבאי עסק בתחום המחשבים, תוך סיפוח ליחידת 8200, וכן עבר קורס קצינים, כך שהשתחרר מהצבא לאחר 4 שנים, בגיל 23.

או אז נרשם רוברט ל"מכון ויצמן" ללימודי תואר שני במדעי המחשב – ובהמשך – ללימודי דוקטורט. בשנת 2011 זכה ד"ר רוברט קראוטגמר בפרס על-שם מ. לוינסון מטעם המועצה המדעית של המכון, בתחום המתמטיקה.

תוך כדי לימודיו אלו נישא רוברט לאשתו, גלי. השניים יצאו לארה"ב, כשרוברט התקבל ללימודי פוסט-דוקטורט באוניברסיטת ברקלי הידועה בקליפורניה [בעוד גלי משלימה לימודי דוקטורט באותה האוניברסיטה בחשבונאות, מינהל עסקים].

רוברט למד שם במשך שנתיים ואחר כך התקבל לעבודה בחטיבת המחקר של IBM (IBM research), בה עבד 4 שנים [עד השלמת לימודיה של אשתו]. תוך כדי השהות בארה"ב נולדו לרוברט ולאשתו שני בנים.

אחרי חמש שנים, בעודם בארה"ב, הגיעה לרוברט הצעת עבודה מ"מכון ויצמן", שמומשה שנה לאחר מכן.

רוברט מתגורר כיום עם משפחתו ברמת-השרון ועובד ב"מכון ויצמן".

העבודה ברחובות מאפשרת לו מפגשים עם משפחתו, ובעיקר, ביקורים אצל סבתא שרה יוסיפוביץ, ילידת נרסניצה. אכן – גאווה גדולה לסבתא ניצולת השואה!

רוברט מלמד סטודנטים לתואר שני במדעי המחשב, משתתף בכנסים מדעיים בין-לאומיים ופרסם עד כה בסביבות 100 מאמרים מדעיים.

רוברט מונה לפרופסור, בדרגה הגבוהה ביותר, לפני שנה.

מעט מידע על עבודתו של רוברט [מתוך "מסע הקסם המדעי" שמפרסם "מכון ויצמן"), שמסקנתו היא: "עבודתו של פרופ' קראוטגמר תיאורטית אמנם, אך תורמת למחקריהם של מדעני מחשב

העוסקים בזרמי נתונים מורכבים – מרשתות תקשורת ועד רשומות של מכירות קמעונאיות, נתוני לוויינים או ניסויים ביולוגיים".

<u>דוגמא מעבודת המחקר של רוברט</u>: המחשבים נעשים קטנים ומהירים מיום ליום, אך כמויות המידע רק גדלות – ובקצב מהיר יותר מיכולת העיבוד של מערכי המיחשוב. מאגרי הנתונים הגדולים הם פעמים רבות סדרתיים; כלומר מגיעים בזרם רציף, כמו למשל נתונים המתקבלים מחיישנים או מלוויינים, ולכן קשה עד בלתי אפשרי לחזור לאחור ולשלוף מידע קודם. בעשורים האחרונים מתמודדים חוקרים מתחומי מדעי המחשב ומתמטיקה עם האתגרים שבניתוח מאגרי נתונים גדולים שכאלה, בין השאר באמצעות זיהוי ואפיון אלגוריתמים, שיוכלו להתמודד ביעילות עם כמויות הנתונים האדירות. פרופ' **רוברט קראוטגמר** מהמחלקה למדעי המחשב ומתמטיקה שימושית ב"מכון ויצמן למדע" מסביר כי אפשר לחלק את הבעיות בניתוח זרמי הנתונים לבעיות שבלתי אפשרי להתמודד אתן – מכיוון שיידרשו לכך משאבי מיחשוב אדירים – ולבעיות סבירות, שגם אם הן נראות דומות למדי לבעיות ה"בלתי אפשריות", ההתמודדות עמן קלה בהרבה.

פרופ' קראוטגמר מבהיר למה הכוונה באמצעות דוגמא מתחום הסייבר ואבטחת המידע: כדי לזהות התקפה מסוג "מניעת שירות מבוזרת" שבה מיוצר עומס-יתר של תקשורת על שרת כלשהו, על טכנאי הרשת לדעת כמה מחשבים שונים פנו לשרת במהלך יממה, ואיזה מחשב עשה זאת מספר הפעמים הרב ביותר. תשובה המבוססת על הזהויות הדיגיטליות (כתובות ה-IP) של המחשבים הפונים תהיה מאוד לא יעילה אם השרת יסרוק את כל רשומות ההיסטוריה שלו. אבל אלגוריתם שמשתמש בדוגמאות אקראיות בדרך מתוחכמת יכול להעריך את מספר המחשבים המדובר עם מרווח שגיאה של כ-1%. כמו כן, בעוד שקשה לזהות איזו כתובת IP מופיעה מספר הפעמים הרב ביותר, קיים אלגוריתם שיכול לזהות כתובות המופיעות בשכיחות גבוהה במיוחד (heavy hitters), אם יש כאלו. אלגוריתם טוב הוא כזה, שנפח הזיכרון שבו הוא משתמש קטן משמעותית מהגודל של מאגר הנתונים עצמו, כך שהחישוב יכול להיות מהיר ויעיל. במחקרים שנערכו באחרונה, פרופ' קראוטגמר ועמיתיו הציגו ניתוח מתמטי אשר ממיין את הבעיות לקלות ולקשות.

ברוך תהיה!

"מכון ויצמן למדע" ברחובות, בו עובד פרופ' רוברט קראוטגמר

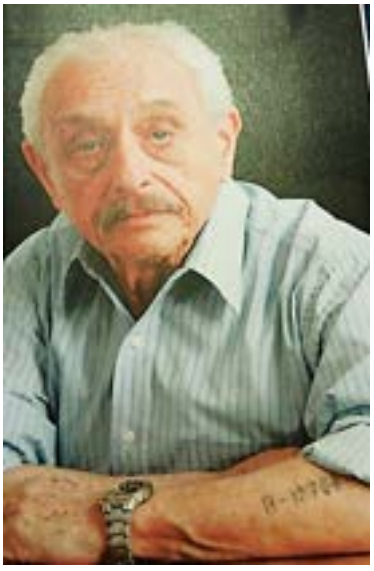

קראוס יקותיאל (פולי) [בושטינו] [עלון 37 – דצמבר 2017]

פולי, הצעיר מארבעה ילדים, נולד להוריו, קלמן ואלזה קראוס, בעיירה בושטינו באוקטובר 1925 [בן 92]. אָחיו היו אנדריאס (בונדי), אימרֶה ולילי.

הסבא (מצד אימא), יחיאל פרנקל, היה ראש הקהל בסאטמר. לסבא (מצד אבא), איגנץ יקותיאל קראוס, הייתה מנסרת עצים בבושטינו. המנסרה פשטה רגל בשנת 1928 - בעקבות משבר כלכלי עולמי, אך עדיין סיפקה פרנסה למשפחה, גם אם לא בשפע, כבעבר. בסיוע הונגרים "מקושרים" קיבלה המשפחה רישיונות להשגת עצים.

שפת האם בבית הייתה הונגרית ופולי למד בבי"ס יסודי צ'כי (מ-1931) והמשיך לתיכון. בשנת 1940, כשכמעט סיים את לימודיו, נקבעו חוקי נומרוס קלאוזוס, ולא ניתן לו לסיימם. למזלו, בנוייד-סיילש היה בית-ספר מקצועי, שמנהלו פעל בניגוד לחוקים וקיבל תלמידים יהודיים. הוא הקים במקום פנימייה, שם יכלו התלמידים להתגורר, ושם גם נבחן פולי במבחני הבגרות.

את לימודיו סיים פולי ב-1943 אך אז החלו "הצרות האמתיות", כדבריו: לא ניתן היה למצוא מקום עבודה, שני אחיו גויסו לצבא ההונגרי (ובונדי כבר נהרג); אנשי קסטנר עברו בין הכפרים והזהירו שהגרמנים מתכוננים לכבוש את הונגריה בסוף 1943. הם התקשו להאמין לאזהרות, במיוחד לאור העובדה, שבלילות כבר שמעו מרחוק את התותחים הרוסים. אלא שהאזהרות התממשו: הגרמנים פלשו לזאקרפטיה; הם נתנו הוראה לערוך רשימות של בני הקהילה היהודית, אותן נדרשו בני הקהילה לבצע; פקודת גירוש, מהיום למחר, עם רשימת ציוד שניתן לקחת; הפקדת מפתחות הבתים במשטרה; ריכוז היהודים בבית החרושת ללבנים (ליד תחנת הרכבת), גירוש יהודי בושטינו לגטו מטיסלקה (Mátészalka), בקרונות רכבת, במשך יומיים וחצי.

היה זה חג הפסח הראשון, בו לא הוחזרו כלי הפסח לבויידם...

בגטו התמקמו בעליית-גג צרה ומצומצמת, במחסור של מים ומזון. אחות אביו, שגרה בעיירה, אך ביתה היה כבר מאוכלס במגורשים, הביאה מעט אוכל. מהגטו נאספו לביה"ח למשך 2-3 לילות ושם נלקח מעט רכושם. הם חטפו מכות בחקירות הקשות, בהן התבקשו לדווח היכן הוסתרו תכשיטיהם. כשהרביצו לאימו – התקשה פולי לראות את האירוע; כששאל על הסיבה למכות – חטף גם הוא 25 מלקות "כי הפריע"...

הם הועלו על הרכבת, דלתות הקרונות נסגרו, ובהיעדר ספסלי ישיבה - הם ישבו על מעט הציוד שעוד נותר ברשותם. תוך כדי הנסיעה עקב פולי אחר שמות התחנות והבין כי הם נוסעים מערבה: דרך צפון הונגריה, הרי הטטרה וקושיצה. ה"טיול" ארך 3 ימים ו-3 לילות. תוך כדי המסע אנשים הקיאו, התעלפו והטילו את צורכיהם. לפנות ערב הגיעו לתחנה, הקטר ניתק מהקרונות ולא היה ברור להיכן הגיעו. חיל אחד צעד הלוך ושוב לאורך הרכבת. פולי צעק לו בגרמנית: "היכן אנחנו?" החיל ענה: "באושוויץ". הם הושארו בקרונות למשך הלילה. בבוקר שמעו את פתיחת הדלתות מהקרונות הקדמיים, ברעש נוראי שהעיר אותם. גם דלת הקרון שלהם נפתחה ופולי שמח כי חשב "שהגיע הסוף לדבר הרע". אסירים יהודים זרזו אותם לרדת, אך לא היו מדרגות לירידה בטוחה. אימו של פולי נזרקה מהקרון. פולי עוד נשאר עם אביו. נותר לו בקבוק מים לשעת חירום, אותם רצה לתת לאביו; הוא הספיק לפתוח את הפקק, קיבל מכה על היד עם מקל, הבקבוק נפל ונשבר, המים נשפכו... אביו עוד הספיק לומר (ביידיש): "אתה רואה ילד, יש לנו רק מה שאכלנו". גם אביו

נזרק מהקרון. ההמון היה בריצה. פולי רצה להתקרב לאבא, מבטיהם הצטלבו, אך אביו קיבל מכות והתקדם. זה היה המבט האחרון שפולי ראה את אביו, שנרצח. האימא והאחות לילי הופנו עם הנשים; האם נרצחה ורק לילי שרדה.

באושוויץ הוטבע המספר על ידו. הוא עבר את התקופה עם 10 צעירים מבושטינו, עיירת הולדתו. הוא הועסק במכבסה, וכך שרד, בזכות התנאים היחסיים הטובים. אך לא לאורך זמן: פולי הועבר עם חבריו למכרה חול, בו נדרשו לרוץ עם קרוניות לבניין, לרוקן – ולרוץ בחזרה. ואז – הגעה למחנה גלייביץ ברכבת פתוחה. אל מצעד המוות יצא פולי בפיז'מות, בסנדלי עץ, שהשלג נדבק אליהם...

המלחמה תמה. פולי הכיר את אריקה, ילידת צ'רנוביץ, שתהפוך לאשתו. יחד נשלחו לסאטמר ועסקו בהעברת פליטים מרומניה, דרך הונגריה, למחנות העקורים בגרמניה, עיסוק מחתרתי ומסוכן, שכלל גם שימוש בדרכונים מזויפים. עם דרכונים כאלו הם הגיעו ארצה ב-1948, ללא אמצעי קיום.

פולי גם לחם במלחמת העצמאות בירושלים.

פולי פתח בית-מסחר לברגים. יום אחד נכנס לחנותו יהודי אמיד, איצ'ה גולדהארט, בעל עסק לברגים במונטריאול [INFASCO]. ביידיש, הציע לו להיות הסוכן שלו בארץ. הוא זה שהעמיד את פולי "על הרגליים". פולי דאג לרישיונות היבוא וגולדהארט החל לשלוח סחורה, באמון מלא בפולי, ובלי לשאול על מועד התשלום. לאחר מותו, המשיכו גם בניו של "המלאך הגואל" את הקשר המסחרי. בית-המסחר של פולי, הנקרא "שיברוג", התפתח והפך לחברה מצליחה ביותר, המתמחה בברגים ומחברים לקונסטרוקציה, לבניה ולתעשייה הכבדה.

פולי היה אחד ממקימיו של הארגון שהקימו ניצולי השואה יוצאי זאקרפטיה ותרם רבות בעשייתו לארגון זה - וגם לעמותה שלנו, בני הדור השני.

ברוך תהייה!

פולי מקבל את אות "יקיר הקהילה" של העמותה, חנוכה 2017
עם זאב מילבאואר, רותי פיקסלר ובומי טראוב

https://www.youtube.com/watch?v=wJnJ_4H7KkQ
שידור טלוויזיה "אינטימי – עם רפי רשף" מיום השואה 2016
את הסרט ניתן לראות באתר העמותה carpati.org.il: גלריה ----- סרטונים

https://www.youtube.com/watch?v=7L8v6r6AFKs
שידור בגלי צה"ל ביום השואה 2014

ראובני לאה מרים - מדליקת משואה [אירשאבה] [עלון 69 - מאי 2020]

בין מדליקי המשואות השנה [2020] בטקס ל"יום הזיכרון לשואה ולגבורה תש"ף" נמצאת גם לאה מרים ראובני, ילידת אירשאבה.

הנושא המרכזי השנה הוא: "הצלה בידי יהודים בשואה – סולידריות בעולם מתפרק". בשל מגפת הקורונה נערך הטקס ללא קהל. החלטתי לשמוע את סיפורה האישי.

לאה מרים ראובני נולדה ב-1926 באירשאבה לאליהו לוונוירט, (יליד Loza) ולהלנה (לבית איצקוביץ), בת בכורה למשפחה מסורתית בת תשע נפשות. כשהייתה בת 3, היגרה המשפחה לאנטוורפן שבבלגיה כדי שהאב יוכל לחפש פרנסה טובה יותר. הקהילה היהודית באנטוורפן הייתה גדולה, ולכן גם היה נוח יותר למשפחה שומרת המסורת של לאה לעבור לשם. המשפחה התגוררה בבית קטן, וביתה השני של לאה היה סניף תנועת הנוער "בני עקיבא". "אפילו בתקופת המלחמה, כשחברות שלי מ"בני עקיבא" ברחו למקומות שונים בעולם, המשכנו להתכתב בינינו. זו הייתה חברות חזקה מאוד", היא נזכרת.

את תחילת המלחמה היא לא שוכחת, ובפירוט מדויק מתארת את התחושות באותו היום. "ב-10 במאי 1940 התעוררנו בארבע בבוקר לקול הפצצות. הפציצו את הנמל ואת שדה התעופה, ואנחנו לא ידענו שיש מחנות ריכוז, אבל ידענו שהמצב בגרמניה לא טוב", מספרת לאה, "משפחות מגרמניה שלחו שנים קודם לכן את ילדיהן לאימוץ אצל משפחות מאנטוורפן במחשבה שההורים יצטרפו אחר כך, אז שמענו על המצב שם והפחד היה מאוד גדול. כמה ימים מאוחר יותר החלטנו שאנחנו בורחים עם המשפחה של אח של אבא שלי. המטרה הייתה לברוח לכיוון אנגליה והיינו על רכבת לכיוון פאריס, תוך הפצצות כבדות לאורך כל הלילה. לפנות בוקר הגענו עם הרכבת לעיירה קטנה ופתאום נשמעה אזעקה. ברמקולים ביקשו לשכב על הבטן ולא להימצא בקבוצות גדולות. היו הפצצות כבדות ואנשים עפו באוויר. זה לקח המון זמן. הייתי בת 14 וחצי ובפעם הראשונה חשבתי על המוות. הבנתי שאני יכולה למות... כשקמנו אחרי ההפצצות לא הצלחנו למצוא את אימא ועוד שני אחים. לא ידענו מה לעשות. כולם ברחו. במשך יותר מחודש הסתובבנו בדרכים. באחת העיירות שאליהן הגענו, הגרמנים ירו ב-70 גברים מהקהל כנקמה על גופת גרמני שמצאו. הגרמנים לא השאירו הרבה מהעיירה - חנויות עזובות, סוסים מתים וחורבן. ברחנו מאנטוורפן, איבדנו את אימא ושניים מאחיי - והנה הגרמנים גם כאן.

"במפקדה הצרפתית עצרו אותנו שוטרים שחשבו שאנחנו מרגלים. תיחקרו את אבא שלי ואת אח שלו במשך שעות ולא ידעתי מה קורה. אחרי ששיחררו אותם צעדנו לילה שלם ברגל. במשך שבוע ימים ניסינו להתגנב ולחצות את הגבול. באמצע הלילה, במהלך הצעידות, עמדה אישה בפתח דלת ביתה ונתנה לנו לשתות, ואני לא יכולה לשכוח את זה. במסע שלנו באחת העיירות ראינו אישה צעירה חולבת פרה. היא הבחינה בנו ונתנה לכל אחד מאיתנו כוס חלב. את האישה הזו אני לא אשכח בחיים שלי". בסופו של דבר, הגיעו בני המשפחה אל העיירה ליל, ושם מצאו בית קולנוע נטוש ובו יהודים רבים, שכל אחד מהם תפס כיסא או כורסה לישון עליהם. "היה משהו מאוד מוזר באותו לילה. היה שקט, בלי שום הפצצות", היא מספרת, "באותו הלילה הגרמנים נכנסו לעיר. אנשים פחדו לצאת. פתאום בית הקולנוע הפך לבית כנסת. הגברים היהודים התעטפו בטלית וחבל שלא הייתה לי מצלמה לצלם את הרגע. כולם עצרו להתפלל וזה היה רגע גדול שאי אפשר לשכוח".

מהרגע הזה הבינה המשפחה שהגרמנים בכל מקום ושהדרך היחידה להתאחד עם האם ועם האחים היא לחזור לאנטוורפן שבבלגיה - וכך עשו. "אימא והילדים לא היו בבית כשחזרנו לשם, ומהר מאוד הבנתי שאני צריכה לקחת אחריות ולנהל את הבית. חזרתי לבית הספר, הייתי בת 15 וקיבלתי תעודת זהות ראשונה שעליה היה כתוב 'יהודייה' בגדול. אחר כך הכריחו אותנו ללכת לבית הספר גם בשבת". אחרי שבעה חודשים קיבלה המשפחה מכתב מ"הצלב האדום", שבו היה כתוב כי האם נמצאת בדרום צרפת, באזור שלא נכבש. "הבנתי שאני חייבת לאחד את המשפחה", אומרת לאה, "התבגרתי בבת אחת. הבנתי שאם אדבר על זה עם אבא הוא לא ייתן לי לנסוע לאימא, והחלטתי ללכת למפקדה של הגרמנים לבקש רישיון לנסוע למקום שבו אימא נמצאת. הכניסו אותי לאולם ענקי עם שולחן גדול ומסביבו 20 גרמנים. לא ידעתי אם בכלל אצא משם בחיים, רק חשבתי על איחוד המשפחה. הצלחתי להשיג אישור יציאה מהעיר עבורי ועבור אחי ואחותי, והגרמנים החתימו אותי על טופס שאומר, שאם אני לא מצליחה לחזור משם, אין לי עוד זכות לחזור לבלגיה. רצתי לספר לדוד שלי על מה שעשיתי. הוא חיבק אותי חזק ואמר לי, 'לאה, אף פעם אל תשכחי שאת יהודייה'. כשסיפרנו לאבא שלי על התוכנית, הוא לא הצליח להבין איך הוא אמור לשלוח שלושה ילדים להסתובב בדרכים. במבט לאחור אני לא יודעת איך עשיתי את זה. דודה שלי ליוותה אותנו ברכבת עד בריסל ומשם המשכנו לבד עד פאריס. קיבלנו כתובת של שכונה יהודית שאנחנו צריכים לחפש. לא ידעתי בדיוק מה אני עושה, אבל הייתה לי אמונה שאלוהים יעזור לי. לפני שיצאתי מתחנת הרכבת באנטוורפן חברות שלי מ"בני עקיבא" רצו אלי ונתנו לי מגן דוד כמזכרת. תליתי אותו על החולצה, למרות שלעשות דבר כזה בזמן המלחמה... כשירדנו מהרכבת בפאריס לא ידענו לאן ללכת. ניגשו אלינו שני ילדים ששאלו אותנו, ביידיש: 'אתם ילדים יהודים?' כששמעתי את זה השמיים ירדו עלי. אנשים סיכנו את עצמם והסתובבו ברכבות כדי לסייע לאחרים וזה העם היהודי, בעת צרה עוזרים אחד לשני. זה רק חיזק את ההרגשה שלי שאני לא לבד, שמישהו מלווה אותי. הם לקחו אותנו לבית מלון ללילה ונתנו לנו מרק שעועית. למחרת לקחו אותי למפקדה הגרמנית, שם הראיתי את הרישיון שיש לי עד פאריס וביקשתי להאריך אותו לאזור שבו אימא נמצאת. הם ביקשו שאמתין, וחיכיתי כמה ימים". אבל הפעם לאה לא חיכתה לאישור. היא כמעט שילמה על כך ביוקר - אבל בסופו של דבר הדבֵקות במשימה והאמונה הגדולה הוכיחו את עצמן. "במוצאי השבת החלטתי לעלות על רכבת דרומה, ללא אישור. על הרכבת עלו שני גרמנים וביקשו לראות את הרישיון שלי, וכשגילו שהוא רק עד פאריס ביקשו שארד. התווכחתי איתם. הסברתי שאני לא יורדת מהרכבת, ובסך הכל רוצה למצוא את אימא שלי. הם דיברו ביניהם והחליטו לתת לי חותמת שתאפשר לי להמשיך. כשהגענו אני והאחים שלי לאימא, פשוט נפלנו והתפרקנו עליה בבכי. כתבנו לאבא, ואחרי שבועיים הוא הגיע אלינו. זה היה מבחינתי נס. אני לא מבינה איך עשיתי את זה כנערה, בחיים לא יצאתי לבד מהבית. קרו ניסים".

בעיירה הקטנה בדרום צרפת שאליה הגיעה המשפחה לא הייתה עבודה רבה, אבל בני המשפחה החליטו לעבוד בכרמים וכך גם לאכול במקום העבודה. לקראת סוף 1942 הודיעו ליהודים שכולם צריכים להתפנות לאזור מוגדר, ולאה יצאה לחפש למשפחה מקום מסתור. בינתיים המשטרה אספה את כל הגברים למעצר במפקדה. במהלך נועז ובלתי נתפס החליטה לאה לנסוע לשם באישון לילה, התעמתה עם הקצין, ובתואנה שאמה אחרי לידה - הצליחה לשחרר את אביה ל-24 שעות, והמשפחה החליטה לברוח לכיוון גבול צרפת-איטליה. בעוד האב התחבא בדירת מסתור, לאה, האם ובן הזקונים התחבאו במנזר בפירנצה שבאיטליה שבו שהו רק נשים וילדים. "הביאו לנו שם אוכל ודאגו לנו, אף פעם לא ניסו לשכנע אותנו לעבור לדת הנוצרית. בתקופה ההיא הרבה מנזרים פתחו את הדלת ליהודים. הרב

של פירנצה גם עבד עם הכומר הראשי שם בניסיון לעזור ליהודים. בתוך אחת הוועדות היה שתול של הנאצים ואנחנו לא ידענו. יום אחד פשטו שוטרים נאצים על המנזר שבו התאכסנו. הילדים בכו וצרחו והנשים נתקפו בעתה. המצב היה נורא. גם הפעם היוזמה של לאה הצילה אותה. "מכיוון ששמעתי שיש הסכם של גרמניה לחוס על היהודים ההונגרים, אמרתי להם, בלי לחשוב פעמיים, שאני הונגרייה". זאת אף שלא ידעה מילה בהונגרית, ובירור קל היה מעלה שהיא משקרת ודן אותה למוות. היא מיהרה אל אמה - כדי שגם היא וכל הנשים הסובבות אותה יאמרו שהן מהונגריה. ואכן, האֵם, וכך גם 15 יהודיות נוספות, הצליחו להינצל בדרך זו. כל שאר הנשים והילדים נאלצו לעלות על המשאיות ולהתפנות מהאזור. אביה של לאה נעצר זמן קצר לאחר מכן, ובמהלך 11 חודשים עבר בארבעה מחנות ריכוז עד שלבסוף נרצח במחנה הריכוז דכאו, חודשיים לפני סוף המלחמה. עד היום שומרת לאה את כל המכתבים ממנו.

עד תום המלחמה נותרה לאה במנזר. לאחר המלחמה החליטה ללמוד בבית הספר לאחיות ברומא, עבדה ודאגה לחולים ולפצועים. בתחילה טיפלה בפליטים, שהגיעו ממחנות הריכוז, וזו הייתה חוויה לא פשוטה עבורה. הג'וינט שכר ברומא שתי וילות של מוסוליני ובמשך 4 שנים טיפלה לאה בחולים, בעוד אמה ואחיה עלו ארצה. ואז הגיעה הצעה לא שגרתית: ללוות לישראל, באונייה, קבוצה של 20 חולי נפש, צעירים בני 20-17, במשך 5 ימים. לאה נעתרה לבקשה המורכבת, שהותירה בה זיכרונות לא פשוטים... עם עלייתה עבדה לאה ב"הדסה – עין כרם" במשך 3 שנים במחלקה האונקולוגית.

אחר-כך עברה לחיפה ועבדה ב"רמב"ם" במשך 25 שנים.

בגיל 44 נישאה לאה לצבי ראובני (שוורץ), יליד מונקץ', ניצול שואה בעצמו, שנפטר ממחלה ב־1994. לזוג לא היו ילדים. היא ביקרה בעיירת הולדתה לפני מספר שנים וניסתה לאתר את קברי אבותיה.

לאה דוברת מספר שפות: יידיש, פלמית, צרפתית, איטלקית וכמובן, עברית.

במבט לאחור, אומרת לאה, לא הייתה משנה דבר בהתנהלותה באותה תקופה: "**הייתי נערה, ולא פעם רציתי שמישהו ידאג לי ככה, רציתי גם אני להרגיש קצת ילדה, אבל כאחות בכורה שמתי את עצמי תמיד בצד ודאגתי לאחרים. לא הייתה לי הפריבילגיה להתנהג כנערה. היום הייתי עושה הכל אותו הדבר, זו המשפחה שלי. רק על דבר אחד אני מצטערת - שלא הצלחתי להציל את אבא שלי".**

על המסר לדור הצעיר, היא משיבה: **<u>"אל תיקחו את המדינה כמובנת מאליה. קיבלתם את המדינה על מגש של כסף. אם היה לנו לאן לברוח בזמן המלחמה לא היו משמידים כל כך הרבה מהעם שלנו. קחו אחריות על עצמכם, על המשפחה, על החברים. חיו חיים בעלי משמעות".</u>**

מימין: לאה מרים בצעירותה

משמאל: לאה עם אביה ואחיה הקטן, שנולד בזמן המלחמה בדרום צרפת

ביום ההולדת ה-80 של לאה (לפני 14 שנים) הגיעה כל המשפחה המורחבת לאירוע איחוד מרגש שאירגנה. בן דודה ניגש אליה ואמר לה: "**את יודעת, לאה, אם לא היית עושה בזמן המלחמה את כל מה שעשית, כל הילדים האלו לא היו חיים היום**". "אני לא הספקתי להביא ילדים לעולם, ולא אני ילדתי את כל הילדים האלה", היא אומרת, "**אבל בלב תמיד ידעתי והבנתי את מה שהוא אמר, ולשמוע משפט כזה ביום ההולדת ה־80 שלי זו הייתה המתנה הכי גדולה שיכולתי לקבל**".

ללאה, הגרה היום בגבעתיים יש לוח זמנים עמוס: התעמלות שלוש פעמים בשבוע, ברידג', הרצאות לבני נוער ודאגה בלתי פוסקת לקשישי הדיור המוגן שבו היא מתגוררת. היא פעילה מאוד, חדה, חברותית ומשמשת מקור השראה לכל מי שרוצה לראות איך נראים חיים אידיאליים מלאים בגיל זה.

- **את השם "מרים" הוסיפה לאה לשמה על-פי הסיפור התנכ"י: הצלת האח, משה!**

המשפחה ביום הולדתה ה־80 של לאה מרים ראובני (לפני 14 שנים)

הקישור להדלקת המשואה: https://www.youtube.com/watch?v=jgP3h14I5gM

רובין עמוס [מונקץ'] [עלון 38 – ינואר 2018]

עמוס נולד ביולי 1933 במונקץ' להוריו אליהו ורחל. אביו היה יליד Kurima בסלובקיה ולמד הנדסה בפראג - באותה תקופה בה

למד בפראג חיים קוגל. יחד פעלו בחוג "עבריה", שהיה מטעם "האגודה לקידום התרבות והלשון העברית" בעיר [בצילום: הזמנה למסיבה מתרמ"ב, 1922].

כשחיים קוגל עמד להקים את הגימנסיה העברית במונקץ', הוזמן אליהו ללמד מתמטיקה – וכך הגיע למונקץ', התחתן עם רחל, ילידת העיר, ובה נולד עמוס. רובין האב החליף את חיים קוגל בניהול הגימנסיה, שימש בסגן יו"ר "המזרחי" במונקץ' ופעיל ב"הסתדרות בתי הספר העבריים בקרפטורוס". כשבחר לבנו את השם התלבט האב בין שני שמות שהציע חיים קוגל: איתמר ועמוס, שניהם שמות תנכ"יים, שלא היו מקובלים באזור. הוא שכנע את פקיד הרישום שהשם ניתן לבן על-שמו של יוהן עמוס קומנסקי, שהיה פדגוג צ'כי ידוע... עמוס הינו בן יחיד להוריו.

אחת המשפחות שגרו בעיר הייתה משפחת שטראוס, ממוצא שוובי – גרמני. האב, יוזף, היה עובד הרכבת. הוא ביקש שבנו, יוזף שטראוס הבן, יורשה ללמוד עברית, מתוך מחשבה שידיעת השפה תסייע לו בלימודי הכמורה. כך היה יוזף שטראוס הבן התלמיד הלא יהודי היחיד שלמד בגימנסיה העברית. בין המשפחות שטראוס ורובין התפתחה חברות.

במרץ 1944, לאחר כניסת ההונגרים לקרפטורוס, השתנו הזמנים לרעה. המשפחות קיבלו הוראות לעזוב את הבתים, עם ציוד מינימלי, והגטו בעיר כבר הוקם. שכנתם של משפחת רובין, הגב' בנצי מרמלשטיין, אמרה לאליהו רובין: "לכם קל, אתם מכירים את משפחת שטראוס"... וכך נולד הרעיון להשאיר את עמוס אצל משפחת שטראוס! למחרת פגש אליהו את יוזף האב וביקש את הסכמתו לקחת את עמוס תחת חסותו. יוזף הסכים, אבל ביקש לקבל גם את הסכמת אשתו, מרגיט. בנם היחיד של בני הזוג שטראוס סיים כבר את לימודיו בגימנסיה והתגורר בשופרון (הונגריה) בלימודי יערנות._

כעבור 3 ימים, למרות קיומו של הגטו, הגיע עמוס לבית משפחת שטראוס. הוא היה ילד בן 10.5 לערך – ושם שהה שנה ורבע (מאפריל 1944 עד 23.7.1945, שהיה יום הולדתו...)!

שער ראשו גולח והשם שנקבע לו היה יונצ'י. השיגו עבורו ניירות מזוייפים על שם יאנוש שטראוס. סיפור הכיסוי היה שהילד נולד בעיר דייר_[Győr] בהונגריה, שהוריו נהרגו בהפצצות ושהילד היתום נלקח על ידי דודו, יוזף שטראוס. בבית הצמוד לבית המשפחה חיה משפחה שאיבדה ילד קטן בטרגדיה - ומהם לא נשקפה סכנת הלשנה.

עמוס לא יצא מביתם של משפחת שטראוס, אלא לחצר בלבד. למשפחה היה משק קטן ועמוס האכיל את האווזים, התרנגולות והכלבה (איתה בתמונה); רק את החזיר האכילה מרגיט שטראוס...
כל שבועיים הגיע מכתב מאביו, מתוך אוסף מכתבים שהשאיר אביו, מראש, בכתב ידו, אצל יוזף.
עמוס מעיד שמרגיט הייתה כמו אם אוהבת עבורו: היא חיבקה ונישקה אותו ודאגה לכל מחסורו באהבה רבה. עמוס ראה במרגיט וביוזף את הוריו הנוספים ואהב אותם מאוד.
ב-13 באוקטובר 1964 הכיר "יד ושם" ביוזף ובמרגיט שטראוס בתור "חסידי אומות העולם".

- **<u>קישור: עמוס רובין מספר על חסידי אומות העולם</u>**, משפחת שטראוס, שבזכותם ניצל
https://www.hidabroot.org/article/114194

אליהו ורחל נלקחו למחנות, אך למרבה המזל שרדו. אליהו חזר בסוף אפריל 1945, אך בשל מצבו הרפואי הקשה, אושפז בבית החולים בעיר. אחר-כך הגיע מכתב מהאם ביולי 1945. עמוס עבר עם הוריו, דרך צ'וֹפ, להונגריה באותו החודש (כשהיה בן 12).
ליד העיר סֶגֶד היה מעון לילדים יהודיים דתיים, שרובם היו יתומים. הוא שהה שם 3 חודשים.
בסיוע תלמיד הגימנסיה לשעבר, שעבד במשרד החוץ ההונגרי, קיבלה המשפחה תעודת מעבר לסלובקיה.
בהתערבותם של חיים קוגל, הרב מאיר ברלין [שעל שמו נקראת אוניברסיטת "בר-אילן"] והרב יהודה לייב פישמן מיימון [לימים שר הדתות הראשון] – קיבלה המשפחה סרטיפיקטים לעליה לארץ ישראל. עמוס הגיע ארצה עם "עליית הנוער" ב-1.4.1946 לחיפה, דרך מרסיי; הוריו הגיעו ארבעה חודשים אחריו. בנמל חיכה לו קרוב משפחה והוא עבר לבת-ים, שם התקבל לכיתה ו' בביה"ס הדתי "תחכמוני". בשנה שלאחר מכן עברה המשפחה לתל-אביב ושם סיים עמוס את ביה"ס היסודי ועבר לתיכון "צייטלין".
תוכניתו הייתה ללמוד חקלאות, זיכרון ילדות טוב משהותו בבית משפחת שטראוס. אך מכיוון שלא היה בן משק, נדרש היה להוכיח קשר לחקלאות – וכך הגיע לשירות צבאי בנח"ל, בקבוצת יבנה. עם שחרורו מהצבא החל עמוס את לימודיו בפקולטה לחקלאות ברחובות ועבד כעוזר לפרופסור אליהו סבירסקי [לימים – חתן "פרס ישראל" בתחום החקלאות, 1994] בתחום האנטומולוגיה החקלאית [מדע חקר החרקים]. בהמשך לימד עמוס שנתיים ב"בר-אילן" ועסק בהדרכה חקלאית. הוא פרסם מאמרים מחקריים ועסק, עם אשתו, מרים, בגידול חרקים מועילים ושיווקם בארץ ובחו"ל.
בין השנים 1969-1973 למד עמוס בקנדה.
לעמוס בן ושתי בנות ו-8 נכדים. **ברוך תהיה!**

יוזף ומרגיט שטראוס עם חיילים רוסיים אחרי שחרור מונקץ' בשנת 1945

העץ שניטע ב"יד ושם" לכבוד מרגיט ויוזף שטראוס

רוטשטיין אליעזר (לייזר) [חוסט] [עלון 84 - יוני 2021]

אל לייזר הגעתי במסגרת ההנצחה של חללי מלחמת השחרור. סבתו, טובה שלומאי (שלומוביץ) הייתה אחותו של גרוס שמעיה הי"ד, אשר נפל במוצא, בדרך לירושלים; הם היו ילידי חוסט.

על הסבא רבא של לייזר, מרדכי גרוס, כתוב בספר מרמורוש (עמוד 217): "לאחר מלה"ע ה-1 הקימו מרדכי גרוס ומשה היימפלד תחנת חשמל, שסיפקה זרם למאור ולתעשייה." לייזר סיפר לי שגם הוא עוסק באנרגיה, כמו הסבא רבא וידעתי שבקרוב ארצה לספר את סיפורו.

משפחתו הגרעינית והמורחבת של לייזר מתגוררת בעוטף עזה – בכפר מימון – וזה הזמן לחזק את תושבי חבל זה, החי שנים כה רבות בצל הפגזות הטילים מעזה.

אז קצת שורשים: מצד משפחת גרוס - למרדכי ולפסיה גרוס היו 7 ילדים; ארבעה מהם עלו ארצה: יעקב, שמעיה הי"ד, חיים וטובה; יעקב (יוג'ין) עבר לאנגליה. ההורים ו-3 מהילדים נותרו בחוסט ונרצחו בשואה: טוביה (18), אטל-אנזל (16) ושרה-אביבה (13). ע"ש של אביבה נקראה בתו של חיים. טובה למדה, אך לא סיימה, משפטים ועלתה ארצה לפני המלחמה.

טובה נישאה לזאב, גם הוא יליד חוסט ושם המשפחה המקורי שלו, שלומוביץ, קוצר לשלומאי. נולדו להם 3 ילדים אמנון (ז"ל) רותי ומרדכי על-שם סבו (במיתר). הבת רותי, היא ממקימי כפר מיימון, שם גר, כאמור, גם הנכד של טובה, לייזר רוטשטיין.

סבתא טובה שלומאי לבית גרוס

סבא רבא אליעזר וסבתא רבתא יוטה שלומוביץ, שעל-שמו נקרא לייזר

אחיו של זאב שלומאי (אחיו של הסבא של לייזר), שרגא פייבל שלומאי (שלומוביץ'), גידל אתרוגים לאחר התיישבותו בכפר הרא"ה. הוא הנהיג שיטות טיפול שונות, שבהם שיפר את צורתו של הפרי. גלגוליהם של אתרוגי שלומאי הם רבים. הם מגודלים עד היום בקיבוץ טירת צבי וכן בכפר מימון. האתרוג מטיפוס זה הוא בעל מתאר מעוגל וחוטם מחודד, חסר פיטם לרוב. כיום פותחו ממנו זנים מוארכים יותר.

תחנת החשמל שבנה הסבא רבא, מרדכי גרוס ב- Sard.
Sard הרשומה בתמונה נקראה ביידיש Groys Sard.
בהונגרית נקרא המקום Felsosarad.
כיום נקרא המקום Shirokoye,
כ-15 ק"מ צפון - מערבית לחוסט

לייזר הוא מנכ"ל משותף של חברת **"שחר אנרגיה בע"מ"**. זו חברה, המתמחה בתחום האנרגיות המתחדשות, ובמיוחד בתחום הסולארי והרוח - התמחות בייצור פאנלים סולריים: הקמת מערכות אנרגיה סולארית לייצור חשמל בשיטה פוטו-וולטאית. ללייזר ניסיון בינלאומי בצפון אמריקה, אסיה ואירופה; ניסיון בעבודה עם חברות גלובאליות ברחבי העולם. גם בארץ יש לחברה פעילות רבה. הם התקינו בשדרות מערכות אנרגיה למבני ציבור, במועצה האזורית אשכול, ברמת גן, רמת הגולן, בתל-שבע ועוד.

מתוך העיתונות [מתן צורי 08.06.2016, מ-Ynet]:
"השבוע החלה לפעול מערכת לייצור חשמל מאנרגיית השמש בבית הספר "ניצני אשכול" במועצה האזורית אשכול. מזכיר המועצה: 'במהלך יש מסר חינוכי'. לא עוד חשמל מתחנת כוח מזהמת: השבוע החלה לפעול בבית הספר "ניצני אשכול" שבמועצה האזורית אשכול מערכת ייצור חשמל מאנרגיה סולארית – האמורה לספק את כל צריכת החשמל למוסד החינוכי שבעוטף עזה. אחרי חודשים ארוכים של תכנון והתקנת פאנלים סולאריים, הסתיימו העבודות והשבוע בוצע החיבור שעבר בהצלחה. בבית-הספר הסביבתי ההתרגשות בשיאה והתלמידים, מכיתות א'-ו', היו עדים למהלך מדובר בפרויקט של המועצה האזורית אשכול, שמטרתו לחסוך באנרגיה וגם לצמצם את העלויות של בית-הספר ולמדו על יתרונותיו הסביבתיים של שימוש באנרגיה סולארית לייצור חשמל." מהם היתרונות?

1. הפחתה בהתחממות כדור הארץ
2. שיפור בריאות הציבור
3. אנרגיה בלתי נדלית
4. מחירים יציבים
5. אמינות וחוסן

...וכך לייזר רוטשטיין, נינו של מרדכי גרוס מחוסט, ממשיך את עיסוקו של הסבא רבא ומקים תחנת החשמל –
מתחבר לעיסוק בחיסכון בייצור החשמל בישראל!
ברוך תהיה על עשייתך!

לייזר יש כמה תחביבים: הוא צוללן פעיל ומתנדב ביחידת "להבה" של מכבי אש וביחידת הצוללים "חוד החנית" של זק"א וכן עוסק בשייט.
הוא מנגן על פסנתר וגיטרה ומטפח אוסף גיטרות מרשים.
יחד עם אשתו, עינת, הם גידלו 4 ילדים ויש להם שישה נכדים.

עינת ולייזר רוטשטיין –
צלילה באילת

כלניות בכפר מיימון

אוסף הגיטרות של לייזר

רט אהרון ז"ל [אוייבר אפשה]

[עלון 51 – ינואר 2019]

לכבוד החודש בו נקבע יום השואה הבינלאומי, החלטנו לציין את אהרון רט ז"ל, ניצול שואה ופעיל קהילתי, אשר תרם רבות בעשייתו הציבורית במשך שנים רבות ונפטר לפני קרוב לשנתיים.

אהרון רט ואשתו יפה

אהרון רט, יליד 1926, נולד בכפר אוּייבּר אפשא (כיום Verkhnye Vodyane; בהונגרית Felsőapsa), כפר בנפת ראחוב, ועבר לגור עם משפחתו בקליין ביצ'קיב (Malyy Bichkiv; בהונגרית Kisbocsko).
אהרון עבר את השואה, אך קם והקים בית יהודי עם אשתו, יפה, תוך דאגה לביתו ולפרנסתו - ובמקביל עסק בפעילות ציבורית כל חייו.
מיד לאחר תום המלחמה ב-1945 החל בפעילות ציונית דתית בתנועת "בני –עקיבא" בצ'כסלובקיה. תפקידו היה לאתר יהודים בכפרים ולשכנעם לעלות לארץ.
לאחר נישואיו והוא רק בן 19 עבר עם אשתו בת ה-18 לבוקרשט והמשיך בריכוז בארגון העולים המחכים להמשך העלייה, תוך כדי דאגה לכל מחסורם. משם הגיעו השניים לקונסטנצה ולזגרב ובין היתר הכינו סדר פסח לכ-500 פליטים יהודים דוברי הונגרית.
ב-1946 עלה בקונסטנצה על אוניית המעפילים "סמירנוף", אך ירד ממנה כדי להמשיך את פעולות הסיוע לפליטים. בשנת 1947 עלו בני הזוג רט, עם בנם הבכור, על אוניית המעפילים "מדינת היהודים". בהגיעם ארצה הם הועברו לקפריסין ואהרון היה פעיל בחיים החברתיים במחנות העקורים, כשהוא ממלא תפקיד של חבר ועדת השיכון וועדת החינוך. באותו הזמן התחתנה המלכה אליזבט באנגליה (1947) והיא נתנה חנינה לילדי המחנות בקפריסין לעלות ארצה – ואחר כך ניתן האישור גם להוריהם.
בהגיעם לארץ התיישבו אהרון ובני משפחתו בעיר טבריה. לאחר זמן קצר התגייס לפעולות "ההגנה" וגם שם החל לעסוק, כדרכו, ברווחת התושבים ובצרכי הקהילה השונים - וכמובן בקליטת עולים מתימן, ממרוקו, מתוניס ומעירק, שהשתכנו באוהלים ובפחונים.
אחרי פירוק "ההגנה" שרת אהרון בצבא והיה ממקימי "דרך בורמה" לירושלים במלחמת השחרור. הוא שרת בגדוד 64 בחטיבה 6 בפיקודו של משה דיין והשתתף בקרבות לכיבוש העיר העתירה וארמון הנציב בירושלים, תוך שהוא מאבד בקרב עשרות מחבריו הלוחמים.
מאוחר יותר הועבר לשרת בקצין העיר טבריה ובקצין העיר בצפת – עד השחרור במאי 1950.
אהרון שרת במילואים 33 שנה (עד גיל 57) בתפקידים רבים ומגוונים, כאשר תפקידו האחרון היה קצין תחזוקה של חבל נתניה.
אהרון גם עסק בפעילות מפלגתית "בהפועל המזרחי" וגם נבחר מטעמה כחבר מועצה בטבריה.
אהרון היה בין יוזמי ההקמה של האולפנה הראשונה לבנות בכפר פינס [באזור פרדס חנה]. בשנים הבאות היה ממקימי ישיבת "בני עקיבא" בקריית שמואל [באזור הקריות, ליד חיפה] ובישיבת "נווה הרצוג" בניר גלים [ליד אשדוד].
בשנת 1962 קבע את ביתו בנתניה והחל לעסוק לפרנסתו במסחר, אך לא זנח את עבודתו הציבורית והמפלגתית. הוא החל לסייע למשפחות נזקקות, דאג לתרומות, לתפילין לבני המצווה ולאירוח בחגים.

אהרון לא שכח את היותו "בוגר אושוויץ", שוחח והרצה לפני תלמידים על השואה והתקומה וראה זאת כשליחות למען הדור שיזכור ולא ישכח.
אהרון כתב ספר "תקווה צומחת מאפר" – על סיפור חייו, השואה ותרומתו למדינה.
נוסף לכך ארגן כל שנה (עד לפטירתו) את האזכרה השנתית לתושבי העיירה והאזור; כינוס זה נועד, בין השאר, למען יכירו בני המשפחות את מסורת אבותיהם.
אהרון הצטרף גם לקבוצת "בני ברית" - שבי ישראל ובמסגרתה הרבה בפעולות חסד, נתינה ומציאת תעסוקה לנזקקים.
בשנת 1978 נבחר אהרון כחבר מועצת העיר נתניה ברשימה עצמאית וכיהן כחבר הנהלה, יו"ר מס עסקים, ממונה על מחלקת המים ועוד תפקידים - וכולם בהתנדבות.
ב-1994 קיבל את אות "יקיר העיר" נתניה כהוקרה על פעילותו הרבה והענפה בעיר ובשנת 2011 קיבל את "אות המתנדב המצטיין".
אהרון עסק, כאמור, במעשי חסד ונתינה למשפחות נזקקות, אך עיקר כוחו הופנה לשימור בית הכנסת הגדול והמרכזי בעיר "שונה הלכות", בית הכנסת הראשון בעיר. אהרון הצר על התרוקנות המקום ודאג להתרוממותו מחדש. הוא התרוצץ בין יזמים שונים, חזנים, בעלי תפילה, גרעינים תורניים ואדריכלים - והכל למען גאוות העיר והמקום - לשמר ולפתח את בית הכנסת בעיר כמוסד יהודי תורני ראוי ומשמעותי לעיר.
אהרון רט נפטר בי"א אדר תשע"ז, 9.3.2017, לאחר 71 שנות נישואין ליפה. הוא זכה לדור המשך מפואר, הממשיך את מורשתו. חודשיים לאחר פטירתו נולדה החֵימשית שלו [נינה של בנו הבכור]...
הוא השאיר אחריו מורשת של נתינה והתנדבות וציווה בצוואתו ל"זכור ולא לשכוח" את השואה, לדבר ולהנציח בכל מקום אפשרי וכן להתנדב ולתרום לקהילה.

<u>יהא זכרו ברוך!</u>

סיפורו של אהרן רט מובא ב- You Tube בקישור הבא:
https://www.youtube.com/watch?v=8APavzK0Ji0

הבית של אהרון רט בקליין ביצ'קיב

אהרון כקצין העיר צפת,
סוף שנות ה-50

אהרון ליד קבר רחל,
מלחמת "ששת הימים",
בית-לחם, 1967

אהרון כאיש צבא בירכתו, מלחמת יום הכיפורים, 1973
וכקצין הג"א

חלק מהאותות לציון עשייתו הצבאית והציבורית

הנחת אבן הפינה של ישיבת נווה הרצוג, 1964

אהרון רט כשליח "בני עקיבא" - רומניה, 1947

אהרון רט מארח בבית הכנסת הגדול בנתניה את רבני ישראל, הרב הראשי הספרדי, הרב אליהו ז"ל
ואת הרב הספרדי הראשי בנתניה, הרב שלוש ז"ל

הספר האוטוביוגרפי שכתב אהרון רט

אהרון רט

סיפורו של אהרון רט, הוא סיפור שנזכרים בו תקומה שקמה מן ההריסות. סיפור דרמטי ואנושי מאין כמוהו של ילדות ובגרות בצל ענגת השואה שירדה על יהדות מזרח אירופה ואשר העבירה את מחבר הספר בשורה של חוויות קיומיות קשות משאול – אלה חייבו אותו ליוזמה, לחיוניות של הישרדות, לשאר־רוח ולכוח אמונה וערכיות מוסרית – שרק בעזרתן נחלץ מן התופת. לאחריה באה התחייה – עם מכלול של פעילויות ציבוריות. עם תרומה למעשה הציוני – הביטחוני, הכלכלי והדתי לאומי של מדינת ישראל עשיה שבאה מחזון שנפרש על פני ירושלים של קרבות תש"ח טבריה, נתניה, וחוויה ציונית דחית כלל ארצית.
ספר שהוא אסופלקריה של עולם יהודי בעל עבר מפואר שנקפר והוא חי, מתחדש ומתקדש בישראל של ימינו.

שבט רט לדורותיו... אהרון ויפה רט יושבים במרכז

משפחת רייזמוביץ' [טרסבה] [עלון 54 – אפריל 2019]

משנכנס ניסן ופסח בפתח – הבה נספר את סיפור ארבעת הבנים... ארבעת הבנים של רבקה ומנדי רייזמוביץ: צבי, דב, שי ואילן, כולם ילידי קריית-גת. אך זו גם ההזדמנות להכיר עוד מאנשי המשפחה: אבא מנדי, אֶחיו יוסי ודוד ועוד.

מנדי ואֶחיו נולדו ובגרו בטֶרֶסְבָה (Teresva), כפר בנפת טייץ', על שפך נהר הטרסבה לטיסה. הוריהם היו אביגדור (נפטר לפני כ-20 שנה) והרמינה (נפטרה לפני 40 שנה).

את הכשרתו המקצועית כטכנאי קירור רכש מנדי בסנט פטרבורג. בתום לימודיו חזר מנדי לטרסבה, שם הכיר את רבקה (לבית פנקסוביץ), שגדלה בראחוב. הם נישאו ועלו ארצה, עם ההורים בשנת 1975 – היישר לקריית-גת.

מי שהקדים אותם בעלייה ארצה היו האח והאחות של האבא, אחיו הגדול של מנדי, יוסי (1974) ואחיו הנוסף, דוד.

<u>ליוסי רייזמוביץ היה חלום</u>: להקים ישוב של יוצאי זאקרפטיה ברמת הגולן. לאחר קליטה ראשונית ביבנה, הוא עלה לרמת הגולן והתגורר באוהלים. הוא הכין רשימה, שמנתה כ- 30-40 משפחות, שהתעניינו בהתיישבות זו, אך כשהתקרב מועד האכלוס, הלכה הרשימה והצטמצמה... בסופו של דבר, יוסי התיישב ביישוב חיספין, עם כחמש-שש משפחות. שמו של הישוב נקרא על-שם יישוב יהודי בתחום סוסיתא, מימי בית שני, בשם חספיה. חיספין ממוקמת בדרום רמת הגולן ומהווה מרכז כפרי אזורי לקבוצת היישובים הדתיים בגולן. כיום מונה קהילת חיספין כ–250 משפחות. בישוב בית ספר יסודי ממלכתי דתי, תלמוד תורה, ישיבה תיכונית לבנים, ישיבת הסדר ומדרשת הגולן.

פסיפס כתובת רחוב מתקופת התלמוד, בו נזכרת חספיה כעיירה יהודית בתחום סוסיתא

יוסי, נגר במקצועו, היה שותף להקמת מפעל נגרות ביישוב. הוא נשוי לבלימה (ילידת ביסטריי, שגדלה בחוסט), ולהם 3 בנים ובת.

<u>דוד רייזמוביץ</u> גר גם כן בקריית גת והוא פנסיונר. הוא התאלמן פעמיים. לדוד 3 בנות.

<u>מנדי רייזמוביץ</u> הוא אחד מראשי הקהילה הבכירים בקריית-גת. הם איתרו בית-כנסת בעיר ("הרומני"), שהיה במצב ירוד וכמעט ללא קהילת מתפללים. בעקבות השקעת כספים, שגוייסו מתרומות, שוקם בית הכנסת והתחדשה בו פעילות אינטנסיבית. הקהילה מושתתת, בעיקר, על יוצאי זאקרפטיה (כשבעים – שמונים משפחות), והוא פתוח לכל החפץ להתפלל בו, ללא קשר למוצאו. לפני שנתיים נחגגה ברוב עם ובטקס מרשים הכנסת ספר תורה לבית-הכנסת על-ידי אלכס רוט, לזכר הוריו, שמעון ברוך ולאה רוט. כל הפעילים, ורבים מחברי הקהילה, נטלו חלק בטקס מרגש זה, שנערך ביוזמת אלכס שמעוני ומנדי רייזמוביץ, שבביתו הסתיימה כתיבת האותיות בספר התורה.

כתיבת האותיות האחרונות בספר התורה שהכניס אלכס רוט לזכר הוריו – בביתו של מנדי.
מנדי עומד מימין בחולצה הבהירה

קהילת קריית-גת פעילה מאוד בזכות תרומתו הגדולה של מנדי, העומד בראשה.
לטקס האזכרה השנתי ב"יד ושם", למפגש ביער "בן-שמן", למסיבת פורים ולכל פעילות אחרת של הארגון הם מגיעים כקבוצה מלוכדת ומאורגנת.

ובמה עוסקים ארבעת הבנים, בני הדור השלישי? מלבד היותם מעורבים בעשייה של הוריהם, ישנה גם ההתמחות של כל אחד מהם:
צבי, יליד 1978, שרת כצנחן, עבד כמאבטח בבתי-המשפט, והמשיך, כאביו, כעצמאי בתחום מיכלי קירור. הוא נשוי ולו ולאשתו 4 בנות.
דב, יליד 1982, הוא בוגר יחידת "דובדבן", עבר קורס קצינים וכיום עובד ב"אינטל" כסגן הקב"ט. הוא נשוי ולו ולאשתו שתי בנות ובן.
שי, הוא בוגר משפטים ועובד כעורך דין. הוא השלים גם לימודי תואר שני במשפטים. הוא נשוי ומתגורר בתל-אביב.
אילן, סיים לימודי כלכלה ועובד ככלכלן בביטוח אשראי. נשוי ומתגורר בראשל"צ.

ברוכים תהיו על עשייתכם למען הקהילה

מימין: צבי, דב, מנדי, שי ואילן רייזמוביץ

זולי שוימר עם אחת מנינותיו

<u>שוימר זולי [דולהה]</u> [עלון 15 – ינואר 2016]

<u>[נפטר בדצמבר 2016, בן 101]</u>

זולי שוימר נולד ב-1915 בדולהה (Долге).
בשנת 1936 החל ללמוד רפואה באוניברסיטת ברנו בצ'כיה, אך כשהגרמנים פלשו לשם בשנת 1939 נאלץ להפסיק את לימודיו; הוא סיים 3 שנות לימודים בהצטיינות. הוא חזר לעיירת הולדתו, שעתה הייתה תחת שלטון הונגרי, גויס לפלוגת עבודה אך שוחרר לאחר מספר חדשים.
זולי עזר ליהודי הסביבה לקבל אישורים מתאימים בכדי לחמוק מהגרוש לקמיניץ פודולסק. בשנת 1942 גויס זולי בשנית לפלוגות העבודה והוצב במחנה ואץ (VAC) ליד בודפשט. משם נשלחו הפלוגות לעבודות פרך בחזית האוקראינית.
במרץ 1944 שוחררה קבוצת העבודה שלו והוא חזר לדולהה, אך במאי 1944 גורשו הוא ובני משפחתו לגטו ברגובו (Berehovo) וממנו גורשו לאושוויץ. מאושוויץ נשלח זולי למחנה וולפסברג [תת מחנה של גרוס-רוזן] ועבד בעבודת כפייה בסלילת כבישים ובסחיבת פסי רכבת.
ב-15 בפברואר 1945 יצא זולי עם אסירי המחנה בצעדת מוות שארכה שבועיים לכיוון ברגן-בלזן. הוא והאסירים המועטים שהצליחו לשרוד אף את זאת, שוחררו ב-15 באפריל 1945 על-ידי הצבא הבריטי.
בתו של זולי, מרים, פנתה לפני זמן מה לאוניברסיטת ברנו וביקשה להעניק לאביה את הדיפלומה, שלא זכה לקבלה....
ביום רביעי, ה-23.12.2015 התקיימה **חגיגת יום ההולדת של זולי בנתניה <u>לציון 100 שנותיו</u> ולציון 65 שנות נישואין עם אשתו** [ילידת סבליאבה]. בחגיגה השתתפו בני משפחתו הענפה, מהארץ ומחו"ל; שגריר צ'כיה בישראל ונציג אוניברסיטת ברנו העניקו לזולי שוימר תעודת "דוקטור לשם כבוד". כן השתתפו נציגי העמותה: יצחק קליין, יוסי קוטונו ורותי פיקסלר, שהגישו למר שוימר מגן מטעם העמותה. נאחל לו בריאות טובה ועוד שנים רבות וטובות בחיק משפחתו.
אין ספק שהיה זה אירוע יוצא דופן ומרגש ביותר!
רצ"ב קישור לסיפורו של זולי שוימר http://youtu.be/ZhZgsulTV4A

יצחק קליין מעניק את מתנת העמותה למר זולי שוימר

מר זולי שווימר עם דבי ציוני, בתו, יוסי קוטונו, רותי פיקסלר ויצחק קליין

הדיפלומה של אוניברסיטת ברנו, צ'כיה

קבלת תואר דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטת ברנו, יחד עם שגריר צ'כיה בארץ (משמאל) ונציג האוניברסיטה בישראל (מימין) ושתי בנותיו, מרים הבר ודבי ציוני

יצחק קליין, רותי פיקסלר ויוסי קוטונו מברכים את מר זולי שווימר

עוגת יום ההולדת ה-100

<u>האחיות לבית שולומון – רבקה רייזנר ז"ל ואחיותיה, תאומות מנגלה, שרלוטה (זיסי) מלטר ורוזליה (רייזל) מרמלשטיין יבלח"א [אונוק]</u> [עלון 70 – יוני 2020]

- לזכרה של רבקה רייזנר ז"ל, אשר נפטרה בפברואר 2019 ואשר גידלה את אחיותיה לאחר השואה.

משפחת שולומון חיה באונוק (Onok, בהונגרית Ilonoku´jfalu, מחוז וינוגרדוב). להורים, מוריץ וג'ני, היו 6 ילדים: רבקה (ילידת 1927), התאומות, זיסי ורייזל (ילידות 1935) – שרדו; אטלה, יעקב, והרמן נרצחו בשואה.

התאומות הגיעו לאושוויץ כילדות צעירות בנות **<u>תשע (!)</u>** ונלקחו לחדרי הניסויים של מי שכונה "מלאך המוות מאושוויץ", דר' יוזף מנגלה. רייזל סיפרה לבנה, ארווין מרמלשטיין, שבזיכרון שלה **"הוא היה גבר יפה, שנתן סוכריות, אבל כשהתעוררנו מהרדמה כאב לנו פה ושם..."**. הנכדה, גלית רוזנברג-מגל, כותבת: **"סבתא שלי, שרלוטה, ואחותה רוזה, הן הוכחה לגבורה אמיתית. תאומות, שבגיל צעיר הופרדו בכוח מאימן על-ידי דר' מנגלה ועברו את הנורא מכל... לא נתפס ולא מובן איך ילדות קטנות שרדו יחד את הניסויים והקשיים של האיש האכזר מכל... ילדות... לבד... בלי חיבוק מאימא... בלי אוכל... בלי תקווה."**

ציטוט מגוגל: " מנגלה גילה עניין מיוחד במחקרי תאומים. משנת 1943 בחר בתאומים שהגיעו למחנה ושיכן אותם במבנה מיוחד שהוקם לשם כך. ניסוייו אלו היו מנוגדים לאתיקה הרפואית. בין הניסויים המחרידים היה ניסוי לשנות צבע עיניים על ידי הזרקת כימיקלים לעיני ילדים, קטיעות של איברים שונים, ופרוצדורות רפואיות מחרידות אחרות."

מתוך עדותן של התאומות, כפי שתועדה על-ידי "יד ושם" בשנת 2000:

"נסענו בקרון כמעט שבוע, עם תחנות... כשהגענו לאושוויץ התחילו להוציא את האנשים... היו צעקות ובכי... כשאנחנו ירדנו הייתה איתנו סבתא וגם דודה אחת חולה... בא גרמני אחד ואמר שלמי שיש תאומים או תאומות – לצאת החוצה לצד... אימא אמרה לנו שנצא החוצה ונעמוד בצד ואחר כך היא, כנראה, תבוא. אבל אנחנו לא נתנו לה ללכת. נורא בכינו והחזקנו אותה בחצאית, אני בצד אחד ואחותי בצד השני, ונורא בכינו שאנחנו לא הולכים בלי אימא ואנחנו לא עוזבים אותה. היא לא ידעה מה לעשות, אם מותר לה ללכת איתנו, או לא. אבל בא גרמני אחד ואמר לה שמותר לה להישאר איתנו... היו גם האחות והאח ואימא אמרה להם: תלכו ילדים, תלכו, אנחנו, כנראה, באים אחריכם. הם הלכו עם שורות של חמישה אנשים, ברגל... אחר-כך בא אוטו ולקח אותנו... כשהגענו לצריף זה היה אחר הצהרים, כמעט לקראת ערב. אימא אמרה שהיא מרגישה מאוד לא טוב... עשו לה ניתוח והיא הייתה הרבה זמן איתנו בצריף... אימא שכבה בקומה הראשונה ואנחנו בקומה השנייה. היא מסכנה כל לילה החזיקה לי את היד, אחרי הניתוח, כי אני פחדתי שייקחו אותה ממני. כשהיא הרגישה יותר טוב רציתי לשכב על ידה, אבל הקאפו לא הרשתה.... כשאימא הרגישה יותר טוב היא הלכה לעבודה והביאה אוכל לצריפים. אימא באה לבקר אותנו בצריף והביאה לנו, מסכנה, את האוכל שלה... היא לא אכלה. בהתחלה היה אוכל שהגיע בטרנספורטים, אז לא היה כל כך נורא.

מימין: שרלוטה מלטר, רבקה רייזנר ורוזליה מרמלשטיין ביום ההולדת ה-90 של רבקה ז"ל לפני כשנה וחצי

אחר-כך נגמרו הטרנספורטים והאוכל של המחנה היה מאוד מאוד לא טוב... כל הזמן היה פחות ופחות אוכל... היו זמנים שהלכנו לחפש אוכל במזבלות, כמו החתולים... יכולנו לצאת מהצריף החוצה.
אחר-כך לקחו אותנו לבדיקות. היו כל הזמן בדיקות דם מהווריד... קודם לקחו פעם בשבוע ואחר-כך יותר ויותר.... עשו לנו מספר, הלכנו שלושתנו, לי יש 10, לאחותי 11 ולאימא 9... את הקעקוע של המספר עשה לנו דר' מנגלה...
כשהוא עשה לנו את המספרים מאוד בכינו והוא נתן לנו סוכריה...
הוא דיבר איתנו לפעמים ושאל מאיפה באנו.
הוא כל הזמן בדק אותנו. הוא בדק את הגובה, את היקף הראש, את המשקל.... הוא עשה כל מיני צילומי רנטגן, לפעמים הוא אמר לשכב על השולחן, להתפשט, הכניס אותנו לאיזה דבר חשוך, כאילו תנור. כשהתעוררנו – אנחנו לא ידענו מה הוא עשה. כל הזמן היה בא מישהו מהאחיות שלו ולקחה כמה זוגות תאומים והלכנו ביחד לעשות את הבדיקות האלה; לפעמים 4, לפעמים 6, לפעמים יותר.
היינו הרבה פעמים חולים... היו לי פורונקלים על הצוואר ועל העור ואפילו יש לי מקום על העור שחתכו את זה... זה גם כתוב מאושוויץ שהייתי חולה ועל מה הייתי חולה.... במשך כל התקופה שהיינו שם הוא חזר על הבדיקות והניסויים האלה. לאימא גם עשו בדיקות וניסויים, אבל אחרי כמה חודשים שהיינו איתה היא נפטרה. הלכנו לבקר אותה כל הזמן בבית החולים. פעם אחת, עמדו שם כמה אחיות, והן חשבו שאנחנו לא יודעות לדבר הונגרית. אז אחת אמרה לשנייה: אל תגידו לילדים שאימא שלהן נפטרה. ואנחנו לא שאלנו שום דבר, רק הסתובבנו וחזרנו לצריף. הצריף שלנו היה על-יד צריף, שאספו בו גוויות. ואנחנו הלכנו כל פעם שהיו מביאים איזה מת לראות אם זו אימא... באותו היום היינו מאוד עצובים, לא הלכנו לשחק עם הילדים..."

<u>סיוט של ילדות בנות תשע</u>!

לאחר שתמה המלחמה, במרץ 1945, חזרו הילדות זיסי (שרלוטה) ורייזל (רוזליה) לאונוק. רבקה, אחותן הגדולה, עבדה במקום אחר ושמעה שאחיותיה הצעירות חיות. היא חזרה לאונוק באוגוסט 1945 וגידלה את אחיותיה.
החיים לא היו קלים גם אחרי המלחמה...
שרלוטה נישאה ב-1952 ועברה לגור בראחוב, במשך 15 שנה; משם עלתה ארצה בסוף מאי 1967, שבוע לפני פרוץ מלחמת "ששת הימים", מראשוני העולים ארצה בגל העלייה החדש. יש לה בן ובת, 5 נכדים ו-7 נינים.
רוזליה חיה תקופה מסוימת אצל משפחה יהודית. בגיל 22 התחתנה והביאה לעולם 3 בנים, מהם נולדו 8 נכדים ונין. היא חיה עם משפחתה באוז'גורוד והם עלו ארצה באוגוסט 1977, לאחר שהיו מסורבי עליה משנת 1969.
רבקה הועברה מאושוויץ לברגן בלזן. כשחזרה לאונוק נישאה לבעלה, שאיבד בשואה את אשתו הראשונה ושני בנים. הם עבדו בחווה חקלאית בכפר ויחד הולידו שישה ילדים, ששניים מהם חיים בארץ והאחרים – בארה"ב. לרבקה 13 נכדים ו-23 נינים. רבקה נפטרה בפברואר 2019.
נאחל לאחיותיה, שרלוטה (זיסי) ורוזליה (רייזל) ולצאצאי רבקה ז"ל בריאות טובה בחיק המשפחות.

<u>דר' מנגלה יימח שמו לא הצליח לכרות את שבט בנות שולומון....</u>

זאב מילבאואר העניק את תעודות ההוקרה מטעם הארגון לתאומות מנגלה ולאחותן הבוגרת.
מימין: שרלוטה (זיסי) מלטר – מקרית ים, רבקה רייזנר – מקרית ביאליק
ורוזליה (רייזל) מרמלשטיין – מכפר שמואל, כולן מאזור הקריות

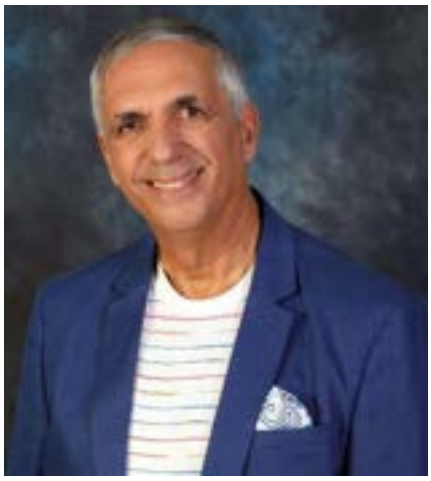

שחורי אילן, בנו של יעקב (ז"ל) [ברגסס] [עלון 78 - דצמבר 2020]

אילן הוא יליד תל אביב (1954), שחי את כל חייו בעיר. הוא עיתונאי, בעל ותק של כתיבה עיתונאית, על סוגיה השונים, של כ-50 שנה, מאז היותו נער וכתב ב"הארץ שלנו", "מעריב לנוער" "ורדיו עשרה" ב"קול ישראל". באחרונה ציין 40 שנה לכתיבה עיתונאית מקצועית, מאז שהתקבל במאי 1977 לעיתון "הארץ", שם היה חבר מערכת במשך כ-20 שנה. תחילת דרכו ככתב לענייני תל אביב ולאחר מכן, כ-16 שנה, כתב פוליטי. ב-40 שנים אלו, מעבר לתפקידים בכירים שונים שמילא בתחומי העיתונות, התמקד, כ"מפעל חיים", בכתיבה על תולדות העיר תל אביב והתפתחותה ופרסם מאות מאמרים בתחום זה.

אילן פרסם מספר ספרים, העוסקים בתולדות תל-אביב וערים אחרות. בין היתר: "אבנך ונבנית" - סיפור ראשית הבנייה בתל-אביב; סיפורה של חברת האוטובוסים "דן", ראשית העיר הרצליה ועוד. ספרו "חלום שהפך לכרך" - סיפור הולדתה והקמתה של תל-אביב, זכה ב"פרס נפתלי", הפרס הרשמי של עיריית תל-אביב למחקרים במדעי הכלכלה והחברה (1993). אילן פרסם לאורך השנים עשרות רבות של כתבות ומאמרים בתולדות תל-אביב, חלקם בכתבי עת שפיטים ["שפיט" הוא שם תואר, שבעזרתו מקובל לציין במוסדות להשכלה גבוהה שמאמר (או ספר) עבר תהליך שיפוט והערכה בידי מומחים, תוקן לפי הצעותיהם ונמצא ראוי לפרסום]. אילן השתתף, כחבר פנל, במספר קונגרסים היסטוריים, הן ב"קונגרס העולמי למדעי היהדות" והן ב"כנס השנתי של האגודה הגיאוגרפית". זאת, פרט להשתתפות בכנסים חד פעמיים, בסדרות של הרצאות ובכינוסים.

אילן סיים בהצלחה קורס דו שנתי למורי דרך מטעם משרד התיירות - ועיקר ההדרכה שלו היא בתל אביב.

כמו כן סיים, בהצטיינות, באוניברסיטת תל-אביב, קורס דו שנתי, לאוצרות וניהול מוזיאונים.

ב-25 השנים האחרונות אילן מפעיל אתר אינטרנט מיוחד להיסטוריה ולתולדות תל אביב בשם "תל אביב שלי www.mytelaviv.co.il, ובו הוא מנסה להנגיש לציבור, לסטודנטים ולחוקרים חומרים ראשונים מתולדות תל-אביב, מסמכים, תמונות, ספרים, מחקרים ומאמרים.

אילן מרצה ומורה דרך מוסמך מטעם משרד התיירות בתל אביב וברחבי ישראל.

לאילן תארי BA ו-MA מאוניברסיטת תל אביב - החוג להיסטוריה של עם ישראל. עבודת המוסמך שלו עסקה בשנות הקמתה של תל אביב, מהמחשבות הראשונות ועד ראשית היפרדותה מיפו.

כיום הוא תלמיד מחקר PhD, שלב ב', ולקראת סיום בחוג ללימודי ישראל באוניברסיטת חיפה. מחקרו, בהנחייתו של פרופ' גור אלרואי, עוסק בפעילות עיריית תל אביב בתקופתו של ראש העיר הראשון, מאיר דיזנגוף.

אילן הוא חתן "פרס התקשורת" (1986), כחלק מפרסי השלטון המקומי של משרד הפנים;
חתן פרס בינלאומי לעיתונות מצטיינת Order of Merit (2005) מטעם "ארגון התיירות הבינלאומי" Skal International.

מאז 2012 אילן חבר ב"פורום חוקרי תקופת המנדט", בראשותו של פרופ' מוטי גולני.

- ומה הקשר של אילן אל קרפטורוס/זאקרפטיה? אביו, יעקב שוורץ הוא החיבור אל השורשים.

יעקב (יאנו בשם ההונגרי) נולד בברגסס באפריל 1920. עד ראשית מלחמת העולם השנייה היוו היהודים

את עמוד השדרה של חיי המסחר והכלכלה בעיר. התקיימו מוסדות חינוך יהודיים ותלמודי תורה. כמעט כל תנועות הנוער הציוניות פעלו שם. ערב השואה היו בה כ- 8000 איש. מאות יהודי העיר עסקו בתעשיית היין בכרמים סביב העיר. עד היום ידועה ברגסס כמרכז ליין טוב של כל האזור. בית הכנסת הגדול והחשוב של העיר הוקם ב- 1911. עם הכיבוש הסובייטי הפך מחסן צבא וכיום מרכז תרבות. מוסדות עירוניים רבים היו בבעלות יהודית. לדוגמה הקזינו של העיר, המשמש כיום מלון ועוד.

הוריו של יעקב נקראו איטה (Ida) וישראל שוורץ. ישראל היה חייט ידוע בברגסס. לזוג נולדו עוד 3 ילדים: הוגו, רוז'י וסרן. איטה, לבית פרידמן ומאירוביץ, נפטרה ממחלה כשיעקב היה נער, לפני המלחמה, ואביו התחתן בשנית. אביו וכל בני משפחתו החדשים נרצחו באושוויץ. אחותה של האימא, אטל, היא זו שטיפלה ביעקב בילדותו. בשנות ה-30 הצליחה אטל (מסנג'ר) להימלט עם שני אחיה, הרמן ומנו פרידמן (דודיו של יעקב), לברונקס בניו-יורק.

בשנת 1934 חלק מבני המשפחה היגרו לארה"ב.

חלק אחר מהמשפחה של יעקב, בעיקר מצד אביו, ישראל, משפחת שוורץ, שחלקם עברו לשיקאגו בשנות ה-20, הגיעו מסעליש (וינוגרדוב) - עיר היין והגפרורים, בה גרו לפני השואה משפחות יהודיות אמידות. היו בבעלותם כרמים ויקבים וכן בתי חרושת, בין היתר בית חרושת לגפרורים. יהודים החזיקו כרמים והובילו את סחר היינות של סעליש. בעונת הבציר נהגו להתארח בעיר אדמו"רים מהסביבה - מקאליב ועד ויז'ניץ. אחד מאחיו של יעקב [מצד אביו], סמואל, היה רב ראשי רפורמי בשיקגו. בנו הקים בנמל התעופה הראשי של שיקאגו "אוהייר" [O'Hare Airport] את מלון "הולידיי אין" המפורסם, שהיה תחילתה של רשת בתי מלון; כיום בנו, סטיב שוורץ, מפעיל למעלה מ-50 בתי מלון בעלי מותגים שונים.

את לימודיו התיכוניים עשה יעקב בברגסס ואחר כך במונקאץ', לא בגימנסיה, אלא באחד המוסדות היהודיים שם. הוא היה חבר תנועת הנוער "השומר הצעיר", אבל לאחר ביקור ז'בוטינסקי בעיר הפך לחבר בית"ר.

כשהיה יעקב כבן 19 הוא נסע לבודפשט ולמד בבית ספר לחשמל. בשנת 1938 הוא נסע לברלין, להשתלמות מקצועית. הוא הבין שמתחיל חיפוש אחרי יהודים ושהסכנה רבה. איכשהו הגיע למקום גיוס לתחנת החשמל בברלין, וכששמו של אחד הבחורים הגויים לא נענה – הוא הזדהה בשם זה... וכך, בלב ברלין, במשך 3 שנים, עבד יעקב בחברת החשמל העירונית, בזהות בדויה, תוך שהוא נזהר לא לחשוף את יהדותו בפני שותפו לחדר המגורים...

בשנת 1944 עוד הספיק יעקב לערוך ביקור בברגסס, וזו הייתה הפגישה האחרונה עם אביו.

בתום המלחמה, ולאחר לא מעט הרפתקאות, בסיוע "ארגון הבריחה", הגיע יעקב בנובמבר 1945 לאיטליה מאוסטריה, למחנה פליטים במילנו, ולאחר מכן, למחנה פליטים של הג'ויינט ברומא, שם, באוקטובר 1947 קיבל את תעודת הפליט שלו. ברומא שהה כמה חודשים, כשהתוכנית הייתה להגיע לאמריקה ולהתאחד עם בני משפחתו, שהגיעו לשם בעבר. במחנה הפליטים, הצליח לפגוש, בדרך לא דרך, את אחותו הצעירה, סרן, שהצליחה להשתחרר ממחנה הריכוז, אך הייתה חולה ורזה מאוד. היא טופלה על ידי מוסדות רפואיים של שבדיה, שהכינו אותה להגעה לאמריקה. קודם לכן שמע כי אחות נוספת, רוז'י, שגם שוחררה ממחנה הריכוז, כבר עושה דרכה לאמריקה. יעקב החליט להצטרף אליה להפלגה לניו יורק, אך במקרה פגש באותו יום חבר נעורים מברגסס, ששכנע אותו לעלות ארצה. יעקב הצטרף באותו אזור לשליחים מארץ ישראל שהכינו אותו לעלייה. באוגוסט 1947 כבר

היה על האונייה בדרכה מרומא לחיפה. יעקב היה על ספינת העולים "קסרטה", עולה מספר 484, מתוך 511 עולים פליטים שהיו בספינה המיוחדת הזו. "קסרטה" יחד עם כל הפליטים / עולים הגיעו ל"שער עלייה" בנמל חיפה ב-18 באוגוסט 1948.
אחרי המלחמה עלה הוגו, אחיו של יעקב, לארץ (1946) ורק ב-1948, אחרי שגם יעקב עלה ארצה, נפגשו האחים. הוגו (צבי בשמו העברי) ואשתו, מתילדה, גרו בפתח תקווה והיגרו בשנות ה-60 לארה"ב. הוגו האריך ימים ונפטר בשנה שעברה (1922-2019).
עם הגעתו של יעקב שוורץ לנמל חיפה, הוא נדרש לשני שינויים: פקיד העלייה שינה את שמו לשחורי - והוא גוייס לצבא ושרת בתותחנים ברמת רחל. אחרי המלחמה (1950-51) מצא יעקב עבודה בבאר שבע, בתחנת חשמל, שעבדה בהפעלת גנרטורים בדיזל. באחד הלילות, כשהיה חשמלאי תורן, היה דיווח על תקלה במאפיה בבאר שבע, אשר סיפקה לחם לכל האזור. אי תיקון התקלה היה עלול להיות דרמטי. יעקב התמודד עם הקושי ותוך כדי שיחה עם בעל המאפיה, הסתבר ששמו היה יואל שוורץ, בן דוד מדרגה שנייה של יעקב... בהמשך עבר יעקב לתל אביב ועבד בתחנת החשמל רידינג כ-40 שנה, כחשמלאי ראשי; זה היה חלום חייו...
וכדי להשלים את התמונה המשפחתית: אשתו של יעקב (ואימו של אילן) הייתה בתיה רבני, ילידת 1921 באיספהן, שם עסקה משפחתה בעסקי שטיחים. בגיל שנתיים עלתה עם משפחתה האמידה לירושלים, לשכונת הבוכרים. היא הייתה מנהלת ההתרמות של השר דב יוסף והייתה אישה תוססת. לאחר פיצוץ מלון "המלך דוד" בירושלים (יולי 1946), נהרג יהודי, בעל תפקיד בכיר ב"ההגנה", בשם צבי שמשי והותיר את אשתו, מרגלית, עם שני יתומים: רותי בת שלוש ויוסי – בן כחצי שנה. בתיה נשלחה לעזור למשפחה, ואיתה הגיעה לתל-אביב. היא יצאה לרקוד בקפה "נוגה" ולשם הגיע גם יעקב, שהיה במילואים. יעקב ובתיה נישאו בשנת 1953 והביאו לעולם את אילן.
יעקב לא דיבר על השואה, אלא רק בזקנתו.
כשיעקב היה בן 80 הוא ביקר בברגסס. אילן שרת באותה תקופה במקום סודי, שלא אישר לו להצטרף לאביו. הצטרף אליו סטיבן, הנכד של דודו, משיקאגו, בעל אימפריית המלונות. במעבר הגבול הוא עוכב לתחקיר, כיוון שלא שרת בצבא... תמורת אי אלו שלמונים הוא שוחרר. הוא הגיע לבית הקברות, שם קבורה אימו, אך לא הצליח לזהות את הקבר; גם אילן, שהגיע לסיור בברגסס והסביבה מספר חודשים לאחר פטירת אביו, לא מצא אותו, למרות המאמץ. בחלק גדול מהקברים, בשל ההזנחה רבת השנים, לא ניתן לזהות שמות וכתובות; בחלק קטן כן. יעקב זיהה את בית ילדותו וצילם אותו בווידאו. מסרט זה יצר אילן תמונות סטילס (שיסייעו לו בהמשך...).
כשיעקב חגג את יום ההולדת 94 באפריל 2014, יום ההולדת האחרון (נפטר פברואר 2015) - לקח אותו אילן ליום כיף בתל אביב. הם הגיעו לביקור ברידינג, שם עבד 40 שנה מתוך 50 שנות עבודתו בחברת החשמל. להלן הקישור לסרטון, המתעד ביקור זה: https://youtu.be/5hrf67qIgNA

אילן השתתף מדי פעם בתוכנית "רואים עולם", בהנחיית יעקב אחימאיר, בערוץ הראשון (נובמבר 2015). הוא הכין תוכנית גם על הביקור בקרפטים, בדגש ברגסס. בתוכנית הוא הציג סרט, בעקבות סיור עיתונאים ואנשי נסיעות, שהתמקד באזור לבוב ומזרח גליציה (לפני כ-4 שנים). אילן המשיך לאחר מכן, באופן פרטי, גם בעקבות הקהילות היהודיות שנעלמו במערב אוקראינה, מחוז לבוב ומחוז זאקרפטיה. במהלך השידור, נורו טילים לעבר יישובי סובב עזה והשידור שלו נקטע לאחר שידור של כ-60 אחוז מהסרט. הוא החליט לצאת מלבוב לכיוון הקרפטים, כ- 400 ק"מ, ולבקר

בברגסס (ברהובו Berehovo), עיר הולדתו של אביו, יעקב שחורי ז"ל, שלא פסק כל חייו לדבר על העיר בה נולד ב- 1920 ונמלט עם הגעת הגרמנים. אילן ביקר גם בעיר מונקץ' - מוקצ'בו (Munkatsch), בה אביו ז"ל למד במסגרות חילוניות והשלים שיעורי תורה בחצרו של הרב הידוע במקום. הסרט כולל מקומות נוספים בהם ביקר וצילם - בעקבות הקהילות היהודיות המפורסמות, שנעלמו ונכחדו במהלך מלחמת העולם השנייה, כמו בעלז ודרוהוביץ' (דראָביטש).
בביקור זה הוא נעזר בשירותי ההדרכה של חברנו, רוברט דרוב. היה קושי באיתור ביתה של משפחת שוורץ, אך בעזרת צילומיו של יעקב, אביו, הצליח רוברט לדובב קשישים בשוק העירוני, אשר כיוונו אותו לבית, בו גדל אביו...

מימין: ישראל, יעקב, הוגו ואיטה - משפחת שוורץ

משפחת פרידמן – משפחתה של איטה שוורץ, אימו של יעקב

LIAISON AND CIVIL AFFAIRS BRANCH
DISPLACED PERSONS AND REPATRIATION DIVISION
ITALY
EMERGENCY IDENTITY CERTIFICATE NO.

תעודת הפליט של יעקב שוורץ

פרסום נשואין
בתל אביב

יעקב שחורי ובתיה (רבני) ביום נישואיהם – פרסום הנישואין בעיתון "הצופה", 11.3.1953

לוח זיכרון ממוקם במרכז ברגסס:
"לזכר אלפי קורבנות יהודיים מברגסס שנלקחו באפריל ובמאי 1944 ונרצחו במחנות ההשמדה בגרמניה ובפולין"

האוניה קסרטה (בתמונה), הגיעה לחיפה ב-18.8.1948, ועל סיפונה נוסע מספר 484: שוורץ יעקב.

<u>אילן מבקש לאתר קרובי משפחה מאותה ספינה</u>

יעקב שחורי (מימין) בעת שרות מילואים

יעקב שחורי – שנות ה-70

בית הכנסת הקטן בברגסס, סמוך לבית בו נולד יעקב שחורי, שופץ וחידש ימיו.
כאן נערכה, כנראה, ברית המילה של יעקב

המרכז הקהילתי במרכז ברגסס; בעבר בית הכנסת הגדול, שנהפך בתקופה הסובייטית למתנ"ס.
מאחורי לוחות האבן החיצוניים נחבאת האדריכלות המדהימה של המבנה המקורי

אילן ליד בית אביו בברגסס, אותו מקום בן הצטלם אביו בעת ביקורו שם כ-16 שנה מוקדם יותר.

בית הקברות בברגסס, בו קבורה סבתו של אילן, איטה לבית מאירוביץ - פרידמן

חוגגים יום הולדת 94 ליעקב שחורי – אפריל 2014 – יחד עם אילן, בנו

נקווה שיגיעו, במהרה, ימים רגועים ונוכל לארגן סיור בהדרכתו של אילן שחורי ברחבי תל אביב.

ברוך תהיה על עשייתך העשירה!

קישור לסרט המלא שהוקרן בתוכנית "רואים עולם"

https://www.youtube.com/watch?v=R1G21cho0zw&t=20s

https://www.mytelaviv.co.il/Beregszasz

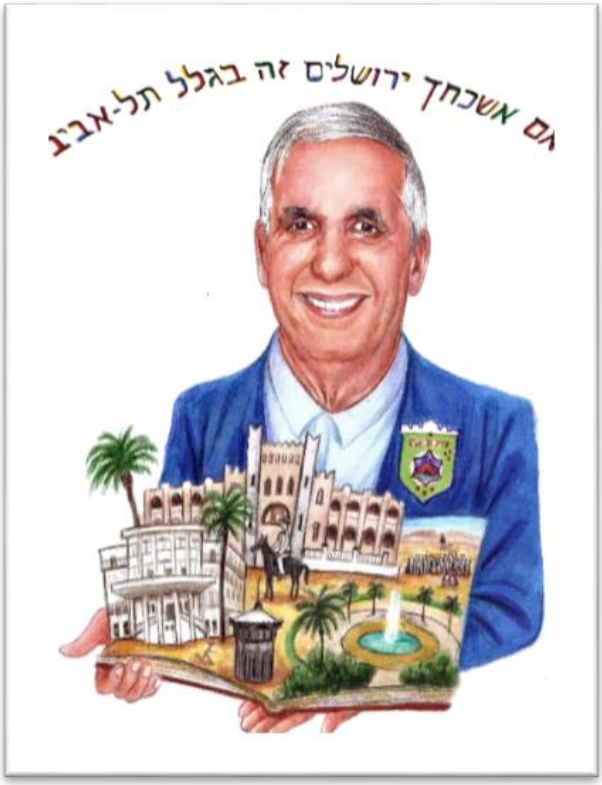

לאילן אפשר להתקשר לנייד 052-7747748 או לכתוב דוא"ל ilan777@gmail.com וכמובן לבקר באתר המיוחד שלו לתולדות תל אביב וארץ ישראל "תל אביב שלי – תיור ישראלי" בכתובת: www.mytelaviv.co.il

<u>שטיינברג עוזיאל (ע"פ ויקיפדיה)</u> [עלון 63 – דצמבר 2019]

עוזיאל נולד ב-1924 בצ'כוסלובקיה. באוניברסיטת פראג סיים לימודי כלכלה וראיית חשבון. בשנת 1949 עלה לישראל. נישא לאירנה שטיינברג, ולהם נולדו שלושה ילדים.

שטיינברג מונה ב-1959 לכהונת המשנה לנציב מס הכנסה, **ובין השנים 1962-1964 כיהן כנציב מס הכנסה.** החל מסוף שנות השישים מילא תפקידים רבים בשירות המדינה ובהם: מנהל מרכז השקעות, מפקח על מטבע חוץ, ומנהל רשות ההשקעות. ב-1967 פרש משירות המדינה. עם פרישתו ממשרד האוצר, הקים את משרד רואי החשבון "עוזי שטיינברג ושות'", אשר עמד בראשו עד שנת 1982. ב-1984 עמד בראש ועדה לבדיקת מערכת המיסוי בתנאי אינפלציה. בעקבות המלצות הוועדה נחקק חוק למיסוי בתנאי אינפלציה אשר זכה לכינוי **"חוק שטיינברג".** בשנת 1986 מונה ליו"ר ועדת המיסוי של לשכת ארגוני העצמאים.

ב-1991 מונה ליו"ר דירקטוריון נכסים מ.י. בע"מ, חברה ממשלתית האחראית על תהליך מכירת מניות הבנקים וסיים את תפקידו בדצמבר 1997.

עוזיאל שטיינברג התוודע לענף היהלומים ב-1976, כאשר נתבקש לשמש כיועץ לענף במגעיו מול ועדה ציבורית לנושא ניהול חשבונות. הוא עסק בנושא זה במשך כארבע שנים. בסופו של דבר נוצרו התקנות המיוחדות לענף היהלומים בנושא זה, דבר שהקל במידה ניכרת על עבודת היהלומנים. לאחר סיום הפרויקט המשיך לסייע לענף ולגרום לחקיקת חוק, המאפשר ליהלומנים לנהל חשבונות במטבע חוץ. ליצירת חוקים מיוחדים עבור העוסקים ביהלומים – בהם הייתה לפעילותו של עוזי שטיינברג משקל רב - נודעת חשיבות מיוחדת, שכן אופי פעילותם מחייב התייחסות שונה המתאימה לאופי העיסוק בענף. עוזי שטיינברג שימש כיועץ לוועדת המיסוי הענפית בראשות שלמה יובל - החל בימים של יוסף גרינפלד ומשה שניצר, לצדם של כל נשיאי ומנכ"לי הבורסה וההתאחדות וחברי הוועדה מאז עד היום, עד לפרישתו ב-2005. במסגרת זו היה שותף פעיל להכנת הפגישות של הענף עם רשויות המס ולייצוג הענף, על כל מגזריו, באחד הנושאים החשובים ביותר העומדים בראש סולם העדיפות בענף - המיסוי. **בשנת 2006 העניקה התאחדות תעשייני היהלומים לעוזי שטיינברג את התואר יקיר תעשיית היהלומים.**

לאחר שנים רבות בשירות המדינה נעתר לבקשתו של חיים הרצוג, לימים נשיא "אורט" ונשיא המדינה, להצטרף לוועד המנהל של אורט ישראל. בין השנים 1975-1992 שימש שטיינברג **כיו"ר דירקטוריון "אורט ישראל".** במהלך אותן שנים, החל מ-1984 ועד 2007 שימש עוזיאל שטיינברג אף **כנשיא רשת "אורט ישראל"** בהתנדבות. שטיינברג ראה חשיבות רבה בהקניית חינוך ערכי וזהות יהודית לתלמידי רשת אורט וראה בה ערך ציוני ולאומי. במהלך שנות פעילותו באורט הוקמה מכללת כרמיאל, שהוא היה מיוזמי הקמתה, שופצו בתי ספר רבים, שונו תוכניות הלימודים, והושם דגש על לימודי מורשת ותרבות יהודית - לצד לימודים עיוניים. בנוסף הביא שטיינברג לחיזוק הקשר עם קהילות יהודיות מרחבי העולם.

עוזיאל שטיינברג נפטר ב 2014. בשנת 2015, החליטה הנהלת רשת "אורט" על שינוי שמה של "היחידה לקידום הזהות היהודית ולימודי המורשות" **ל"מכון שטיינברג למורשת וחברה",** כאות הוקרה והערכה לפעילותו רבת השנים של עוזיאל שטיינברג לרשת "אורט" ולחברה בישראל כולה.

שטיינמץ יעקב (ג'ק) [סאלאנק] [עלון 64 – ינואר 2020]

"פתאום הילד הגדול הופיע": ניצול השואה [יליד זאקרפטיה] גילה את משפחתו בישראל

ב-5.12.2019 הופיעה כתבה ב-Ynet, שזו הייתה כותרתה.

להלן הקישור: https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5637785,00.html

בירור קצר העלה שהסיפור נוגע ליליד זאקרפטיה, מהכפר Salank /Shalanki במחוז וינוגרדוב. באיחור של 75 שנים, ולאחר שנואש מחיפושיו, גילה ג'ק (יעקב) שטיינמץ, ניצול שואה שהצליח לצאת מתאי הגזים באושוויץ, כי דודו ניצל, עלה לישראל והקים בה משפחה חרדית ענפה. לפני כחודש הגיע ארצה כדי לפגוש את בני דודיו בפעם הראשונה - והם עדיין מתרגשים.

בראיון מיוחד לאולפן ynet מספרים יעקב ובת דודתו, ברוריה נדב, על הפגישה המאוחרת – ושתי המשפחות שנולדו מחדש. יעקב חגג לפני כחודש וחצי את יום הולדתו ה-90. הוא נשלח לכמה מחנות, ובהם מטהאוזן ובירקנאו, שם עבר תלאות וזוועות. חייו ניצלו בנס בעיצומו של יום כיפור, בתוך תאי הגזים ממש, כשהדלת נפתחה בחיפוש אחר עובדים. יעקב, שהבין את השפה, יצא - וניצל. בתוך התופת וגם לאחריה הבין כי לא נותר איש מבני משפחתו הענפה, לאחר שחיפושיו עלו בתוהו. הוא היגר לקנדה ובטורונטו חי וגידל את משפחתו – אוד מוצל מאש. שתי בנות נולדו לו, מרילין וקרול, וגם נכד אחד, מייקל (מיכאל). "חיפשתי עדויות וניסיתי למצוא אם מישהו ניצל", הוא מספר. "הייתי בישראל עם אשתי אחרי מלחמת יום כיפור, הגעתי ל'יד ושם' ופעם נוספת לכותל, לבר המצווה של הנכד שלי – ושוב הלכתי ל'יד ושם' בתקווה למצוא אולי קרובי משפחה. לאורך כל השנים הללו לא הייתה תגובה האם מישהו ניצל".

בציר מקביל, הגיע באותה התקופה לישראל אחי-אביו של יעקב, גם הוא ניצול שואה, שהיה בטוח כי אחיו ושלושת ילדיו נספו כולם. הוא נשאר דתי, והוליד 3 בנות ובן, שהפכו למשפחה חרדית ענפה עם נכדים ונינים לרוב. בני המשפחה מילאו "דפי עד" ב"יד ושם" – וזה היה קצה החוט שהוביל לחיבור שלא ייאמן שמונה עשורים אחרי. החוליה המקשרת היא בחורה בשם סוזי זליגמן, שלקחה ללב את סיפורו של יעקב, לאחר ששמעה מבתו שהוא נשאר לבד בעולם. "בחזרה לארץ קיבלתי את שם הוריו ועיר הולדתו", היא מספרת. "חיפשתי ב'יד ושם', ובדרך לא דרך גיליתי משפחה עם אותו שם מאותה העיר". זליגמן לא התעצלה: "הדו"ח של "יד ושם" הוביל אותי למבוי סתום", היא משחזרת. "בכל מקום - האנשים לא היו בחיים. ואז ראיתי כתובת ברעננה, בדקתי – ואמרתי לעצמי שאולי יהיה לי מזל ואולי מישהו חי שם. מצאתי באינטרנט מספר טלפון שרשום על אותה הכתובת, ובצד השני של הקו אמרו לי שינסו לעזור לי. ככה הגעת לברוריה. "בשיחה איתם התברר כי הם בני דודים שחיפשו במשך 70 שנה, אך לא מצאו אף אחד ששרד. הם נפגשו בפעם הראשונה אצלי בבית, בירושלים. אחרי 75 שנה יעקב שטיינמץ גילה שהוא לא לבד".

ברוריה נדב מספרת על השיחה המרגשת: "מתקשרת אליי סוזי, ואומרת לי: 'יש לך בן דוד, את יודעת?' ממש לא האמנתי. ידענו שכל בני המשפחה הלכו, ואת מי שנותר אנחנו מכירים פה בארץ.

ואז ראיתי את דפי-העד, ואני מכירה את השושלת של המשפחה. הרי גדלנו על כך, שאח של אבא שלי הלך בשואה עם שלושת ילדיו, ופתאום הילד הגדול הופיע".

זה בלתי יאומן", אומר יעקב. "אחרי 75 שנים גיליתי שיש לי משפחה פה. אם הייתי מגלה את זה לפני 70 שנה, הייתי בטח גר פה". ובזריה מוסיפה: "ברוך ה' שנפגשנו. זה מרגש מאוד. אנחנו עדיין מתרגשים. מטיילים ביחד, מבלים ביחד ומתרגשים ביחד".

יעקב שטיינמץ במפגש עם בני הדודים בארץ

יעקב, יחד עם בתו, קרול, בטורונטו,

יעקב מקבל את תעודת ההוקרה של הארגון מפיקסלר יצחק

<u>שטרן מאיר [מונקץ'] [עלון 34 – ספטמבר 2017]</u>

<u>מאיר (אוֹסי / הרש)</u>, יליד 1929, נולד בסבליאבה וחי בה עד גיל 10. משפחתו אמורה הייתה לצאת לצ'ילה, שם חיכו להם בני משפחה, אך פרוץ מלחמת העולם שינה את התוכניות. המשפחה השתקעה במונקץ' ומאיר למד בגימנסיה העברית.

בשנת 1943 הם הועברו לגטו מונקץ', בהמשך הועבר מאיר לבירקנאו ושרד את הסלקציה. בינואר 1945 שרד מאיר גם את צעדת המוות.

אחרי המלחמה הגיע מאיר לפראג, ומשם ללונדון, בה למד בבית-ספר לאומנויות - כצייר. בלונדון פתח גלריה, תוך התמחות ברסטורציה.

בשנת 1967 עלתה המשפחה ארצה והשתקעה בתל-אביב.

בשנת 1971 פתח מאיר את **"גלריית שטרן"** ברחוב גורדון בתל-אביב, וגם שם עסק ברסטורציה.

למאיר ולאשתו מרים 2 ילדים, ממשיכי דרכו האומנותית, ושישה נכדים.

מאיר שטרן (משמאל) וחתנו